

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КРИВЦЬКИЙ ВІКТОР БРОНІСЛАВОВИЧ

УДК 336.02:339.543

ДИСЕРТАЦІЯ

**МИТНИЙ КОНТРОЛЬ У ПРОТИДІІ РИЗИКАМ І ЗАГРОЗАМ
МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В.Б. В.Б. Кривіцький

*Звертаючись до комісії з іменем
приміркувати дисертації,
що були передані
розрах.*

Науковий керівник:

Крисоватий Андрій Ігорович,

доктор економічних наук, професор

*Виконано за підписом
В.Б. Кривіцький*

Тернопіль – 2019

АНОТАЦІЯ

Кривіцький В.Б. Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2019.

Дисертація присвячена вивченню теоретичних, методичних і практичних аспектів реалізації митного контролю у процесі протидії ризикам і загрозам митної безпеки України.

Акцентовано увагу на тому, що пріоритетним фактором забезпечення митної безпеки України є розвиток механізмів здійснення митного контролю, оскільки у сучасних умовах він не сприяє захисту економічних інтересів держави, усуненню порушень митного і податкового законодавств. Однією з важливих складових управлінської діяльності державних органів управління у сфері реалізації митної справи, що сприяє підвищенню не лише митної, а й національної безпеки, є митний контроль. Констатовано, що ефективно організований митний контроль має запобігти таким економічно та суспільно негативним явищам як порушення митних правил і контрабанда, які є основними ризиками і загрозами митної безпеки України.

Доведено, що митна безпека є невід'ємною складовою економічної безпеки держави, яка передусім має спрямовуватися на захист національних економічних інтересів та вітчизняного виробника. На сучасному етапі реформування митної справи потребують удосконалення система митного законодавства та механізм інституційного забезпечення митної політики в Україні, що сприятиме виявленню та ліквідації митних ризиків внутрішнього та зовнішнього характеру, наявність яких послаблює митну безпеку держави. В цьому напрямку важливо приділяти увагу таким засобам нейтралізації митних ризиків і загроз: аналізу та управлінню ризиками, технічним засобам митного контролю, а також митному постаудиту.

Аргументовано, що фундаментальною властивістю всіх ризиків є невизначеність, яка характеризується недостатньою забезпеченістю процесу прийняття рішень знаннями щодо певної проблемної ситуації. Джерелами виникнення ризику є різного роду невизначеності – небезпеки та загрози, так звані фактори ризику. Систематизовано фактори та джерела митного ризику (зовнішні та внутрішні), що дало змогу сформулювати дієву систему виявлення і прогнозування порушень митного законодавства.

Система управління ризиками відіграє головну роль у забезпеченні якісного митного контролю міжнародних товаропотоків. Наголошено, що в Європейському Союзі управління ризиками регулюється на транс'європейському та національному рівнях, що робить структуру ризик-менеджменту доволі гнучкою.

Визначено, що в розвинених країнах для виявлення та відпрацювання ризикових факторів у митній сфері базова роль належить електронним системам і сервісам, які мають підвищити якість діяльності митних органів в ЄС, зокрема забезпечити ефективність здійснення митного контролю, його превентивної складової, запобігти та мінімізувати митні ризики. Встановлено, що сучасним імперативом реалізації митного контролю є розбудова новітньої митної ІТ-інфраструктури, без якої його ефективність у сучасних умовах значно знижується.

Встановлено, що модель системи забезпечення митної безпеки України слід формувати, враховуючи міжнародний досвід провідних країн світу. Констатовано, що базовим імперативом реалізації митного контролю в світовій фіскальній практиці є максимальне спрощення процедур митного контролю. Це зумовлено бажанням урядів пришвидшити міжнародний товарооборот, що матиме позитивний вплив на соціально-економічний розвиток держави.

Для формування в Україні ефективного митного контролю і створення ефективної системи управління митними ризиками обґрунтовано теоретичний конструкт визначення сутності митного ризику, який на практиці дає змогу швидко аналізувати, виявляти та запобігати митним ризикам, знижуючи

ймовірність фіскальних втрат держави від експортно-імпортової діяльності.

Використання емпіричних підходів дало змогу виявити, що за результатами 2018 р. митними органами ДФС України до загального фонду Державного бюджету України перераховано митних платежів у сумі 338,8 млрд. грн. (більше порівняно з попереднім періодом на 7,45%, або на 23,5 млрд. грн.). Приріст надходжень митних платежів в абсолютних показниках відносно минулого року забезпечено за зростання обсягів податку на додану вартість із ввезених на територію України товарів на 69 млрд. грн. та акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів на суму 6,9 млрд. грн.

Встановлено, що факторами впливу на обсяги надходжень до бюджету насамперед є макроекономічні, які змінюються з кожним роком: розмір ВВП, структура платіжного балансу, законодавча база. Крім цього, на обсяг митних надходжень до бюджету впливають також мікроекономічні фактори: вибір підприємствами виду оподаткування, наявність податкових пільг, рівень прибутковості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, розмір їхнього валового доходу, витрати на оплату праці у структурі собівартості продукції, середньооблікова чисельність працівників, ефективність управління митними ризиками, планово-оптимізаційна діяльність тощо. Наголошено, що актуальним для нашої країни показником митного ризику з огляду на ефективність законодавства та судочинства є вартісний еквівалент контрабанди товарів через митний кордон України.

На основі кореляційно-регресійного моделювання визначено базові фактори активізації митних ризиків та їхній вплив на динаміку контрабанди і динаміку митних платежів до Державного бюджету України. Обґрунтовано, що основними факторами зростання контрабанди є корупція, яка в моделі виражена позицією України в рейтингу індексу сприйняття корупції, а також динаміка валютного курсу гривні, девальваційні тенденції якої визначено вагомою причиною збільшення корупції через підвищення ціни імпортованих товарів у гривневому еквіваленті.

Наголошено, що для оптимізації структури митних інституцій шляхом створення Державної митної служби України важливим буде напрацювання нормативно-правових актів, необхідних для забезпечення функціонування митниці як юридичної особи; аналіз можливих проблемних питань, пов'язаних зі створенням митниці як однієї юридичної особи, та визначення шляхів їхнього вирішення (судовий супровід, протоколювання порушень митних правил, внутрішній аудит митниці, визначення функцій і повноважень представництв митниці, митних постів, департаментів тощо).

Констатовано, що конкурентоспроможність національної економіки не залежить від наданих Україні квот на експорт сировини, оскільки остання великих прибутків не забезпечує, натомість значно залежить від волатильності цін на світових ринках. З огляду на це експортне мито має бути одним з інструментів нової індустріалізації України, оскільки через встановлення спеціальних експортних мит на експорт сировини, в тому числі сільськогосподарської, поступово аграрна галузь, металургічна та хімічна промисловість матимуть змогу перекваліфікуватися на експорт готової продукції, яка забезпечує додану вартість, що є запорукою розвитку економіки і має бути головною метою експортної стратегії нашої держави.

Акцентовано увагу на міжнародному співробітництві при здійсненні митного контролю. Нагальним питанням у напрямку міжнародної співпраці є активне налагодження зв'язків із Всесвітньою митною організацією, оскільки у сучасних умовах розвитку міжнародної торгівлі ефективне здійснення зовнішньоекономічних операцій та проведення митного контролю неможливе без інституту, який регулює митні відносини на глобальному рівні.

Доведено, що процес митного контролю пов'язаний із захистом національних інтересів в інших сферах, зокрема технологічній, демографічній, політичній тощо. Встановлено, що митний контроль через взаємозв'язок і вплив на національні інтереси держави відіграє важливу роль у забезпеченні митної безпеки України. Окреслені в роботі завдання митного контролю щодо захисту національних інтересів вказують на його широкі можливості та

визначають необхідність використання в практичній діяльності запропонованих стратегічних векторів його трансформації, серед яких виокремлено такі: удосконалення законодавства щодо функціонування в Україні інституту уповноваженого економічного оператора; закріплення у Митному кодексі України поділу митного контролю за ступенем проведення на попередній, поточний та постаудит; здійснення аналізу ризиків на етапі подання попередніх відомостей (декларацій) щодо товарів, що прямують на митну територію України; проведення в Україні інформаційної кампанії щодо легалізації ведення бізнесу; активізація діяльності кінологічної служби і підвищення якості соціально-психологічної підготовки працівників митних органів в Україні.

Акценти також зроблено на тому, що протидіяти митним правопорушенням держава має не тільки за допомогою засобів митного контролю, а й шляхом усунення та блокування причин, що спричинюють протиправну поведінку. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України для багатьох підстав митних правопорушень немає ефективних способів усунення. Однак у процесі боротьби із митними деліктами найважливішими є превентивні заходи. Відповідно митним органам необхідно активізувати роботу у напрямку підвищення митної культури, викорінення корупції та налагодження партнерських відносин із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Практичне значення отриманих результатів. Основні результати дисертаційної роботи, зокрема теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації, можуть бути використані органами державної влади щодо вдосконалення процедур митного контролю для протидії загрозам митної безпеки держави, а також при формуванні стратегії реформування митної системи України з урахуванням ризиків і загроз внутрішнього та зовнішнього характеру.

Одержані в процесі дослідження наукові результати прийняті до впровадження в діяльність Комітету з питань бюджету Верховної Ради України; Департаменту організації митного контролю та оформлення

Державної фіскальної служби України; Тернопільської митниці Державної фіскальної служби України. Науково-теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні навчальних дисциплін «Митна справа», «Митний контроль», «Митне адміністрування», «Митні розрахунки і звітність».

Ключові слова: фіскальна політика, митна справа, митний контроль, управління митними ризиками, митні інтереси, порушення митних правил, митна безпека.

ANNOTATION

Kryvitskyi V. B. Customs control in counteracting the risks and threats of Ukraine's customs security. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

The dissertation for the acquisition of the Candidate of Economic Science (PhD) academic title on specialty 08.00.08 – Money, Finances and Credit. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2019.

The dissertation is devoted to the study of theoretical, methodological and practical aspects of the implementation of customs control in the context of counteracting the risks and threats of the customs security of Ukraine.

The emphasis is placed on the development of mechanisms for the implementation of customs control as a priority factor for the provision of customs security in Ukraine, since under current conditions it does not contribute to the protection of the state's economic interests, elimination of violations of customs and tax laws. Customs control is one of the important constituent parts of the management activity of the state authorities in the field of customs administration, which serves to increase not only customs security but also national security. It was stated that efficiently organized customs control is intended to prevent such

economically and socially negative phenomena as violations of customs rules and smuggling, which are the key risks and threats to Ukraine's customs security.

It is proved that customs security is an integral part of the country's economic security, which should primarily aim at protecting national economic interests and protecting the national producer. At the current stage of customs reform, the system of customs legislation and the mechanism of institutional provision of customs policy in Ukraine need to be improved, which will facilitate the identification and elimination of customs risks of internal and external character, the presence of which inevitably weakens the customs security of the state. In this perspective, it is important to pay attention to the means of neutralizing customs risks and threats, namely: analysis and risk management, technical means of customs control, as well as customs post-audit.

It is argued that the fundamental attribute of all risks is uncertainty, which is characterized by insufficient providing of decision making' process by knowledges of particular problem situation. Sources of risk are various kinds of uncertainty - dangers and threats, so-called risk factors. The factors and sources of customs risk (external and internal) were systematized, which allowed to formulate an effective system for detecting and forecasting violations of customs legislation.

The risk management system plays a key role in ensuring high-quality customs control of international commodity flows. It is emphasized that in the European Union, risk management is regulated at the trans-European and national levels, which makes the structure of risk management fairly flexible. It has been determined that in developed countries for the identification and testing of risk factors in the customs sphere, the basic role is assigned to electronic systems and services that are intended to improve the quality of customs work in the EU, in particular to increase the efficiency of customs control, its preventive component, to prevent and minimize customs risks.

It is established in the dissertation, that the modern imperative of the implementation of customs control is the development of the newest customs IT

infrastructure, without which its effectiveness in today's conditions is significantly reduced.

It was established that the system of customs security of Ukraine should be determined taking into account the international experience of the leading countries of the world. It was stated that the basic imperative of the implementation of customs control in the world fiscal practice is the maximum simplification of customs control procedures. This is due to the desire of governments to accelerate international trade, which will have a positive impact on the socio-economic development of the state.

In order to form effective customs control in Ukraine and to create an effective system for managing customs risks, the theoretical construct of the determination of the essence of customs risk has been substantiated, which in practice enables to quickly analyze, detect and prevent customs risks by reducing the probability of fiscal losses of the state from export and import activities.

The use of empirical approaches in the dissertation has made a possibility to identify that according to the results of 2018, the customs authorities of the DFS of Ukraine transferred to the general fund of the State Budget of Ukraine customs payments in the amount of UAH 338.8 billion. (More in comparison with the previous period by 7.45%, or by UAH 23.5 billion). The increase of customs payments in absolute terms relative to last year was secured due to the growth of the value added tax on imported goods to the territory of Ukraine by UAH 69 billion and excise on imported excisable goods into the customs territory of Ukraine for the amount of 6.9 billion UAH.

It is established that factors influencing budget revenues include macroeconomic factors that change with each passing year: GDP, balance of payments structure, legislative base. In addition, microeconomic factors influences on the volume of customs revenues to the budget: the type of their taxation of enterprises, the presence of enterprises tax benefits, the level of profitability of subjects of foreign economic activity, their gross income, labor costs in the structure of the cost of products of the enterprise, the average number of employees, the effectiveness of management of customs risks in the enterprise, planning and

optimization activities etc. It is emphasized that the value for customs risk of Ukraine for the effectiveness of legislation and legal proceedings is the value equivalent of smuggling of goods across the customs border of Ukraine.

On the basis of correlation-regression modeling in the dissertation, the main factors of the intensification of customs risks and their influence on the dynamics of smuggling and the dynamics of customs payments to the State Budget of Ukraine are determined. It is substantiated that the main factors of smuggling growth are corruption, which in the model is expressed by the position of Ukraine in the rating index of corruption perception, as well as the dynamics of the hryvnia exchange rate, and its devaluation trends which are a significant reason for the increase of corruption due to the increase of the price of imported goods in hryvnia equivalent.

It was emphasized that in order to optimize the structure of customs institutions by creating the State Customs Service of Ukraine, it will be important to elaborate normative legal acts necessary for the functioning of the customs as a legal entity; analysis of possible problem issues related to the creation of a customs as a legal entity and determination of ways of their solution (judicial support, registration of violations of customs rules, internal audit of customs authorities, determination of functions and powers of customs offices, customs posts, departments, etc.).

It is stated that the competitiveness of the national economy does not depend on Ukraine's quotas for export of raw materials, since the raw material does not bring large profits, but strongly depends on the volatility of prices on world markets. Therefore, in this context, the export duty should become one of the instruments of the new industrialization of Ukraine, since by establishing special export duties for the export of raw materials, including agricultural raw materials, gradually will allow agrarians, metallurgists and chemical industry to re-qualify for the export of value added products, since added value is a guarantee of economic development and should become the main goal of our country's export strategy.

The dissertation focuses on international cooperation in the implementation of customs control. An urgent international cooperation plan is to intensify relations with the World Customs Organization, as in today's conditions of international trade

development, effective implementation of foreign economic operations and customs control is impossible without an institution that would regulate customs relations at the global level.

It has been proved that the process of customs control can be linked and protect national interests in other areas, including technological, demographic, political, etc. It has been established that customs control through interconnection and influence on the national interests of the state plays an important role in ensuring the customs security of Ukraine. The tasks of customs control outlined in the work on protecting national interests point to its wide possibilities and stipulate the necessity of using the proposed strategic vectors of its transformation in practice, among which the following are singled out: improvement of legislation on the functioning of the institution of the authorized economic operator in Ukraine; consolidation in the Customs Code of Ukraine of the division of customs control over the degree of conducting on the preliminary, current and post-audit; conducting a risk analysis at the stage of submission of preliminary information (declarations) concerning goods imported into the customs territory of Ukraine; carrying out in Ukraine an information campaign on legalization of business; activation of the canine service and improvement of the quality of social and psychological training of customs officers in Ukraine.

Along with this, the emphasis is placed on the fact that the state should counteract customs offenses not only by the means of customs control, but also by eliminating and blocking the causes that give rise to unlawful behavior. At this stage of socio-economic development of Ukraine for many customs offenses there are no effective ways of eliminating them. However, preventive measures are most important in the fight against customs delicacies. Therefore, customs authorities need to intensify work in the direction of raising customs culture, eliminating corruption and establishing partnerships with foreign economic actors.

The practical value of the results obtained. The main results of the dissertation, in particular the theoretical positions, conclusions and practical recommendations, can be used by state authorities to improve customs control procedures in the context

of counteracting the threats to the customs security of the state, as well as when formulating a strategy for reforming the customs system of Ukraine taking into account the risks and threats of internal and external character.

The research results obtained during the research are adopted for implementation in the activities of the Budget Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine; Department of the Organization of Customs Control and Clearance of the State Fiscal Service of Ukraine; Ternopil Customs of the State Fiscal Service of Ukraine. Scientific and theoretical positions of the dissertation are used in the educational process of the Ternopil National Economic University in the teaching of the disciplines «Customs», «Customs control», «Customs administration», «Customs calculations and reporting».

Key words: fiscal policy, customs, customs control, customs risk management, customs interests, violation of customs rules, customs security.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кривіцький В.Б. Генезис інституційного забезпечення митного контролю в Україні. Економічний аналіз. 2017. Т. 27. № 4. С. 342-346.

2. Кривіцький В.Б. Вектори вдосконалення митного контролю в Україні у контексті забезпечення фіскальної безпеки держави. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2018. № 11(39). С. 135-142.

3. Кривіцький В.Б. Концептуальний базис парадигми митної безпеки України. Світ фінансів. 2018. Вип. 4 (57). С. 99-109.

4. Кривіцький В.Б. Оцінка результативності митного контролю в умовах спрощення митних формальностей. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2018. № 4 (16). С. 246-253.

5. Кривіцький В.Б. Мінімізація ризиків в контексті забезпечення митної безпеки України. Інноваційна економіка. 2018. № 9-10. С. 183-188.

6. Кривіцький В.Б., Сідляр В.В. Митна політика України в умовах лібералізації зовнішньої торгівлі: фіскальний аспект. Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів: моногр. / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 383-404.

7. Кривіцький В.Б., Кекіш І.П. Новітні стандарти спрощення митних процедур як засоби забезпечення і полегшення світової торгівлі. Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів: моногр. / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 418-438.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Кривіцький В., Ганусяк В. Сутність та фіскальні завдання митного тарифу. Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 25 листопада 2016 р.). Тернопіль: Вектор, 2016. С. 28-29.

9. Кривіцький В.Б. Актуальна проблематика здійснення митного контролю в Україні. Теорія і практика розвитку наукових знань : Матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29-30 грудня 2018 р.). ч. І. Київ, МЦНД. 2018. С. 31-32.

10. Кривіцький В.Б. Інституційне забезпечення здійснення митного контролю в Україні. Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність «Форвард-2018» : зб. тез допов. ІХ-ої Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молодих вчених (Харків, 27 грудня 2018 р.). Харків: НТУ «ХП», 2018. С. 94-95.

11. Кривіцький В.Б. Теоретичний базис митного контролю та його місце у площині митної системи України. Монетарні і фінансові аспекти стабільного економічного розвитку : матеріали всеукр. наук. Інтернет конф. (Тернопіль, 10 листопада 2018 р.). Тернопіль: Вектор, 2018. С. 339-341.

12. Кривіцький В.Б. Управління ризиками в системі митного контролю. Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети : зб. тез допов. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 26 січня 2019 р.). Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2019. С. 85-86.

13. Кривіцький В.Б. Теоретичне обґрунтування необхідності митного контролю. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення : матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (Тернопіль, 5 лютого 2019 р.). Вип. 35. Тернопіль: МНІК «Конференція онлайн», 2019. С. 65-67.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	12
1.1. Митний контроль у парадигмі митної безпеки держави	12
1.2. Інституційно-еволюційний базис митного контролю в нейтралізації ризиків і загроз митної безпеки України	26
1.3. Імперативи реалізації митного контролю: міжнародний контекст	48
Висновки до розділу 1	68
РОЗДІЛ II РЕАЛІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	70
2.1. Прагматизм ризикоорієнтованості митного контролю в Україні	70
2.2. Моніторинг фіскальної результативності контрольних процедур при перетині митного кордону	96
2.3. Ефективність митного контролю в протидії митним правопорушенням	120
Висновки до розділу 2	140
РОЗДІЛ III МОДЕРНІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ	143
3.1. Оптимізація митного контролю в контексті мінімізації ризиків і загроз митної безпеки.....	143
3.2. Удосконалення митного контролю в контексті інституційного реформування фіскальних органів	163
3.3. Стратегічні вектори трансформації митного контролю у забезпеченні митної безпеки України.....	186
Висновки до розділу 3	206
ВИСНОВКИ.....	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	214
ДОДАТКИ.....	233

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Поглиблення міжнародного поділу праці, посилення інтеграції у світовій економіці, входження України в СОТ, експансія митних ризиків і контрабандних явищ у світовому митному просторі все більше зумовлюють залежність економіки України від зовнішньоекономічної діяльності її суб'єктів та митної політики зокрема. Таким чином, митна безпека держави, як складова її економічної безпеки, має важливе значення для сучасного розвитку України.

Пріоритетним фактором забезпечення митної безпеки України є розвиток механізмів здійснення митного контролю, оскільки у сучасних умовах він не сприяє захисту економічних інтересів держави, усуненню порушень митного і податкового законодавств. З економічної точки зору, стратегічним завданням митного контролю має бути збереження та примноження матеріальних і нематеріальних суспільних благ. Зокрема, митний контроль має безпосередньо виконувати функцію дотримання законодавства щодо переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України. Це сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки держави, захисту внутрішнього ринку від неякісного імпорту, а національного товаровиробника – від недобросовісної конкуренції, повноті та своєчасності надходжень митних платежів.

Ефективно організований митний контроль покликаний попередити такі економічно та суспільно негативні явища, як порушення митних правил і контрабанда, які є ключовими ризиками і загрозами митної безпеки України. Внаслідок руху товарів поза митним контролем Державний бюджет України недоотримує надходження від митних платежів. Натомість національні товаровиробники зазнають втрат через нерівну конкуренцію з нелегально завезеними в Україну товарами, що знижує рівень внутрішнього виробництва. З огляду на це стратегічним завданням митного контролю є протидія ризикам і загрозам митної безпеки України.

Вагомим є внесок у створення наукового підґрунтя для формування і

реалізації митної політики загалом та здійснення митного контролю зокрема таких українських і зарубіжних учених, як А. Антонова, П. Афонін, І. Бережнюк, Є. Бридун, О. Вакульчик, А. Вдовиченко, А. Войцещук, Л. Вороніна, П. Годме, Ю. Гупанова, Т. Джеймс, О. Десятнюк, О. Запорожець, А. Зарубницький, Ю. Іванов, І. Калашнікова, А. Крисоватий, В. Мельник, Ю. Оніщик, П. Пашко, М. Петик, В. Петті, Н. Погодіна, С. Терещенко, Д. Тесленко, В. Філатов, С. Юрій та ін.

Теоретичні та практичні аспекти моніторингу і забезпечення митної безпеки та її компонент розглянуті у наукових працях А. Бидика, Г. Бобрижної, М. Білухи, Н. Гавловської, М. Губи, О. Гребельника, Є. Додіна, Я. Жаліла, О. Єгорова, І. Івашук, М. Каленського, І. Квеліашвілі, О. Комарова, В. Мартинюка, В. Науменка, К. Новікової, Н. Осадчої, Є. Рудніченко, О. Сенчагова, А. Стельмащук, А. Точиліна та ін.

Внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у розвиток організації та здійснення митного контролю є суттєвим, однак місце останнього в системі мінімізації ризиків і загроз митній безпеці держави залишається недостатньо дослідженим. Крім того, сучасна наукова думка не повною мірою визначає зв'язок митного контролю, митного регулювання та управління митними ризиками, як окремих інструментів реалізації митної політики, що є обов'язковим для оцінювання результатів здійснення митного контролю в контексті його впливу на ефективність розвитку держави та суспільства. Актуальність і необхідність вирішення проблемних питань, які виникають в Україні під час організації, здійснення та оцінювання результатів митного контролю на фоні нових безпекових викликів у сфері митної справи, пов'язаних із сучасними перетвореннями та ризиками зовнішньоекономічної діяльності, визначили вибір теми дисертаційної роботи, її мету, завдання, об'єкт, предмет і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Матеріали дисертації є складовою науково-дослідних робіт кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету за темами:

«Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів» (державний реєстраційний номер 0116U002498) та «Фіскально-регулюючі домінанти забезпечення митної безпеки в Україні» (державний реєстраційний номер 0119U100529). У межах цих тем автором розроблено теоретичні підходи до дослідження фіскальної компоненти митної безпеки держави та запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення митного контролю в процесі інституційного реформування фіскальних органів України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад реалізації митного контролю у контексті мінімізації митних ризиків, а також формування науково-практичних рекомендацій щодо модернізації митного контролю у забезпеченні митної безпеки України.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань теоретичного та прикладного характеру:

- дослідити сутність і визначити роль митного контролю у сучасній парадигмі митної безпеки держави;
- висвітлити інституційно-еволюційні засади митного контролю задля ідентифікації його ролі в нейтралізації ризиків і загроз митної безпеки України;
- обґрунтувати імперативи реалізації митного контролю у міжнародній митній практиці;
- здійснити аналіз основних чинників, що дестабілізують ефективність здійснення митної політики в Україні, для оцінювання ризикоорієнтованості митного контролю;
- провести моніторинг фіскальної результативності контрольних процедур при перетині митного кордону для ідентифікації факторів, що впливають на митну безпеку держави;
- оцінити ефективність митного контролю щодо протидії митним правопорушенням;
- запропонувати напрями оптимізації митного контролю в контексті

мінімізації ризиків та загроз митної безпеки;

– визначити способи удосконалення митного контролю в контексті інституційного реформування фіскальних органів в Україні;

– окреслити стратегічні перспективи розвитку митного контролю у забезпеченні митної безпеки України.

Об’єктом дослідження є процес здійснення митного контролю.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади реалізації митного контролю у контексті протидії ризикам митної безпеки України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу дисертаційної роботи формують праці зарубіжних і вітчизняних учених та практиків із питань митного контролю і реалізації державної митної справи. Для вирішення окреслених завдань і досягнення мети дослідження використано системний підхід. Методи теоретичного узагальнення, аналізу й синтезу, наукової абстракції застосовано для з’ясування сутності та ролі митного контролю, митної безпеки і системи управління ризиками (перший розділ); спостереження, графічного зображення та формалізації – для моніторингу ефективності системи митного контролю у забезпеченні митної безпеки України (другий розділ). Методи наукового абстрагування та конкретизації застосовувались під час дослідження підходів до оцінювання ефективності митного контролю, його результативності та дієвості в процесі наповнення державного бюджету та мінімізації фіскальних ризиків. Наукове моделювання використано під час розробки напрямів удосконалення митного контролю відповідно до його мети та основних завдань (третій розділ).

Інформаційну основу дослідження становлять законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України з питань державної митної справи, звітні дані Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, Державної служби статистики України, вітчизняна та зарубіжна наукова література, а також монографічні дослідження та публікації у періодичних виданнях вітчизняних і зарубіжних науковців з питань митної безпеки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні цілісної теоретичної та методичної бази з питань реалізації митного контролю і розробці практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності в контексті мінімізації ризиків і загроз митної безпеки України. Основні положення, що визначають наукову новизну дисертаційної роботи, полягають у такому:

удосконалено:

– науково-теоретичні підходи до обґрунтування новітнього концептуального базису здійснення митного контролю у парадигмі митної безпеки держави. На відміну від існуючих підходів, це дало змогу визначити механізм забезпечення митної безпеки як сукупність взаємопов'язаних, цілеспрямованих та взаємообумовлених інституційних, організаційних, правових та координаційних методів й інструментів, які на основі чинного законодавства та стратегій національної безпеки застосовують суб'єкти митного контролю щодо виявлення, прогнозування, запобігання та нейтралізації ймовірних і реальних ризиків і загроз, захисту митних інтересів держави та суб'єктів ЗЕД;

– науково-методичні підходи до економіко-математичного моделювання митних ризиків, які, на відміну від існуючих (що здебільшого спрямовані на аналіз окремих аспектів діяльності системи митного контролю), дозволяють врахувати правові, економічні та організаційні чинники митного ризику в загальнодержавному масштабі й математично відобразити напрями оптимізації не лише митного контролю, а й функціонування всієї митної системи;

– теоретико-організаційні підходи до проведення аналізу митних ризиків та ефективності митного контролю, які, на відміну від існуючих (що зосереджують увагу на аналізі митних ризиків лише з точки зору митного контролю), дають змогу розширити аналітичний інструментарій за рахунок використання незалежних рейтингів спеціалізованих міжнародних організацій. Це сприятиме визначенню пріоритетних напрямів протидії загрозам митної

безпеки та, як підсумок, підвищенню ефективності сприяння бізнесу та зовнішньоекономічній діяльності;

– класифікацію факторів і джерел митного ризику в контексті формування дієвої системи виявлення і прогнозування порушень митного законодавства. На відміну від існуючих, авторський підхід акцентує увагу на підвищенні ефективності контрольних дій митних органів з метою досягнення необхідного рівня митної безпеки України через механізми мінімізації негативного впливу митних ризиків внутрішнього та зовнішнього характеру, а також створення відповідних умов для ефективного функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

набули подальшого розвитку:

– систематизація підходів до активізації митного контролю в Україні як факторів забезпечення митної безпеки держави з виокремленням таких класифікаційних ознак: форма та спосіб впливу векторів активізації митного контролю, суб'єкти ЗЕД, напрямок руху товару, період проведення митного контролю, окремі митні формальності, форми митного контролю та види транспорту, за допомогою якого відбувається перетин митного кордону. Це сприятиме раціональному застосуванню окремих інструментів митного контролю та максимізації ефективності його здійснення;

– науково-методичні підходи до визначення імперативів реалізації митного контролю з урахуванням передового зарубіжного досвіду. На основі чого виокремлено базовий імператив – максимальне спрощення процедур митного контролю – та низку імперативів, реалізація яких сприятиме досягненню базового, серед яких: побудова новітньої ІТ-інфраструктури; удосконалення системи управління ризиками; акцент діяльності митних органів на митному пост-аудиті; розвиток інституту уповноваженого економічного оператора; високоякісне технічне забезпечення діяльності митних органів, що дало змогу окреслити необхідні орієнтири удосконалення митного контролю з метою забезпечення економічних інтересів держави;

– теоретико-концептуальні підходи до обґрунтування сутності митного

ризикі з позицій теорії управління, ортодоксального підходу до трактування понять, врахування специфічних особливостей митної сфери та кількісного вираження прояву митного ризику, що дало змогу поглибити розуміння сутності митного ризику як ймовірності недоотримання державою митних платежів, у зв'язку з порушенням митного законодавства та митних правил учасниками зовнішньоекономічної діяльності і посадовими особами митних органів, а також внаслідок наявності контрабанди в межах зони митного контролю та поза її межами;

– науково-методичний підхід до визначення ефективності митного контролю з обґрунтуванням необхідності врахування показників, що найбільш релевантно характеризують кінцеві результати митного контролю в частині протидії митним правопорушенням. Запропонований підхід дає змогу ґрунтовно характеризувати ефективність митного контролю, виходячи з необхідності ідентифікації різних ефектів, що утворюються внаслідок його реалізації, та дає можливість виявити залежності й тенденції, які можуть бути використані при реалізації митної політики з метою забезпечення митної безпеки держави;

– наукові підходи до розробки ризикоорієнтованої концепції удосконалення митного контролю в Україні як цілісного бачення її етапів та принципів формування в їх взаємозв'язку з інституційним, нормативно-правовим, функціональним забезпеченням, що спрямовані на створення комплексу заходів для досягнення тактичних і стратегічних цілей трансформації митного контролю. Реалізація запропонованої концепції дозволить підвищити ефективність контрольної-перевірочної діяльності митних інституцій на основі визначення якісно нових цілей, узгодження внутрішніх можливостей фіскальних органів України та суміжних держав з умовами зовнішнього митного середовища.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційній роботі теоретичні узагальнення і практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення процедур митного контролю в

контексті протидії загрозам митної безпеки держави, можуть використовуватися у практичній діяльності органів державної влади і управління. Окремі результати дисертаційної роботи впроваджені у практичну діяльність Комітету з питань бюджету Верховної Ради України (довідка № 04-13/10-170 (21110) від 04.02.2019 р.); Департаменту організації митного контролю та оформлення Державної фіскальної служби України (довідка № 2100/7/99-99-19-06-17 від 23.01.2019 р.); Тернопільської митниці Державної фіскальної служби України (довідка № 5850/10/19-70-01 від 22.12.2018 р.).

Науково-теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні навчальних дисциплін «Митна справа», «Митний контроль», «Митне адміністрування», «Митні розрахунки і звітність» (довідка № 126-31/81 від 23.01.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібним науковим дослідженням. Сформульовані у дисертаційній роботі висновки, рекомендації та пропозиції одержані автором самостійно і є його науковим здобутком.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації обговорювалися і отримали схвальні відгуки на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Тернопіль, 2016 р.), «Монетарні і фінансові аспекти стабільного економічного розвитку» (м. Тернопіль, 2018 р.), «Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність «Форвард-2018»» (м. Харків, 2018 р.), «Теорія і практика розвитку наукових знань» (м. Київ, 2018 р.), «Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети» (м. Запоріжжя, 2019 р.), «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (м. Тернопіль, 2019 р.).

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 13 наукових праць, у тому числі: 5 публікацій – у наукових фахових виданнях України (з яких 4 – у виданнях, включених до реєстру міжнародних наукометричних баз), 2 статті – у колективній монографії, 6 праць – апробаційного характеру.

Загальний обсяг опублікованих праць становить 5,98 д.а. (особисто автору належить 5,03 д.а.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок друкованого тексту. Основний текст роботи розміщений на 213 сторінках. Робота містить 25 таблиць і 56 рисунків. Список використаних джерел складається з 175 найменувань і розміщений на 19 сторінках. 11 додатків розміщені на 23 сторінках.

РОЗДІЛ І

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Митний контроль у парадигмі митної безпеки держави

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. зумовив настання фундаментальних та багатоаспектних глобалізаційних процесів, ідентифікуючи при цьому як загострення існуючих, так і появу нових екзо- та ендогенних загроз безпеці і стабільності в міжнародному та національному вимірах. Посилення глобалізаційних перетворень активізувало необхідність перегляду концептуальних положень стратегій економічного розвитку країн як економічного авангарду, так і периферії, з метою пошуку адекватного до сучасних реалій інструментарію захисту національних інтересів відповідно до окресленої парадигми економічної безпеки держави, ієрархії цілей, сфер та складових її забезпечення.

Історично пошук та ідентифікація доктрини економічної безпеки держави визначені факторами, що перешкоджають економічному розвитку, з подальшим виробленням заходів нейтралізації, запобігання і захисту від таких загроз. Дослідження проблем забезпечення економічної безпеки держави триває більше двохсот років. Упродовж цього періоду еволюції можна виокремити домінування таких базових парадигм: камералістської, кейнсіанської, неокласичної, інституціональної, радикальної та неоінституціональної [74, с. 27].

Класична ліберальна парадигма, що ґрунтується на класичній політекономії А. Сміта і заперечує існування національних економічних інтересів, зазнала критики німецьких економістів, зокрема представника камералістики Ф. Ліста. Вчений на основі обґрунтування теорії національних економічних інтересів акцентував увагу на зовнішньоекономічних загрозах розвитку, доводячи, що вільна торгівля вигідна лише економічно розвинутим

країнам, а слабкі країни приречені на щораз більше відставання в розвитку. Теоретичні постулати камералістики взято за основу політики Німеччини, США та Росії кінця XIX – початку XX ст., сприяючи їхньому економічному лідерству у світовому вимірі. Однак усвідомлення об'єктивного впливу загроз національній безпеці, зумовлених внутрішніми кризовими явищами (безробіттям, перевиробництвом, економічною депресією тощо), актуалізувало кейнсіанську парадигму «національної економічної безпеки», що була домінуючою до середини 70-х рр. XX ст.

Зміщення акцентів кейнсіанської парадигми шляхом зміни ієрархії загроз національній економічній безпеці характеризує неокласичну парадигму, пріоритетами підтримки якої є забезпечення високих темпів розвитку економіки через стримування інфляції, підтримку високої конкурентоздатності вітчизняного виробництва товарів і послуг на світовому рівні. Зауважимо, що концептуальним базисом визначення сутності кейнсіанської та неокласичної парадигм економічної безпеки держави в останній третині XX ст. стало акцентування уваги на значенні правозахисної системи, ефективної фіскальної політики, принципових і дієвих заходів протидії суспільним та економічним правопорушенням, підвищення ролі контрольних і превентивних механізмів впливу.

Розпад Радянського Союзу, трансформаційні перетворення в країнах колишнього соціалістичного табору зумовили зміну економічної ситуації в світі та широкоформатну диференціацію країн за економічними, соціальними та цивілізаційними характеристиками. Проблеми країн із перехідною економікою визначено об'єктом пізнання ліворадикальних концепцій світового розвитку, апологети яких одноставно доводили гальмуючий характер впливу норм і «правил гри» країн економічного авангарду на розвиток країн-аутсайдерів [74, с. 9]. Відповідно інституціональна та неінституціональна парадигми, як і кейнсіанська, актуалізують увагу на внутрішніх загрозах, зумовлених впливом «правил гри» та інститутів, надмірної та неефективної регламентації, адміністративних бар'єрів, високого рівня корупції, недостатньої

результативності механізмів контролю та запобігання економічним правопорушенням, тіньової економіки, які кумулятивно є основними перешкодами задоволення національних інтересів країн. Отже, дослідження еволюції розуміння сутності економічної безпеки держави підтверджує важливість ідентифікації типу загроз, масштабів впливу ймовірних ризиків правового, економічного, політичного чи адміністративного характеру і вироблення на цій основі відповідних заходів і механізмів їхньому запобіганню та нейтралізації.

В цих умовах для України, крім зовнішніх цивілізаційних загроз, упродовж останніх десятиліть характерні: згортання офіційної економіки та втрата міжнародних конкурентних позицій на світових ринках; обмеженість потенціалу відновлення економіки після тривалого рецесійного спаду, зумовленого існуючою моделлю розвитку; нарощення боргового тиску та обмеженість внутрішніх ресурсів фінансування розвитку; збереження високого інфляційного тиску, розбалансованість внутрішнього товарного ринку; імпортна експансія, спричинена імпортозалежністю внутрішнього товарного ринку щодо видів економічної діяльності з високим рівнем доданої вартості на фоні недостатності умов реалізації потенціалу національних виробників на внутрішньому ринку.

Крім цього, безпрецедентні за масштабами поширення та впливом події 2013–2016 рр., зумовлені анексією Криму, гібридною військовою агресією на сході України, призвели до втрати цілісності економічного і митного простору держави, спричинивши дедалі більше посилення макроекономічної нестабільності та погіршення соціально-економічної динаміки. Це засвідчило наявність невідкладних для вирішення проблем як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, та необхідність розробки відповідної програми їхньої протидії та нейтралізації.

З цією метою в державі вжито невідкладні заходи для посилення результативності заходів національної безпеки України, об'єктом якої згідно з імплементованим 21.06.2018 р. Верховною Радою України Законом України

«Про національну безпеку України» є національні інтереси, які визначаються як «...життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [32]. Ухвалення означених законодавчих заходів засвідчило необхідність пошуку та обґрунтування новітнього концептуального базису парадигми національної безпеки і на її основі побудови інструментарію протидії ризикам і загрозам у всіх сферах суспільного розвитку, в тому числі у митній.

Зазначимо, що дослідженню питань митної безпеки приділили значну увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема І. Бережнюк, А. Войцешук, О. Недобеги, П. Пашко, Д. Приймаченко, О. Руренко, А. Стельмашук та ін. Незважаючи на законодавче закріплення поняття «митна безпека» і наявність значної кількості теоретико-методологічних досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, стверджувати, однак, про системність, комплексність, цілісність і завершеність парадигми митної безпеки не доводиться.

Не застосовуючи детального семантичного аналізу терміна «безпека», загалом визначимо його як стан відсутності внутрішніх і зовнішніх загроз та захищеності інтересів держави, громадянина, суспільства тощо. З огляду на означені міркування логічним є твердження, що митна безпека – це стан захищеності митних інтересів від різного типу загроз і забезпечення умов сталого розвитку.

Будь-яка складова економічної безпеки держави характеризується ризиками і загрозами, до яких належать імовірні та реальні деструктивні фактори, що створюють небезпеку як окремим суб'єктам, так і суспільству загалом. Відповідно митні загрози, створюючи небезпеку у сфері митної діяльності, класифікуються на внутрішні та зовнішні, реальні й потенційні [120, с. 18–26] та охоплюють спектр загроз від надзвичайних ситуацій, стихійних лих, кризових явищ у національній і глобальній економіці, протекціоністських заходів торговельних партнерів до ступеня залежності від стану міжнародних ринків певних ресурсів, класифікації товарів ЗЕД тощо.

Аналіз спектру митних загроз охоплює «...конкретні та опосередковані форми митної небезпеки на стадії переходу з ймовірного характеру існування в реальний унаслідок суперечностей, що наявні і формуються у суспільстві в зовнішньоекономічних, політичних та економічних правовідносинах, у сфері організації та забезпечення митної діяльності, в техногенних, природних та інших явищах, що конкретизуються відповідною формою прояву, способом впливу та наслідком якої є заподіяння шкоди» [14].

Об'єктом митної безпеки, згідно зі ст. 6 Митного кодексу України [82], є митні інтереси, які зазнають найбільшої шкоди від екзо- та едогенних ризиків і загроз різного характеру. Оскільки забезпечення та реалізація митних інтересів держави є предметом здійснення митної справи загалом, дослідимо їхню концептуалізаційну природу більш детально.

На думку В. Пашка, головна мета реалізації митних інтересів полягає у забезпеченні підтримання такого управління на рівні держави, що характеризується «...стійкістю до негативних зовнішніх загроз, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування економіки держави й сприяти економічному зростанню» [105, с. 5–16]. Визначаючи сутність понятійного конструкту «митні інтереси», науковець акцентує увагу на їхній дуалістичній природі, оскільки, з одного боку, вони відображають «...певний спектр національних інтересів держави (що пов'язані із забезпеченням і реалізацією митної справи), задоволення яких сприяє уможливленню ефективного функціонування, стійкого розвитку економічної системи, зменшенню загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві у сферах, що пов'язані з митною сферою»; а з іншого «...визначаються поточним станом зовнішньоекономічних відносин, повнотою задоволення матеріальних потреб громадян, ступенями реалізації визначених стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку й захисту культурного та інформаційного середовищ держави, станом її зовнішньоекономічної та митної безпеки» [14].

У Митному кодексі України [82] митні інтереси трактують як «...національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається

шляхом здійснення державної митної справи», практично ототожнюючи їх із національними інтересами без належної деталізації їхньої природи, специфіки реалізації, зумовленої різновекторністю та дотичністю національних інтересів держави у сфері митної справи до різних галузей і напрямів діяльності. Погоджуємось з думкою С. Шевчука [148, с. 42–48], який вказує на неоднозначність і дискусійність трактування поняття «митні інтереси» в Митному кодексі України.

Унаслідок неналежного нормативно-правового обґрунтування названої дефініції у фаховій літературі застосовують такі варіативні поняття: «національні митні інтереси» [7; 11], «інтереси держави в митній сфері» [6], «митний аспект захисту національних економічних інтересів», «економічні інтереси держави в галузі митної справи» [1] тощо. Проте означені теоретичні конструкти, незважаючи на певну синонімічну подібність, мають значні відмінності. Зокрема, національні митні інтереси охоплюють митні інтереси держави та суб'єктів ЗЕД, кожен з яких має різні цілі, методи їхнього досягнення та механізми задоволення [62].

З огляду на означене погоджуємося з В. Шевчуком, який розмежовує митні інтереси держави («...складова національних інтересів держави, що лежить у площині різногалузевого спрямування (соціально-економічного, екологічного, політичного, правоохоронного, інформаційного, зовнішньоекономічного, культурного) та тривимірного формату взаємодії (мікро-, макрорівень та наднаціональний рівень), реалізація яких забезпечується у межах здійснення митної справи, що сприяє побудові ефективної моделі захисту митної та національної безпеки»), суб'єктів ЗЕД («...інтереси, які лежать у площині конституційних прав та законодавчих норм, що регламентують їхній захист як суб'єктів господарювання під час здійснення зовнішньоекономічної та митної діяльності, а також не суперечать вимогам чинного та міжнародного законодавств») та інших учасників митних правовідносин, до яких належать міжнародні інституції та держави («...спектр специфічних інтересів, що виходять із принципів економічної доцільності,

політичної необхідності, міжнародного співробітництва, збалансування міжнародної торгівлі тощо, а також не суперечать міжнародним нормам співпраці») [148, с. 42–48].

Досліджуючи концептуальні характеристики поняття «митні інтереси», слід вказати на гостру потребу належної ідентифікації їхньої сутності, класифікаційних ознак, пріоритетності забезпечення та окреслення типу і масштабів імовірних ризиків та загроз. Означене є умовою появи дієвої та адекватної на сучасному етапі парадигми митної безпеки України.

Аналіз фахових досліджень сутності митної безпеки дали змогу виокремити три основні критерії її ідентифікації, зокрема як складової національної, економічної та зовнішньоекономічної безпеки України. Така різноманітність підходів щодо належності, сутності, складових, ролі та значення митної безпеки зумовлена її багатоаспектністю як явища, що впливає не лише на економічну безпеку та її складові, а й на національну та міжнародну, і визначає необхідність забезпечення інших видів безпеки.

Крім того, у працях вітчизняних учених, що досліджують сутність митної безпеки, поширеними є два основних підходи. Представники першого тлумачать поняття «митна безпека» аналогічно до положень Митного кодексу України, а представники другого визначають її як комплекс відповідних засобів, методів та інструментів забезпечення стабільності, протидії, нейтралізації та запобігання ймовірним ризикам і загрозам митній безпеці держави.

Наприклад, Н. Гавловська, О. Осадчук та Є. Рудніченко сутність митної безпеки визначають як «...комплекс ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави із захисту інтересів народу та держави у митній сфері» [17, с. 53]. З огляду на вищезазначене забезпечення митної безпеки слід трактувати передусім як «...сукупність засобів, здатних протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та викликам у сфері митних економічних відносин, а також забезпечення можливості досягти необхідного рівня захищеності, надійності та усталеності митної служби шляхом створення

ефективного регуляторного організаційно-економічного механізму». Однак, на нашу думку, вищеозначений поділ є не зовсім коректним, оскільки відображає згідно з першим підходом сутність митної безпеки, а відповідно до другого визначений як механізм забезпечення митної безпеки. Останній можна охарактеризувати також на основі відповідного поділу за рівнями та системами (рис. 1.1).

Механізм забезпечення митної безпеки визначаємо як сукупність взаємопов'язаних, цілеспрямованих і взаємозумовлених інституційних, організаційних, правових та координаційних методів й інструментів, які на основі чинного законодавства та стратегій національної безпеки застосовують суб'єкти митного контролю (охоплюють законодавчі та виконавчі органи влади, які визначають засади реалізації митної політики та митної справи, інститути громадянського суспільства, незалежні громадські організації тощо) щодо виявлення, прогнозування, запобігання та нейтралізації ймовірних і реальних ризиків та загроз, захисту митних інтересів держави і суб'єктів ЗЕД.

Однією з важливих складових управлінської діяльності держави у сфері реалізації митної справи, що сприяє підвищенню не лише митної, а й національної безпеки, є митний контроль.

Його особливе значення в системі складових державного фінансового контролю і системі забезпечення митної безпеки держави підтверджується функціями органів ДФС України, домінуючими серед яких визначено саме контролюючі (рис. 1.2).

У Митному кодексі України митний контроль визначено як «...сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку» [82].

На відміну від Митного кодексу України, у вітчизняній науковій літературі відсутня єдність щодо трактування поняття «митний контроль».

Рис. 1.1. Рівні та системи механізму забезпечення митної безпеки держави

Джерело: складено автором самостійно

Проте узагальнення поширених визначень дає змогу трактувати це поняття як:

– *складову* управлінської діяльності держави, що має комплексний характер та спрямована на запобігання переміщенню громадян, товарів і транспортних засобів через митний кордон із порушенням вимог митного законодавства й забезпечення досягнення національної та митної безпеки;

– *систему* законодавчо встановлених заходів, що здійснюють митні органи для забезпечення дотримання вимог податкового і митного законодавства, охорони державної та суспільної безпеки, економічних інтересів, виявлення і запобігання протиправним діям фізичних осіб та суб'єктів господарювання;

– *засіб* реалізації державної митної справи, що становить сукупність заходів для забезпечення належного виконання митного законодавства;

– *специфічну діяльність* митних органів України, спрямовану на реалізацію передбачених законодавством завдань і функцій з метою дотримання учасниками митних відносин митного законодавства.

Досліджуючи концептуальні характеристики митного контролю у забезпеченні митної безпеки, визначимо його як сукупність існуючих інституційних, організаційних, правових і координаційних методів й інструментів, які на основі чинного законодавства та стратегій національної безпеки застосовуються суб'єктами митного контролю щодо виявлення, прогнозування, запобігання та нейтралізації ймовірних і реальних ризиків та загроз, захисту митних інтересів держави і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Згідно зі ст. 336 Митного кодексу України, митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами органів доходів і зборів шляхом:

1) перевірки документів та відомостей, які надаються органам доходів і зборів під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;

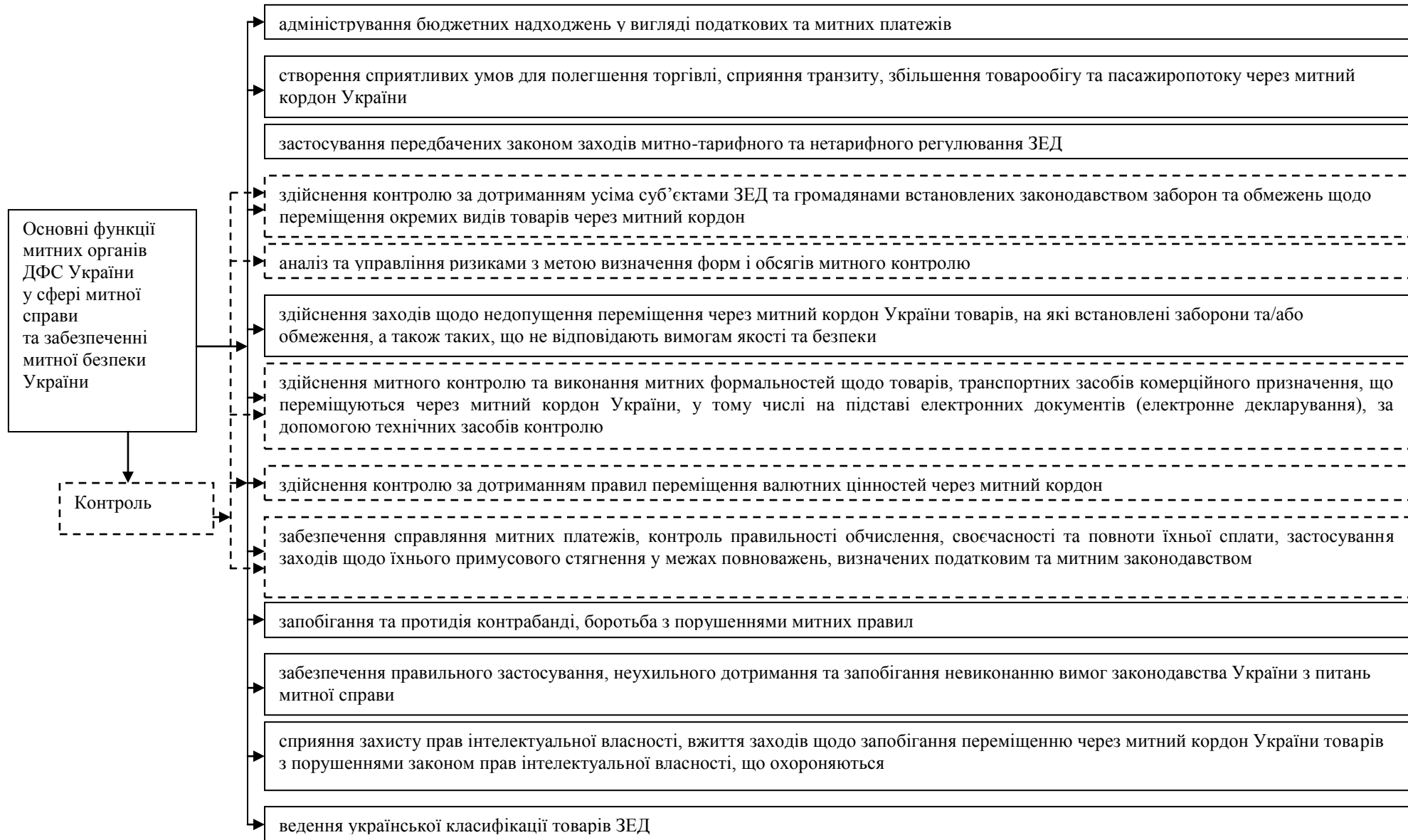

Рис. 1.2. Основні функції органів ДФС України

Джерело: складено автором самостійно

2) митного огляду (огляду і переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особистого огляду громадян);

3) обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;

4) усного опитування громадян і посадових осіб підприємств;

5) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі й інших місць, де перебувають товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою відповідно до цього Митного кодексу України та інших законів покладено на органи доходів і зборів;

б) перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;

7) проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, в тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

8) скерування запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів зарубіжних держав для встановлення автентичності документів, поданих органу доходів і зборів [82].

Залежно від встановлених критеріїв класифікації можна виокремити відповідні види митного контролю за:

- обраним митним режимом: митний контроль у режимі експорту, імпорту, транзиту, тимчасового ввезення тощо;
- напрямом переміщення товарів: митний контроль щодо товарів, які ввозяться, вивозяться та переміщуються територією України;
- митним статусом товарів: митний контроль вітчизняних та іноземних товарів;
- характеристиками товарів: митний контроль ручної поклажі, багажу, енергоносіїв, валюти тощо;

- видом транспортних засобів: митний контроль морських і річкових суден, автотранспортних засобів, залізничних транспортних засобів тощо;
- характером співробітництва країн-сусідів: односторонній, двосторонній і спільний митний контроль;
- кількістю разів переміщення товарів і транспортних засобів: однократний і багатократний митний контроль;
- місцем проведення: в зоні митного контролю та в тимчасовій зоні митного контролю;
- предметом: митний контроль товарів і транспортних засобів;
- формою: фактичний і документальний митний контроль;
- правовим режимом об'єкта митного контролю: звичайний і спрощений митний контроль [4].

Досліджуючи механізм забезпечення митної безпеки, слід окремо аналізувати завдання та пріоритети діяльності митних підрозділів ДФС України. Зростання обсягів міжнародної торгівлі, ускладнення зовнішньоекономічних зв'язків, складна економічна і політична ситуація в Україні перед митними підрозділами ДФС України визначають нові завдання та актуалізують запровадження ризикоорієнтованих стратегій функціонування.

На сьогодні з метою забезпечення митної безпеки митні підрозділи ДФС України для протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечення сталого економічного розвитку держави та досягнення необхідного рівня захищеності митних інтересів запровадили заходи, які поєднують відповідні форми, методи та інструменти.

Значна кількість критеріїв, якісних та кількісних показників характеризує митну безпеку держави та дає змогу залежно від необхідного зрізу оцінити рівень ефективності заходів забезпечення митних інтересів держави. Проте ускладнення процесів розвитку митної справи в глобальному вимірі, нові внутрішні та зовнішні виклики і загрози, впливу яких щоденно зазнають у своїй діяльності митні підрозділи ДФС України як суб'єкти забезпечення митної

безпеки держави, ускладнюється складнощами функціонування митних органів, зумовленими їхньою перманентною реорганізацією [15].

Як підтвердження цього можемо навести результати аудиту ефективності використання органами Державної фіскальної служби повноважень у сфері державної митної справи та боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства, в результаті якого виявлено такі недоліки діяльності: неузгодженість нормативно-правового забезпечення у сфері державної митної справи, що не сприяє спрощенню митних формальностей, пришвидшенню митного оформлення товарів і покращенню адміністрування митних платежів; відсутність належної взаємодії між органами ДФС і правоохоронними органами, органами державної виконавчої служби, іншими державними органами, а також з митними органами інших країн світу, що суттєво зменшує ефективність проведених заходів із забезпечення дотримання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності митного законодавства; відсутність дієвої та ефективної системи контролю за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог законодавства України з питань державної митної справи під час ввезення товарів на митну територію країни; проблеми організаційно-управлінського характеру, зумовлені частим реформування органів влади, уповноважених здійснювати податковий і митний контроль, що впливають на динаміку автоматизації й інформатизації процесів митного контролю та митного оформлення тощо.

Глобалізаційні перетворення активізують необхідність перегляду концептуальних положень стратегій економічного розвитку країн з метою пошуку адекватного до сучасних реалій інструментарію захисту національних інтересів відповідно до окресленої парадигми економічної безпеки держави. На основі базових положень камералістської, кейнсіанської, неокласичної, інституціональної, радикальної та неоінституціональної парадигм економічної безпеки важливою є ідентифікація типу загроз, масштабів впливу ймовірних і реальних ризиків правового, економічного, політичного й адміністративного

характеру для побудови концептуального базису новітньої парадигми митного контролю у забезпеченні митної безпеки держави.

1.2. Інституційно-еволюційний базис митного контролю в нейтралізації ризиків і загроз митної безпеки України

Економічні, політичні та соціальні зміни, що виникають на сучасному етапі, забезпечують можливості для подальшого прогресивного розвитку країни як органічної підсистеми світової економіки. Пріоритетами для країни мають бути забезпечення прав і свобод суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності під час переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України та спрощення митних процедур і приведення вітчизняного митного законодавства у відповідність до європейських стандартів.

Здійснення державної митної політики залежить від багатьох факторів, одним з яких є створення такої системи митного контролю, яка здатна ефективно виконувати функції державного нагляду й контролю та захищати економічні інтереси країни у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Розширення функцій митного контролю (від простого підтвердження достовірності даних митних декларацій на товари та транспортні засоби, що перетинають митний кордон держави, до перевірки дотримання заявленого митного режиму, особливостей митного оподаткування і правильності відображення зовнішньоекономічних операцій у системі обліку суб'єкта господарювання після митного оформлення), що мало відбутися з моменту приєднання України до рішень Кіотської конвенції, досі не відбулося у необхідному для захисту економічних інтересів держави обсязі [78, с. 145].

Митний контроль займає важливе значення у загальній ієрархії систем. Оскільки митна система є сукупністю тарифних і нетарифних інструментів, форм, принципів і методів їхнього встановлення, зміни чи відміни, механізмом, який налагоджує своєчасну й повну сплату митних платежів, контроль та

відповідальність за митні правопорушення, а також державним органом, якому доручено здійснювати обов'язки щодо реалізації митної політики, митному контролю відводиться важливе значення як високоефективному і всеохоплюючому інструментові забезпечення національних інтересів держави [19, с. 160].

Митний контроль відіграє важливу роль у митній системі держави і є її функціональною складовою (див. рис. 1.3) поряд з митним оформленням й декларуванням товарів.

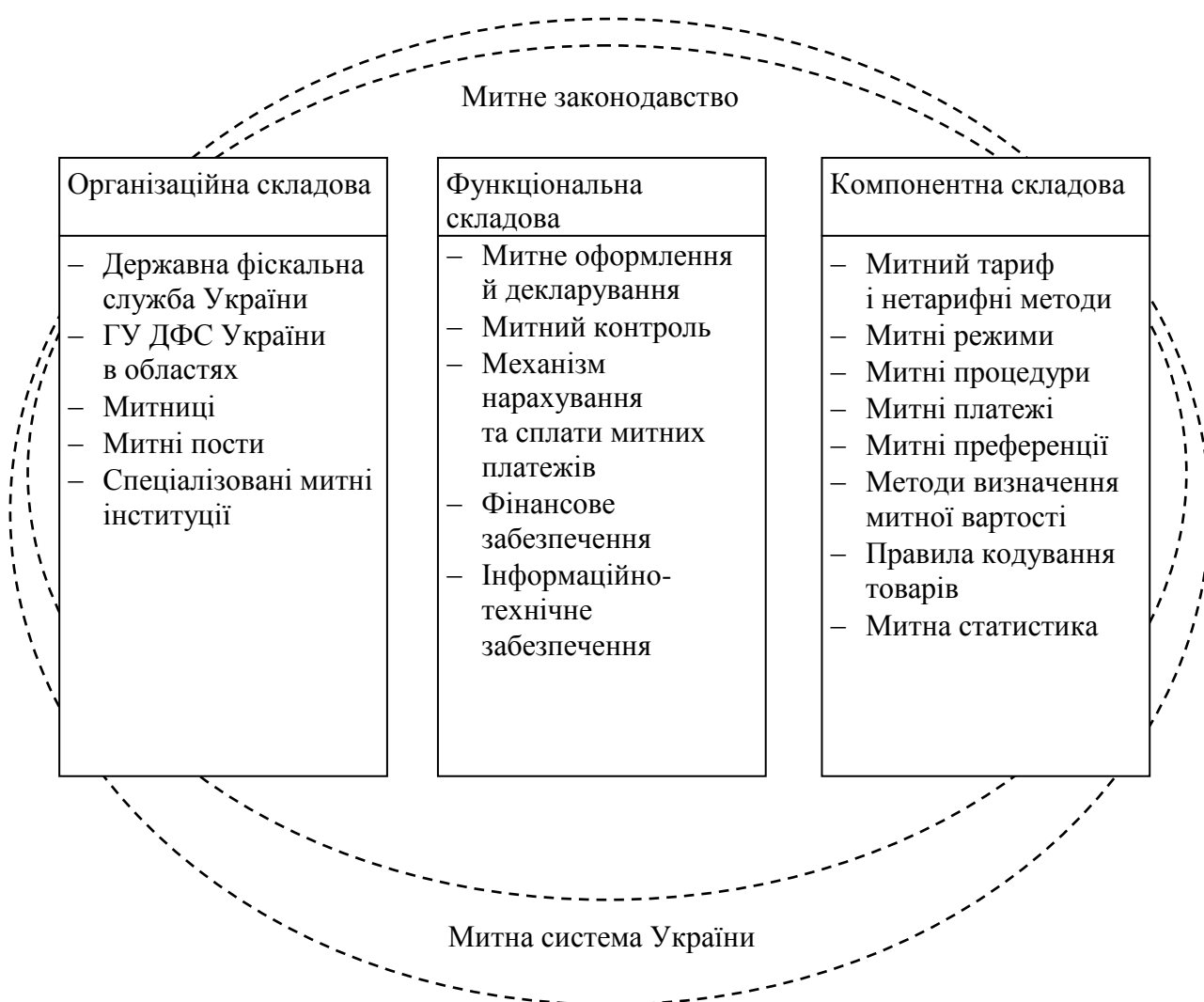

Рис. 1.3. Місце митного контролю у площині митної системи України

Джерело: побудовано автором на основі [19; 78].

З теоретичної точки зору, митний контроль є різновидом державного як правової форми митної діяльності. Митний контроль також розглядають як один із засобів реалізації митної політики держави та одночасно як сукупність заходів, що здійснюються органами ДФС. Така сукупність заходів реалізується з метою забезпечення дотримання учасниками митних відносин вимог норм митного законодавства.

Його основна мета – визначення за допомогою різного роду контрольних заходів відповідності проведених суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності дій у сфері митної справи вимогам норм митного законодавства та виявлення на основі цього митних правопорушень [8, с. 183].

Науково-еволюційний підхід щодо моніторингу розвитку митної політики та митного контролю свідчить про неоднозначність ідентифікації періодів контрольної діяльності митних інституцій. Зокрема, В. Філатов визначає п'ять таких періодів [141]: період Київської Русі, період Гетьманщини, період Української Народної Республіки, період СРСР та період незалежної України.

О. Гребельник виокремлює шість періодів розвитку митної системи України, додаючи до згаданих період зародження митно-тарифних відносин в Україні або докиївський період в історії митної справи на українських землях [21].

Найбільш детальну періодизацію митних відносин на території нашої держави подають автори підручника «Історія митної справи в Україні» за редакцією П. Пашка та В. Ченцова [46]. Зокрема, науковці визначають таку періодизацію (табл. 1.1). Разом з цим, на нашу думку, важливо розглядати сучасний аспект продовження такої періодизації з урахуванням позицій А. Халецької [144] та реалій здійснення митного контролю в Україні.

Останній розглянутий етап – це найбільш реформаторський сучасний період. З 1 червня 2012 р. вступив у дію Митний кодекс України в новій редакції. Положення Митного кодексу України приведені у відповідність до міжнародних договорів.

Еволюція розвитку митної справи та митного контролю в Україні

№ з/п	Період	Короткий опис
1.	VI ст. до н. е. – VI ст. н. е.	Період існування на території півдня сучасної України давньогрецьких міст-колоній та закріплення на цих територіях митних традицій античних держав.
2.	VI – IX ст.	Період активної участі ромеїв, готів, хозарів, арабів, скандинавців та слов'ян у міжнародному торговельному трикутнику Західна Європа – Візантійська імперія – держави Кавказу і Близького Сходу та знайомства з організацією митної діяльності в ранньофеодальних варварських державах.
3.	X – перша половина XIV ст.	Період формування митної системи та митного контролю Київської Русі та особливостей здійснення митних процедур у феодальну добу.
4.	друга половина XIV – середина XVIII ст.	Період функціонування на українських землях митних систем Великого князівства Литовського, Польщі, Кримського ханства, Османської імперії, Молдавського князівства, Московського царства та існування автономної гетьманської митної системи з 1654 по 1754 р.
5.	1917 – 1918 рр.	Важливий період, пов'язаний із спробою створити повноцінну національну митну структуру урядами Української Народної Республіки та Української держави гетьмана П. Скоропадського.
6.	1920 – 1991 рр.	Період функціонування на території Української РСР радянських митних органів та здійснення ними процедур митного контролю і оформлення.
7.	1992 – 2005 рр.	Фіскально-адаптивний період розвитку митної справи. Митний контроль набуває рис незалежної держави, посилюється його фіскальна та регулююча роль.
8.	2006 – 2011 рр.	Інтеграційний період. 16 травня 2008 р. Україна стала 152-м офіційним членом СОТ. Така вагома подія вплинула на митну політику. Відбувається лібералізація митного законодавства відповідно до вимог СОТ.
9.	2011 – 2018 рр.	Реформаторський період розвитку митної політики та митного контролю зокрема. Диверсифікація підходів в управлінні митною справою державними органами. Уніфікація митного законодавства. Автоматизація процедур моніторингу митних ризиків. Здійснення митного контролю з використанням інноваційних систем та в умовах військово-економічних конфліктів.

Джерело: складено автором на основі [144].

Зазначимо, що визначальним моментом є також прийняття Указу Президента України № 726/2012 від 24.12.2012 р. «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» [135]: утворено Міністерство доходів і зборів України шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України.

У цей період реформовано Міністерство доходів і зборів України в Державну фіскальну службу України відповідно до рішення Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. [110], в якому ДФС України позиціонується як інститут-організація, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

Отже, митний контроль та відпрацювання митних ризиків здійснюється підрозділами ДФС України. Однак у 2019 р. заплановано реорганізацію Державної фіскальної служби України шляхом поділу на Державну податкову службу України і Державну митну службу України [47].

На думку М. Білухи, митний контроль – це функція управління митними операціями підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність з метою забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів з питань державної митної справи та міжнародних договорів України [8].

У Митному кодексі ЄС подано визначення митного контролю як певних дій митних органів з метою забезпечення правильного застосування митного та іншого законодавств, що регулюють ввезення, вивезення, транзит, передачу, зберігання і кінцеве використання товарів, що переміщуються між митною територією Співтовариства та іншими територіями, та наявність і пересування в межах митної території товарів, що не походять із Європейського Союзу, та товарів, поміщених під режим випуску для внутрішнього споживання [81].

Інноватика реалізації контрольних дій митних установ у світовій практиці сьогодні набуває специфічних рис. Зокрема, на думку Р. Чателуса та Н. Хейна [165], імплементація у митну практику контрольних списків є дієвою формою порівняно з митною класифікацією щодо ідентифікації та визначення товарів, що підлягають митному контролю експорту. Хоча експортний контроль здійснюється на національному рівні, ступінь гармонізації та

стандартизації контрольних списків забезпечується такими багатосторонніми механізмами експортного контролю: Вассенаарською домовленістю, Режимом контролю ракетних технологій (РКРТ), Групою ядерних постачальників (NSG) та Австралійською групою (AG), розкладом Конвенції про хімічну зброю (CWC). Кожна з багатосторонніх домовленостей містить унікальні контрольні списки, де визначено товари, що відображають інтереси сторін, такі як звичайна зброя, системи доставки, ядерні об'єкти, виробництво хімічних і біологічних агентів. Консолідований список контролю ЄС поділено на десять технічних категорій, кожна з яких містить п'ять груп товарів. Для позначення кожного контролю використовується п'ятизначний код, де перша цифра позначає технічну категорію, друга – групу продуктів, третя вказує на походження режиму управління, а дві останні – це номери позицій без властивого значення.

У вітчизняній практиці митний контроль передбачає цілісну систему заходів, які реалізуються митницями ДФС України. Невід'ємність системи управління ризиками визначила формування такої системи, яка відповідає світовим вимогам і стандартам. Складові системи митного контролю та системи управління ризиками зображені на рис. 1.4.

У ланцюжку комплексного контролю митний контроль та оцінювання ризиків з метою забезпечення безпеки становлять незмінний сумісний процес, що розпочинається в момент комплектації вантажів експортером до вивозу з постійним інспектуванням їхньої цілісності при недопущенні небажаного дублювання заходів контролю. Для визнання заходів контролю митні служби мають узгодити між собою стандарти контролю та управління ризиками, обміну розвідувальними даними і даними щодо профілізації ризиків, а також взаємного обміну митними даними з урахуванням діяльності, розглянутої в Глобальній інформаційно-розвідувальній стратегії СОТ [121]. Такі угоди мають передбачати можливість спільного моніторингу або контролю якості з метою відстеження дотримання стандартів.

Рис. 1.4. Системні елементи митного контролю

Джерело: побудовано автором на основі [70].

Основними елементами митного контролю визначено такі:

1) організацію митного контролю, що передбачає формування типових і деталізованих технологічних схем пропуску через державний кордон, а також визначення напрямів взаємодії з державними органами, що здійснюють контроль на кордоні і транспорті;

2) створення і функціонування зон митного контролю з метою забезпечення здійснення заходів, пов'язаних із контролем, виявленням, запобіганням і припиненням контрабанди і порушень митних правил;

3) форми митного контролю і систему управління ризиками. Інші елементи є доповненням системи митного контролю та у визначених митним законодавством випадках невід'ємні, а інколи й обов'язкові при проведенні заходів митного контролю.

Як підсистему виокремлено митний контроль за переміщенням громадянами товарів і транспортних засобів через митний кордон, яка ґрунтується на певних спрощеннях і звільненнях залежно від статусу особи, яка переміщує ці товари, на пряму транспортування, обрання відповідної каналної системи проходу (проїзд транспортними засобами особистого користування).

З економічної точки зору, митний контроль – це складова митної системи держави, яка реалізується з метою виконання органами ДФС основних їхніх функцій. На сучасному етапі розвитку контролюючих органів важливе значення має фінансовий пріоритет митного контролю як важливий інструмент забезпечення надходжень від мита та митних платежів. З цією метою митниці використовують арсенал наявних форм і методів, визначених митним законодавством України.

Визначальну роль для теоретичного формулювання та практичного використання митного контролю мають його принципи. Вони є не лише теоретичним відображенням різноманітності та різноплановості митного контролю, а й необхідністю для практичного застосування, виявом функціональної діяльності митних органів та визначенням важливих напрямків суспільного життя, що перебувають у сфері контрольних дій держави.

Оскільки контроль є однією з центральних функцій державного управління, на нього поширюються загальні принципи, характерні державному управлінню загалом. Визначаючи основні принципи митного контролю, зазначимо, що вони здебільшого є тотожними до принципів державного управління. Лише деякі з них властиві такій функції державного управління, як митний контроль. Основними принципами митного контролю є такі:

- 1) законність;
- 2) демократизм;
- 3) повномасштабне і чітке митне регулювання;
- 4) забезпечення ефективності митно-правових засобів митного контролю;
- 5) врахування досвіду міжнародно-правового співробітництва та регулювання у сфері митної справи;
- 6) відповідальність митного органу перед державою і підконтрольною структурою;
- 7) субординація у службових відносинах;
- 8) плановість;
- 9) систематичність;
- 10) професіоналізм;
- 11) об'єктивність;

12) тягар збирання доказів; 13) неупередженість; 14) гласність і прозорість; 15) взаємодія контролюючих органів між собою та з правоохоронними органами; 16) допомога підконтрольному об'єкту; 17) ризик; 18) менеджмент.

Розглянемо деякі з принципів митного контролю більш детально.

Принцип законності спрямований на захист прав учасників зовнішньоекономічних правових зв'язків шляхом суворого дотримання норм чинного законодавства митним органом (посадовою особою) в процесі здійснення контрольних дій. Митний контроль потрібно здійснювати:

- а) у межах повноважень органу, який реалізує контроль;
- б) компетентним посадовим особам;
- в) з дотриманням відповідної процедури та термінів контролю;
- г) з відповідним юридичним закріпленням стадій та результатів контролю та ін.

Повномасштабне і розбірливе митне регулювання як принцип митного контролю передбачає:

- зарахування митного регулювання до компетенції головних органів державної влади та управління України;
- масштабність і повноту охоплення громадських відносин у сфері митної справи правовим регулюванням.

Наступним принципом є забезпечення дієвості митно-правових засобів митного контролю. Розглядаючи принцип ефективності митно-правових засобів митного контролю, основну увагу необхідно приділяти їхній меті, оскільки масштабом оцінювання ефективності правових категорій є ціль, заради якої вони встановлюються. Враховуючи ціль митно-правових засобів митного контролю, можна визначити базові критерії їхньої ефективності:

- загально-превентивний результат – правомірна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюється під впливом загрози невивідних наслідків застосування санкцій;

- конкретно-превентивний результат – правомірна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у період притягнення до відповідальності;
- виховний результат – правомірна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, яка безпосередньо відобразиться на їхній поведінці [82].

Принцип відповідальності митного органу перед державою і підконтрольною структурою за об'єктивність контролю можна вважати продовженням загального принципу законності. Він спрямований на один із шляхів його реалізації. Цей принцип є віддзеркаленням конституційного положення, відповідно до якого держава відповідає перед людиною за свою діяльність або бездіяльність. На практиці він застосовується більш ширше, тобто митний орган за допущені помилки або зловживання відповідає не тільки перед фізичними, а й перед юридичними особами.

Плановість у діяльності контролюючих органів забезпечує чітку, систематичну роботу за різними складовими контролю:

- за об'єктом контролю (коли у плановому порядку визначається, кого треба проконтролювати);
- за напрямками (або предметом) контролю (планується, що саме підлягає вивченню на підконтрольному об'єкті);
- за суб'єктами контролю (з'ясовується, хто з фахівців або який контролюючий підрозділ реалізовуватиме контроль);
- за термінами контролю [22] та ін.

Систематичність митного контролю передбачає проведення контролю не стихійно від випадку до випадку, а за визначеною технологічною схемою і регулярно. Цей принцип взаємопов'язаний із принципом плановості. Однак, на відміну від останнього, він визначає не внутрішню діяльність митних органів, а стратегічну політику держави у сфері митного контролю.

Професіоналізм – один зі стрижневих принципів митного контролю, який передбачає наявність високої спеціальної підготовки у посадових осіб митних

органів. Цей принцип є гарантією реальності митного контролю, виконання якого забезпечують необхідні кваліфіковані кадри митних органів.

Об'єктивність контролю (або принцип об'єктивної справедливості) полягає в наданні митними органами за результатами митного контролю правдивої інформації, тобто такої, що є максимально об'єктивною.

Об'єктивність митного контролю має важливе значення для отримання об'єктивної інформації про стан справ на підконтрольному об'єкті, у тій чи іншій підконтрольній сфері, у державі взагалі. Об'єктивність також дає змогу здійснити елімінацію недоліків, правильно визначити стратегічний курс розвитку об'єкта контролю тощо.

Неупередженість митного контролю досягається шляхом делегування його завдань особам, які не мають підстав бути зацікавленими в певному результаті. Такий принцип є одним з найбільш визначальних виявів принципу законності. Він взаємопов'язаний із принципом об'єктивності.

Відхилення від принципу неупередженості може спричинити кримінальну відповідальність митників за посадовий проступок, вчинення корупційного діяння (за наявності складу злочину) або дисциплінарне стягнення.

Принцип гласності та прозорості митного контролю допускає можливість і в певних випадках – обов'язковість (на що прямо вказують деякі нормативні акти, які регулюють повноваження митних і правоохоронних органів) доведення наслідків контролю до відома осіб та відповідних органів, зацікавлених у результатах контролю.

Принцип взаємодії контролюючих органів між собою і з правоохоронними органами базується на принципі гласності та прозорості контролю, але відображає лише юридичну й організаційну сторони принципу гласності та прозорості.

Зазначимо, що кожному рішенню, ухваленому посадовою особою митного органу, властива категорія «ризик». Як визначають науковці, «...ризик – це ймовірність прийняття неправильного або правильного рішення посадовою

особою митного органу з пакета можливих альтернативних рішень» при здійсненні процедур митного контролю. На практиці ризик міститься у ймовірності наявності контрабандних товарів або порушень митних правил під час здійснення процедур митного контролю та митного оформлення вантажів [10, с. 140–141].

Митний контроль, на відміну від митного оформлення, відображає не процедуру, виражену визначеною послідовністю дій і підпорядковану процедурній формі, а діяльність, яка здійснюється митними органами в межах ширшого поняття «державний контроль». Слід наголосити, що митний контроль завершується лише за умови «...здійснення у повному обсязі митного оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення». На основі такого твердження І. Бережнюк визначає митне оформлення як обов'язкову складову митного контролю [7, с. 130–131].

Призначення системи аналізу ризику – це отримання даних з допомогою митних органів для прийняття рішення про доцільність пошуку каналів контрабанди або порушень митних правил щодо конкретної партії товару, речей фізичних осіб або безпосередньо цих осіб. Наявність ризику у здійсненні процедур митного контролю визначається:

- системою державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (тарифне та нетарифне);
- системою ринкових відносин у країні;
- наявністю або відсутністю дієвої системи організації митного контролю;
- наявністю підготовлених фахівців митної справи тощо.

Вжиття відповідних заходів, ухвалення рішень за результатами митного контролю мають базуватись на принципі об'єктивності контролю. Відповідно для встановлення об'єктивної істини, причин, за яких здійснено те чи інше порушення вимог нормативних актів, потрібно оцінити, як суб'єкт, що вчинив це порушення, знає їхні положення.

Зазначимо, що дієвий митний контроль – це особливість сучасної митної справи. Він є залежним від контролю, що професійно організований, заснований на ефективному співробітництві й обміні інформацією між різними митними союзами та утвореннями, а також від стратегії керування ризиками щодо ефективного використання доступних засобів [54, с. 130]. Такий контроль отримав назву «митний постаудит». Він спрямований на зменшення обсягів митного контролю на кордоні та переміщення етапу перевірки на стадію випуску товарів у ринковий обіг. Отже, за зміни території, простору, часу контролю суттєво змінюється його природа та інструментарій. Загальновідомо, що адміністрування митних платежів – це насамперед контроль за нарахуванням і сплатою визначених податків. Контрольна та контрольноперевірна діяльність працівників ДФС України підтверджує значущість і практичну важливість цього питання.

З метою керування і забезпечення діяльності системи митного аудиту у структурі ДФС функціонують: Департамент організації митного контролю та оформлення, Департамент аудиту, Департамент адміністрування митних платежів та митно-тарифного регулювання.

Основними завданнями Департаменту організації митного контролю та оформлення ДФС є такі:

- 1) організація митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;

- 2) удосконалення порядку виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України;

- 3) розробка пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державної митної справи, впровадження спрощених митних процедур відповідно до законодавства;

4) створення відповідних умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України [110];

5) координація діяльності митниць із забезпечення повноти та своєчасності виконання митних формальностей, контролю за дотриманням встановлених законодавством заборон й обмежень щодо переміщення окремих видів товарів через митний кордон України, застосування системи управління ризиками, з інших питань здійснення митної справи [53, с. 65].

Спрямування України на досягнення європейських стандартів у сфері митно-тарифного регулювання, реалізація стратегії забезпечення економічної безпеки держави спонукають до моніторингу ризиків у митній справі. Значні вияви контрабанди, з одного боку, і порушень митних правил під час митного оформлення товарів – з іншого, продукують необхідність розробки ефективного регуляторного механізму, який забезпечить економічну безпеку. Фіскальні втрати державного бюджету внаслідок недоотриманих значних сум митних платежів мають привернути увагу і знизити до мінімуму ризики можливих порушень митних правил. Разом з цим, важливо ефективно використовувати митний інструментарій для мінімізації загроз економічній безпеці України з урахуванням сучасних аспектів міжнародних відносин.

На думку Я. Жаліло, економічна безпека – це «...складна багатофакторна категорія, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб і власного населення, і держави, протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення кредитоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [30, с. 143].

О. Скорук називає економічною безпекою стан економіки держави, для забезпечення якого створюються стійкі та науково обґрунтовані методи нейтралізації негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, визначаються необхідні умови для стабільного соціально-економічного розвитку держави,

захисту національних економічних інтересів та підвищення добробуту громадян [126].

На нашу думку, економічну безпеку доцільно розглядати як таку багатоаспектну категорію: стійкість і стабільність; протидія внутрішнім та зовнішнім загрозам; економічна самостійність; пріоритетність національних інтересів; ефективність соціально-економічної політики тощо. Митна безпека – це домінуюча компонента розвитку національної економіки, для реалізації якої фіскальні органи здійснюють контрольні дії щодо мінімізації негативного впливу митних ризиків внутрішнього та зовнішнього характеру, а також створюють необхідні умови для ефективного функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Вважаємо, що об'єктом митної безпеки є митні інтереси держави, які забезпечують як зовнішньоекономічну, так і економічну безпеку.

М. Губа, аналізуючи роль митної безпеки у системі економічної безпеки, констатує, що, з одного боку, вона є складовою фінансової безпеки держави, в тому числі податкової, а з іншого – зовнішньоекономічної (рис. 1.5) [24].

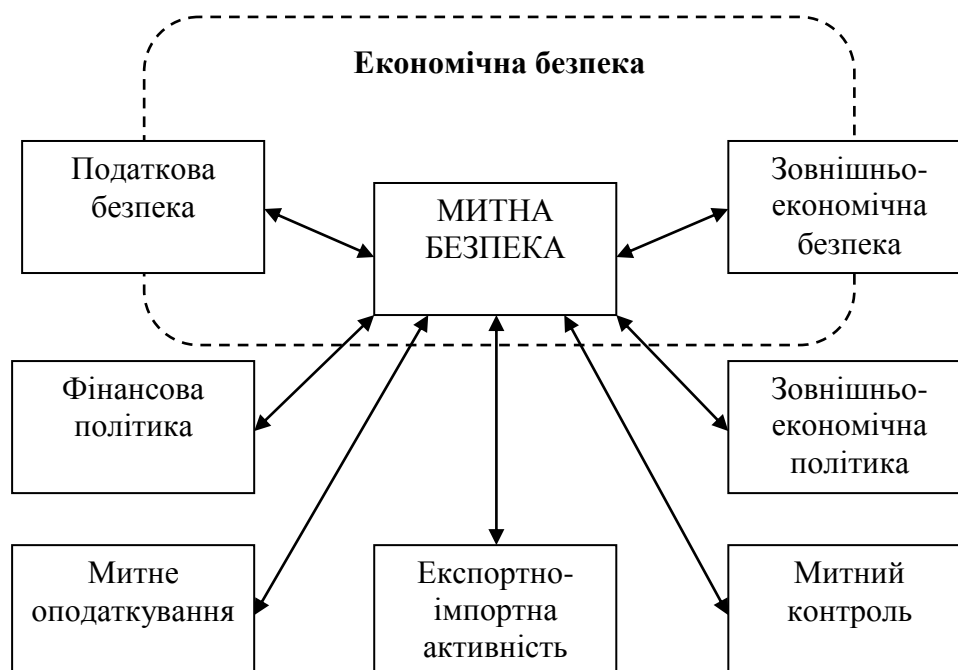

Рис. 1.5. Взаємозв'язки структурних елементів економічної та митної безпеки

Джерело: побудовано автором на основі [24].

Розглядаючи фінансову безпеку як першу складову та її вплив на забезпечення митної безпеки, зазначимо, що під час стягнення митних платежів і перевірки в процесі митного оформлення товаросупровідних документів фінансового характеру відбуваються фінансові відносини в митній сфері для реалізації державою фіскальної функції шляхом наповнення державного бюджету. Такі митні платежі, як податок на додану вартість із ввезених в Україну товарів, акцизний податок із ввезених у країну підакцизних товарів і мито, входять до податкової системи України. Основною законодавчою базою їхнього справляння та адміністрування є Податковий та Митний кодекси України.

Другою складовою, що впливає на забезпечення митної безпеки і взаємопов'язана із фінансовою безпекою, є митне оподаткування (митна вартість). Митне оподаткування – це частина загальнодержавної системи оподаткування, невід'ємна складова зовнішньоторговельної, фіскальної та регуляторної політики будь-якої країни світу [111, с. 144]. Зміст вказаної категорії становлять митно-тарифні відносини, які виникають на етапі митного оформлення між митними декларантами – суб'єктами ЗЕД і державою та стосуються питань справляння митних платежів із товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон.

У митній діяльності загроза недотримання вимог митних правил свого часу отримала назву «ризик вчинення митного правопорушення» [77]. У Міжнародній конвенції щодо гармонізації та спрощення митних процедур, ухваленій у м. Кіото в 1973 р. (далі – Конвенція) [118], передбачено два засоби нейтралізації такого ризику:

- 1) аналіз та управління ризиком;
- 2) метод постаудиту.

Якщо сприйняття останнього загалом відповідає усталеному міжнародному стандарту, то категорія аналізу ризиків у митній діяльності потребує: а) суттєвого уточнення їхнього змісту з метою впровадження у вітчизняну практику адекватного інструменту оптимізації митного контролю;

б) розгляду за здійснення послідовно-логічного процесу функціональної переорієнтації митної служби на попереджувальну та інформаційно-аналітичну діяльність.

У митній справі найпоширенішим є визначення ризику Всесвітньої митної організації, який трактується як потенційна можливість недотримання митного законодавства («the potential for non-compliance with Customs laws») [167]. Таке визначення за суттю збігається із загальним трактуванням ризику як можливості недосягнення визначених цілей управління, оскільки одне з основних завдань митних органів, у тому числі в Україні, – це контроль за дотриманням законодавства з питань митної справи, забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства нашої країни з питань державної митної справи.

На думку А. Войцещука, практика запровадження системи аналізу ризиків у митній справі дає підстави стверджувати про неперервність процесу збору та опрацювання інформації, оскільки він охоплює такі етапи, як прогнозування, виявлення, запобігання і припинення випадків, коли вчиняється порушення митних правил або інші дії, що суперечать митному законодавству країни. Управління ризиками є складним процесом, оскільки ризик – це невід’ємна складова будь-яких економічних процесів. За умови невизначеності та нестабільності зростає ймовірність його посилення [15].

Фундаментальною властивістю всіх ризиків є невизначеність, яка характеризується недостатньою забезпеченістю процесу прийняття рішень знаннями щодо певної проблемної ситуації. Джерелами виникнення ризику є різного роду невизначеності – небезпеки та загрози, так звані фактори ризику [6].

Систематизація факторів і джерел митного ризику (табл. 1.2) дає змогу сформулювати дієву систему виявлення і прогнозування порушень митного законодавства.

Систематизація основних факторів та джерел митного ризику

	Фактори митного ризику	Джерела митного ризику
Зовнішні фактори	Митне законодавство	Суперечливість положень окремих нормативно-правових актів; нестабільність митно-податкового законодавства; неузгодженість митного законодавства України з нормативними документами інших країн світу.
	Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності	Повнота декларування та сплати митних платежів; достовірність даних при поданні митних декларацій; час існування на ринку; відповідність транспортних засобів перевізників діячим вимогам.
	Товар (вантаж)	Цінові показники товару; фізичні характеристики товару; класифікація товарів відповідно до УКТ ЗЕД; країна походження товарів; митний режим поміщення товарів; якість товарів; інтелектуальна власність.
Внутрішні фактори	Інформаційно-технологічне забезпечення митного контролю	Рівень забезпечення митних органів засобами діагностики; надійність функціонування технічної системи; використання сучасних скануючих пристроїв; залучення кінологічних команд; інноваційність програмного забезпечення; система управління ризиками; митний постаудит.
	Кадрове забезпечення митних органів	Рівень кваліфікації; відсутність практичного досвіду діяльності; недобросовісність; професійні помилки; протиправні дії.
	Взаємодія митних органів з правоохоронними і контролюючими органами	Ввезення заборонених неякісних і шкідливих товарів, що послаблюють соціальну та економічну безпеку України.

Джерело: складено автором на основі [6; 15].

Загалом діяльність з управління ризиками охоплює такі основні напрямки (рис. 1.6). Водночас В. Булана акцентує увагу на тому, що кожній митній адміністрації слід виробити власну політику з управління ризиками, яка, зокрема, має відображати взаємозв'язок організаційних цілей і завдань із

ризиком, а також процесу управління ризиками з плануванням, прийнятні рівень і характер ризиків, організаційну структуру з управління ризиками та ін.

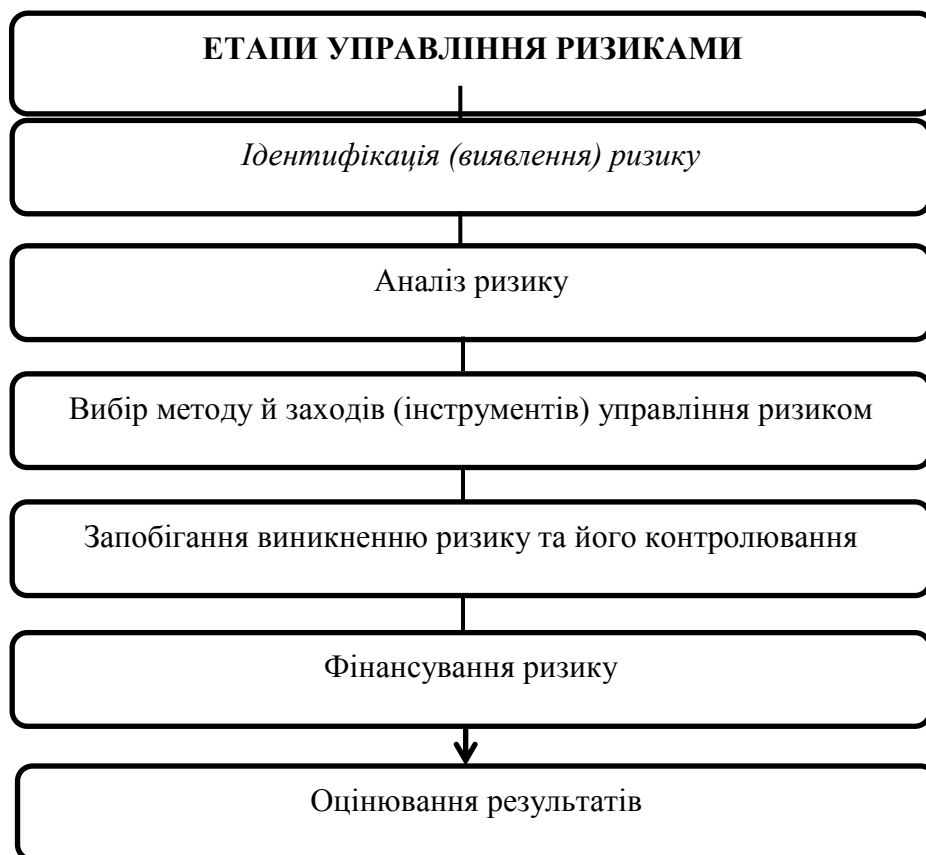

Рис. 1.6. Послідовність дій щодо управління ризиками в митній сфері

Джерело: побудовано автором на основі [70, с. 136].

Успішне застосування системи управління ризиками пов'язане також з одночасним використанням інших важливих методів та інструментів, наявних в арсеналі митних служб. Світова практика засвідчує, зокрема, необхідність застосування методів митного постаудиту [12, с. 165].

Відповідно до положень Кіотської конвенції, митний постаудит – це форма митного контролю, яку здійснюють митні органи для перевірки правильності та достовірності даних, зазначених у митних деклараціях, через вивчення бухгалтерських документів, рахунків, систем управління бізнесом після завершення митного оформлення [118].

З метою повнішого відображення сутності терміна «митний постаудит» доцільно розглянути тлумачення цієї форми митного контролю в законодавстві розвинених країн світу (табл. 1.3) [143].

Таблиця 1.3

Митний постаудит у законодавстві деяких країн світу

Країна	Визначення поняття
Франція	Це форма митного контролю, спрямована на пришвидшення митного оформлення вантажів під час перетину митного кордону; підвищення ймовірності виявлення порушень митних правил або контрабанди під час подальшого контролю.
Німеччина	Це додаткова перевірка у сфері митного законодавства, яка здійснюється у формі митного аудиту, аудиту преференцій (перевірка преференцій при експорті товарів на основі міжнародних договорів чи законодавства Європейського Союзу); зовнішнього аудиту та перевірки у сфері управління повітряним рухом.
Канада	Це механізм митного контролю, який має стратегічне значення зі строгим підходом до управління ризиками та охоплює широкий спектр перевіряльних заходів, але основна увага фокусується на тарифній класифікації, тарифному режимі, походженні товару та правильності визначення митної вартості.
Китай	Це перевірка й аудит з боку митниці бухгалтерських книг, виписок із рахунка, форм митних декларацій та інших відповідних даних і пов'язаних з ними імпортованих та експортованих товарів протягом 3 років після пропуску цих товарів або протягом періоду митного супроводження та контролю за товарами, що зберігаються на митних складах, товарами, імпортованими в режимі скорочення або звільнення від мита, з метою перевірки достовірності й законності імпортової та експортної діяльності особи, яка проходить аудит.
Японія	Основна мета митного постаудиту – перевірка правильності й законності ввезених або вивезених товарів. Митний контроль на основі методів аудиту може бути реалізований відносно тих суб'єктів ЗЕД, які сплатили митні платежі на суму 1 млн. єн і більше. Це так звані «контрольовані імпортери». Загальна кількість таких учасників ЗЕД становить близько 40 тисяч компаній.

Джерело: складено автором на основі [15; 118; 143].

За твердженням Т. Єдинака, митний постаудит є однією з дієвих форм митного контролю, оскільки дає змогу застосувати різні аналітичні процедури, поєднати різні його форми, які сприяють більш ефективному виконанню визначених перед митними органами завдань. Проте цей інструмент буде

насправді дієвим та ефективним лише в тому разі, коли його розуміння відповідатиме сутності, а його призначення повністю відобразатиме загальнонаукова концепція митного контролю [51, с. 93].

Методи організації проведення митного постаудиту можна диверсифікувати таким чином (рис. 1.7) [56].

Рис. 1.7. Методи організації проведення митного постаудиту в Україні

Джерело: побудовано автором на основі [51].

Зазначимо, що на завершальному етапі митного аудиту підсумовуються результати всіх виконаних аудиторських процедур шляхом зіставлення отриманої від підприємства інформації із зібраними митним аудитом даними. Цей етап характеризується застосуванням таких підсумкових процедур, як підтвердження та складання акта (довідки) документальної перевірки.

Низький рівень інформаційної взаємодії між підрозділами органів ДФС та іншими суб'єктами, що беруть участь у митному контролі, негативно впливає на ефективність (економність і результативність) митного пост-аудиту.

З метою вирішення цієї проблеми необхідним є формування системи інформаційного забезпечення таких суб'єктів, яка відповідатиме вимогам комплексності (повноти), своєчасності та достовірності подання відомостей.

Варто також акцентувати, що конкретні завдання митного контролю спрямовані на досягнення його основної мети і полягають у: виявленні за допомогою різних форм контролю відповідності проведених митних операцій і дій митному законодавству; дотриманні фізичними й юридичними особами встановлених митних процедур і правил при переміщенні товарів через митний кордон; захисті і економічних інтересів України; запобіганні розповсюдженню зброї, наркотиків; захисті і екологічній безпеці.

Загалом механізм забезпечення митної безпеки має мінімізувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом налагодження ефективної взаємодії між суб'єктами забезпечення безпеки, зокрема митними органами, а також забезпечити дотримання всіма суб'єктами законодавства.

Отже, залежно від ризиків і загроз митній безпеці конкретної країни чи союзу держав формується система її забезпечення, що визначає передусім адміністративну підпорядкованість суб'єктів забезпечення митної безпеки, їхню мету та правовий статус. Модель системи забезпечення митної безпеки України слід формувати, враховуючи міжнародний досвід провідних країн світу. Водночас при запозиченні цього досвіду за реформування правоохоронних і митних органів України необхідно базуватись на національних інтересах, тобто усвідомлювати сучасні зовнішні ризики та загрози митній безпеці України. Наступний фактор, який має бути врахований при побудові моделі системи забезпечення митної безпеки, можна умовно назвати організаційним, зважаючи на необхідність прогнозування найбільш дієвої, результативної організаційної структури суб'єктів забезпечення, в тому числі із взаємозв'язками між ними, зміст і характер яких формуватимуться на основі перспективного для нашої країни світового досвіду та особливостей функціонування системи забезпечення митної безпеки в Україні.

1.3. Імперативи реалізації митного контролю: міжнародний контекст

Упродовж періоду незалежності України зовнішня торгівля характеризується постійним порушенням митних правил з боку економічних агентів і значними обсягами контрабанди, що завжди завдавало великої шкоди економічним інтересам нашої держави. Особливої актуальності ця проблема набула в постреволуційний період, оскільки внаслідок розбалансування економічної та політичної ситуації порушення митного законодавства набуло масового характеру. Необхідність захисту економічних інтересів України в митній сфері визначила новітні імперативи* реалізації митного контролю, які мають забезпечити правомірність дій як суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, так і працівників органів ДФС України.

Зважаючи на пришвидшення євроінтеграційних процесів (укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка зобов'язує вітчизняний уряд адаптувати українське митне законодавство до вимог ЄС) та збільшення обсягів зовнішньої торгівлі з країнами Європи впродовж останніх декількох років, саме досвід цих країн Заходу в процесі реалізації митного контролю має стати дороговказом для вітчизняних державотворців.

Однією з фундаментальних засад утворення сьогоденного Європейського Союзу був Митний союз ЄС, який дав поштовх до розвитку митних систем європейських країн. Єдиний митний простір в Європі формувався поступово шляхом рівномірного почергового зниження митних тарифів для взаємної торгівлі. Лише у 1968 р., при введенні в дію єдиного митного тарифу внутрішні митні бар'єри між країнами-учасницями були ліквідовані. З того моменту впродовж більше двадцяти років відбувалось повне скасування всіх митних процедур між країнами ЄС. Загалом Митний союз ЄС

*Імператив (лат.) – це категорична вимога, правило, закон, що вимагає беззастережного підпорядкування, реагування, виконання; згідно з вченням І. Канта імператив – це загальнозначущий моральний припис, на противагу особистому принципу (максимі); правило, що виражає повинність (об'єктивний примус поводитися саме так, а не інакше).

можна охарактеризувати як угоду про створення єдиного економічного простору, в межах якого європейські країни скасовують стягнення будь-яких митних платежів у торгівлі між собою, проте зобов'язуються використовувати єдиний митний тариф щодо країн, що розвиваються [72].

Країни ЄС приєдналися до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (далі – Кіотська конвенція) у 1973 р. в м. Кіото (окремі положення переглянуті в 2006 р.), яка є міжнародно-правовим актом у сфері митної справи, що регулює майже всі сторони митних відносин. Кіотська конвенція є орієнтиром у побудові механізму митного регулювання та уніфікації митного законодавства країн, що прагнуть до розвитку міжнародної торгівлі. Її положення сформульовані у вигляді базових правил (імперативів), зокрема визначені десять імперативів у сфері реалізації митного контролю, якими впродовж десятиліть керуються найбільш розвинені країни світу [118]:

1) усі товари, в тому числі транспортні засоби, які ввозяться на митну територію чи вивозяться з неї, незалежно від того, чи обкладаються вони митами та податками, підлягають митному контролю;

2) митний контроль обмежується мінімумом, необхідним для забезпечення дотримання митного законодавства;

3) при застосуванні митного контролю використовується система управління ризиками;

4) митна служба застосовує метод аналізу ризиків для визначення осіб і товарів, у тому числі транспортних засобів, що підлягають перевірці, та ступеня такої перевірки;

5) для підтримки системи управління ризиками митна служба застосовує стратегію, яка базується на системі засобів оцінювання імовірності недотримання законодавства;

6) система митного контролю передбачає контроль на основі методів аудиту;

7) митна служба прагне до співробітництва з іншими митними службами та укладення угод про взаємну допомогу з метою вдосконалення митного контролю;

8) митна служба прагне до співробітництва з учасниками зовнішньої торгівлі та укладення меморандумів про взаєморозуміння з метою вдосконалення митного контролю;

9) митна служба, наскільки це максимально можливо, використовує інформаційні технології та засоби електронних комунікацій для вдосконалення митного контролю;

10) митна служба оцінює системи електронних комунікацій учасників зовнішньої торгівлі, якщо такі системи впливають на проведення митних операцій, для забезпечення їхньої відповідності вимогам митної служби.

Незважаючи на те, що задекларовані базові імперативи реалізації митного контролю на міжнародному рівні, важливим є постійне їхнє переосмислення та оновлення для забезпечення відповідності сучасним економічним реаліям. Як зазначають експерти Європейської комісії, що спеціалізуються на питаннях податкової та митної справи, якщо раніше митний контроль в ЄС був спрямований на виконання передусім фіскальних завдань, то впродовж останнього періоду дедалі більше уваги приділяється досягненню його інших цілей, серед яких забезпечення економічної безпеки держави та захист навколишнього середовища. У таких умовах актуалізується необхідність встановлення ефективних процедур митного контролю за [171]:

- правильністю розміру сплати митних платежів та опису товарів (їхнього походження та вартості);

- заходами щодо забезпечення безпеки та захисту від контрабанди;

- дотриманням екологічного законодавства;

- дотриманням загальноприйнятих правил сільськогосподарської політики;

- медичними вимогами, ветеринарними, фітосанітарними нормами та нормами якості.

Щодо цього Європейська комісія визначила, що митний контроль має бути швидким, ефективним і базуватися на сучасних методах управління ризиками, щоб не порушувати торговельні потоки в швидкій динаміці економіки. Отже, для уникнення втрат часу чи зайвих фінансових витрат для суб'єктів ЗЕД експерти виокремили такі сучасні імперативи ефективності митного контролю:

- необхідність співпраці із сферою бізнесу, особливо щодо обміну необхідною інформацією;
- використання новітніх ІТ-технологій та ІТ-інструментів;
- наявність високоякісного технічного обладнання для здійснення перевірок;
- висока ефективність методів управління ризиками.

Поступова зміна пріоритетів при здійсненні митного контролю зумовила необхідність реформування європейського законодавства у сфері митної справи. Так, у травні 2016 р. набув чинності новий Митний кодекс ЄС (Union Customs Code) (далі – Кодекс-2016 ЄС), який спрощує митні правила й процедури, що діяли в Європі більше двадцяти років, і модернізовує їх з урахуванням розвитку електронних систем обміну інформацією та відповідного обладнання. Основними цілями розробки та прийняття цього нормативно-правового документа також було полегшення процесу переміщення товарів через митні кордони ЄС для пришвидшення торговельних потоків, підвищення конкурентоспроможності європейського бізнесу та кращого захисту економічних інтересів країн-членів ЄС. Прийнятий новий Митний кодекс ЄС забезпечує:

- спрощення митних правил і процедур;
- збільшення правових гарантій та уніфікацію правових вимог для підприємців;
- здійснення чітких та якісних митних процедур передусім для митних органів ЄС;
- уніфікацію штрафних санкцій за порушення митного законодавства;

– повний перехід митних органів на електронний формат документообігу;

– розширення використання спрощених митних процедур для добросовісних учасників ЗЕД.

Хоча положення Кодексу-2016 ЄС застосовуються з набуття його чинності, проте необхідні технічні системи для реалізації визначених норм будуть введені протягом так званого транзитного періоду, що завершується наприкінці 2020 р. [166]. Для цього розроблено відповідну робочу програму (Union Customs Code Work Programme), яка передбачає досягнення тристоронньої мети:

1) визначити проекти та електронні системи, що мають забезпечити:

– гармонізований обмін інформацією на основі внутрішньо прийнятих моделей даних і форматів повідомлень;

– реінжиніринг митних (та пов'язаних з ними) процесів для підвищення їхньої ефективності, однаковості застосування та зменшення витрат економічних агентів на дотримання законодавства;

– надання економічним операторам широкого спектра електронних митних послуг, щоб вони могли взаємодіяти на однакових умовах з митними органами будь-якої країни-члена ЄС;

2) встановити обширний план впровадження ІТ-систем (рис. 1.8) з метою забезпечення правильного застосування Кодексу-2016 ЄС;

3) встановити визначені періоди, протягом яких застосовуватимуться перехідні правила до розгортання нових або модернізованих систем.

З теоретичної точки зору, митний контроль є різновидом державного як правової форми митної діяльності. Митний контроль також розглядають як один із засобів реалізації митної політики держави та одночасно як сукупність заходів, що здійснюються органами ДФС. Така сукупність заходів реалізується з метою забезпечення дотримання учасниками митних відносин вимог норм митного законодавства. Його основна мета – визначення за допомогою різного роду контрольних заходів відповідності проведених суб'єктами

зовнішньоекономічної діяльності дій у сфері митної справи вимогам норм митного законодавства та виявлення на основі цього митних правопорушень [8, с. 183].

Науково-еволюційний підхід щодо моніторингу розвитку митної політики та митного контролю свідчить про неоднозначність ідентифікації періодів контрольної діяльності митних інституцій. Зокрема, В. Філатов визначає п'ять таких періодів [141]: період Київської Русі, період Гетьманщини, період Української Народної Республіки, період СРСР та період незалежної України.

4) О. Гребельник виокремлює шість періодів розвитку митної системи України, додаючи до згаданих період зародження митно-тарифних відносин в Україні або докиївський період в історії митної справи на українських землях [21].

2016	2017	2018	2019	2020
SP (імпорт)	REX	AEO (етан 1)	AEO (етан 2)	SP INF
NA	BTI (етан 1)	BTI (етан 2)	PoUS	CCI
PN	UUM&DS	EORI 2	NCTS	GUM (комп. 2)
TS	CDS	SURV 3	AES (комп. 1)	ICS 2
NIS	SP (експорт)		AES (комп. 2)	
GUM (комп. 1)				

Рис. 1.8. План реалізації проектів, пов'язаних із впровадженням ІТ-систем у діяльність митних органів в Європейському Союзі

Джерело: побудовано автором на основі [172].

Для реалізації передбачених у Кодексі-2016 ЄС змін упродовж транзитного періоду планується впровадити такі електронні системи та сервіси [172]:

1) реєстраційна система експорту (Registered Exporter System – REX) – це система, що містить інформацію про експортерів, зареєстрованих у країнах, що користуються GSP-стандартом (Generalised Scheme of Preferences) та експортують товари до ЄС;

2) обов'язкова тарифна інформація (Binding Tariff Information – BTI) – це проект, що реалізується впродовж двох етапів і передбачає модернізацію наявних в ЄС систем (ЕВТІ-3 й Surveillance 2), забезпечуючи:

- відповідність системи ЕВТІ-3 вимогам Кодексу-2016 ЄС;
- розширення даних декларації, що підлягають митному контролю;
- моніторинг обов'язковості використання BTI;
- моніторинг та управління розширеним використанням BTI;

3) система прийняття митних рішень (Customs Decisions System – CDS) – це система, що має гармонізувати процеси, пов'язані з ухваленням митних рішень, їхнім застосуванням та управлінням ними, завдяки стандартизації та електронному управлінню даними про застосування рішень в ЄС. Це дасть змогу спростити процеси консультування при прийнятті рішень та отримання необхідних дозволів;

4) єдина система управління користувачами та цифровий підпис (Uniform User Management & Digital Signature – UUM&DS) – це проект, що має забезпечити вироблення робочих рішень для прямого та гармонізованого доступу торговців ЄС до електронних митних систем шляхом створення спеціального інтерфейсу. Уніфіковане управління користувачами та цифровий підпис інтегруються в портали відповідних систем. Вони передбачають підтримку ідентифікації, доступ та керування користувачами відповідно до необхідного рівня безпеки;

5) уповноважені економічні оператори (Authorised Economic Operators – AEO) (оновлення) – це проект, що реалізовуватиметься впродовж двох етапів.

Його мета – удосконалити процеси, пов’язані з подачею заяв та отриманням дозволів уповноваженими економічними операторами (далі – УЕО), та привести їх у відповідність до норм Кодексу-2016 ЄС;

6) Оновлена система реєстрації та ідентифікації суб’єктів ЗЕД (Economic Operator Registration and Identification System – EORI 2) – це система для покращення діючої в ЄС системи EORI. Вона дає змогу реєструвати та ідентифікувати суб’єктів ЗЕД з ЄС і з країн, що розвиваються, та осіб, які не є суб’єктами ЗЕД, проте активні у митній сфері в ЄС;

7) система митного спостереження (Surveillance 3) – це проект, спрямований на удосконалення діючої системи Surveillance 2+ відповідно до вимог Кодексу-2016 ЄС: стандартний обмін інформацією за допомогою методів електронної обробки даних; встановлення адекватних функціональних можливостей, необхідних для обробки та аналізу повного набору даних контролю, отриманих від країн-членів ЄС;

8) підтвердження статусу ЄС (Proof of Union Status – PoUS) – це проект, спрямований на створення нової транс’європейської системи зберігання, управління та отримання таких електронних доказів статусу ЄС: T2L/ T2LF документів та маніфесту митних товарів (виданих неуповноваженим емітентом);

9) нова комп’ютеризована система транзиту (New Computerised Transit System – NCTS) – це проект спрямований на приведення існуючої NCTS-системи у відповідність до вимог Кодексу-2016 ЄС: реєстрація подій на маршруті; узгодження інформаційних обмінів; удосконалення інтерфейсів з іншими системами;

10) автоматизована система експорту (Automated Export System – AES) – це система, що складається з двох компонентів і передбачає реалізацію вимог Кодексу-2016 ЄС щодо експортних операцій. Перша компонента має забезпечити удосконалення діючої транс’європейської системи експортного контролю, що дасть змогу повністю автоматизувати експортні процедури. В

межах другої компоненти планується оновлення окремих національних експортних систем;

11) інформаційні довідники для спеціальних процедур (Information Sheets for Special Procedures – SP INF) – це проект створення нової транс'європейської системи підтримки та раціоналізації процесів управління даними INF та їхньої електронної обробки у сфері спеціальних процедур;

12) спеціальні процедури (Special Procedures – SP) – це проект, спрямований на пришвидшення, полегшення та гармонізацію спеціальних процедур в ЄС шляхом створення спільних моделей бізнес-процесів. Національні системи реалізують зміни, передбачені Кодексом-2016 ЄС, щодо складського зберігання товарів, тимчасового їхнього ввезення, переробки на митній території та поза її межами. Проект реалізується впродовж двох етапів: перший передбачає розробку необхідних електронних рішень для пов'язаного зі спеціальними процедурами експорту, а другий – для імпорту;

13) система повідомлень про прибуття, представлення та тимчасове зберігання (Notification of Arrival, Presentation Notification and Temporary Storage – NA, PN, TS) – це система визначення процесів для повідомлення про прибуття транспортних засобів, представлення товарів і декларації для їхнього тимчасового зберігання, згідно з умовами Кодексу-2016 ЄС, а також підтримання гармонізації щодо цих питань серед країн-членів ЄС, зокрема щодо обміну інформацією між суб'єктами ЗЕД і митними органами;

14) удосконалення національних систем імпорту (National Import Systems – NIS) – це проект впровадження всіх вимог до процесів і даних, встановлених Кодексом-2016 ЄС, що пов'язані зі сферою імпорту. Він охоплює національні системи обробки митних декларацій, а також інші системи – національного рахівництва та платіжні.

15) централізована система оформлення імпорту (Centralised Clearance for Import – CCI) – це система, що дає змогу розміщати товари за митною процедурою з використанням централізованого оформлення. Вона дає можливість суб'єктам ЗЕД централізувати їхній бізнес з митної точки зору.

Обробка митних декларацій і фізичний відпуск товарів мають координуватися між відповідними митними органами. Це стосується транс'європейської системи, що містить компоненти, розроблені централізовано та на національному рівні;

16) управління гарантіями (Guarantee Management – GUM) – це проект забезпечення ефективного управління різними типами гарантій, що реалізується на транс'європейському та національному рівнях;

17) удосконалення системи контролю імпорту (Import Control System upgrade – ICS 2) – це проект посилення безпеки ланцюга постачання для всіх видів транспортних та особливо повітряних вантажів шляхом поліпшення якості даних, процесу їхнього подання, їхньої доступності та обміну ними. Одним із його завдань є полегшення співпраці між країнами-членами ЄС в процесі ризик-аналізу, що створює нову архітектуру діючої сьогодні транс'європейської ICS-системи.

Вищеперелічені електронні системи мають підвищити якість діяльності митних органів в ЄС, зокрема ефективність митного контролю, його превентивної складової, запобігати та мінімізувати митні ризики. Отже, можна стверджувати, що сучасним імперативом реалізації митного контролю є розбудова новітньої митної ІТ-інфраструктури, без якої його ефективність у нинішніх умовах значно знижується.

Така глобальна реформа митного законодавства в Європі підтверджує тезу Н. Погодіної, що сучасна міжнародна парадигма реалізації державної митної політики в напрямку спрощення митних процедур для інтернаціональних торговельних потоків відображає найбільш важливий на сьогодні принцип митного контролю – принцип вибірковості [108, с. 32]. Маючи справу з великими оборотами товарів через кордон, нинішні митні органи постійно змушені збалансовувати рівень контролю і втручання, з одного боку, та час й витрати, пов'язані з процесом декларування – з іншого. Йдеться про те, що жорстко контролювати всі без винятку товаропотоки в сьогоднішніх

умовах неможливо й недоречно, тому сучасна система митного контролю має ґрунтуватися на принципах вибірковості та оцінювання ризиків.

Система управління ризиками відіграє важливу роль у забезпеченні якісного митного контролю міжнародних товаропотоків. Її найважливішою характеристикою є визначення суб'єктів ЗЕД, товарів і транспортних засобів, які потрібно перевіряти, та якою мірою такі перевірки слід здійснювати. Про важливість ризик-менеджменту свідчать також емпіричні дослідження Дж. Хінтса, Т. Маністо, А. Хемері та інших науковців. Так, досліджуючи діяльність двадцяти чотирьох митних служб різних країн світу, економісти дійшли таких висновків: по-перше, всі служби реалізували певні елементи системи управління ризиками, проте жодну з цих систем не можна назвати досконалою ні на стратегічному, ні на операційному рівнях; по-друге, обмежені спроби управління людськими ресурсами, нестача методів управління ризиками та передачі даних у цьому процесі є основними прикладами, де митні служби менш економічно розвинених країн поступаються більш розвиненим [153].

В ЄС система управління ризиками у сфері митної справи базується на таких принципах:

- 1) ідентифікації та контролю за переміщенням товарів із високим рівнем ризику, використовуючи загальні критерії ризику (які не є публічними);
- 2) визначенні пріоритетних зон митного контролю, що піддаватимуться інтенсивному контролю впродовж певного періоду;
- 3) систематичному та інтенсивному обміні інформацією про ризики між митними органами через спеціальне програмне забезпечення (customs risk management system – CRMS);
- 4) створенні спрощених умов здійснення зовнішньої торгівлі шляхом розвитку концепції уповноваженого економічного агента;
- 5) попередньому аналізі інформації, що подається суб'єктами ЗЕД в електронному вигляді перед відправленням або перед прибуттям товарів.

Ці п'ять положень є основою складної загальної системи управління ризиками (Customs Risk Management Framework – CRMF), представленої в

попередньому варіанті європейського митного законодавства й діючої зараз, що закріплено ст. 46 Кодексу-2016 ЄС. Метою функціонування цієї системи є [170]:

- встановлення еквівалентного рівня захисту в митному контролі для країн ЄС загалом;
- гармонізоване застосування митного контролю усіма країнами-членами ЄС;
- створення загального підходу щодо ефективного встановлення пріоритетів і розподілу наявних ресурсів;
- формування відповідного балансу між інтенсивністю митного контролю та спрощенням законної торгівлі.

Важливим є новий етап розвитку системи управління ризиками в ЄС, що розпочався у 2002 р., коли на нараді Європейської комісії за участю митних експертів країн Європейського Союзу була ухвалена Стандартна структура з управління ризиками в митних адміністраціях ЄС (TAXUD/629/2000). Метою її схвалення була побудова стандартизованої структури процесу управління ризиками, яка створювалася на основі найкращих практичних методів митних адміністрацій ЄС. Останні були представлені митними експертами країн-членів ЄС, що брали участь у декількох проектних групах Програми «Митниця-2002».

Управління ризиками в TAXUD/629/2000 розцінюється як метод систематичної ідентифікації та реалізації всіх заходів, необхідних для обмеження ймовірності появи ризику. Функції, які виконують митні органи ЄС за впровадження системи управління ризиками, дають змогу застосовувати її на всіх етапах контролю товарів і транспортних засобів, зокрема на таких [168]:

- розробка методології функціонування системи управління ризиками;
- організація інформаційного потоку й обміну з митними органами інших держав та суб'єктами ЗЕД;
- розробка методології виявлення ризиків та управління ними;
- розробка цільових методик виявлення ризиків і способи їхньої мінімізації;

- проведення аналізу здійснення митного контролю, митних операцій і транспортних засобів міжнародного перевезення;
- відстеження ризиків за результатами аналізу інформації та оцінювання рівня виявлених ризиків;
- вжиття заходів щодо мінімізації ризиків.

Загалом проаналізувавши основні документи [152], можна дійти висновку, що система ризик-менеджменту в ЄС акцентує передусім увагу не настільки на визначенні товарних властивостей вантажів, як на оцінюванні репутації (відповідно до попередньої діяльності) конкретних суб'єктів ЗЕД. Це пов'язано з тим, що правильне розуміння діяльності економічного агента є базовим принципом організації новітніх систем управління ризиками в розвинутих країнах.

Зауважимо, що в ЄС управління ризиками регулюється на транс'європейському та національному рівнях, що формує гнучку структуру ризик-менеджменту. Так, на транс'європейському рівні формується загальний підхід до управління ризиками, який є визначальним напрямком діяльності митних органів країн-членів ЄС та передбачає максимально гармонізувати діяльність останніх. Разом з тим, на національному рівні система управління ризиками в кожній країні має певні особливості [5, с. 15].

У Німеччині для відбору суб'єктів ЗЕД з метою проведення митного аудиту використовується автоматизована система управління ризиками. Вона діє незалежно від системи управління ризиками, яка застосовується під час митного оформлення товарів. З усіх суб'єктів ЗЕД, які перевіряються митними органами, 90% відбираються за допомогою цієї системи, а решта 10% – шляхом випадкового вибору. Сформований перелік перевірок коригується працівниками митниці на основі доцільності та актуальності кожної з них. Загалом щороку в Німеччині працівники підрозділів митного аудиту перевіряють близько 2–3% суб'єктів ЗЕД, що перебувають на обліку в митних органах [57, с. 42].

У Литві митниця використовує єдину систему аналізу ризиків під час митного оформлення та митного аудиту. Ця система містить бальну шкалу «значущості» та «вірогідності» ризиків. Відповідно інформація, отримана за підсумками митних оформлень, береться до уваги під час формування ризиків для відбору підприємств для митного аудиту, а результати перевірок враховуються у переліку ризиків, що спрацьовують під час митного оформлення.

В Італії автоматизована система управління ризиками дає змогу працівнику митних органів оперативно під'єднатися до централізованої бази даних та відразу отримати автоматичне рішення, на основі якого проводяться подальші дії щодо митного контролю. Так, для відображення рівня ризику система використовує три кольори: зелений, жовтий та червоний. Перший із них означає найнижчий ступінь ризику, тому випуск товарів у вільний обіг здійснюється лише з декларацією без документального та фізичного контролю. У разі появи жовтого кольору працівник митних органів проводить документальний контроль, за результатами якого приймає рішення щодо необхідності застосування фізичного контролю. Червоний колір означає найвищий ступінь ризику, тому проводиться і документальний, і фізичний контроль. Застосування такої системи значно зменшує тривалість здійснення митних формальностей у пунктах пропуску [139, с. 265].

Одним зі способів мінімізації ризиків в ЄС є залучення до діяльності суб'єктів ЗЕД. Так, представники сфери бізнесу зацікавлені в удосконаленні митних операцій, що пов'язані з аналізом й контролем ланцюга постачання, оскільки це пришвидшує їхній товаропотік. Саме тому значну увагу у Кодексі-2016 ЄС приділено реформуванню концепції УЕО, визначення якого вперше з'явилося в європейському законодавстві в 2008 р. Загалом ця концепція, започаткована Всесвітньою митною організацією (World Customs Organisation), ґрунтується на партнерстві митних органів і законослухняних учасників ЗЕД [150].

Для реалізації партнерства між митницею та сферою бізнесу на практиці та отримання вигоди придумано так званий статус УЕО, який надається суб'єктам ЗЕД із найбездоганнішою репутацією. Будучи УЕО, економічний агент отримує певні преференції при проходженні митних процедур, фактично користуючись великим кредитом довіри з боку митних органів. Суть концепції полягає у тому, щоб в умовах обмеженості кадрових ресурсів митниці зменшити контрольний тиск на відносно безпечні торгові потоки, відповідно полегшуючи і пришвидшуючи діяльність законослухняних представників сфери бізнесу, та сконцентрувати увагу на перевірці торгових потоків із вищим ступенем ризику.

Статус УЕО може отримати будь-який суб'єкт ЗЕД, який відповідає закріпленому в європейському законодавстві переліку критеріїв. З ухваленням Кодексу-2016 ЄС цей перелік розширений: передбачено відсутність порушень митного і податкового законодавств, визначено високі стандарти контролю та аудиту товаропотоків компанії та способи підтвердження фінансової платоспроможності (крім введення нових вимог, посилені діючі критерії) [164]. Отже, концепція УЕО, що має забезпечити високий рівень безпеки інтернаціональних ланцюгів постачань і полегшити законну міжнародну торгівлю, сьогодні є доступною для кожного європейського економічного агента.

Згідно з новими правилами в ЄС програма безпеки УЕО не ґрунтується на добровільній сертифікації, як це було раніше.

Однак передбачена спеціальна система дозволів, яка дає можливість отримати один або відразу два статуси УЕО, кожен з яких містить окремий набір переваг:

- 1) АЕОС (AEO-Customs Simplifications) – УЕО-спрощення митних процедур;
- 2) АЕОС (AEO-Security-Safety) – УЕО-безпека.

Критерії надання статусу АЕОС і АЕОС в ЄС

Вимоги та критерії	АЕОС	АЕОС
Дотримання митного і податкового законодавств, а також відсутність значних правопорушень і злочинів економічного характеру	+	+
Відповідність вимогам ведення бухгалтерського обліку	+	+
Фінансова платоспроможність	+	+
Практично підтверджені стандарти компетенції кадрів або професійної кваліфікації	+	-
Відповідність вимогам безпеки	-	+

Джерело: складено автором на основі [173].

Як зазначалося, для отримання статусу УЕО суб'єкту господарювання необхідно відповідати певним критеріям, перелік яких для кожного з вищевказаних статусів подано у табл. 1.4 згідно зі ст. 39 Кодексу-2016 ЄС.

Відповідність наведеним критеріям дає змогу економічному агенту отримати статус УЕО та певні митні преференції, перелік яких міститься в табл. 1.5.

Зазначимо, що концепція УЕО є не лише європейською, а й міжнародною практикою, яка сьогодні набуває значного поширення. Взаємне визнання статусу УЕО з країнами, що розвиваються, дає змогу законопослушним представником європейського бізнесу легко вести трансакційну торгівлю з іншими економічно розвиненими країнами. Так, ЄС уклав угоди й впровадив взаємне визнання статусу УЕО з Норвегією, Швейцарією, Японією, Андоррою, США й Китаєм, а також проводить активні переговори щодо таких угод з іншими торговими партнерами. Крім цього, ЄС надає технічну допомогу багатьом країнам, зокрема Україні, для їхньої підготовки до створення та реалізації концепції УЕО.

**Переваги, які отримують суб'єкти ЗЕД зі статусами АЕОС
і АЕОС в ЄС**

Переваги	АЕОС	АЕОС
Легкий доступ до спрощення митних процедур	+	-
Зменшення фактичного та документального контролю, пов'язаного з безпекою	-	+
Зменшення фактичного та документального контролю (крім того, що пов'язаний з безпекою)	+	-
Попереднє повідомлення у разі відбору для фактичного контролю (пов'язаного з безпекою)	-	+
Попереднє повідомлення у разі відбору для митного контролю (крім того, що пов'язаний з безпекою)	+	-
Пріоритетність перед іншими економічними агентами у разі здійснення митного контролю	+	+
Можливість для економічного агента вибрати місце здійснення митного контролю	+	+
Непрямі вигоди для економічного агента (визнання його як надійного бізнес партнера; поліпшення відносин з митницею та іншими органами влади; зменшення крадіжок і втрат; зменшення затримок у поставках; покращення планування; поліпшення обслуговування клієнтів; підвищення лояльності клієнтів; зниження витрат на перевірки та поліпшення співпраці тощо)	+	+
Взаємне визнання з країнами, що розвиваються	-	+

Джерело: складено автором на основі [149].

На сьогодні в Європі та світі експерти в митній справі насамперед намагаються сконструювати інституційне середовище, яке забезпечуватиме баланс між її контрольною складовою та максимально можливим спрощенням митних процедур для полегшення діяльності представників сфери бізнесу. У таких умовах перед митними органами країн-членів ЄС визначено завдання частіше застосовувати митний постаудит для спрощення ведення міжнародної торгівлі, зменшуючи тривалість проходження митних формальностей, та забезпечення належного рівня дотримання митного законодавства.

Як зазначає М. Харкавий, згідно з із законодавством та досвідом країн ЄС митний постаудит спрямований на [145, с. 120]:

- контроль за імпортом після випуску товарів у вільний обіг;
- контроль пільгових режимів (транзит, зберігання вантажів на митних складах, переробка на митній території, тимчасове ввезення та ін.);
- перевірку організації управління операторів, внутрішніх процедур і систем, які використовують для реєстрації даних про експортні чи імпорتنі товари;
- попередній аудит/перевірку економічних операторів – для надання права на застосування пільгових процедур і режимів (наприклад, спрощені процедури транзиту чи декларування).

У недеталізованому вигляді процес реалізації митного постаудиту відображений на рис. 1.9. Проте детальні процедури та методи планування, виконання й документування, штрафні санкції у разі порушення митного законодавства встановлені на національному рівні, тому мають певні особливості в кожній із країн ЄС.

Разом з тим, в ЄС намагаються максимально гармонізувати організацію митного постаудиту, що підтверджуються такі нормативно-правові акти, що його регулюють на транс'європейському рівні: Методичні рекомендації для уповноважених економічних операторів ЄС, Методичні рекомендації ВМО з митного постаудиту, Технічні нотатки 5 щодо митного постаудиту Генеральної асамблеї ООН (Technical Note 5 Post-clearance Audit, UNCTAD), Митний кодекс ЄС.

Рис. 1.9. Процес реалізації митного постаудиту

Джерело: побудовано автором на основі [19].

Згідно з вимогами Кодексу-2016 ЄС від усіх країн об'єднання вимагається збільшення терміну зберігання суб'єктами ЗЕД митних документів з 3-х до 10-ти років [161]. Це означає, що митні органи, здійснюючи перевірку, можуть donарахувати несплачені раніше митні платежі та відповідно штрафи за таку несплату за 10 попередніх років. Такі заходи здійснюються насамперед для розширення застосування європейськими митницями митного постаудиту.

Важливим фактором пришвидшення процесів митного контролю та митного оформлення є використання сучасних технологій митного контролю. Незважаючи на те, що в розпорядженні митних органів країн ЄС є найбільш передові технічні засоби, за допомогою яких здійснюється митний контроль, вони завжди беруть активну участь у поточних науково-дослідних проектах щодо покращення його технічного забезпечення. Наприклад, спеціальний проект MODES спрямований на розробку мобільної, модульної системи виявлення радіоактивних і спеціальних ядерних матеріалів, у тому числі захищених та важких для виявлення джерела; мета проекту ACXIS (Automated Comparison of X-ray Images for cargo Scanning) – розробити нову систему аналізу рентгенівських вантажних зображень на основі бази їхніх даних (reference image database), значно розширюючи можливості інспектування вантажів на митниці [151]; дослідження в галузі безпеки продовжено в межах програми «Горизонт 2020»; тоді як дві важливі теми, пов'язані з перевіркою великих обсягів вантажів і розробкою посиленого неінтрузивного сканера тіла, є частиною робочої програми діяльності митної служби на 2014–2015 рр. [156]; Завдання проекту SNIFFER – доповнити роботу службових собак, застосовуючи сконструйований пристрій, що матиме ширші межі нюхового діапазону та даватиме змогу виявляти людей, захованих у контейнерах, і незаконні речовини у валізах або на багажних поясах [163].

Експертна група з технологій митного контролю визначила райони, де технології, які застосовуються, недостатні для виявлення поточних загроз. Вона також визначила сфери, в яких можна підвищити ефективність діяльності за виконання таких умов: здійснення кращої кадрової підготовки, результативного

обміну інформацією та застосування передового досвіду. Для досягнення окремих цілей можна застосувати такі програми ЄС, як «Митниця – 2020» і «Горизонт – 2020». Єврокомісія надалі продовжує застосовувати активний підхід до використання сучасних технологій у сфері управління ризиками та відповідного обладнання для здійснення митного контролю [156].

Отже, можемо констатувати, що базовим імперативом реалізації митного контролю в світі на сьогодні є максимальне спрощення процедур митного контролю. Для реалізації цього імперативу потрібно виконати такі похідні сучасні імперативи:

- 1) побудова новітньої IT-інфраструктури;
- 2) удосконалення системи управління ризиками;
- 3) акцент діяльності митних органів на митному постаудиті;
- 4) розвиток інституту уповноваженого економічного оператора;
- 5) високоякісне технічне забезпечення діяльності митних органів.

Саме виконання цих імперативів сьогодні в ЄС має першочергове значення при розбудові правової бази у сфері митної справи, що підтверджується тими законодавчими змінами, які реалізуються впродовж останнього періоду. Імплементация відповідних імперативів має вивести митний контроль на якісно новий рівень для забезпечення дотримання законодавства суб'єктами ЗЕД та створити для добросовісних економічних операторів швидкий і зручний процес проходження митних формальностей при переміщенні їхніх товарів через кордон.

Беручи до уваги плани української влади щодо євроінтеграції, вважаємо доцільним врахування вищеперелічених імперативів реалізації митного контролю при провадженні митної політики. Україні, яка прагне бути членом європейського товариства, важливо нині гармонізувати власні орієнтири в митній політиці з тими країнами, з якими заплановане посилення економічної співпраці.

Висновки до розділу 1

Однієї зі складових державної політики в напрямку підтримки національних економічних інтересів є митна компонента, якій властиві специфічні зовнішні та внутрішні загрози та ризики. Саме митна безпека в процесі забезпечення митних інтересів держави є відображенням реалій соціально-економічного розвитку країни, її зовнішніх і внутрішніх суперечностей, міждержавних векторів співробітництва, позицій у глобальному митному просторі.

Проведене теоретичне узагальнення та систематизація підходів до визначення дефініції «митна безпека» дають змогу запропонувати авторське тлумачення і трактувати її як домінуючу компоненту розвитку національної економіки, для реалізації якої фіскальні органи здійснюють контрольні дії щодо мінімізації негативного впливу митних ризиків внутрішнього та зовнішнього характеру, а також створюють необхідні умови для ефективного функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Дослідження зарубіжного досвіду, зокрема європейського, дало змогу з'ясувати, що базовим імперативом реалізації митного контролю в світі сьогодні є максимальне спрощення процедур митного контролю. Це зумовлено бажанням урядів пришвидшити міжнародний товарооборот, що матиме позитивний вплив на економічний розвиток.

Вважаємо, що першочерговими і необхідними умовами посилення митної безпеки держави на сьогодні є здійснення заходів стратегічного та тактичного характеру, що передбачають:

- подальшу розробку теоретико-методологічних основ парадигмального базису забезпечення митної безпеки держави;
- побудову обґрунтованої стратегії митної безпеки держави та суб'єктів ЗЕД, що окреслює межі та напрямки використання засобів, ресурсів, методів забезпечення національної безпеки на основі спектра митних інтересів держави,

цінностей, цілей та взаємовпливу заходів забезпечення національної безпеки в економічній, міжнародній і зовнішньоекономічній сферах;

- визначення чіткої й обґрунтованої стратегії діяльності митних органів як суб'єктів забезпечення митної безпеки шляхом щорічного оприлюднення плану підвищення ефективності технологій митного контролю та митного оформлення, прийнятих управлінських рішень через скорочення неефективних і надлишкових процедур, удосконалення митної інфраструктури тощо;

- узгодження норм законодавства України, нормативно-правової бази з питань податкової та митної справи та захисту національних інтересів у цих сферах;

- активне впровадження технологій автоматизації та інформатизації процесів митного контролю, широке використання комп'ютерних систем і баз даних, що сприятиме відкритості публічних сервісів, мінімізації впливу людського фактора, раціоналізації бюджетних видатків;

- активізацію співробітництва та координацію зусиль з митними органами інших країн та міжнародними інституціями щодо обміну даних, запобігання митним злочинам, пришвидшення міжнародної торгівлі;

- розробку стратегії підтримки вітчизняних суб'єктів ЗЕД для стимулювання їхнього виходу на нові ринки, активізації зовнішньоекономічних відносин;

- удосконалення стану матеріального та кадрового забезпечення митниць ДФС України, підвищення якості системи добору кадрів, ведення постійної діяльності з протидії корупційним ризикам.

Перелік означених заходів не є вичерпним, однак містить сукупність необхідних дій, які сприятимуть підвищенню ефективності митного контролю, стабілізації соціально-економічного розвитку та посиленню митної безпеки України.

Основні результати розділу I висвітлено у наукових працях автора [58; 60; 62; 63, 66; 67].

РОЗДІЛ II

РЕАЛІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Прагматизм ризикоорієнтованості митного контролю в Україні

Одним із головних завдань Державної фіскальної служби України загалом українського уряду є побудова ризикоорієнтованого митного контролю шляхом створення системи аналізу, виявлення і запобігання митним ризиком.

Хоча проблематика митних ризиків і ризиків митного контролю не є новою у вітчизняній науці, однак усталені тенденції розвитку контрабанди та порушення митних правил зумовлюють необхідність конкретизації теоретичних аспектів і формування практичних тактико-стратегічних пропозицій щодо підвищення ефективності митного контролю та митної справи загалом.

Досліджуючи наукові підходи до трактування сутності митного ризику та ризику митного контролю, слід вказати на їхню значну кількість. Залежно від спрямованості та тематики досліджень митний ризик трактують по-різному. Так, наприклад, український вчений П. Пісной митний ризик розуміє як вірогідність реалізації певної митної загрози із прогнозованим або не-прогнозованим можливим збитком, а також її можливих наслідків у митній сфері [107]. П. Пашко вважає, що митний ризик – це кількісна величина митного виклику у вигляді визначеної оцінки або ймовірності реалізації діючої або потенційної митної загрози в зовнішньоекономічній діяльності, митних співвідношеннях та митній сфері з погляду усвідомленої можливості виникнення митної шкоди [104]. Аналогічне визначення митного ризику подають Всесвітня митна організація, Митний кодекс України, Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю тощо. Не применшуючи значущості згаданих визначень,

зазначимо, що в них відсутнє кількісне вираження ризику, а відповідно до теорії управління управляти і контролювати можна те, що можна виміряти. Отже, для формування в Україні ефективного митного контролю і створення відповідної системи управління митними ризиками потрібно сформулювати теоретичний конструкт визначення їхньої сутності, що на практиці дасть змогу швидко аналізувати, виявляти та запобігати їхньому виникненню, знижуючи ймовірність втрат держави від експортно-імпортової діяльності.

Так, на наш погляд, визначення сутності базових понять державного управління (а митна справа є однією з його основних сфер) має здійснюватися з такими чотирма критеріями: використання ортодоксального погляду на поняття; визначення специфічної особливості чи ключової галузі, яку пояснює поняття; врахування постулатів теорії управління; визначення результуючої частини (рис. 2.1).

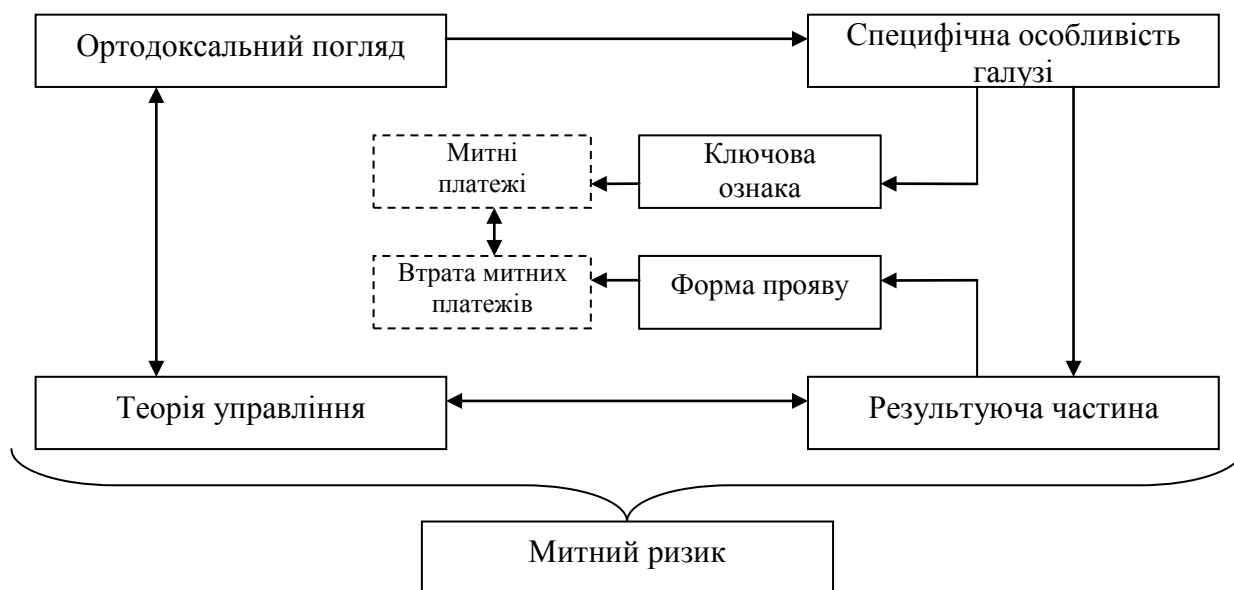

Рис. 2.1. Теоретичний конструкт поняття «митний ризик»

Джерело: побудовано автором самостійно.

Використання ортодоксального погляду на сутність того чи іншого поняття має мінімізувати його прив'язаність до конкретної тематики дослідження і зрозуміти значення терміна відповідно до сформованої протягом десятиліть чи століть думки у суспільстві. Ортодоксальне або первісне визначення того чи іншого терміна міститься в словниках та енциклопедіях. У

нашому разі, необхідно розглянути первісні трактування поняття «ризик», подані в тлумачних словниках. Так, наприклад, у Вебстерському енциклопедичному словнику ризик трактується як небезпека, можливість шкоди (збитку) або втрат [162]. У Великому економічному словнику А. Азріліяна ризик визначають як можливість настання події з негативними наслідками в результаті певних дій чи рішень [11]. У Великому тлумачному словнику сучасної мови за редакцією В. Бусела ризик трактується в двох значення: 1) як усвідомлена можливість небезпеки; 2) як можливість збитків або неуспіху в певній справі [14]. Таким чином, на основі з аналізу визначень поняття «ризик» у тлумачних та економічних словниках можна зробити висновок, що ризик – це небезпека втрати або збитку. Беручи за основу визначення поняття «митний ризик», подане у Митному кодексі України, зазначимо, що в цьому законодавчому документі ризик не відображає втрати, оскільки йдеться про порушення законодавства, за яких нехтують втратами в процесі оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, де недоотримання митних платежів унаслідок дії тих чи інших факторів є прямими збитками держави.

Іншим важливим критерієм дослідження сутності поняття «митний ризик» є визначення галузі, яку пояснює цей термін. У нашому разі такою галуззю є митна справа, а її головною ознакою – мито. Зазначимо, що відповідно до визначень сутності ризику, поданих у термінологічних словниках, митний ризик насамперед відображає небезпеку втрати мита, митного платежу, а не порушення законодавства, яке може бути лише одним із факторів виникнення ризику, ризику втрати коштів під час здійснення митного контролю або митної справи загалом.

Як зазначалося, визначення понять, пов'язаних з діяльністю держави чи функціонуванням інших організованих систем, мають ґрунтуватися на теорії управління, передусім урахувати його основні функції: планування, організацію, мотивацію, контроль. Ці функції є важливими для уникнення митних ризиків, однак для їхньої реалізації потрібно сформулювати вимірний у

кількісному вираженні показник чи групу показників, що визначає необхідність виокремлення четвертого критерію для окреслення сутності поняття «митний ризик» – результуючої частини. Результуюча частина має відображати кількісне вираження вияву митного ризику, тобто суми втрат, оскільки реалізація такої функції управління, як контроль, неможлива без визначення кількісного показника. Відповідно порушення законодавства в митній справі в підсумку виражаються у втратах держави від недоотримання митних платежів. В цьому аспекті виявляється також функція планування, що передбачає планування обсягів митних надходжень за певний часовий період. Функція організації відповідно передбачає організацію технічної сторони реалізації митного контролю. Особливо важливою є функція мотивації, згідно з якою здійснюється формування мотиваційних винагород (премій) для посадових осіб митної системи у разі досягнення планового показника митних надходжень. З огляду на вищеподане митний ризик необхідно трактувати як імовірність недоотримання державою митних платежів унаслідок порушення митного законодавства і митних правил учасниками зовнішньоекономічної діяльності та посадовими особами митної системи, а також як наявність контрабанди товарів у зоні митного контролю та поза її межами.

Варто звернути увагу, що держава може недоотримати митні платежі не тільки внаслідок порушення митного законодавства і митних правил учасниками зовнішньоекономічної діяльності, а й за корупційних дій посадових осіб митної системи. В цьому разі удосконалення потребують підходи до визначення факторів митних ризиків, які на практиці мають бути основою ефективного митного контролю.

Відповідно до побудованого теоретичного конструкту митного ризику, на практиці важливим також є визначення основних показників вияву цього ризику, за якими можна оцінити силу впливу того чи іншого фактора ризику. Одним із таких показників має бути сума митних платежів до державного бюджету, динаміка якої порівняно з динамікою обсягу зовнішнього товарообороту характеризуватиме тенденції вияву факторів ризику (рис. 2.2).

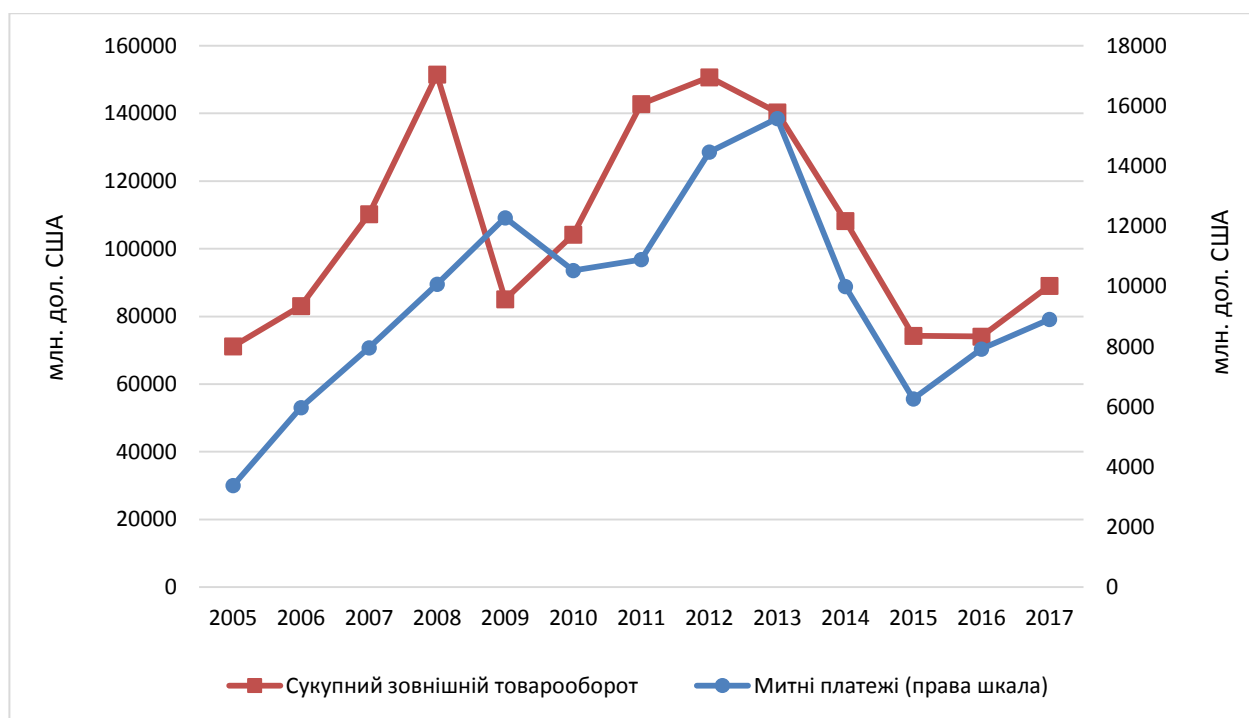

Рис. 2.2. Динаміка сукупного зовнішнього товарообороту України та митних платежів до державного бюджету в 2005–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [92; 93].

Як свідчать дані рис. 2.2, динаміка митних платежів і сукупного зовнішнього товарообороту України є потрібною та відображає не тільки тенденції митних надходжень, а й цикли економічного розвитку, основні фактори яких є факторами впливу на митний ризик і митні платежі загалом.

Важливим для нашої країни показником митного ризику за ефективного законодавства та судочинства може бути сума обсягів контрабанди товарів через митний кордон України. Обсяги такого явища, як контрабанда (італ. «contrabando» від «contra» – «проти» і «bando» «урядовий указ»; незаконне перевезення (переміщення) товарів чи інших предметів через митний кордон), доволі складно точно кількісно виразити, а тому у вільному доступі існують висновки експертів, які окреслюють обсяги контрабанди товарів в Україні на рівні 3–9 млрд. дол. щороку. Однією із методик визначення обсягів контрабанди є пошук різниці між статистичними даними щодо експорту країни, що експортує свої товари в Україну, та статистичними даними нашої держави щодо імпорту.

Аналізуючи обсяги імпорту в Україну за країнами походження, на наш погляд, загальні тенденції та приблизний обсяг контрабанди товарів можна визначити на основі вивчення статистичної інформації країн-сусідів, у тому числі Туреччини, яка активно використовує морські шляхи для експорту товарів на українські ринки, а також трьох таких найбільших експортерів, як Китай, Німеччина та Росія. Використовуючи статистичні дані зазначених країн та України, розрахуємо приблизний обсяг контрабанди товарів в Україну за період із 2005 по 2018 р. (рис. 2.3).

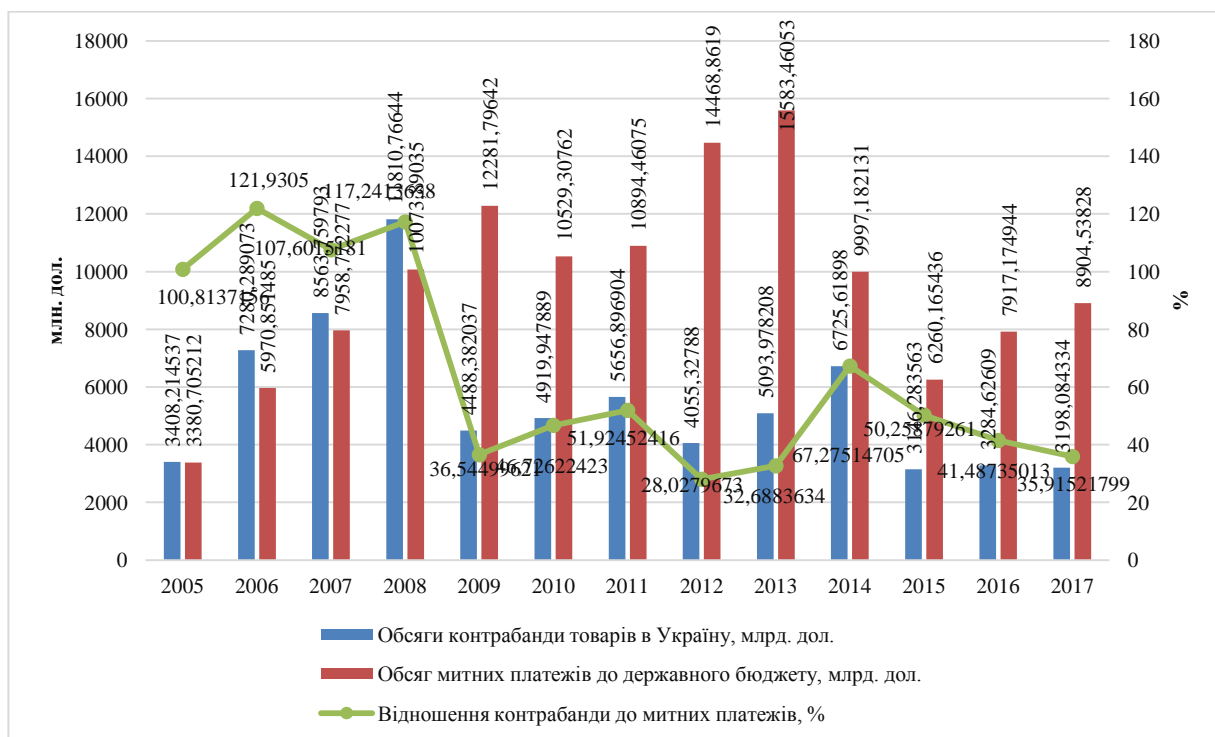

Рис. 2.3. Динаміка контрабанди товарів і митних платежів до державного бюджету України в 2005–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [93 – 103].

Як можна простежити за даними рис. 2.3, обсяги контрабанди товарів через митний кордон України є доволі великими, що призводить до недоотримання державою митних платежів у розмірі 1–3 млрд. дол., що для нашої країни є суттєвими втратами. Крім того, контрабанда товарів призводить до втрати не тільки митних, а й інших податкових платежів, що негативно впливає на наповнення державного бюджету.

Знаючи обсяги контрабанди товарів в Україну та обсяги і динаміку митних платежів, органам митного контролю необхідно детально вивчити фактори митного ризику і після цього організувати та корегувати напрямки здійснення митного контролю. Зауважимо, що фактори виникнення митного ризику виходять за межі митної системи і митного контролю та формуються під впливом суспільного, державного розвитку та економічної культури населення.

На основі аналізу фахової літератури [16; 132; 139] та тенденцій надходження митних платежів і контрабанди товарів в Україну можна виокремити три основних групи факторів, які призводять до виникнення митних ризиків. До першої групи належать правові фактори, суть яких виявляється в неефективній організації функціонування правової системи держави загалом і судочинства зокрема. Для ефективного функціонування правової системи мають бути дотримані п'ять таких критеріїв: 1) однакове трактування і виконання законів для всіх представників суспільства; 2) відсутність можливостей втручання в діяльність органів права та судової системи з метою впливу на їхнє рішення щодо трактування того чи іншого правопорушення; 3) швидке і невідкладне вирішення судових спорів; 4) адекватна система штрафних санкцій за правопорушення з огляду на його ступінь важкості; 5) високий рівень оперативності правоохоронної системи. Нехтування законами та відсутність покарань за неправомірне втручання в роботу правової системи, в тому числі за застосування корупційної складової, призводить до зниження загального рівня правової відповідальності в державі і появи субкультури неплатників державних податків і зборів, а також до сприйняття корупційної складової як невід'ємного елемента повсякденної діяльності суб'єктів господарювання і населення. Такий стан речей зумовлює виникнення альтернативних правил розподілу вартості, отриманої в процесі підприємницької діяльності, побудованої на неправомірному ввезенні товарів на митну територію України. Кількісно такі фактори ризику оцінити доволі важко. Однак враховуючи дані спеціалізованих міжнародних інституцій (Світового банку, Фонду «Спадщина»), можна окреслити загальний напрямок

розвитку правової системи та визначити її вплив на митні ризики. Доволі інформативними індикаторами, які відображають ефективність судової системи, є показники виконання контрактів, які застосовує Світовий банк для розрахунку індексу ведення бізнесу (Doing Business), а також індекс сприйняття корупції, що розраховує організація «Transparency International». Проаналізуємо динаміку зазначених показників (рис. 2.4 – 2.5).

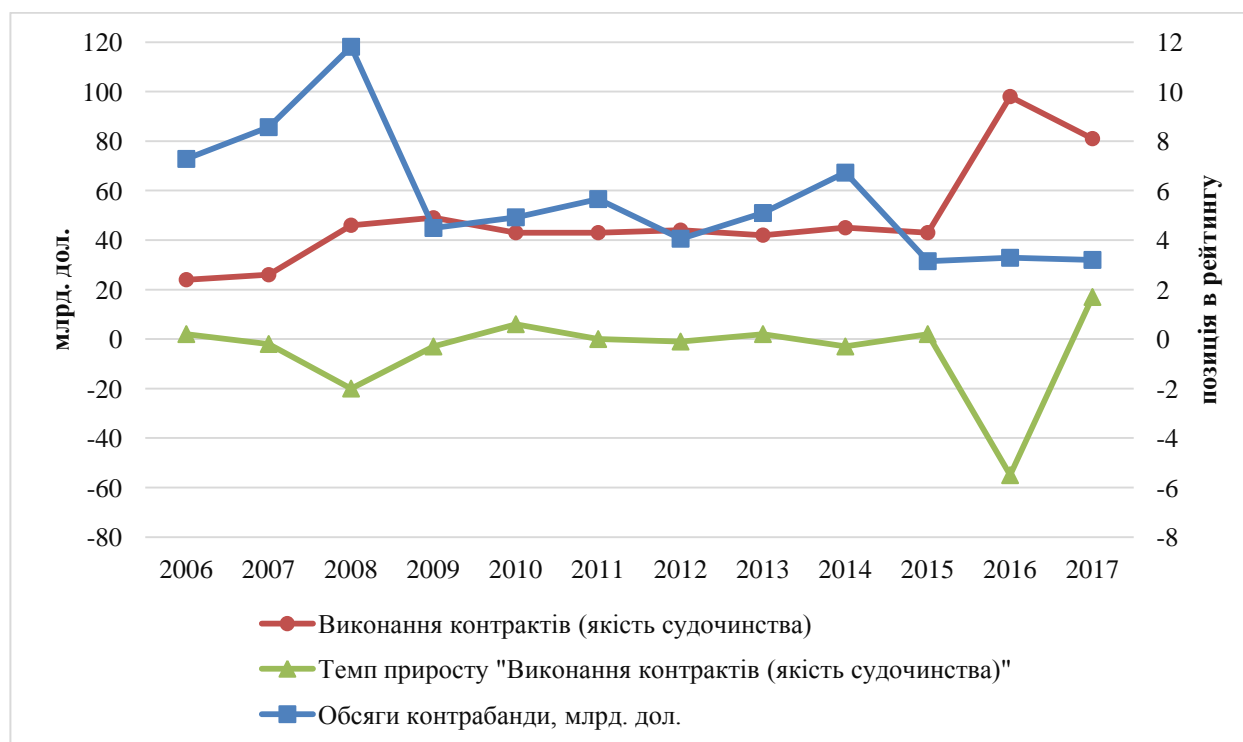

Рис. 2.4. Динаміка обсягу контрабанди товарів та рейтингу України за показником «виконання контрактів (якість судочинства)» згідно з індексом ведення бізнесу в 2006–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [89; 93].

Показник виконання контрактів розраховується як середнє арифметичне суми балів за такими критеріями: витрати часу на вирішення комерційних спорів; фінансові витрати на вирішення комерційного спору; індекс якості судочинства. Зауважимо, що показник виконання контрактів, як і сукупний рейтинг країни за індексом ведення бізнесу, розраховується від меншого до більшого. Чим більшим у кількісному вираженні є значення показника, тим нижчий рейтинг країни. Аналізуючи графіки динаміки таких показників для більшої репрезентативності потрібно розрахувати їхній темп зростання, що

відображатиме підвищення чи зниження позицій країни в рейтингу. Оцінюючи ефективність судової системи України, імпортери та інші зовнішні контрагенти не враховують значення індексу, а звертають увагу на зміну позицій країни в рейтингу. Підвищення рейтингової позиції свідчить про покращення судочинства, а зниження – навпаки.

Як підтверджують дані рис. 2.4, зниження позицій України у рейтингу виконання контрактів призводить до підвищення обсягу контрабанди. Дещо іншою є ситуація в 2016 р., що ймовірно пов'язано із затягуванням створення антикорупційних інституцій, що призвело до зниження позиції України в рейтингу. Однак у 2017 р. рейтинг України підвищився до рівня 2015 р., що відповідно не мало негативного впливу на зростання обсягів контрабанди товарів.

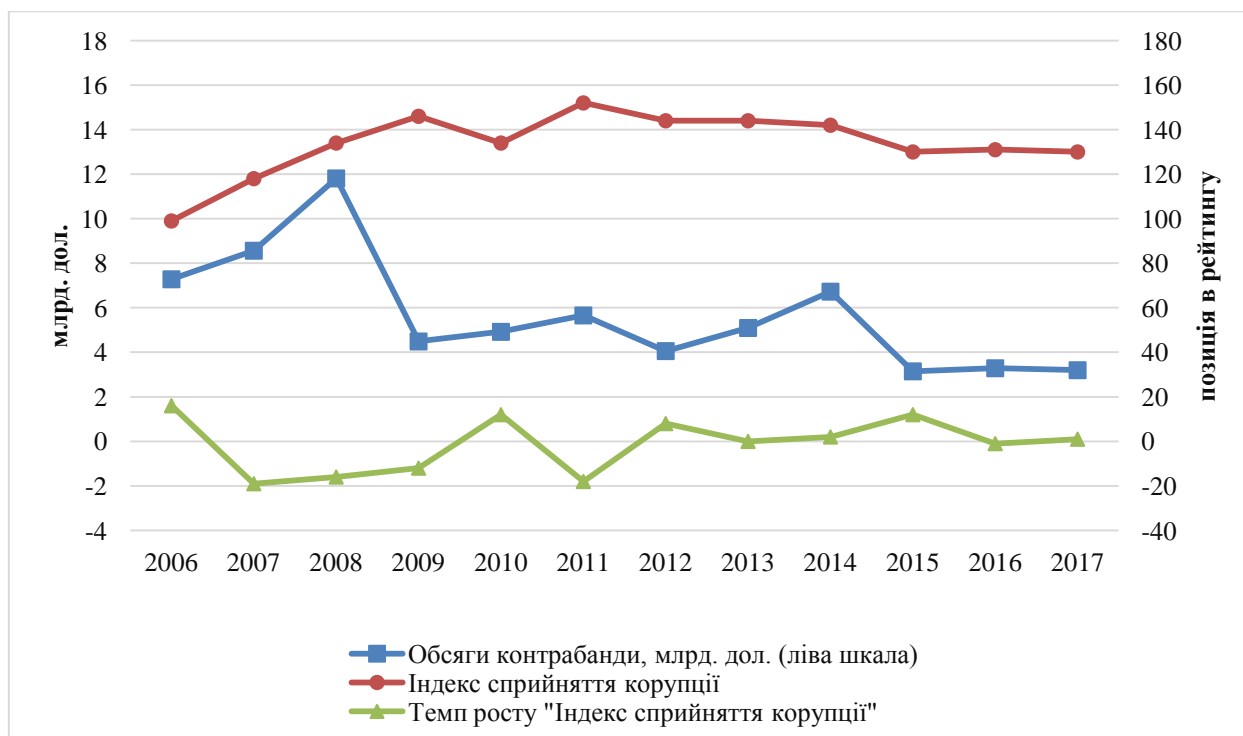

Рис. 2.5. Динаміка обсягів контрабанди та індексу сприйняття корупції в Україні в 2006–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [93 – 103].

Індекс сприйняття корупції розраховується за методикою, подібною до методики визначення показника виконання контрактів, і також є

репрезентативним у разі обчислення темпу зростання, який відображає зміну позицій України в рейтингу країн.

Згідно з даними рис. 2.5 динаміка темпу зростання індексу сприйняття корупції є більше подібною до динаміки контрабанди товарів, ніж показник виконання контрактів. Це відповідно свідчить про розвиток корупції в митних органах, яка призводить до зростання контрабанди товарів і недоотримання митних платежів.

Другою групою факторів митних ризиків є економічні, які відображають загальноекономічні тенденції в країні, що прямо пропорційно впливають на динаміку надходження митних платежів, оскільки загальне зниження обсягів зовнішньоторгового обороту зменшує базу стягнення мита.

Зауважимо, що для підвищення репрезентативності аналізу динаміки зовнішнього товарообороту, динаміки ВВП і митних платежів необхідно враховувати тенденції валютного ринку. Якщо такий аналіз здійснюватиметься в національній валюті, то отримаємо постійно зростаючий тренд, пов'язаний із курсовою переоцінкою статей експорту та імпорту.

Відобразимо динаміку обсягу зовнішнього товарообороту та митних платежів в іноземній валюті.

Для проведення ефективного митного контролю необхідно детально проаналізувати правові та економічні фактори митних ризиків з метою корегування заходів контролю на митних постах, а також посилювати моніторинг на периметрі Державного кордону України. Зменшення обсягу імпорту в Україну внаслідок економічної кризи через незначний проміжок часу призводить до його дефіциту, що є однією з причин контрабанди товарів, оскільки в нових економічних умовах, пов'язаних з девальвацією національної валюти, законний імпорт товарів нерентабельний через курсові різниці. Щоб мінімізувати втрати, економічні агенти намагаються занизити митну вартість, обійти пункти митного контролю або уникнути перевірок шляхом корупційних дій. Індекс сприйняття корупції та показник виконання контрактів мають бути сигналами для перевірок посадових осіб митної системи на предмет корупції,

оскільки вони також є одними із суб'єктів сприяння контрабанді товарів, що знижує суми митних платежів до державного бюджету.

Третьою групою факторів митних ризиків є організаційні, які відображають результативність організації митної справи в країні, а також ефективності митного контролю.

Аналіз цих факторів, на наш погляд, потрібно здійснювати за двома напрямками: мікроекономічним (безпосередня діяльність органів митного контролю) та макроекономічним (ефективність загальнодержавної організації контролю за виконанням норм законодавства і фінансових штрафних санкцій).

На загальнонаціональному рівні ефективність діяльності митної системи і митного контролю можна визначити за такими даними, як динаміка індексу ведення бізнесу та співвідношення обсягу накладеними і стягнутих штрафів за порушення митних правил.

Індекс ведення бізнесу відображає рівень легкості його ведення і є агрегованим показником. Він містить інформацію про розпочинання бізнесу, роботу з дозволами на будівництво, отримання електропостачання, реєстрацію майна, одержання кредиту, захист прав інвесторів, сплату податків, міжнародну торгівлю, забезпечення контрактів, закриття підприємства. Цей індекс відображає стан правової та регулятивної системи країни, що впливає на легкість ведення бізнесу.

Чим нижчим є рейтинг країни за індексом ведення бізнесу (рис. 2.6), тим вищі бар'єри для його ведення, а отже, більша кількість порушень митного законодавства зокрема і законодавства держави взагалі.

Як підтверджують рис. 2.6, втрата Україною позицій у рейтингу ведення бізнесу призводить до зростання обсягів контрабанди товарів, що свідчить про залежність правопорушень, пов'язаних з імпортом, від погіршення бізнес-середовища.

Зіставляючи дані про обсяги накладених і стягнутих штрафів за порушення митних правил, варто звернути увагу на кількість складених протоколів за такі порушення, які сукупно відобразатимуть ефективність

організації митного контролю та правового середовища в країні загалом (табл. 2.1).

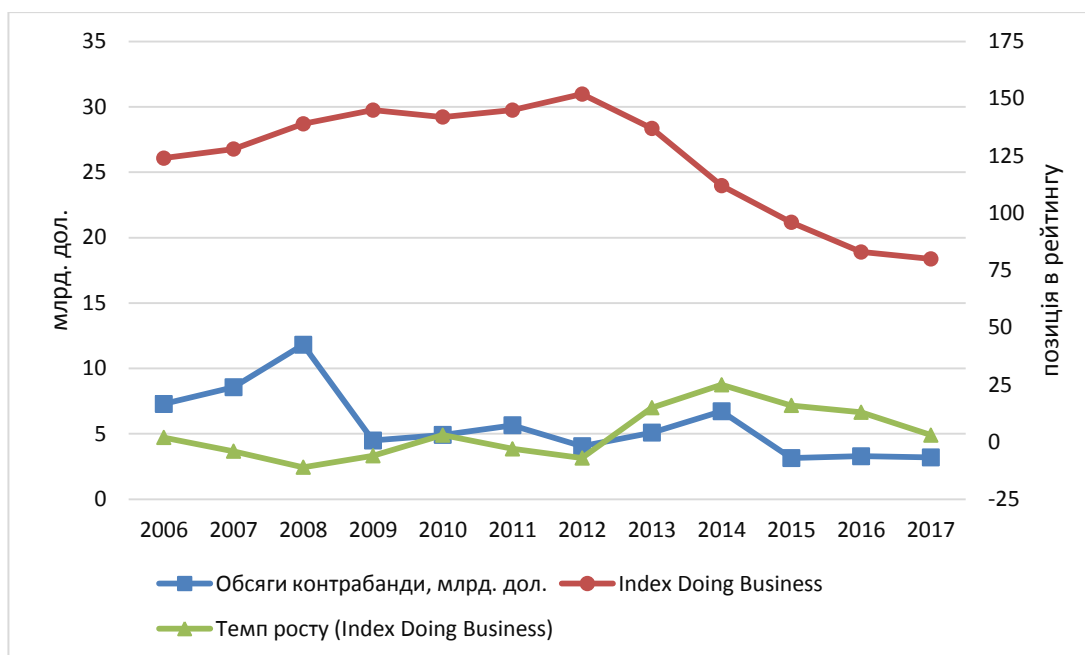

Рис. 2.6. Динаміка обсягу контрабанди товарів та рейтингу України за індексом ведення бізнесу в 2006–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [93 – 103].

Ефективність судової системи щодо забезпечення стягнення штрафів до державного бюджету є вкрай низькою, що свідчить про загальний низький рівень системи судочинства України, який не дає змоги ефективно боротися з митними ризиками та контрабандою і, як наслідок, призводить до недоотримання державним бюджетом значних коштів (десятків мільйонів гривень).

За мікроекономічним аспектом організаційних факторів митних ризиків, до показників, які відображають ефективність організації митного контролю, належать такі: кількість оформлених митних декларацій, кількість спрацювань автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР), кількість митних декларацій, за якими сформовано вказівки щодо проведення митного огляду чи документального контролю.

**Основні показники протидії митним правопорушенням митниць
Держмитслужби України, Міністерства доходів і зборів України, ДФС
України за 2013–2018 рр.**

Основні показники	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість протоколів, складених органами митного контролю за порушення митних правил, шт.	23299	15108	17808	23235	32282
Накладено штрафів судами на суму млн. грн.	134,37	138,76	830,21	299,92	400,31
Стягнуто штрафів судами на суму млн. грн.	23,78	12,31	18,61	18,18	22,63
Ефективність роботи судової системи щодо стягнення штрафів за порушення митного законодавства, %	17,7	8,9	2,2	6,1	5,7

Джерело: складено автором на основі [93 – 103]

Проаналізуємо зазначені показники детальніше (рис. 2.7–2.13).

Згідно з даними рис. 2.7, протягом 2012–2016 рр. зменшилася загальна кількість оформлених митних декларацій від 3300,4 тис. шт. у 2012 р. до 3088 тис. шт. у 2016 р., що відповідає загальним тенденціям зниження зовнішньоекономічних показників діяльності України. Лише в 2017 р. простежується позитивна динаміка відносно 2016 р. – темпи приросту кількості оформлених митними органами декларацій форми МД-2 становили 15,6%.

Митний контроль, заснований на застосуванні системи управління ризиками, може бути реалізований неавтоматизованим, автоматизованим і комбінованим способами. При розробці заходів з управління ризиками перевага віддається останнім двом.

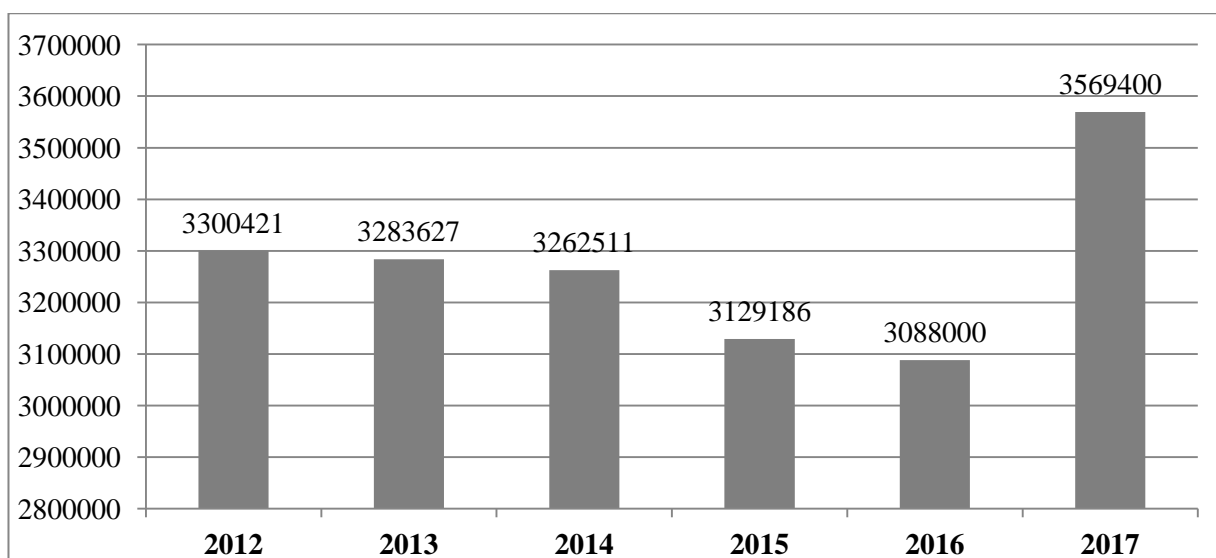

Рис. 2.7. Динаміка кількості оформлених митними органами України митних декларацій форми МД-2 (в тому числі електронні документи контролю доставки на основі накладних ЦІМ/УМВС та книжок МДП) у 2012–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [93].

На наш погляд, недоцільно зводити комплекс заходів, які здійснюються в межах застосування системи управління ризиками, лише до автоматизованого відбору ризикових операцій або обмежувати митний контроль застарілим підходом тотальних фізичних інспекцій.

Враховуючи зазначене, систему управління ризиками при митному контролі визначаємо як відповідним чином упорядковану сукупність та організаційну єдність інструментів і методів управління ризиками способами автоматизованого, неавтоматизованого та комбінованого контролю, що базується на принципі вибірковості й достатності його форм та обсягів для забезпечення додержання законодавства з питань державної митної справи.

Контроль із застосуванням системи управління ризиками на практиці реалізується за допомогою автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР), яка інтегрована до АСМО «Інспектор». Такий підхід дає змогу провести комплексний аналіз ризиків і сформулювати перелік митних формальностей, адекватних до ступеня і характеру оцінених ризиків (рис. 2.8).

заборони ризикових транзакцій не відповідає меті її застосування, яка полягає у вибірковості митного контролю та його обмеженні мінімумом митних формальностей, необхідних для забезпечення режиму законності та гарантування національних митних інтересів і безпеки держави.

Основне завдання АСАУР полягає у тому, щоб на підставі діючих профілів ризику здійснити оцінювання ризиків митної декларації, яка прийнята до митного оформлення, та видати повідомлення із вказівками вжиття необхідних заходів, що слід застосувати для перевірки законності зовнішньоекономічної операції посадовій особі, яка здійснює митне оформлення та митний контроль.

АСАУР дає змогу автоматизувати оцінювання ризику за кожною МД. Процес аналізу здійснюється впродовж двох основних етапів:

- 1) оцінювання ризику за кожним його профілем;
- 2) визначення переліку форм контролю загалом за МД [12].

На першому етапі для кожного профілю ризику визначається ступінь ризику (числове значення у визначених межах, яке відображає імовірність порушення митного законодавства в конкретному випадку та відповідно передбачає здійснення адекватних заходів). Це число визначається по-різному в кожному профілі ризику залежно від його особливостей. Зокрема, ступінь ризику залежить від комбінації індикаторів, які спрацювали, та їхніх значень. При оцінюванні значень індикаторів за доцільності застосовуються елементи нечіткої логіки. Наприклад, у разі перевірки вагових показників товару ступінь ризику може залежати від того, наскільки відрізняється задекларована вага одиниці товару від значення індикатора ризику.

Однією з особливостей АСАУР є те, що вона дає змогу враховувати при оцінювання ризику попередню поведінку суб'єкта ЗЕД. У базі даних митного органу (в окремих випадках централізовано (в центральній базі даних)) накопичується інформація за так званими позитивними та негативними історіями. Використання в системі таких елементів, як позитивна та негативна історії, дає змогу з часом автоматично коригувати процес оцінювання ризику

залежно від результатів попередніх спрацювань системи. При цьому спрацюванням системи слід розуміти випадок, коли за результатами оцінювання ризику за МД-системою було сформовано рекомендації з виконання митних процедур щодо застосування форм митного контролю. Отже, схема оцінювання ризику за кожним його профілем складається з таких елементів: визначення ступеня ризику за результатами перевірки декларації за допомогою індикаторів ризику, аналіз позитивної та негативної історій.

Після перевірки всіх профілів ризику і визначення форм контролю за кожним профілем здійснюється завершальний етап – формування загального переліку форм контролю за митними деклараціями з відповідними коментарями для вказівки інспектору, на що спрямована ця форма контролю. Ефективність застосування системи управління ризиками під час митного контролю та оформлення безпосередньо залежить від її наповнення профілями ризику.

Зазначимо, що сьогодні на постійній системній основі здійснюється наповнення АСАУР профілями ризику та систематично переглядаються діючі профілі ризику для підвищення ефективності застосування системи управління ризиками та внесення змін до профілів ризику з метою їхнього уточнення щодо особливостей генерування митного огляду тощо [52].

Профілі ризику та зміни до них переважно стосуються питань контролю достовірності декларування як при оформленні митних декларацій, так і переміщенні товарів і транспортних засобів через державний кордон України. Наповнення діючих профілів ризику актуальною інформацією здійснюється визначеним відповідно до рішень Експертної комісії профільним структурним підрозділом центрального апарату.

АСАУР охоплює основні сфери ризиків (на сьогодні переважно фіскального характеру) за такими напрямками: контроль правильності визначення митної вартості, класифікації та походження товарів, достовірності декларування, нетарифного регулювання тощо (рис. 2.9).

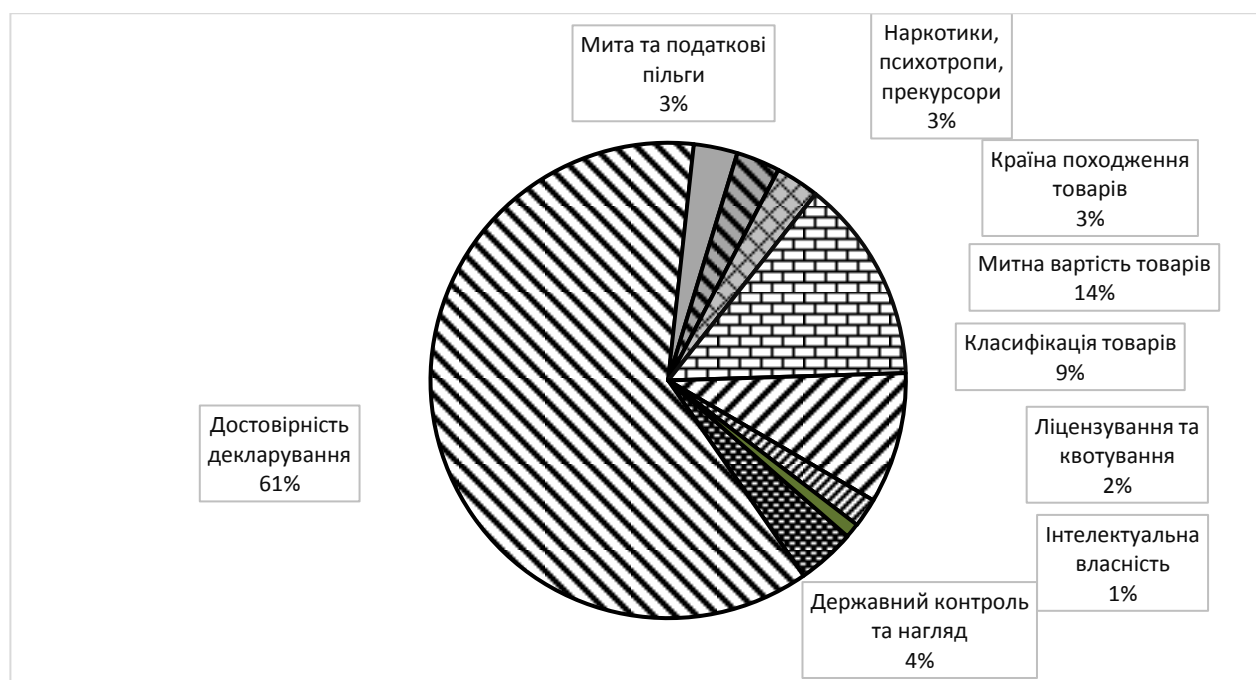

Рис. 2.9. Орієнтованість діючих профілів ризику

Джерело: побудовано автором на основі [52; 92; 93].

Кількість профілів ризику – це доволі умовна цифра. Одні профілі стосуються вузького кола питань і поширюються на незначну групу товарів, інші ж охоплюють певні напрямки контролю та сфери ризику, а також містять індикатори щодо великої кількості товарів. Зараз у трьох діючих модулях АСАУР застосовується понад 100 алгоритмів оцінювання ризиків (профілів ризику) та понад 400 підалгоритмів у межах діючих алгоритмів [33].

Застосування системи управління ризиками сьогодні забезпечує дотримання еталонного показника селективності в частині проведення митного огляду. Разом з тим, ці показники засновані на зведених даних без урахування напрямку переміщення (ІМ, ЕК, ТР). Як підтверджують дані, цей коригуючий фактор істотно впливає на результат, змінюючи динаміку відповідних показників (рис. 2.10).

У 2017 р. у режимі «імпорт» АСАУР визначено необхідність проведення митного огляду щодо 8,3% митних декларацій, щодо 40% – потребу додаткової перевірки документів. За даними АСАУР, додаткових митних формальностей не потребувало 53,6% митних декларацій.

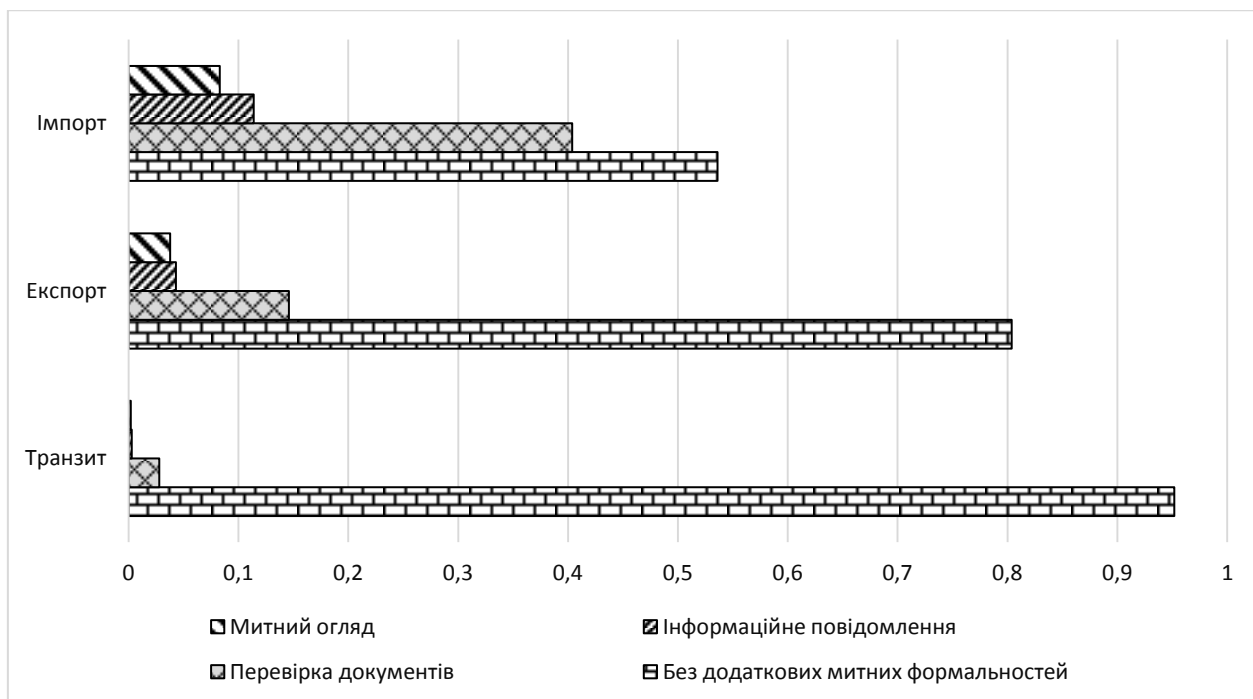

Рис. 2.10. Динаміка селективності АСАУР (ІМ / ЕК / ТР) за 2017 р.
Джерело: побудовано автором на основі [52; 92; 93].

У режимі «експорт» у 2017 р. за результатами роботи АСАУР не вимагали додаткових митних формальностей 80,4% митних декларацій, 14,5% потребували додаткової перевірки документів, а 3,8% – проведення митного огляду.

У режимі «транзит» щодо 95,2% митних декларацій АСАУР не визначено жодних додаткових митних формальностей, менше 1% – вказано на необхідність додаткової перевірки документів і митного огляду.

Результативність відпрацювання митних формальностей, визначених АСАУР у пунктах пропуску для автомобільного сполучення, за 2017 р. становить у середньому 17% по смузі руху «червоний коридор» та 25% – по смузі руху «зелений коридор».

Сума додатково сплачених до державного бюджету митних платежів за результатами виконання митних формальностей, згенерованих АСАУР, у 2017 р. становила понад 544 млн. грн. Це суми збільшення митних платежів за коригування митної вартості, країни походження товарів, їхньої класифікації.

Вказана система щомісяця у середньому забезпечує проведення оцінювання ризиків за близько 200 тис. митних декларацій, 300 тис. переміщень комерційних транспортних засобів та 1,2 млн. пасажирських переміщень [93].

Варто, однак, вказати, що співвідношення тих чи інших форм контролю, які генеруються АСАУР, не є відносно сталим. Крім того, при визначенні селективності АСАУР аналізуються всі три показники (інформаційні повідомлення, перевірка документів та митний огляд), які генеруються електронними профілями ризику. Однак кінцевий показник селективності АСАУР (електронних профілів ризику) не містить інформаційних повідомлень за кодом митної формальності «000» (рис. 2.11).

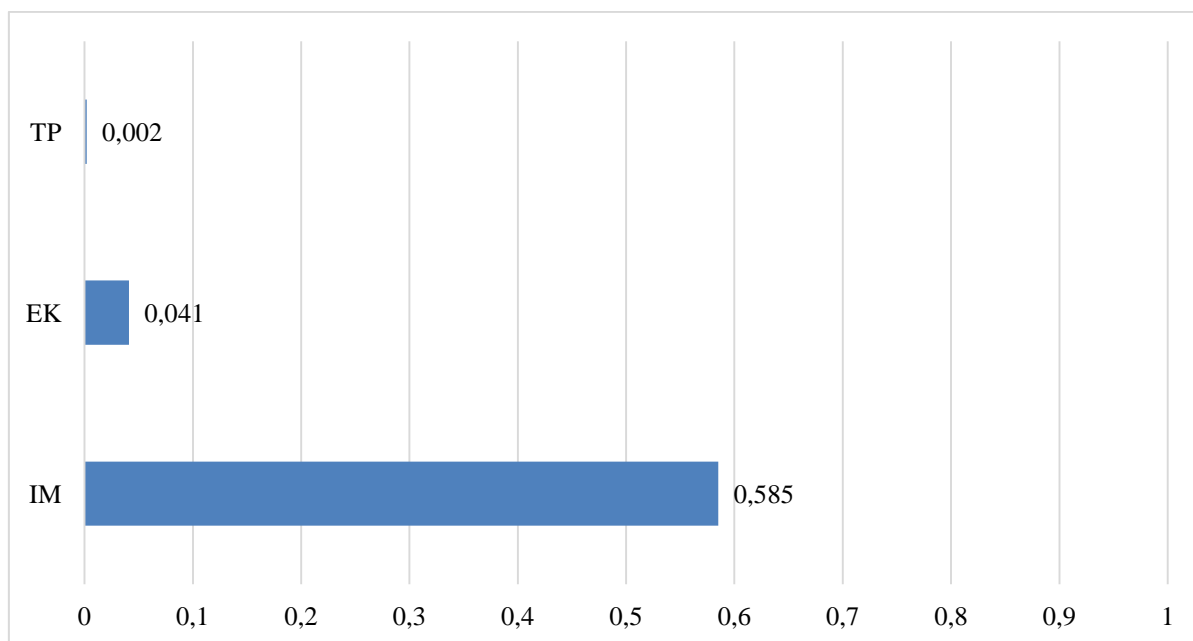

Рис. 2.11. Селективність АСАУР за напрямками переміщення за 2017р.
Джерело: побудовано автором на основі [92; 93].

Інформація щодо кількості та частки митних декларацій, за якими відбулося спрацювання АСАУР, наведена на рис. 2.12.

Як свідчать наведені дані, протягом 2012–2014 рр. позитивною динамікою характеризувалися обидва аналізовані показники. Так, частка митних декларацій, щодо яких було сформовано вказівки АСАУР, збільшилася із 15,6% у 2012 р. до 27,4% у 2014 р. У наступні три роки динаміка показників

коливалась – у 2015 р. кількість спрацювань АСАУР зменшилася на 31,14% відносно 2014 р. і відповідно частка декларацій, за якими відбулися такі спрацювання, знизилася з 27,4% до 19,7% (тобто на 7,7 в. п). У 2016 р. знову відбулося зростання, а в 2017 р. – зниження значень досліджуваних показників. У 2017 р. до 19% оформлених митних декларацій сформовано вказівки щодо проведення митного огляду або документального контролю.

Рис. 2.12. Динаміка митних декларацій, щодо яких сформовано вказівки АСАУР у 2012–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [93].

Аналіз кількості митних декларацій, щодо яких згенеровано необхідність проведення митних формальностей відповідно до митних режимів, дав змогу виявити кілька тенденцій. Перша з них – зменшення частки митних оглядів і зростання частки документальних перевірок у структурі форм митного контролю. Якщо в 2012 р. частка митних оглядів становила приблизно 41%, то в 2017 р. – 17%. Абсолютна кількість митних декларацій, щодо яких сформовано вказівки про необхідність здійснення митних оглядів, мала негативну динаміку протягом аналізованого періоду, за винятком 2017 р.

Наступною тенденцією, про яку свідчать дані табл. 2.2, є суттєве переважання митних формальностей у межах митного режиму «імпорт». Це, на наш погляд, пов'язано з тим, що більшість експортних операцій звільнена від сплати митних платежів, а отже, характеризується меншою кількістю зловживань і порушень митного законодавства держави.

Таблиця 2.2

Кількість митних декларацій, щодо яких АСАУР згенеровано необхідність проведення митних формальностей, у 2012–2017 рр. відповідно до митних режимів

Роки	Імпорт		Експорт		Транзит	
	Митний огляд	Перевірка документів	Митний огляд	Перевірка документів	Митний огляд	Перевірка документів
2012	173877	287017	36581	17702	490	0
2013	142766	551350	18266	1040	590	0
2014	69242	812011	5731	5135	25	2833
2015	77421	515532	9710	13132	0	532
2016	71 924	599627	26516	104384	91	22
2017	87871	453755	29990	117791	478	608

Джерело: складено автором на основі [93].

Наприклад, у 2017 р. частка митних оглядів, проведених за результатами спрацювання АСАУР у митному режимі «імпорту», становила 74,2%.

За результатами проведення додаткових контрольних дій митними органами виявлялися випадки заниження митної вартості товарів, неправильно визначення їхньої країни походження або зарахування товарів не до тієї класифікаційної групи.

Виявлення неправомірних дій суб'єктів ЗЕД має наслідком донарахування митних платежів, а отже, підвищує ефективність діяльності митних органів щодо здійснення митного контролю та управління митними ризиками.

Серед перспективних напрямів діяльності у сфері налагодження ефективної організаційної взаємодії учасників системи управління митними ризиками слід виокремити такі:

– організаційне супроводження процесів управління ризиками, яке полягає в подальшій підтримці в актуальному стані реєстру ризиків (визначаються пріоритетні напрями розробки заходів з управління ризиками), інструментів з управління ризиками (профілів ризиків, орієнтування, переліку індикаторів ризику, методичних рекомендацій щодо роботи посадових осіб митниць з аналізу, виявлення та оцінювання ризиків тощо), прийнятті внутрішніх розпорядчих документів ДФС з питань управління митними ризиками для організації єдиного підходу до застосування тих чи інших інструментів, програмних продуктів тощо;

– підтримку в актуальному стані автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР) шляхом наповнення її новими профілями ризику та актуалізації діючих, вдосконалення автоматизованих алгоритмів аналізу та оцінювання ризиків, зокрема для врахування наявності у суб'єкта господарювання статусу уповноваженого економічного оператора;

– посилення ролі митниць у процесах управління ризиками, в тому числі шляхом регіонального профілювання ризиків;

– надання структурному підрозділу з управління митними ризиками ДФС повноважень щодо ініціювання в межах компетенції виконання необхідних заходів іншими структурними підрозділами, територіальними органами, мобільними групами тощо;

– розширення джерел інформації для аналізу та оцінювання ризиків, у тому числі для автоматизованого їхнього аналізу та оцінювання (за використання при оцінюванні ризиків даних, отриманих від контролюючих органів у межах реалізації концепції «Єдине вікно» даних податкового блоку, інформації про наявність у суб'єкта господарювання статусу уповноваженого економічного оператора тощо);

– застосування таргетингу під час митного контролю з метою підвищення точності відбору найбільш ризикових зовнішньоекономічних трансакцій, а також для оцінювання ризиків до прибуття товарів, транспортних засобів у пункти пропуску;

- створення комплексної автоматизованої системи моніторингу застосування системи управління ризиками;
- використання додаткових механізмів верифікації результатів митного контролю, в тому числі засобів фіксації виконання митних формальностей, визначених за результатами застосування системи управління ризиками (засобів фото-, відеофіксації під час проведення оглядів (переоглядів) товарів, транспортних засобів) [14].

Реалізація таких заходів має супроводжуватися розширенням джерел інформації для здійснення всебічного аналізу та виваженого оцінювання ризиків, у тому числі за отримання попередньої інформації від перевізників про товари, транспортні засоби, заплановані до переміщення через кордон, інформації від інших контролюючих і правоохоронних органів, суб'єктів господарювання, міжнародних організацій, уповноважених органів зарубіжних країн.

Для забезпечення оперативного збирання інформації необхідно створити базу даних ризиків – спеціального програмного забезпечення, що передбачатиме можливість внесення будь-якою посадовою особою митниці інформації про можливі ризики порушень законодавства та даватиме змогу відстежувати процес опрацювання уповноваженими підрозділами наданих пропозицій. З метою проведення аналізу та оцінювання ризиків безпеки, перевірки дотримання фізичними особами, які перетинають кордон, положень чинного митного законодавства слід врегулювати питання щодо передачі Державною прикордонною службою України до ДФС інформації про всіх осіб, які перетинають кордон, у режимі онлайн.

Одним із найважливіших напрямів розвитку системи управління митними ризиками в Україні є упровадження сучасних інформаційних технологій аналізу та оцінювання митних ризиків. На сьогодні для митного контролю товарів, транспортних засобів використовується автоматизована система митного оформлення (АСМО). Модулі АСАУР входять до складу АСМО і забезпечують

автоматизований аналіз та оцінювання ризиків у режимі реального часу при оформленні митних декларацій і в наземних пунктах пропуску.

Для подальшого розвитку системи управління ризиками та автоматизації процесів аналізу й оцінювання ризиків необхідним є доопрацювання програмної підтримки АСМО, відстеження інформації про осіб, які перетинають кордон, зокрема через повітряні пункти пропуску.

Вжиття заходів з реалізації стратегічних напрямів розвитку системи управління митними ризиками в Україні неможливе без вирішення проблем ресурсного забезпечення та належної підготовки персоналу. Опанування основ ризик-менеджменту ведення державної митної справи має здійснюватись у межах підготовки осіб, уперше прийнятих на роботу у митницях. Крім того, необхідно забезпечити постійне навчання особового складу з питань управління ризиками, а також підвищення його кваліфікації за цим напрямом шляхом проведення на постійній основі тренінгів, семінарів, у тому числі із залученням зарубіжних експертів.

Комплекс заходів за визначеними стратегічними пріоритетами дасть змогу реформувати державну митну справу на засадах запровадження сучасної системи проходження митного контролю, надавши відповідним управлінським процесам необхідного динамізму і послідовності.

Для виконання завдань євроінтеграції нашої країни визначено такі стратегічні напрями вдосконалення діючої в Україні системи управління митними ризиками: удосконалення законодавчого забезпечення цієї діяльності; розбудова організаційної структури; поліпшення процесів управління ризиками та налагодження ефективної взаємодії учасників; упровадження сучасних інформаційних технологій аналізу та оцінювання ризиків; ресурсне забезпечення та підготовка персоналу.

Вказані напрями відповідають Митним прототипам ЄС, а також Стратегії з управління митними ризиками ЄС загалом. Імплементация цих документів, як і Митного кодексу ЄС, є частиною зобов'язань нашої країни, визначених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. З метою практичної реалізації

визначених стратегічних напрямів доцільно розробити і прийняти зведений план узгоджених між собою заходів (наприклад у форматі «дорожня карта»), спрямованих на розвиток національної системи управління митними ризиками з урахуванням кращого зарубіжного досвіду та міжнародних зобов'язань України.

Водночас доцільним є розгляд питань методологічного і прикладного характеру щодо формування засад ефективного функціонування системи управління ризиками в державній митній справі. З огляду на це перспективними напрямами подальших наукових розвідок вважаємо дослідження механізмів аналізу та оцінювання ризиків у різних видах пунктів пропуску, створення комплексної автоматизованої системи моніторингу за застосуванням відповідної управлінської системи, розробку методичних і практичних матеріалів для підготовки персоналу тощо.

На основі аналізу результативності митного контролю можна зробити висновок, що здійснення останнього шляхом адміністрування ризиків відповідно до міжнародних стандартів і світової та європейської практики є пріоритетним напрямком державного управління в митній сфері. Використання ризикоорієнтованого підходу в системі митного контролю дає змогу збалансувати суперечливість функцій органів митного контролю. Зокрема, функція сприяння діяльності суб'єктів ЗЕД з позиції мінімізації податкового навантаження є конфліктною щодо фіскальної, а функція лібералізації митних процедур суперечлива щодо правоохоронної. Використання ризикоорієнтованого підходу дає змогу зосередити увагу лише на тих суб'єктах зовнішньоекономічної діяльності, які мають ознаки ризику порушення митних правил з відповідним залученням мінімальних форм та обсягів митного контролю, що збалансовує суперечливість вказаних функцій.

Отже, отримані результати дослідження дають підстави стверджувати про необхідність подальшого удосконалення системи митного контролю, зокрема з відбору суб'єктів ЗЕД для реалізації окремих його форм та видів. Вважаємо, що подальше вдосконалення автоматизованої системи відбору суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності для проведення митного контролю після випуску товарів у вільний обіг дасть змогу значно підвищити ефективність перевірок за зростання вірогідності виявлення операцій, проведених з порушенням законодавства. Важливим напрямом розвитку системи митного контролю в Україні, на наш погляд, також є розроблення, затвердження та впровадження стратегії держави щодо спрощення та гармонізації процедур міжнародної торгівлі у національній практиці.

2.2. Моніторинг фіскальної результативності контрольних процедур при перетині митного кордону

Ефективне функціонування митних органів є одним з найважливіших факторів політичної та економічної незалежності будь-якої держави. Для реалізації цих завдань митні органи виконують різні функції, зокрема фіскальну, регулюючу і захисну. Ефективність діяльності органів управління митною справою взаємопов'язана з виконанням таких завдань: удосконалення митної справи, забезпечення повного і своєчасного стягування податків і зборів та перерахування їх до Державного бюджету України, боротьба з контрабандою і порушенням митних правил, запобігання корупції тощо.

Митні органи України в складі ДФС України контролюють сплату таких митних платежів, які стягуються з товарів при їхньому переміщенні через митний кордон України, як акциз; мито; ПДВ. Ці види податків стягуються з товарів на основі експортно-імпортних операцій країни. Сучасні дослідники-економісти визнають той факт, що саме експорт є двигуном для розвитку як власної економіки країни, так і світової загалом. Зростання експортного потенціалу для держави – це розширення діяльності її товаровиробників, збільшення зайнятості та вихід на нові ринки збуту. Для України основною проблемою експортно-імпортних операцій є формування негативного торговельного сальдо, яке свідчить, що більше купуємо іноземної продукції,

ніж виготовляємо власної. Для визначення причин, які сприяють цьому, доцільно проаналізувати сучасний стан експортно-імпортних операцій.

За результатами 2016 р., в Україні експорт товарів становив 36364 млн. дол., імпорт – 38870 млн. дол. Розглянувши відповідний період 2010 р., можемо спостерігати, що експорт знизився на 29,19% (на 14994 млн. дол.). Зовнішньоторгівельне сальдо становило 2505 млн. дол., що є доволі негативним явищем для країни загалом (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Зовнішня торгівля товарами в 2010–2017 рр. (млн. дол.)

Рік	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо
2010	109113	51358	57755	-6397
2011	149420	68333	81087	-12754
2012	151993	68730	83203	-14473
2013	140221	63295	76926	-13631
2014	106613	54032	52580	1452
2015	74740	38171	36570	1601
2016	75234	36364	38870	-2505
2017	92871	43264	49607	-6342

Джерело: складена автором на основі [92]

Зовнішня торгівля відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни світу. Від стану сальдо зовнішньоторговельного обороту залежатиме приплив іноземних коштів у країну чи відплив власних за кордон. Позитивне сальдо є додатковим припливом коштів на територію країни, які можна використовувати для розвитку як товаровиробників, так і економіки загалом.

Зовнішньоторговельний оборот у 2010 р., становив 109,11 млрд. дол. і до 2016 р. знизився до 75,234 млрд. дол., тобто на 33,87 млрд. дол., або на 33%. Зниження товарообороту свідчить про зменшення обсягу експортно-імпортних операцій між країнами. Це відповідно призводить до зниження податкових надходжень до бюджету країни. Якщо порівнювати зовнішньоторгівельний

оборот з ВВП країни, то у 2016 р. ВВП становило 93,27 млрд. дол. при зовнішньоторговельному обороті 75,234 млрд. дол. Порівнюючи ці показники, можна простежити, що зовнішньоторговельний оборот є доволі масштабним і становить близько 80% ВВП країни (рис. 2.13).

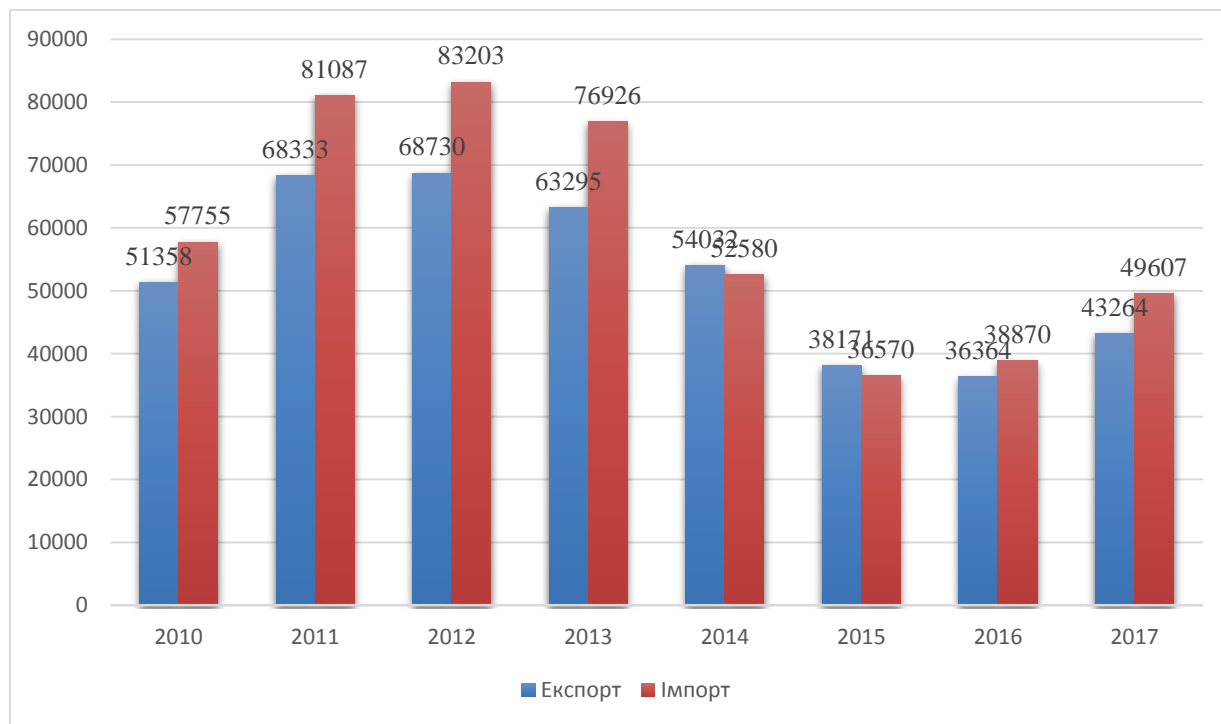

Рис. 2.13. Зовнішньоторговельний баланс України протягом 2010–2017 рр. (млн. дол.)

Джерело: побудовано автором на основі [29]

Як зазначалося, однією з важливих функцій мита є фіскальна. У науковій літературі з окресленої проблематики суть фіскальної функції зводиться до справляння митних податків та їхнього акумулювання у державному бюджеті.

Фіскальна функція мита полягає в тому, що за допомогою акумулювання митних платежів забезпечується виконання державою визначених функцій. Важливе фіскальне значення мито має у країнах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку. В розвинутих країнах його частка в доходах бюджетів є незначною. Зазначимо, що основними джерелами митних надходжень є податок на додану вартість з ввезених на території нашої країни товарів, акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів та ввізне мито. Крім того, до митних платежів належить також вивізне мито, що

разом з імпортним митом у показниках доходів бюджету обліковується як податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції.

Фіскальне значення мита оцінюється як абсолютними (величина бюджетних надходжень за певний період), так і відносними (частка мита у доходах бюджету, у податкових надходженнях) кількісними вимірниками. Щоб проаналізувати фіскальне значення мита для державного бюджету, розглянемо частку податкових надходжень до бюджету загалом (рис. 2.14), а також окремо за категоріями податків за 2013 – 2017 рр. (табл. 2.4).

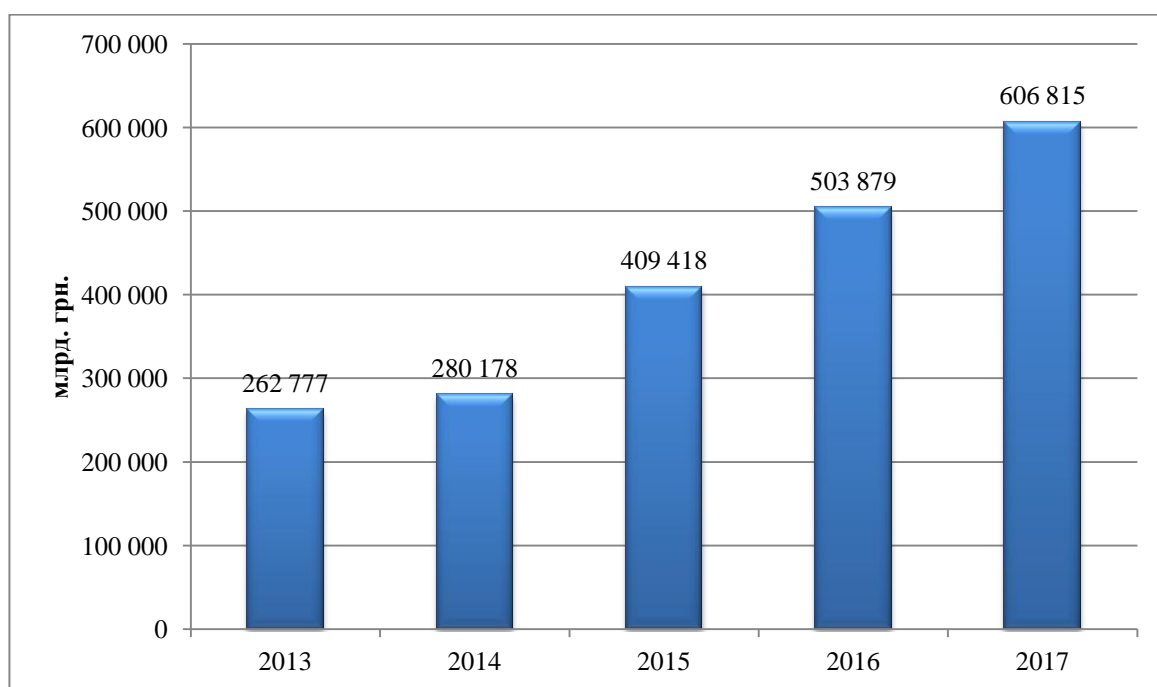

Рис. 2.14. Податкові надходження до бюджету за 2013–2017рр. (млрд. грн.)

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Як можна з'ясувати за діаграмою, з кожним роком податкові надходження щораз зростають. Так, у 2013 р. податкові надходження до бюджету становили 262 777 млрд. грн., а в 2 кварталі 2017 р. їхній обсяг збільшився до 606 815 млрд. грн., що у відсотковому співвідношенні дорівнює 43,3%. Важливу роль у збільшенні обсягу податкових надходжень відіграла також інфляційна складова. Більш висока інфляція генерує додаткові

надходження у бюджет. Це пояснюється тим, що товари дорожчають і надходить більше податків. Найбільший вплив інфляція має на ПДВ й акцизи.

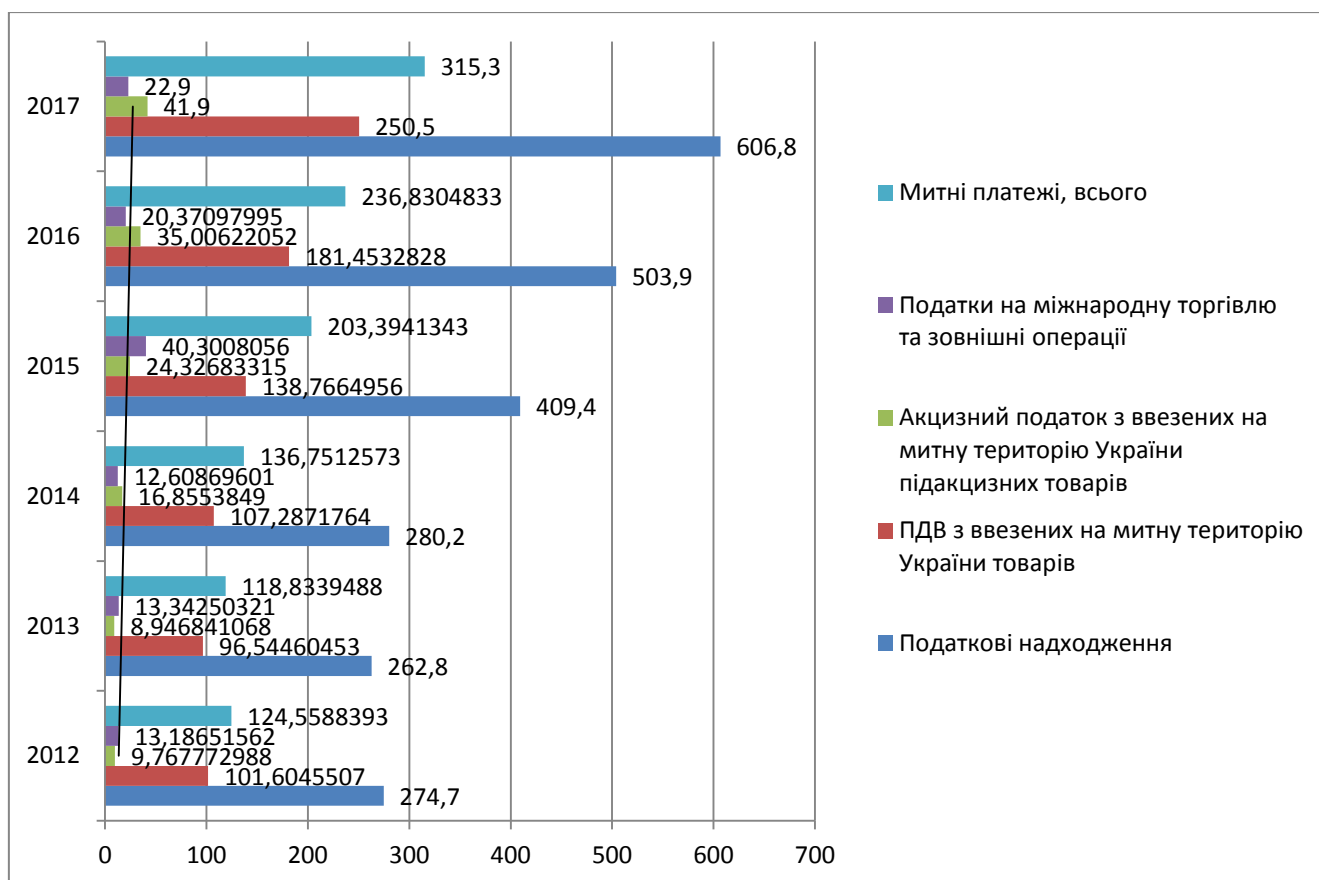

Рис. 2.15. Надходження митних платежів до Державного бюджету України в 2012–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Як свідчать дані рис. 2.15, у 2012–2016 рр. митні надходження до державного бюджету відображають стійку тенденцію до зростання. Особливо стрімке зростання відбулося в 2015 р., коли показник митних надходжень порівняно з попереднім роком підвищився на 66,6 млрд. грн., або 48,7%. За оцінюванням ДФС України, таких результатів досягнуто завдяки впровадженню ефективних заходів, спрямованих на здійснення належної організації митного контролю, ефективної протидії митним правопорушенням, забезпечення повноти оподаткування товарів, достовірності їхнього декларування, а також, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, посилення діяльності з контролю за правильністю визначення митної вартості товарів, класифікації, країни походження [36].

**Податкові надходження до бюджету окремо за видами податків
за 2013 р. – 2 квартал 2017 р. (млрд. грн.)**

Категорії податкових надходжень	Роки									
	2013	%	2014	%	2015	%	2016	%	2017	%
Податкові надходження	262 777	100	280,178	100	409 418	100	503 879	100	606 815	100
Податки на: доходи, прибуток, збільшення ринкової вартості	61 814	23,5%	52 451	18,7%	79 772	19,5%	114 154	22,7%	66 214	10,9%
Рентна плата та плата за використання природних ресурсів	13 860	6,27%	19 036	6,8%	39 803	9,8%	44 092	8,8%	25 662	4,4%
Внутрішні податки	153 528	59,4%	173 147	61,8%	240 888	59%	325 628	64,6%	190 976	31,8%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	11 173	5,25%	11 258	4%	40,3	9,8%	2 037	5%	10 388	1,7%
Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	57	3,17%	5 987	2,14%	7 245	1,77%	0,278	0,06%	-15 244	-2,5%
Інші податки та збори	2 041	0,78%	4 962	1,8%	0,663	0,16%	-0,649	-0,13%	-5 792	-0,95

Джерело: складено автором на основі [40].

До факторів, що впливають на обсяг податкових надходжень до бюджету, належать макроекономічні, які змінюються з кожним роком: розмір ВВП, структура платіжного балансу, законодавча база. Крім цього, на обсяг податкових надходжень до бюджету також впливають мікроекономічні фактори: вибір підприємствами виду оподаткування, наявність у них податкових пільг, рівень прибутковості суб'єктів господарювання, розмір їхнього валового доходу, витрати на оплату праці в структурі собівартості

продукції, середньооблікова чисельність працівників, ефективність податкового менеджменту тощо.

Аналізуючи дані табл. 2.4 слід зазначити, що найбільшу частку в структурі податкових надходжень за період 2013–2017 рр. становлять внутрішні податки на товари та послуги (ПДВ й акцизи). Максимального значення вони досягли у 2016 р. і становили 325 628 млрд. грн., або 64,6% від обсягу податкових надходжень загалом.

На другому місці перебувають податки на доходи, податки на прибуток і податки на збільшення ринкової вартості. У структурі податкових надходжень їхня частка коливається від 18% до 23%.

Динаміка податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції впродовж досліджуваного періоду є неоднозначною та не має чітко вираженої тенденції до змін. Частка платежів з податку є порівняно незначною і коливається в межах від 4% до 9,8%. Так, у 2013 р. обсяг справляння податку до держбюджету становив 11,173 млрд. грн., у 2014 р. – 11,258 млрд. грн., у 2015 р. зафіксовано найбільший показник – 40,3 млрд. грн., у 2016 р. він зменшився до 20,37 млрд. грн., а у 2017 р. податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції надійшли у розмірі 10,388 млрд. грн.

У 2017 р. сума надходжень від рентної плати знизилася на 2,5% і становила 15,244 млрд. грн. Це пов'язано із зменшенням ставок рентної плати за користування надрами для видобування нафти.

Податкові надходження є важливою формою перерозподілу валового внутрішнього продукту. Вони забезпечують значну частину доходів Державного бюджету України. Обсяги податкових надходжень бюджету визначаються станом розвитку економіки країни, кількістю економічних агентів та їхньою активністю. Відповідно до положень національного податкового законодавства економічні агенти зобов'язані здійснювати відрахування на користь держави, а також за потребами держави для перерозподілу ВВП і фінансового забезпечення реалізації державних програм. Природа податкових вилучень визначає характер утворення податкових

надходжень бюджету. Їхнє формування здійснюється державою через вилучення частини доходів чи інших активів платників податків на основі реалізації конституційного права на суверенітет в оподаткуванні. Податкові надходження мають провідне місце серед різних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки. Вони є найбільш адекватним і об'єктивним відображенням стану національної економіки (економічного зростання або спадання) [59].

Загалом аналіз фіскальної ролі податків, які справляються під час переміщення товарів через митний кордон, дав змогу зробити висновок, що у структурі митних платежів, перерахованих до Державного бюджету України у 2012–2017 рр., найбільшу частку становить ПДВ із ввезених товарів. Вага акцизного податку та мита постійно змінюється. Структуру митних платежів графічно зображено на рис. 2.16. Якщо ПДВ становить близько 70% – 80% від обсягу митних платежів, то максимальна частка акцизу дорівнює 14,8% у 2016 р., а мит – 19,8% у 2015 р. Така вагома частка ПДВ пояснюється передусім тим, що він, на противагу акцизному податку, поширюється на всі імпортовані товари та, на відміну від ввізного мита, характеризується вищою ставкою і ширшою базою оподаткування.

За аналізований період абсолютна динаміка ПДВ та акцизного податку переважно була позитивною, крім 2013 р. Показники податку на додану вартість з імпортованих товарів мали негативну абсолютну динаміку в 2013 р. через невиконання річного плану надходжень на 6,6%, унаслідок чого до бюджету не надійшло 6,8 млрд. грн. Основним фактором зменшення надходжень акцизного податку з імпорту на 0,9 млрд. грн. було зниження обсягів ввезення мінерального палива. Так, за даними служби статистики, в 2013 р. обсяг ввезеної нафти становив 74,8% від минулорічних обсягів [47].

Надходження акцизного податку в 2017 р. становили 121,4 млрд. грн., що на 19,6 млрд. грн. більше від відповідного показника 2016 р. У звітному періоді частка надходжень акцизного податку з вироблених в Україні товарів зменшилась порівняно з аналогічним періодом.

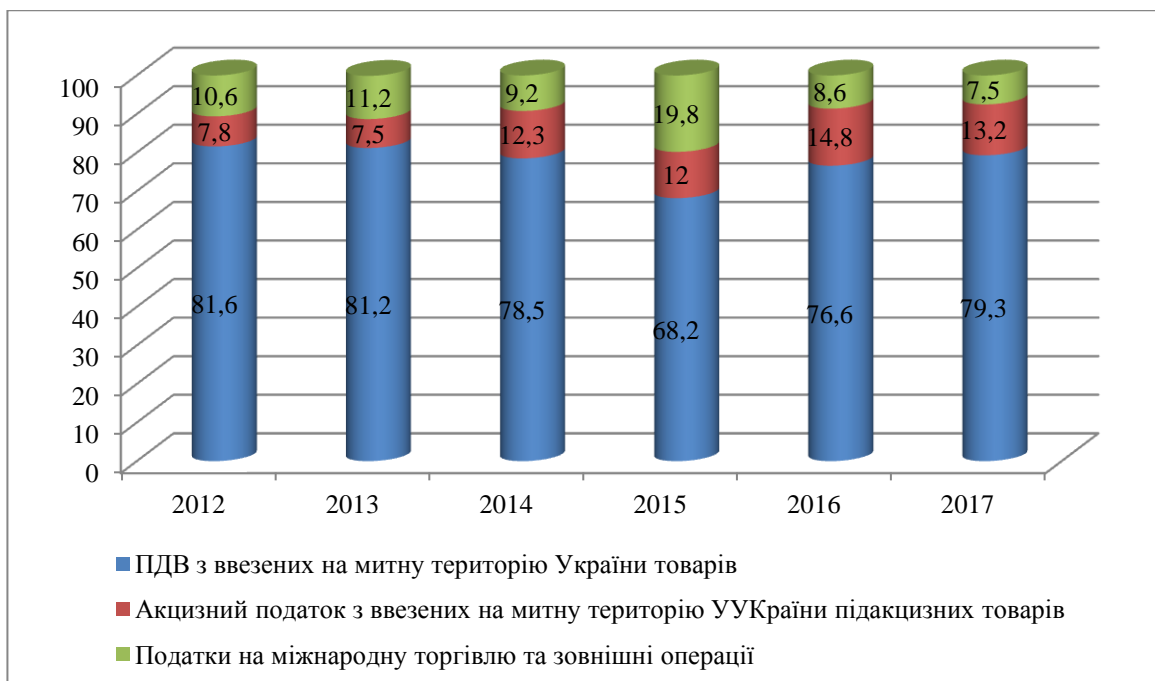

Рис. 2.16. Структура платежів, акумульованих митними органами до Державного бюджету України 2012–2017 рр. (млрд. грн.)

Джерело: побудовано автором на основі [34; 36].

Протягом 2012–2017 рр. відбулися зміни товарної структури надходжень акцизного податку до зведеного бюджету, зокрема за цей період питома вага пального зросла з 27% до 46%, тоді як алкогольних напоїв зменшилась з 25% до 12%, тютюнових виробів – з 45% до 35%.

Підвищення ставок майже на всі підакцизні товари дало можливість мобілізувати до бюджету більше коштів. Крім того, підвищення ставок забезпечило не лише фіскальний ефект для держави, а й дало змогу зменшити обсяг споживання деяких видів шкідливих підакцизних товарів. В поєднанні з такими заходами держави, як обмеження рекламування алкогольної та тютюнової продукції та заборона вживання цих продуктів у громадських місцях, отримано позитивний ефект у сфері боротьби зі шкідливими звичками та оздоровлення населення.

Зростання надходжень акцизного податку в 2015–2017 рр. відбувалося за підвищення надходжень за кожною з груп підакцизних товарів. Проте найбільшу ефективність адміністрування мали такі групи товарів: тютюнова

продукція, бензини моторні та нафтопродукти. Таке значне зростання надходжень податку пов'язане з політикою уряду щодо підвищення ставок акцизного податку, якою він намагається досягти 2 головні цілі – залучити кошти до бюджету і зменшити споживання підакцизних товарів населенням через збільшення цін на них.

У 2016 р. основним фактором збільшення надходжень від акцизного податку було зростання ставок на більшість груп підакцизних товарів. Так, на алкогольні напої ставки збільшилися в 1,5–3 рази, щодо тютюнових виробів специфічна ставка зросла на 40% та адвалорна – на 12%. З 1 січня 2016 р. також підвищились ставки акцизного податку на пальне: для бензинів ставка зросла з 202 євро до 228 євро за тонну, на дизельне пальне – зі 100–132 євро до 113–149 євро за тонну, на скраплений газ – з 50 до 57 євро за тонну (рис. 2.17) [109].

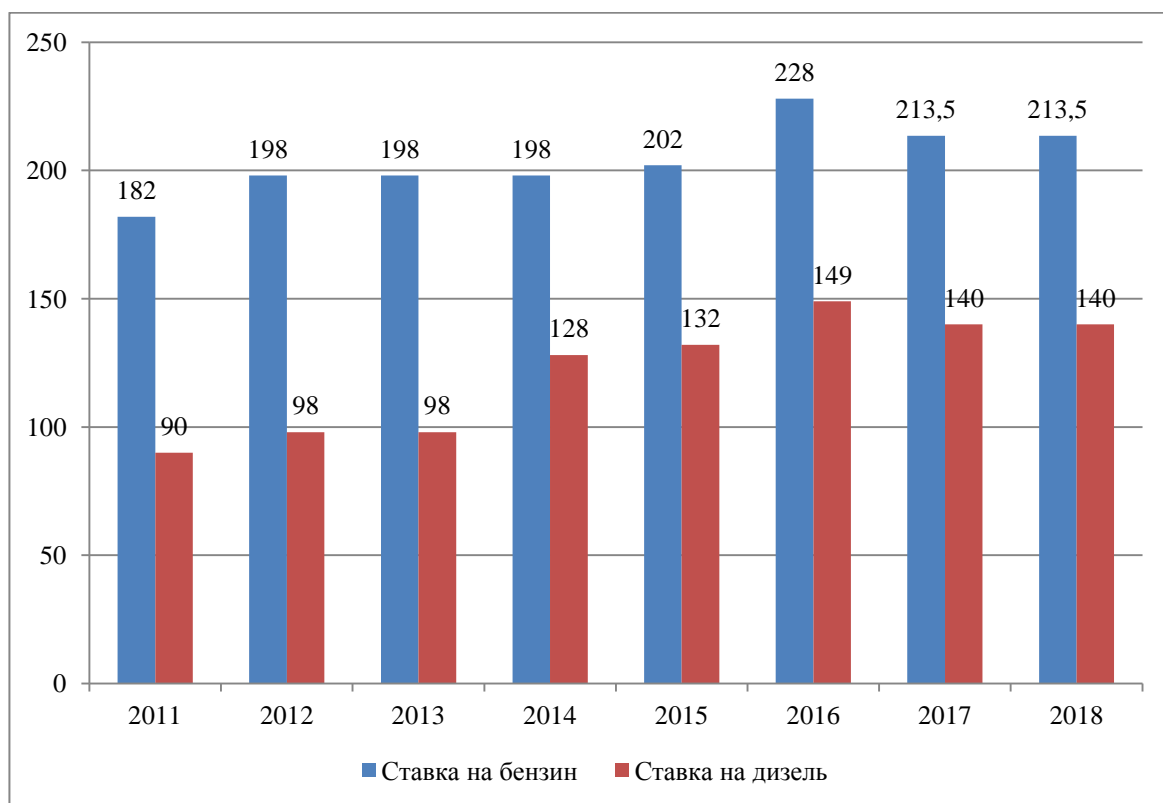

Рис. 2.17. Ставки акцизного податку на бензин і дизельне пальне, (євро за тонну)

Джерело: побудовано автором на основі [29].

У 2018 р. ставки акцизного податку на пальне не змінювались і залишились на рівні 2017 р. У 2016 р. було підвищено ставки акцизного податку на нафтопродукти, в тому числі на бензин, ставка для якого збільшилась із 202 до 228 євро за л. Зниження ставок акцизного податку відбулось у 2017 р. із 228 до 213,5 євро за л. бензину. В 2018 р. ставки збереглись на рівні 213,5 євро за л. бензину і для дизпального – від 149 до 140 євро за тонну.

На нашу думку, така тенденція лише частково вирішить фіскальне значення збільшення ставок на дизпальне, хоча вона суттєво впливає на регулюючу функцію акцизного податку. Так, вищі ставки податку мають встановлюватись до більш шкідливих товарів, тому диференціація застосовувалась, яка раніше, виконувала цю функцію повною мірою, тому що дизпальне менш шкідливе для навколишнього середовища, ніж бензин моторний.

Така зміна ставок акцизного податку викликає негативну реакцію у платників, які вважають, що в умовах економічної кризи споживачі можуть відмовитися від споживання продукції. Зниження попиту пов'язують як зі зростанням цін на пальне, так і з певними психологічними факторами. Подорожчання пального передусім відобразилося на споживацьких настроях.

Становлення ринкової системи на сучасному етапі економічного розвитку характеризується наявністю суперечностей щодо накопичення первісного капіталу.

Найчастіше порушення відбуваються у сфері митно-тарифних відносин. З огляду на це митному контролю підлягають усі товари, що переміщуються через митний кордон України. У пунктах пропуску через державний кордон України створюються зони митного контролю з метою виявлення правопорушень, за які суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності несуть відповідальність [31, с. 63].

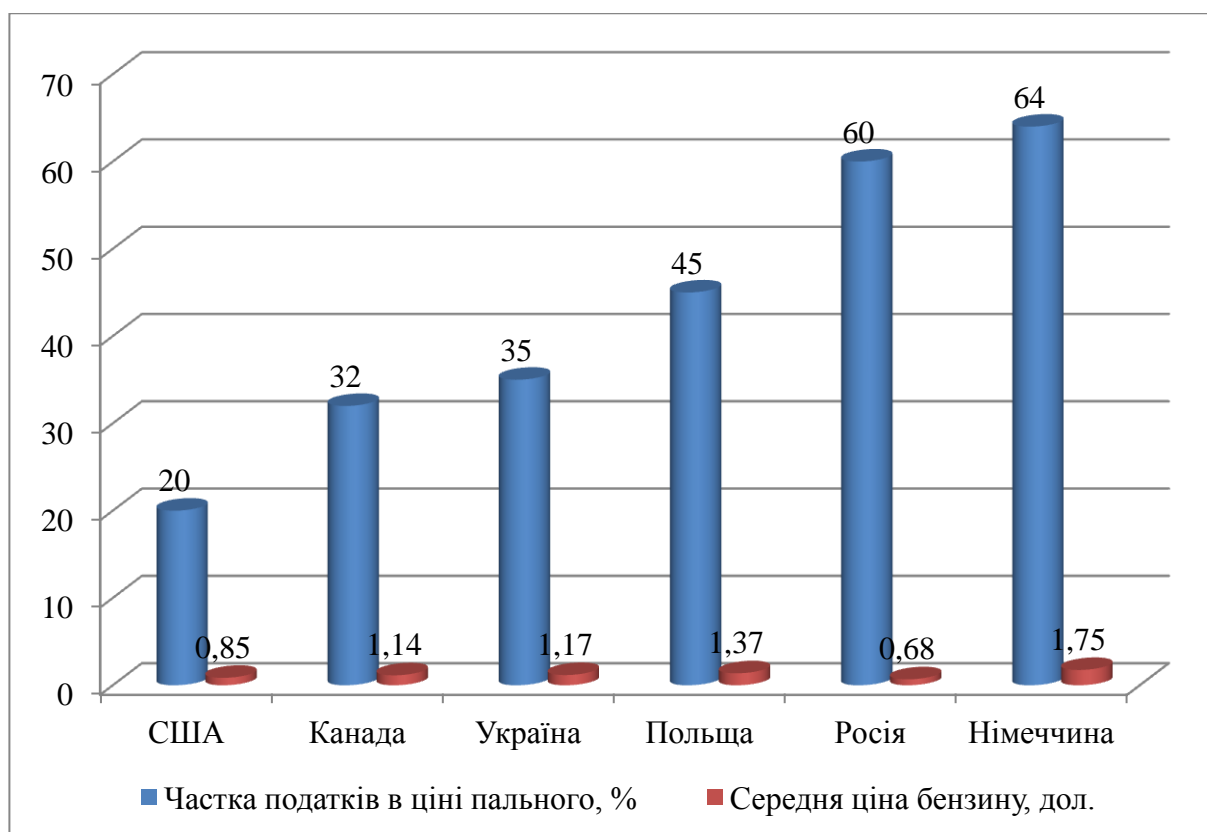

Рис. 2.18. Частка податків у цінах пального в Україні та світі в 2017 р.

Джерело: побудовано автором на основі [40].

Підґрунтям структури органів ДФС, які безпосередньо забезпечують здійснення державної митної справи, є митниці, митні пости і структурні підрозділи митниць у пунктах пропуску. Крім того, частину функцій, пов'язаних із проведенням митних формальностей, виконують спеціальні інфраструктурні об'єкти (далі – об'єкти митної інфраструктури) (табл. 2.5).

Отже, протягом 2014–2017 рр. відбулося зменшення як чисельності працівників митниць ДФС, так і кількості їхніх підрозділів, які безпосередньо реалізують митну політику. Так, чисельність працівників за два роки зменшено на 10%, кількість митних постів – на 15%, пунктів пропуску – на 2%. Такі структурні зміни передусім пов'язані з втратою контролю над частиною державного кордону України в районі проведення антитерористичної операції, а також суттєвим зменшення обсягів торгівлі (пасажиропотоку) з Росією [39].

**Структура митних органів та об'єктів митної інфраструктури протягом
2014–2017 рр.**

Показник	Значення показника за станом на			
	1.01.2015 р.	1.01.2016 р.	1.01.2017 р.	1.01.2018 р.
Кількість митниць ДФС	26	26	27	27
Чисельність працівників митниць ДФС	11 029	10 301	9 959	9 919
Кількість митних постів	189	191	161	160
Кількість пунктів пропуску	164	160	161	161
Кількість постійних зон митного контролю	1 028	1 084	1 101	1 061
Кількість тимчасових зон митного контролю	2 058	2 341	2 354	2 314
Кількість митних складів*	296	310	302	300
Кількість складів тимчасового зберігання*	405	388	357	341
Кількість магазинів безмитної торгівлі	45	44	45	48
Кількість підприємств сфери обслуговування	91	91	99	138
Кількість центральних сортувальних станцій	16	18	22	23
Кількість місць міжнародного поштового обміну	11	11	11	11
Кількість місць доставки	251	246	231	239

Джерело: складено автором на основі [39]

Водночас розвиток і збільшення кількості об'єктів інфраструктури зумовлені переорієнтацією вітчизняної зовнішньої торгівлі на ринки Європи й Азії та формуванням нових логістичних схем доставки товарів.

Протягом досліджуваного періоду збільшувалась кількість митних декларацій, оформлених в електронному вигляді. Так, у 2015 р. в електронному вигляді оформлено 90,7% митних декларацій, у 2016 р. – 92,3%, у I кварталі 2017 р. – 93,5%. При цьому тривалість здійснення митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації не тільки не зменшила, а навпаки, збільшила.

Так, якщо у 2015 р. період оформлення митних декларацій при експорті товарів становив 61 хв., а при імпорті – 145 хв., то за підсумками I кварталу 2017 р. ці показники досягли 65 і 153 хв. відповідно.

Контроль за правильністю визначення країни походження товарів з метою оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, застосування до них заходів нетарифного регулювання ЗЕД, заборон та/або обмежень щодо переміщення через митний кордон України і забезпечення обліку цих товарів у статистиці зовнішньої торгівлі здійснюють згідно з розділом II Митного кодексу України та положеннями міждержавних угод про вільну торгівлю.

Відповідно до ст 45 Митного кодексу України [7] в разі виникнення сумнівів щодо дійсності документів про походження товару чи достовірності відомостей, що в них містяться, в тому числі відомостей про країну походження товару, орган доходів і зборів може звернутися до компетентного органу, що видав документ, або до компетентних організацій країни, зазначеної як країна походження товару, із запитом про проведення перевірки цих документів про походження товару чи надання додаткових відомостей.

Протягом періоду, що перевірявся, ДФС України було надіслано на перевірку до уповноважених органів зарубіжних країн 622 непреференційні сертифікати (сертифікати про походження товару загальної форми), а також 5253 преференційні документи про походження товарів, які надсилалися до країн, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю (табл. 2.6).

З метою уникнення дублювання запитів митниць до уповноважених органів зарубіжних країн і встановлення дієвого механізму перевірки критеріїв походження товарів ДФС України забезпечується ведення реєстру товарів, які перевірено митницями щодо достовірності країни походження, що поставляються на умовах вільної торгівлі з країн СНД. У 2015–2017 рр. до реєстру внесено 539 товарів [39].

Характеризуючи прагматичну компоненту митних деліктів, зазначимо, що уповноважена посадова особа органу ДФС України (митні підрозділи), яка виявила порушення митних правил, складає протокол.

**Результати перевірок сертифікатів про походження товарів протягом
2015–2017 рр.**

<i>Показник</i>	<i>2015 р.</i>	<i>2016 р.</i>	<i>2017 р.</i>	<i>Разом</i>
Кількість непреференційних сертифікатів, надісланих на перевірку, шт.	366	138	118	622
Кількість виявлених фальсифікованих непреференційних сертифікатів, шт.	12	35	22	69
Кількість преференційних документів, визнаних недійсними під час митного оформлення, шт.	381	808	492	1681
Кількість преференційних документів, надісланих на перевірку, шт.	2 208	1 065	1980	5253
Кількість непідтверджених документів про походження товару (походження товару/або статус уповноваженого експортера), шт.	114	80	60	254
Сума додаткових нарахувань митних платежів за результатами контролю за визначенням країни походження товарів, млн. грн.	83,4	89,0	91,3	263,7
Фактично надійшло до державного бюджету донарахованих сум митних платежів, млн. грн.	81,3	88,9	90,8	261
Співвідношення сплачених і донарахованих до бюджету сум митних платежів, %	97,5	99,9	99,5	98,8

Джерело: складено автором на основі [39; 93].

Результати контрольної діяльності митниць ДФС за дотримання митних правил упродовж 2015–2017 рр. свідчать про сталу динаміку кількості виявлених митницями порушень митних правил (табл. 2.7).

Водночас кількість справ з фактично вилученими предметами правопорушень у 2016 р. зменшилась на 6,8% порівняно з 2015 р., а вартість таких предметів – на 2,7%. Розбіжності між загальною кількістю складених

протоколів про ПМП і розглянутими митницями та переданими до суду справами виникла через наявність нерозглянутих справ за попередні роки, оскільки процес їхнього розгляду тривалий.

Таблиця 2.7

Стан розгляду складених митницями ДФС протоколів про порушення митних правил протягом 2015–2017 рр. (млн. грн.)

Показник		2015 р.	2016 р.	2017 р.	Всього
Складено протоколів про ПМП	кількість	17 808	23 235	23 994	65 037
	на суму	1 800,0	2 000,0	1985,5	5 785,5
Тимчасово вилучено предмети правопорушень	справ	8 531	7 952	7880	24 363
	на суму	646,5	628,0	564,8	1 839,3
Розглянуто митницями справ про ПМП		7 004	12 839	12744	32587
Застосовано митницями адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму		615,6	556,0	479,1	1650,7
Передано справ про ПМП до суду	кількість	9 711	8 828	8504	27 043
	на суму	1 770,0	1 900,0	1980	5 650
Прийнято рішення судом	конфіскація предметів правопорушень на суму	898,5	357,0	361,3	1 616,8
	накладено штрафів на суму	830,0	302,0	308,2	1 440,2
Сума стягнутих штрафів	накладених митницями	20,4	31,3	29,1	80,8
	за рішенням суду	18,6	18,2	17,9	54,7

Джерело: складено автором на основі [39; 93].

Безпосередньо митницями ДФС протягом 2015–2017 рр. розглянуто 32587 справ про порушення митних правил і застосовано адміністративних стягнень у вигляді штрафів на суму понад 1,6 млрд. грн. [39; 83].

Найчастіше до адміністративної відповідальності за вчинення ПМП притягуються громадяни-резиденти, посадові особи підприємств-резидентів. У разі накладення значної суми штрафів унеможлиблюється вжиття заходів щодо їхнього стягнення з таких осіб. Якщо штрафи добровільно не сплачені, то примусове виконання постанов у справах про порушення митних правил зводиться до фіксування державними виконавцями факту відсутності майна, належного особі-правопорушнику, яке може бути вилучено як стягнення такого штрафу.

Митні платежі є засобом здійснення фіскальної функції митної системи, тому під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів законодавець у більшості країн в різні часи змінював ставлення до кваліфікації правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням товарів і деяких інших предметів матеріального та інтелектуального характеру через митний кордон України, вважаючи ухилення від сплати митних платежів або митним злочином, або фінансовим порушенням. Це стало підставою для керівників європейського товариства створити єдині правила здійснення митної справи для країн ЄС, досягти уніфікації в регулюванні більшості митних відносин, визначити коло порушень митного законодавства, встановити єдину відповідальність за їхнє скоєння [48, с. 52].

У досліджуваний період діяльність митних органів здійснювалась в умовах постійних організаційних і структурних перетворень. Проте на сьогодні цей процес не завершено.

Зазначимо, що стратегічна реформа митної справи безпосередньо пов'язана з необхідністю виконання умов Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, збільшення інвестицій в економіку країни та підтримки міжнародних донорів.

Нині потребують нагального вирішення проблеми подальшого спрощення митних формальностей, автоматизації й ефективного оброблення даних про товари у митних деклараціях і податковій звітності, що дасть можливість запровадити ефективну систему контролю за рухом цих товарів у

ланцюзі поставок (від митного оформлення до реалізації кінцевому споживачу, і навпаки) без посилення адміністративного навантаження на платників податків; боротьби із «сірим» і контрабандним імпортом товарів та їхнього подальшою реалізацією на внутрішньому ринку, що створить для бізнесу однакові умови, а також боротьби з переміщенням через митний кордон України заборонених товарів (зброї, наркотиків тощо).

Крім того, через відсутність належної координації діяльності між податковими і митними органами державної фіскальної служби та їхньої взаємодії з іншими органами державної влади ефективність контролю у сфері державної митної справи зменшується.

На основі аналізу даних митної статистики встановлено, що у досліджуваній період спостерігалось різке збільшення кількості міжнародних поштових відправлень (далі – МПВ) товарів вартістю до 150 євро, які згідно зі ст. 234 Митного кодексу України звільняються від оподаткування митними платежами.

Водночас кількість міжнародних експрес-відправлень (далі – МЕВ) товарів вартістю до 150 євро в 2015 р. зменшилась на 32% порівняно з 2014 р., проте в 2016 р. кількість МЕВ також почала стрімко зростати.

Отже, протягом 2015–2016 рр. та I кварталу 2017 р. в Україну ввезено товарів на загальну суму понад 35,2 млрд. грн. без сплати до державного бюджету митних платежів.

Як зазначалось, норми ст. 234 Митного кодексу України щодо звільнення від сплати митних платежів, яке передбачається для партій товарів незначної вартості, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, не відповідають аналогічним положенням законодавства ЄС.

У разі, якщо б звільнення від оподаткування митними платежами передбачалось для МВП і МЕВ вартістю до 10 євро, як це визначено ст. 114 Регламенту Ради ЄС № 1186 від 16.11.2009 р. про встановлення у Європейському товаристві системи звільнень від мита, відповідно до

зазначених обсягів ввезених товарів їхні отримувачі сплатили б, за розрахунками, до державного бюджету близько 0,6 млрд. грн. ввізного мита та 4,0 млрд. грн. ПДВ.

Таблиця 2.8

**Кількість МПВ і МЕВ вартістю до 150 євро, які пересилались
на митну територію України протягом 2014–2016 рр.
та I кварталу 2017 р.**

Період	МПВ вартістю до 150 євро		МЕВ вартістю до 150 євро	
	кількість відправлень	вартість (млн. грн.)	кількість відправлень	вартість (млн. грн.)
2014 р.	3 196 049	2 226,7	1 045 933	147,3
2015 р.	17 488 523	11 161,5	711 509	275,9
2016 р.	28 762 231	18 382,0	1 262 574	456,3
I кв. 2017 р.	7 503 597	4 827,4	451 391	129,2

Джерело: складено автором на основі [40].

Аналіз даних митної статистики засвідчив стрімке зростання кількості тимчасово ввезених на територію України транспортних засобів. Найбільш ризикованими через ухилення від оподаткування є операції з тимчасового ввезення на митну територію автомобілів, які належать до товарної групи за кодом УКТ ЗЕД 8703.

Зауважимо, що майже 87% від обсягу тимчасово ввезених автомобілів особистого користування ввозились нерезидентами і митні платежі не сплачувались.

Встановлено, що в органах ДФС відсутня дієва система контролю за дотриманням власниками (користувачами) тимчасово ввезених на територію України транспортних засобів вимог митного законодавства, зокрема:

– нормативно-правовими актами не врегульовано ситуації щодо тимчасового ввезення автомобілів громадянами, які попередньо ввезли транспортний засіб, а також особами з подвійним громадянством;

– складно довести умисність дій власника (користувача) автотранспорту, що призвели до порушення митного законодавства, та притягнути його до відповідальності;

– відсутній механізм взаємодії ДФС із Державною міграційною службою з питань перевірки наявності у нерезидентів права на тимчасове перебування в Україні, а також з Національною поліцією України для перевірки власників (користувачів) автомобілів з іноземною реєстрацією щодо дотримання ними вимог чинного законодавства, в тому числі з питань реєстрації тимчасово ввезених транспортних засобів.

Таблиця 2.9

Кількість транспортних засобів, тимчасово ввезених на митну територію України протягом 2015–2016 рр. та I кварталу 2017 р.

Показник	2015 р.	2016 р.	Відхилення		I кв. 2017 р.
			кількість	%	
Тимчасово ввезено автомобілів особистого користування	2 977 881	3 256 529	278 648	109,4	521 503
у тому числі нерезидентами	2 602 610	2 832 601	229 991	108,8	439 971
Ввезено автомобілів особистого користування з метою транзиту через митну територію України	1 932 234	2 307 323	375 089	119,4	457 469
у тому числі нерезидентами	440 216	548 535	108 319	124,6	107 129
Ввезено автомобілів комерційного призначення в режимі транзиту	159 806	427 021	267 215	267,2	105 591
у тому числі внутрішній транзит (від пункту пропуску до пункту розмитнення)	73 265	79 382	6 117	108,3	19 050

Джерело: складено автором на основі [39].

Заходи, що здійснювались органами ДФС з метою вирішення вказаних проблем, були несистемними, малоефективними та не сприяли зменшенню кількості порушень митного законодавства.

Дані про виявлені порушення вимог митного законодавства при тимчасовому ввезенні автомобілів (ввезенні з метою транзиту) протягом 2015–2016 рр. та I кварталу 2017 р.

Показник	2015 р.	2016 р.	I кв. 2017 р.
Кількість випадків порушень вимог митного законодавства при тимчасовому ввезенні автомобілів особистого користування*	7 806	10 551	3 369
Кількість складених протоколів	1 154	1 189	295
сума нарахованих штрафів, млн. грн.	25,3	16,6	3,1
сплачено до державного бюджету, млн. грн.	8,2	9,3	2,1
Кількість випадків порушень вимог митного законодавства при ввезенні автомобілів особистого користування і комерційного призначення з метою транзиту через митну територію України*	4 565	12 111	3 708
Кількість складених протоколів	4 385	10 441	2 749
сума нарахованих штрафів, млн. грн.	20,9	59,9	11,4
сплачено до державного бюджету, млн. грн.	8,0	17,7	2,9

Джерело: складено автором на основі наукової праці [39].

Показники притягнення порушників митних правил до відповідальності суттєво відрізняються залежно від режиму ввезення автомобілів. Так, у 2015 р. протоколи складались у 96,1% виявлених органами ДФС випадків порушення термінів транзитних перевезень автомобілів і в 86,2% у 2016 р. Водночас за виявленими випадками перевищення термінів тимчасового ввезення автомобілів особистого користування протоколи складались у 2015 р. у 14,8% випадків, у 2016 р. – 11,3%. Показник стягнення застосованих штрафів не перевищував 31% (порушники термінів транзиту) і 43,6% (порушники термінів тимчасового ввезення).

Фіскальна результативність контрольних процедур залежить не лише від контролю за переміщенням транспортних засобів, а й від контролю загалом за сукупністю товарів, що переміщаються через митний кордон. Визначення митної вартості товарів, що ввозяться в Україну, має суттєве значення для цілей

оподаткування митними платежами, оскільки мито й акцизний податок за адвалорними ставками і ПДВ нараховуються у відсотках до митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон нашої країни (ст. 279 Митного кодексу України, ст. 190 і 214 Податкового кодексу України). Відповідно контроль за правильністю визначення митної вартості товарів є суттєвим джерелом збільшення надходжень митних платежів до державного бюджету.

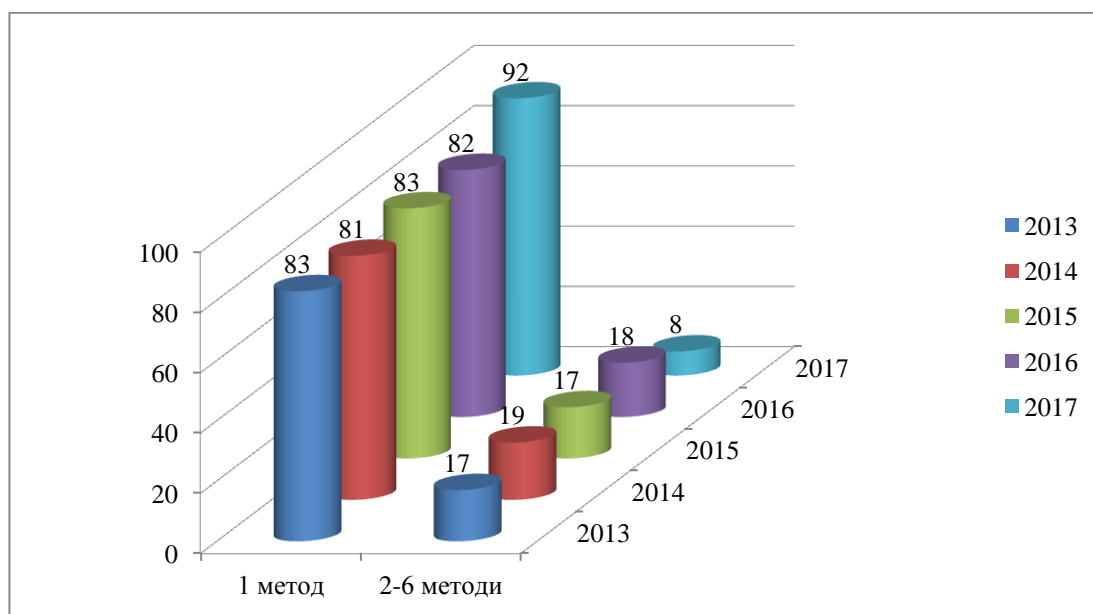

Рис. 2.19. Застосування 1-го методу визначення митної вартості в 2013–2017 рр. %

Джерело: побудовано автором на основі [97].

Встановлено, що майже 90% випадків (2015 р. – 85,3%, 2016 р. – 89,6%, I квартал 2017 р. – 89,9%) при оформленні суб'єктами ЗЕД товарів, які ввозилися відповідно до митного режиму імпорту, визначення митної вартості здійснювалося із застосуванням основного методу – за ціною договору (контракту).

У 2017 р. порівняно з 2016 р. питома вага митного оформлення товарів із застосуванням 1 методу визначення митної вартості товарів збільшилась на 8,9 відсоткового пункту та становила 91,8% (у 2016 р. – 82,9%).

Проведений аналіз підтверджує, що в 2017 р. порівняно з 2016 р. на стан справляння додаткових надходжень за коригування митної вартості товарів

впливали здебільшого такі фактори:

- значна частка сировинних товарів у загальних обсягах імпорту, яка становила 79% (збільшилась на 0,3 відсоткового пункту); при цьому частка товарів 27 групи за УКТЗЕД становила 62,1% (загалом обсяги мінеральних продуктів та енергетичних товарів (товарів 25–27 груп за УКТЗЕД) становили 72,8% загального обсягу імпорту);

- значні обсяги вугілля, які становили 31,4% обсягу імпорту, або 21,315 млн. т (у 2016 р. – 17,241 млн. т); обсяги вугілля у загальних обсягах імпорту збільшились на 4,074 млн. т, або на 23,6%, з одночасним підвищенням вартості;

- значне збільшення обсягів природного газу в 1,5 разу, або на 3,519 млн. т (з 6,676 до 10,195 млн. т), що становило 15,0% загального обсягу імпорту;

- змінились біржові котирування значної кількості товарів (нафти, металів, полімерів, каучуку тощо) та відповідно ціни на їхні похідні;

- оформлення у митному режимі імпорту значних обсягів флюсу вапнякового, вапняку (ввозиться для використання в металургійному виробництві; обсяги становили 3,1%, або 2,097 млн. т; митна вартість – 0,02 дол./кг), шлаку і золи (відходів металургійного виробництва; обсяги становили 1,5%, або 1,014 тис. т; митна вартість – 0,002 дол./кг та 0,01 дол./кг).

Більшість підприємств вважає діяльність митних органів загалом ефективною, але такою, що потребує деяких змін. Цієї думки дотримуються 66% підприємств. На думку 18% опитаних, діяльність митних органів не є ефективною і змінити ситуацію можна за умови проведення масштабних реформ.

Деяка частка респондентів (9%) вважає діяльність митних органів зовсім неефективною та вбачає потребу у повній їхній заміні. Як ефективну діяльність митних органів визначили 7% суб'єктів господарювання. На їхню думку, митні органи не мають потреби впроваджувати зміни.

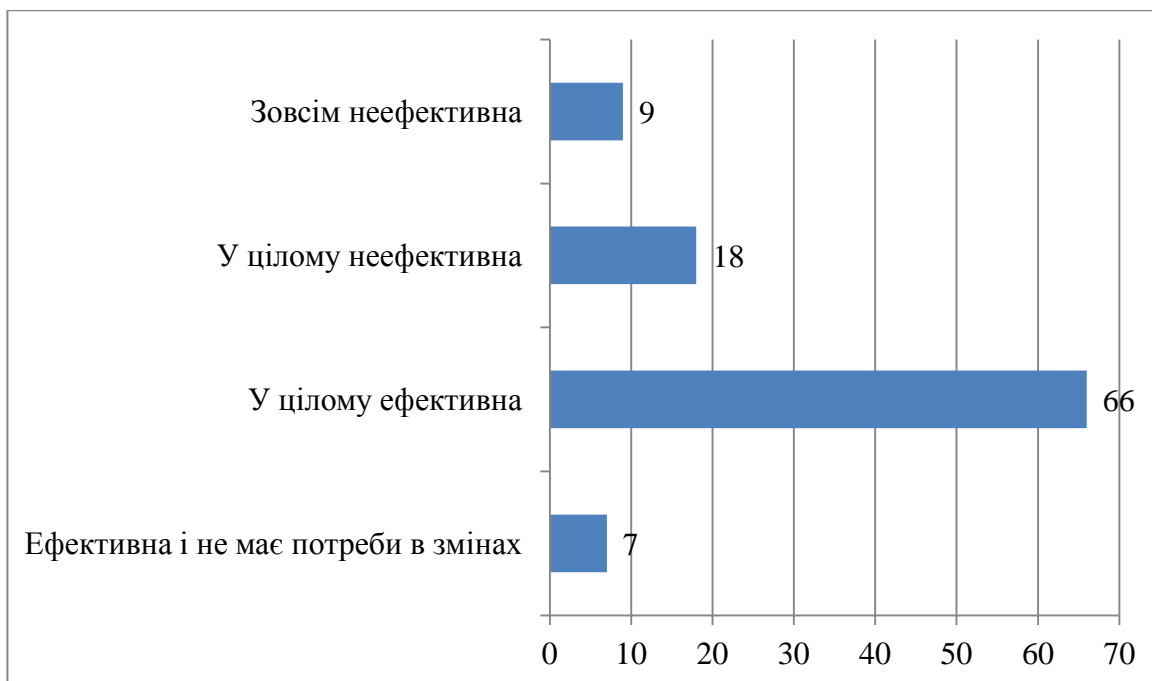

Рис. 2.20. Оцінювання діяльності митних органів в Україні (%)

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Отже, підприємства по-різному оцінюють діяльність митних органів. Великі підприємства найвище оцінили діяльність митних органів. Чотири із п'яти опитаних великих суб'єктів господарювання (82%) вважає діяльність митних органів ефективною або такою, що є загалом ефективною, але потребує деяких змін. Найнижчі оцінки митниці отримала від підприємств середнього розміру. Майже дві третини таких суб'єктів господарювання оцінили діяльність митних органів позитивно. Однак у цій групі найбільша частка тих, хто визначив діяльність митних органів загалом або зовсім неефективною (34%). Зокрема, 20% підприємств середнього розміру вважають, що діяльність митних органів загалом неефективна, але масштабні реформи можуть покращити ситуацію. Відповідні частки у решти опитаних суб'єктів господарювання менші: 17% серед малих і 13% серед великих фірм. Отже, фінансова результативність діяльності митних органів значною мірою залежить від обсягів акумульованих до бюджету митних платежів, що прямо визначаються обсягами імпорту товарів. Визначено необхідність трансформації митних органів у напрямку посилення виконання контролюючої функції, оскільки

пріоритетом їхньої діяльності є забезпечення дотримання законодавства України з питань митної справи.

2.3. Ефективність митного контролю в протидії митним правопорушенням

Із розвитком зовнішньоекономічних зв'язків між країнами та поживаленням міжнародної торгівлі вдосконалюються і з'являються нові способи вчинення митних правопорушень. Це спонукає держави вдосконалювати технічні засоби та модернізувати інформаційні технології підтримки та супроводження митного контролю. Сучасні світові тенденції також засвідчують необхідність поглиблення співпраці та вдосконалення обміну інформацією між урядами різних країн, міжнародними організаціями, зокрема у митній сфері. З огляду на це потребує вирішення проблема вдосконалення митного контролю у напрямку протидії митним правопорушенням пов'язаним із незаконним переміщенням товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з метою захисту економічних інтересів держави.

Відповідно до поданого у Великому тлумачному словнику сучасної української мови визначення, правопорушенням є порушення норм поведінки, встановлених законами чи іншими нормативними актами [14, с. 1102].

У науковій літературі поняття «правопорушення» трактується як протиправне винне, соціально шкідливе діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, що тягне за собою юридично визначені для правопорушника негативні наслідки [31, с. 359].

Протиправна поведінка (правопорушення) визнається антиподом правомірної, різновидом антисоціальної поведінки. Протиправна поведінка антинормативна. Вона порушує заборонну або зобов'язальну норму права, є

суспільно шкідливою, небезпечною для особистих (приватних) і суспільних інтересів, що охороняються законом [129].

Правопорушення в митній сфері визначаються світовою спільнотою як такі, що становлять загрозу економічним, соціальним і фіскальним інтересам держав та законним інтересам торгівлі й трактуються як будь-яке порушення або спроба порушення митного законодавства [83].

Основними виявами митних правопорушень є контрабанда та порушення митних правил. Особи, які вчиняють контрабанду та порушують митні правила, посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, внаслідок чого завдають шкоду економіці держави, її культурній спадщині, здоров'ю населення та громадській безпеці, сприяють розширенню тіньового сектору економіки.

Контрабанда є головним митним злочином та істотною складовою економічної злочинності, пов'язаною з ухиленням від сплати митних платежів, що характеризується високим рівнем організованості, технічного забезпечення та наявністю міжнародних зв'язків. Ввезення на територію держави контрабанди сприяє неконтрольованому насиченню внутрішнього ринку продукцією іноземного виробництва та спричинює витіснення українських товарів, унаслідок чого вітчизняні підприємства зазнають значних збитків, а державний бюджет втрачає значні суми митних платежів.

Згідно з ч. 1 ст. 201 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), контрабанду трактують як переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [69].

За контрабанду особа притягається до кримінальної відповідальності. Види контрабанди та міру покарання за її вчинення наведено у дод. А.

Зазначимо, що контрабанда за суттю є одним із найбільш небезпечних злочинів у сфері господарської діяльності держави. Відповідно до ч. 4 і 5 ст. 12 ККУ її зараховано до тяжких злочинів (ч. 1 ст. 201 ККУ), а її кваліфікований склад (ч. 2 ст. 201 ККУ) – до особливо тяжких злочинів.

Зауважимо, що з 1 січня 2019 р. встановлено кримінальну відповідальність також за вивіз за межі України цінних і рідкісних порід дерев шляхом доповнення ККУ ст. 201¹ «Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України». Крім того, до злочинів, що вчиняються у сфері державної митної справи, належать також діяння, передбачені ст. 305 ККУ «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів» [69].

В Україні незаконне переміщення через митний кордон інших товарів, окрім зазначених вище, не є карним злочином, а розглядається як правопорушення, за які передбачена адміністративна відповідальність, – порушення митних правил, за винятком випадків наявності ознак, пов'язаних зі злочинами. Відповідно до ст. 458 МКУ, порушення митних правил – це адміністративне правопорушення, яке становить протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений МКУ та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх органам доходів і зборів для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на органи доходів і зборів МКУ чи іншими законами України, і за які передбачена адміністративна відповідальність [82].

Види порушень митних правил регламентовано гл. 68 МКУ та наведено у дод. Б. Зауважимо, що адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені МКУ, настає у разі, якщо митні правопорушення не передбачають кримінальної відповідальності.

Згідно зі ст. 486 МКУ, завданнями провадження у справах про порушення митних правил є своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її з дотриманням вимог законодавства, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин й умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, та запобігання таким правопорушенням [82].

Підвищена суспільна небезпека митних правопорушень полягає в суттєвому порушенні функціонування суспільних відносин, оскільки вони деформують соціальні зв'язки, дезорганізують економічні відносини та сприяють незаконному перерозподілу суспільної власності.

Як зазначалося, однією із важливих рис митних девіацій є їхній міжнародний характер. Хоча боротьба з митними правопорушеннями за суттю є внутрішньою функцією кожної держави, проте за сучасних умов нерівномірного соціально-економічного розвитку країн і з розширенням інтеграційних процесів вона часто переростає національні межі і виходить на міждержавний рівень.

За останніми оцінювання експертів Світового фінансового співтовариства (Global Financial Integrity, GFI), обсяги незаконних фінансових потоків (Illicit financial flows, IFF) з країн, що розвиваються, за 2004 – 2013 рр. досягають 7,8 трлн. дол. Серед лідерів за показником середньорічного значення нелегальних фінансових потоків – Китай (139 млрд. дол., Росія (105 млрд. дол.) та Мексика (53 млрд. дол.). Згідно з розрахунками, за досліджуваний період з України незаконно виведено 116,76 млрд. дол., тобто щорічно в середньому держава втрачала 11,68 млрд. дол. Це визначило для країни 14 місце у рейтингу із 149 країн [158].

Зауважимо, що експерти GFI трактують незаконні фінансові потоки як капітал, який є незаконно заробленим, переведеним або використаним і охоплює всі невраховані приватні фінансові потоки, які призводять до накопичення іноземних активів резидентами, що порушує діючу нормативну базу та межі контролю над капіталом [154]. До них належать доходи від видів діяльності, які мають чіткі ознаки злочинності: корупція, незаконна експлуатація природних ресурсів, контрабанда, відмивання грошей, ухиляння від сплати податків та шахрайство у міжнародній торгівлі тощо. Найвагомим джерелом незаконних фінансових потоків є показник втрат від шахрайських операцій у сфері зовнішньої торгівлі – він становить близько 83,4% [154].

Отже, можна стверджувати, що в Україні важливою проблемою є вплив фінансових ресурсів через міжнародні торговельні канали, в тому числі внаслідок незаконного імпорту. Вітчизняні експерти оцінюють щорічні втрати бюджету від ухилення/уникнення від сплати податків через порушення митних правил та контрабанду на рівні від 1 до 3% ВВП [27].

У таких умовах одним з основних завдань держави є здійснення системного контролю за зовнішньоекономічною діяльністю, зокрема удосконалення митного контролю. Відповідно важливим завданням є дослідження ефективності митного контролю щодо протидії митним правопорушенням з метою визначення недоліків його функціонування та формулювання пропозиції щодо їхнього усунення.

Зважаючи на наявність різних теоретичних і практичних підходів до визначення ефективності митного контролю, зауважимо, що вони базуються переважно на визначенні окремих показників у загальній системі основних індикаторів ефективності діяльності митних органів, що передбачає як кількісне, так і якісне оцінювання. Проте наукові дослідження засвідчують, що стан митного контролю не можна оцінювати однозначно, оскільки необхідно враховувати різні фактори. З огляду на це основні індикатори ефективності митного контролю потрібно обирати відповідно до необхідності ідентифікації різних ефектів, що утворюються за його реалізації.

При цьому слід орієнтуватися на такі ефекти, які є значними і мають найбільшу цінність на сучасному етапі. Враховуючи те, що в процесі реалізації митного контролю досягається велика кількість ефектів і всі з них не можуть бути враховані, пропонуємо зосередити увагу на аналізі показників, що найбільш релевантно характеризують кінцеві результати митного контролю щодо протидії митним правопорушенням, а також дослідити умови, за яких цих результатів досягнуто.

Аналіз стану виконання митницями ДФС повноважень щодо боротьби з правопорушеннями за досліджуваній період свідчить про позитивну динаміку кількості виявлених митницями порушень митних правил (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Динаміка показників діяльності митних органів України щодо боротьби з порушенням митних правил у 2013–2017 рр.

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Кількість порушених справ про порушення митних правил, тис. од.	23,3	15,1	17,8	23,2	32,3
Загальна вартість порушених справ, млн. грн.	796	704	1814	2093	1600
Кількість справ з тимчасово вилученими предметами порушень, тис. од.	13,3	8,3	8,5	7,9	6,9
Сума тимчасово вилучених предметів порушень, млн. грн.	396	468	629	628	746
Кількість розглянутих митницями справ про порушення митних правил, тис. од.	9,6	6,3	7,0	12,8	21,7
Сума накладених митницями штрафів за результатами розглянутих справ, млн. грн.	55,0	74,2	615,6	556,0	507,0
Сума накладених судом штрафів за порушення митних правил, млн. грн.	134,3	138,8	830,2	299,9	400,3
Сума конфіскованих товарів за рішенням суду, млн. грн.	195,0	182,2	898,5	354,4	432,2
Сума стягнутих штрафів, накладених митницями, млн. грн.	15,8	19,1	20,4	31,3	59,0
Сума стягнутих штрафів за рішенням суду, млн. грн.	23,8	12,3	18,6	18,2	22,6

Джерело: складено автором на основі [34 – 37; 45].

Винятком є 2014 р., коли спостерігається зменшення у 1,5 разу кількості складених протоколів про ПМП. Очевидно, що така тенденція простежується щодо багатьох показників (табл. 2.1) і пов'язана передусім з анексією Криму та втратою контролю над частиною кордону у Донецькій та Луганській областях. Водночас у 2017 р. загальна вартість порушених справ зменшилась на 23,5%.

Зміну середньої вартості однієї порушеної справи репрезентовано на рис. 2.1. Як можна простежити, з 2015 р. динаміка цього показника є спадною: у 2017 р. майже в два рази зменшилась середня вартість справи про порушення митних правил порівняно з 2015 р., що свідчить про збільшення фізичного обсягу роботи на митницях та зменшення її продуктивності. Разом з тим, середня вартість тимчасово вилучених предметів правопорушень за досліджуваній період стабільно збільшувалась зростаючими темпами (рис. 2.21).

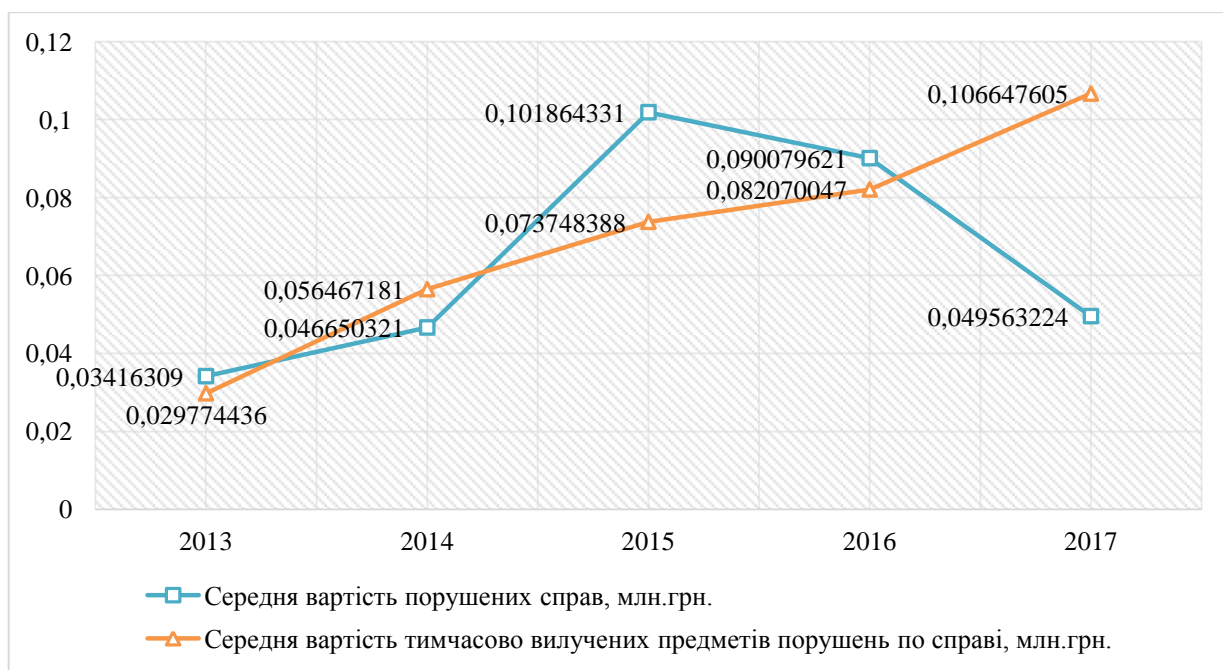

Рис. 2.21. Зміна середніх вартісних показників діяльності митних органів щодо протидії порушенням митних правил у 2013 – 2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі .

Зважаючи на те, що процес розгляду справ про митні правопорушення є довготривалим, наявні розбіжності між загальною кількістю складених

протоколів і розглянутими митними органами та переданими до суду справами про порушення митних правил, що зумовлено часовим розривом (рис. 2.22).

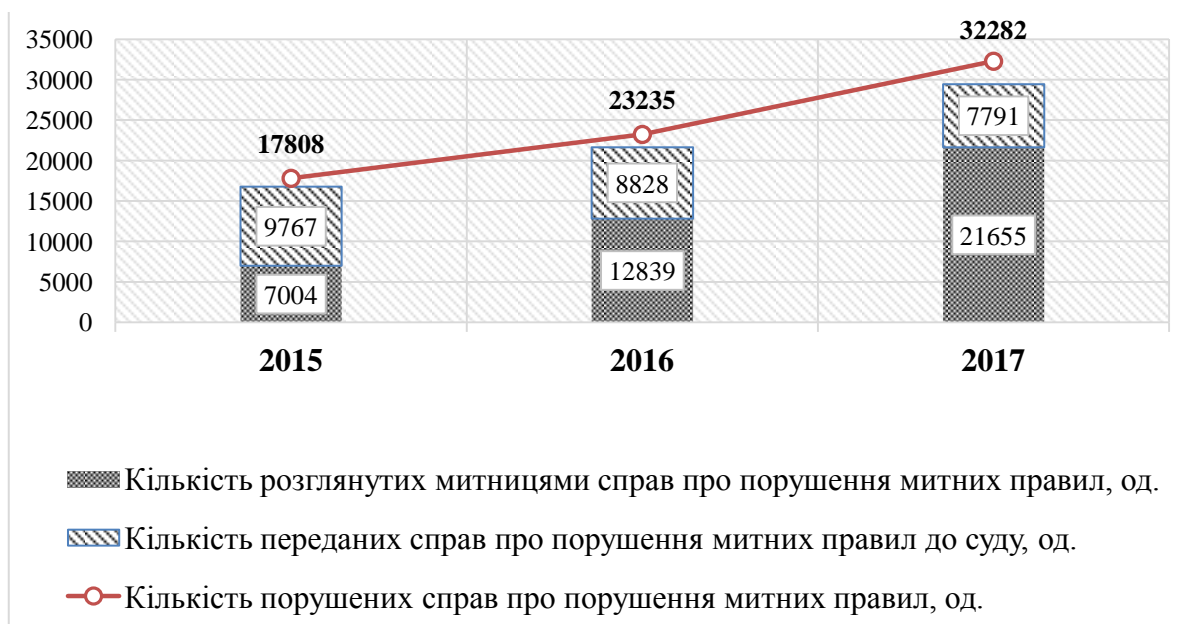

Рис. 2.22. Динаміка кількості справ про порушення митних правил та їхнього розгляду митними органами і судами в 2015 – 2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [34 – 37; 39; 45].

Безпосередньо митними органами протягом 2017 р. розглянуто 21655 справ про порушення митних правил. Це становить приблизно 73% від загальної кількості розглянутих справ (на 14% більше порівняно з 2016 р.). Кількість розглянутих митницями ДФС справ протягом 2017 р. збільшилась на 68,7% відносно 2016 р. не лише через зростання загальної кількості порушених справ, оскільки останній показник підвищувався нижчими темпами (приріст становив 38,9% за 2017 р.). Очевидно, що цей факт свідчить про зростання продуктивності діяльності митних органів у цьому напрямку. Разом з тим, у 2017 р. за результатами розгляду справ митницями накладено штрафів загальною сумою понад 507 млн. грн, що майже на 9% та 18% менше в 2016 р. і 2015 р. відповідно. Отже, застосування митницями адміністративних стягнень у вигляді штрафів, навпаки, зменшено за зростання кількості розглянутих справ.

Зауважимо, що ефективність адміністративних стягнень, які накладаються, безпосередньо зумовлена рівнем їхньої реалізації. Аналіз даних

про фактичні надходження до державного бюджету та накладені штрафи за порушення митних правил підтверджує, що ці показники протягом досліджуваного періоду перебувають на дуже низькому рівні. Як можна з'ясувати за рис. 2.23, у 2017 р. із застосованих митницями ДФС штрафів до державного бюджету надійшло лише 11,6% (проти 5,6% у 2016 р.) від загальної суми нарахованих, а за рішеннями суду – лише 5,7% (проти 6,1% у 2016 р.).

Важливо зазначити, що причиною низького рівня ефективності адміністративних стягнень є недосконалість діючої процедури примусового виконання постанов у справах про порушення митних правил і визначення обов'язків щодо їхньої добровільної сплати [39].

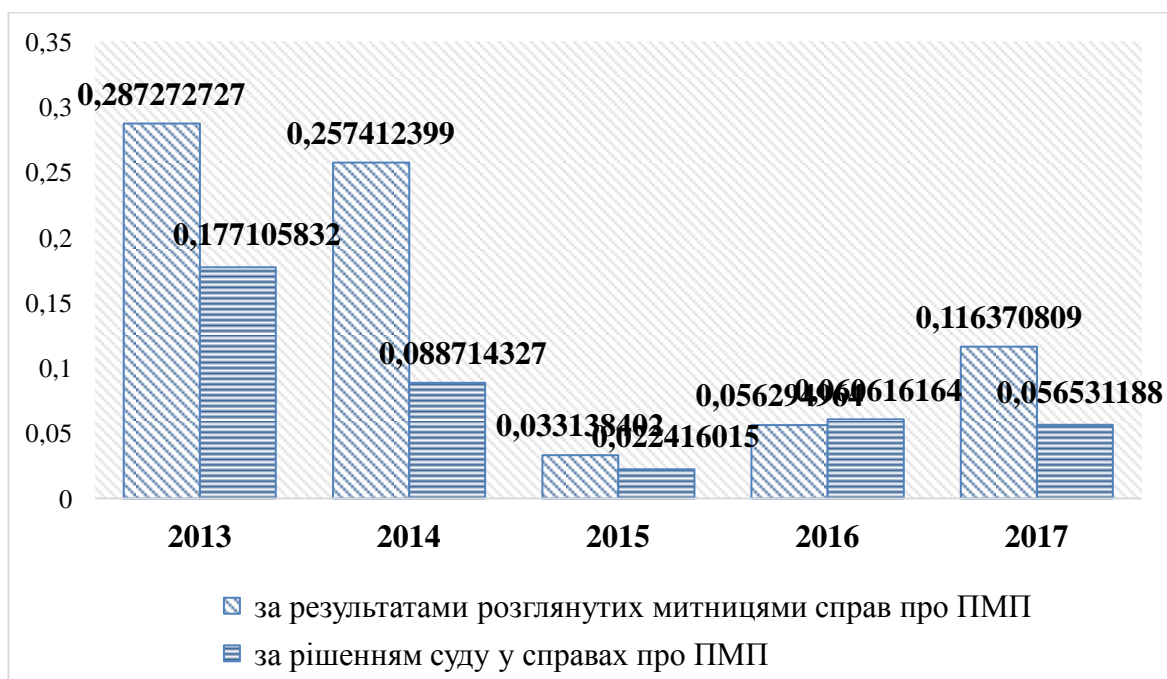

Рис. 2.23. Частка сплачених штрафів у загальній сумі накладених адміністративних стягнень за справами про порушення митних правил у 2013 – 2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [34 – 37; 39; 45].

Так, згідно з ч. 2 ст. 459 МКУ, суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні таких порушень підприємствами – посадові особи цих суб'єктів

господарювання [82]. Отже, навіть у разі порушень, які допущені під час здійснення господарської діяльності, суб'єктом відповідальності за порушення митних правил в Україні є лише фізична особа (керівник або посадова особа суб'єкта господарювання).

У разі накладення значної суми штрафів унеможлиблюється вжиття заходів щодо їхнього стягнення з таких осіб. Якщо штрафи не сплачуються добровільно, то примусове виконання постанов у справах про порушення митних правил зводиться до фіксування державними виконавцями факту відсутності майна, належного особі-правопорушнику, яке може бути вилучено як стягнення [82].

Крім того, експерти зазначають, що за таких умов іноземні (зокрема європейські) компанії можуть з пересторогою ставитись до того, щоб їхні посадові особи були декларантами на українській митниці, що має негативний вплив на результати оцінювання сприятливості бізнес-середовища в Україні, ефективності та комфортності митних процедур [124].

Отже, з метою системного вирішення зазначених вище проблем варто встановити фінансову відповідальність для юридичних осіб за порушення митних правил, які були допущені під час ведення господарської діяльності, як альтернативи адміністративній відповідальності їхніх посадових осіб.

Про результативність митного контролю свідчать як суми накладених штрафів, так і дані про надходження донарахованих митних платежів, оскільки перед митними органами визначено завдання не допускати неправомірного звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їхнього розміру, а також інших протиправних дій, спрямованих на ухилення від сплати таких платежів, зокрема шляхом порушення вимог митних режимів, заниження митної вартості товарів, порушення вимог правил класифікації товарів згідно з УКТЗЕД, через неправомірне застосування пільг тощо. Водночас сьогодні наявні недосконалості у національному законодавстві, що унеможлиблює ефективне виконання такого завдання.

Наприклад, низька результативність митного контролю у напрямку притягнення до відповідальності власників (користувачів) тимчасово ввезених на митну територію України автомобілів за виявленими випадками перевищення термінів тимчасового ввезення зумовлена переважно особливостями та наявними недоліками вітчизняного законодавства. Зволікання із вирішенням цієї проблеми призвело до зростання її масштабів, накопичення негативних соціально-економічних ефектів та загрози національній безпеці держави.

Щодо порушень правил митних режимів зазначимо, що вагомою проблемою також є відсутність законодавчих обмежень щодо використання митного режиму переробки на тимчасово окупованій території України, де органи державної влади не мають можливості здійснювати свої повноваження. З огляду на це митні органи не можуть забезпечити контроль за цільовим використанням товарів, поміщених у митний режим переробки на тимчасово окупованій території України, а також за дотриманням умов цього митного режиму, що створює основу для можливих зловживань.

Загалом про обсяги виявлених порушень вимог митного режиму переробки з боку суб'єктів ЗЕД свідчать накладені та стягнуті суми штрафів.

За даними рисунку 2.24 можна простежити, що динаміка сум нарахованих штрафів не має чіткої тенденції та постійно коливається. Водночас суми штрафів, накладених митницями та судами за порушення порядку здійснення операцій з переробки, значно перевищують сплачені суми штрафів, які стягнуті за аналізований період, окрім 2017 р., коли всі суми накладених штрафів було сплачено повністю.

Зауважимо, що несплата штрафів як правило, свідчить про неефективність проведених контрольних заходів, оскільки суми, накладені митними органами та судами, можуть бути оскаржені суб'єктами ЗЕД.

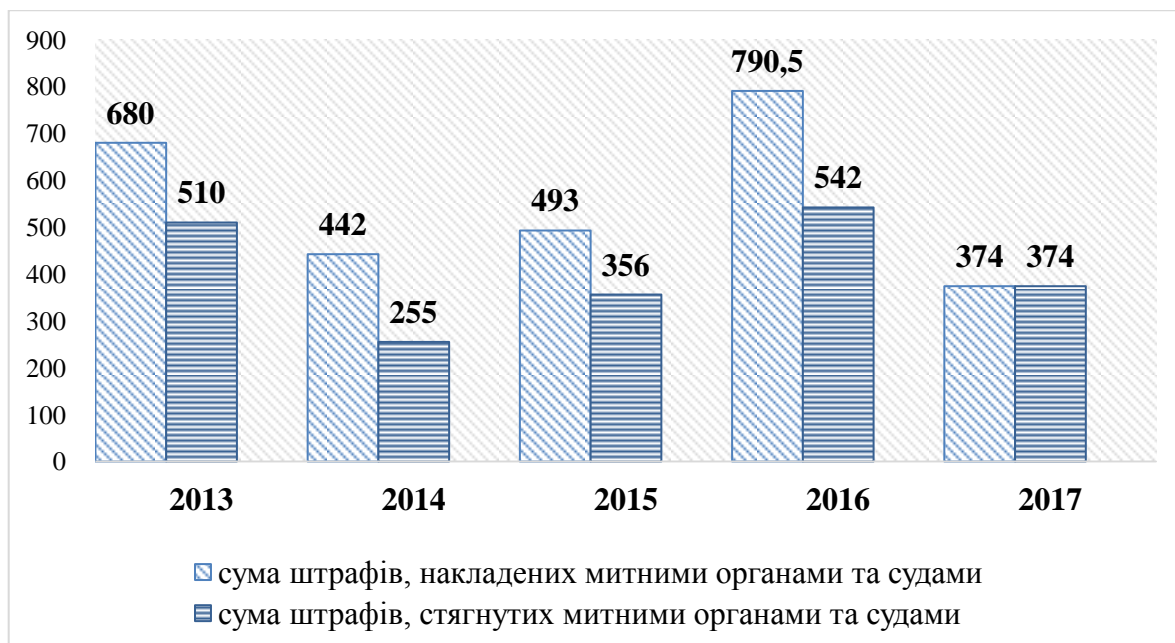

Рис. 2.24. Динаміка штрафів, накладених і стягнутих митними органами та судами, за порушення порядку здійснення операцій із переробки за 2013 – 2017 рр. (тис. грн.)

Джерело: побудовано автором на основі [45].

Зазначимо, що при контролі за застосуванням митного режиму переробки з боку працівників митних органів виявлені факти неналежного виконання своїх обов'язків. Так, встановлені випадки, коли представники окремих митних органів не брали участі в проведенні зважування та утилізації відходів, до митних декларацій не долучались документи, які підтверджують видалення відходів, що утворились унаслідок переробки товарів, поміщених у режим переробки на митній території України, а також не видавались дозволи на видалення (утилізацію) таких відходів. При цьому за окремими дозволами здійснювалось списання/утилізація імпортованої на територію України сировини в митному режимі переробки в обсягах близько 40–50% [39].

На сучасному етапі є багато проблемних питань при здійсненні митного контролю за операціями з використанням давальницьких схем переробки, зокрема через недосконалість нормативно-правового й методичного забезпечення. Поза контролем перебувають окремі стадії переробки давальницької сировини, що може бути загрозою економічній стабільності

країни та причиною значного погіршення позицій національного товаровиробника на внутрішньому ринку. З огляду на це необхідно забезпечити впровадження системного механізму державного контролю – митного аудиту операцій з використанням давальницьких схем переробки сировини.

Варто зосередити увагу на аналізі ефективності та результативності митного контролю щодо правильності визначення митної вартості, країни походження товарів та їхньої класифікації, оскільки до основних митних правопорушень належать дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їхнього розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати таких платежів (ст. 485 МКУ) [82].

Налагоджений митний контроль щодо визначення митної вартості товарів забезпечує правильне нарахування і сплату митних платежів, оскільки митна вартість є основою митного оподаткування, визначення коду товару, який впливає на розмір ставки мита, застосування митних пільг і тарифних преференцій суб'єктами зовнішньоекономічних відносин. Згідно зі ст. 55 МКУ, коригування митної вартості здійснюється за письмовим рішенням митних органів, якщо декларантом заявлено неповні чи недостовірні відомості щодо митної вартості товарів, у тому числі неправильно визначено митну вартість [82]. Недостовірні відомості можуть бути надані, якщо декларант допустився помилки при розрахунках митної вартості випадково або мав намір зробити помилку, а також застосував метод, який не відповідає умовам, визначеним Митним кодексом України.

Надходження від коригування митної вартості є додатковим джерелом доходів державного бюджету. Питома вага додаткових надходжень коштів від коригування митної вартості у загальній сумі митних платежів, акумульованих до держбюджету, за 2017 р. становила 1,39%, тоді як питома вага додаткових надходжень від контролю за визначенням країни походження товарів – 0,06% (рис. 2.25), що свідчить про доволі масштабні обсяги зловживань з боку суб'єктів ЗЕД із заниженням митної вартості імпортованих товарів.

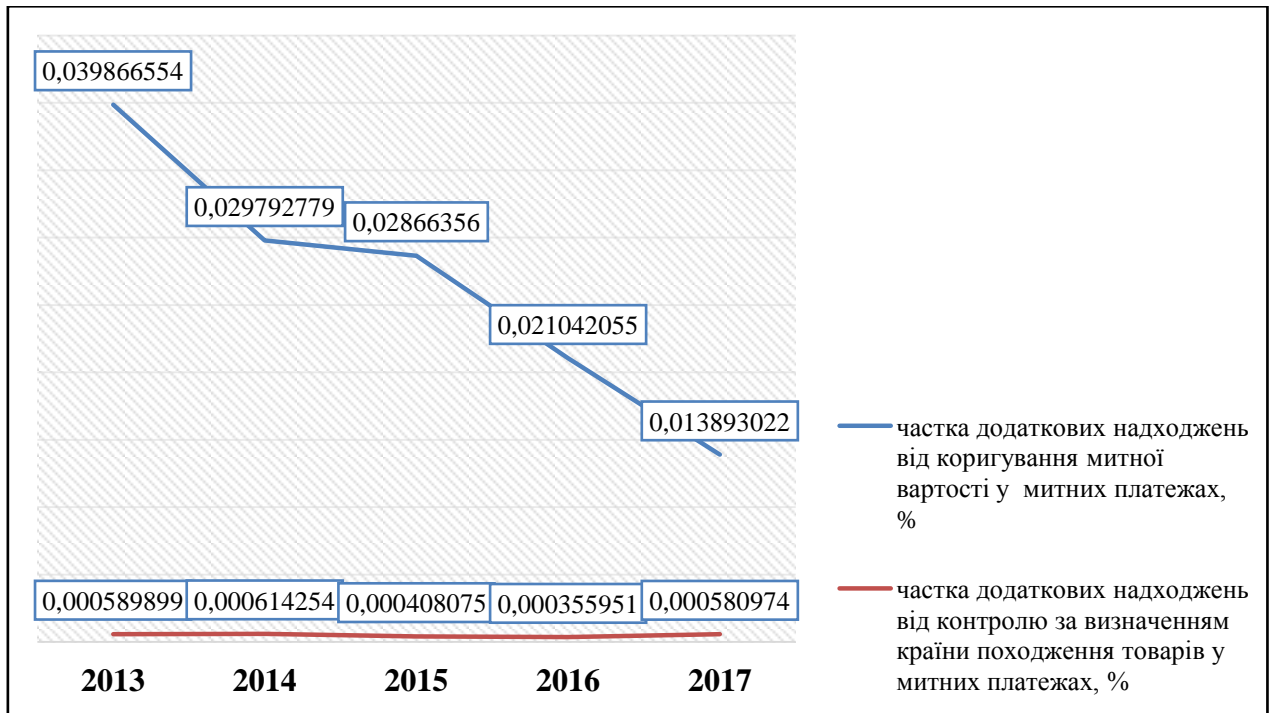

Рис. 2.25. Частки додаткових надходжень від коригування митної вартості та визначення країни походження товарів у митних платежах ДБУ в 2013 – 2017 рр. (%)

Джерело: побудовано автором на основі [34 – 37; 40].

Зауважимо, що у даних рис. 2.21 не враховано повернутих платникам податків зайво сплачених сум митних платежів у результаті оскарження рішень щодо збільшення митної вартості товарів. Отже, реальна частка надходжень від коригування митної вартості у митних платежах є меншою.

Показово, що частка сплачених донарахувань від коригування митної вартості у митних платежах ДБУ за 2013 – 2017 рр. (2.25) постійно зменшується.

Відбувається це через зменшення абсолютних показників надходжень від коригування митної вартості, динаміка яких протягом досліджуваного періоду була негативною. Хоча в 2015 р. відносно 2014 р. відбулося суттєве зростання показника (на 43,1%), проте в 2016–2017 рр. спадні тенденції відновилися (рис. 2.26).

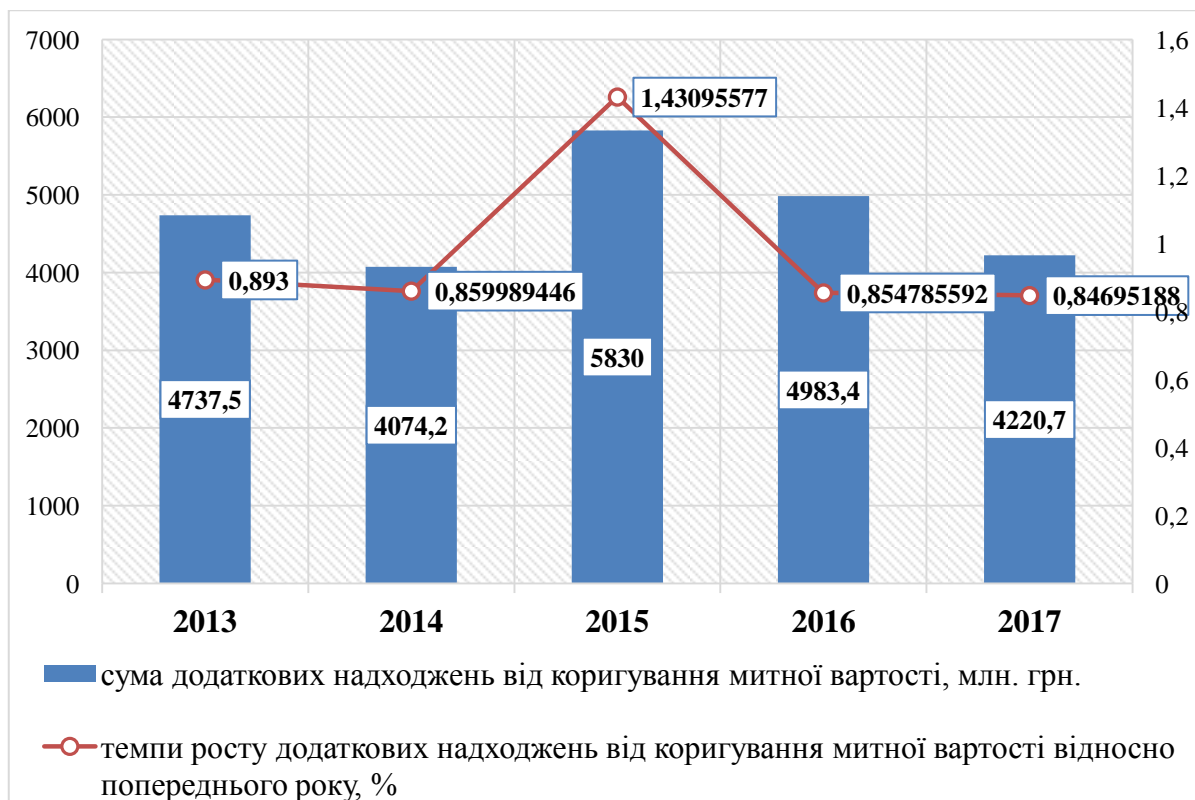

Рис. 2.26. Динаміка донарахованих надходжень від коригування митної вартості в 2013–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [26; 34 – 37; 45].

Варто зазначити, що в 2015 р. середній офіційний курс гривні до долара США за даними НБУ зріс на 83,8% порівняно з 2014 р. [89], що мало значний вплив на абсолютні показники надходжень від імпорту в цьому періоді. Крім того, на стан справляння додаткових митних платежів за рахунок коригування митної вартості впливають: зміна структури імпорту товарів, зменшення реальних обсягів оподаткованого імпорту, втрати внаслідок анексії АР Крим та ситуації у Східному регіоні, застосування економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з 2016 р. тощо.

Основними товарами, від коригування митної вартості яких отримано найбільші надходження до бюджету, є машини, устаткування й транспорт і продовольчі товари разом із сільськогосподарською продукцією. В 2016 р. показник надходжень від коригування митної вартості машин, устаткування та транспорту становило 23,5%, тоді як у 2017 р. – 34,77% від їхньої загальної суми. Показник надходжень від коригування митної вартості продовольчих

товарів і сільськогосподарської продукції був дещо нижчим: у 2016 р. він становив 13,5%, а в 2017 р. досягнув 17,1% від загальної суми цих коштів, що надійшла до бюджету [40].

Дієвим інструментом боротьби із заниженням суб'єктами ЗЕД митної вартості є запити митних органів до митних адміністрацій зарубіжних країн з метою перевірки автентичності документів, що подавались для підтвердження митної вартості.

Проте результати вітчизняної практики свідчать про неефективність міжнародної співпраці митних органів ДФС України. Так, протягом 2017 р. митними органами ДФС підготовлено та скеровано до зарубіжних адміністрацій 1 681 такий запит, проте отримано відповідей лише на 631, з яких у 128 випадках митні органи зарубіжних країн не підтвердили автентичність документів [36].

Контроль за правильністю визначення країни походження товарів здійснюється згідно з МКУ та положеннями міждержавних угод про вільну торгівлю. Відповідно до ст. 45 МКУ в разі виникнення сумнівів щодо справжності документів про походження товару чи достовірності відомостей, що в них містяться, в тому числі відомостей про країну походження товару, орган доходів і зборів може звернутися до компетентного органу, що видав цей документ, або до компетентних організацій країни, зазначеної як країна походження товару, із запитом про проведення перевірки цих документів про походження товару чи надання додаткових відомостей [82].

За даними ДФС, у 2017 р. порівняно з попереднім періодом кількість непреференційних сертифікатів, які надсилались митними органами на перевірку до уповноважених органів зарубіжних країн, зменшилась лише на 4 од., а преференційних, навпаки, збільшилось на 273 од., або на 25,6%. Протягом 2017 р. більш як у 2,3 разу зменшилась кількість виявлених фальсифікованих непреференційних сертифікатів [36]. Це, з одного боку, може свідчити про зниження ефективності діяльності митних органів щодо

виявлення фальсифікованих сертифікатів, а з іншого – про зменшення зловживань з боку суб'єктів ЗЕД.

Результати перевірки уповноваженими органами зарубіжних країн надісланих непреференційних сертифікатів і преференційних документів про походження товарів, відповідно до Угоди про асоціацію Україна – ЄС, наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Результати контролю за визначенням країни походження товару внаслідок співпраці з митними органами зарубіжних держав у 2013 – 2017 рр. (тис. грн.)

Показник		2013	2014	2015	2016	2017
Сума митних платежів за фактами виявлення фальсифікованих непреференційних сертифікатів	нараховано	155,6	191,0	413,6	1483,3	3375,7
	сплачено	0	191,0	107,3	235,8	0
	частка сплачених	0%	100%	26%	16%	0%
Сума митних платежів за результатами перевірок преференційних документів про походження товарів	нараховано	–	–	–	39,0	1575,0
	сплачено	–	–	–	13,0	1400,0
	частка сплачених	–	–	–	33%	89%

Джерело: складено автором на основі [45].

Водночас більш як у 2 рази (рис. 2.27) збільшилась сума донарахованих митних платежів від контролю за визначенням країни походження товарів і в 2017 р. досягла 176,5 млн. грн. проти 84,3 млн. грн. у 2016 р. Цей факт, на нашу думку, є вагомим аргументом про покращення якості діяльності митниць ДФС щодо контролю країни походження товарів.

З метою недопущення втрат митних платежів митними органами здійснюється постійний контроль не лише за правильністю визначення митної вартості, країни походження товару, а також за відповідністю класифікації товару згідно з УКТ ЗЕД, оскільки в процесі проведення заходів із митно-тарифного регулювання класифікація товару має безпосередній вплив на визначення конкретної ставки мита.

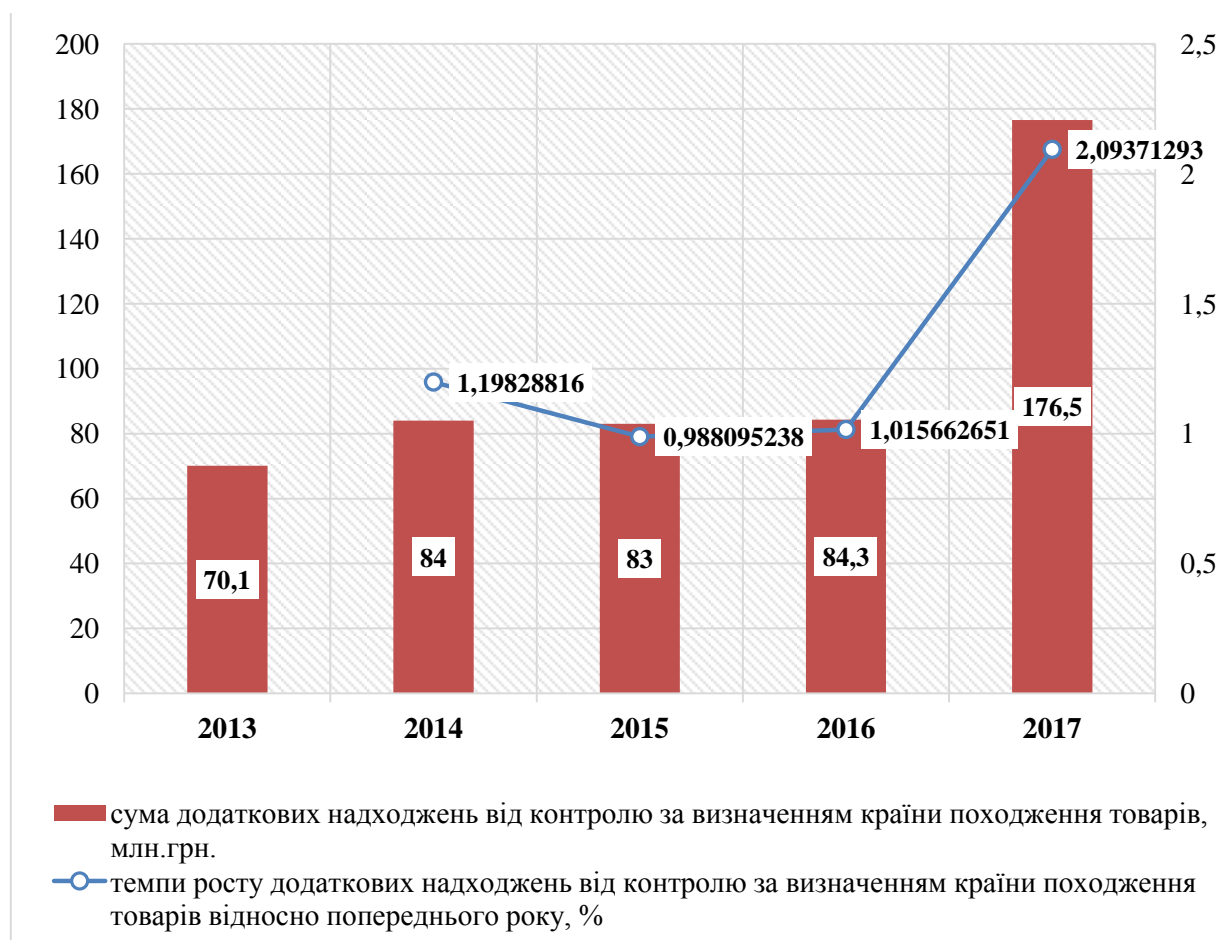

Рис. 2.27. Динаміка донарахованих надходжень від контролю за визначенням країни походження товарів у 2013–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [26; 34 – 37; 45].

Порівнюючи показники, наведені у табл. 2.13, за 2014–2015 рр., можна зробити висновок, що в 2015 р. було ухвалено значно більше рішень про визначення коду товару та кількості класифікованих товарів, проте сума, яка надійшла у цей період до бюджету країни, була нижчою, ніж у 2014 р., більш як на 9%. У 2016 р. порівняно із 2015 р., навпаки, спостерігалось незначне зменшення показників за ухваленими рішеннями щодо визначення коду товару та кількості класифікованих товарів. Однак суми донарахованих митних платежів до бюджету зросли на 4,6%. Якщо порівняти кількісні показники 2016 р. і 2017 р., то можна з'ясувати, що кількість прийнятих рішень зросла лише на 3 пункти, тоді як кількість класифікованих товарів зменшилася, а сума митних платежів зросла на 16,7%.

**Результати класифікаційної роботи митниць ДФС
за 2013–2017 рр.**

Показник	2013	2014	Темп зростання, %	2015	Темп зростання, %	2016	Темп зростання, %	2017	Темп зростання, %
Кількість рішень про визначення коду товару, од.	2253	1967	87,3%	2487	126,4%	2293	92,2%	2296	100,1%
Загальна кількість класифікованих товарів, од.	3689	3309	89,7%	4538	137,1%	4015	88,5%	3842	95,7%
Сума збільшення митих платежів, млн. грн.	271,1	241,1	88,9%	219,2	90,9%	229,3	104,6%	267,7	116,7%

Джерело: складено автором на основі [26; 34 – 37; 45].

На сучасному етапі важливим завданням митних органів є боротьба з контрабандою, оскільки в умовах політичної та економічної нестабільності загострюється соціальна ситуація в державі та зростають масштаби організованої злочинності.

Стан боротьби з контрабандою щодо виявлення митними органами незаконного переміщення наркотичних речовин і зброї представлено за динамікою її показників у 2013 – 2017 рр. (рис. 2.28).

Протягом 2017 р. митницями ДФС виявлено 1248 фактів переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів та 467 фактів переміщення зброї та боєприпасів з порушенням митного чинного законодавства. Протягом досліджуваного періоду спостерігається спадна динаміка виявлених фактів контрабанди зброї та боєприпасів. Щодо обсягів виявлених наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів зазначимо, що в 2014–2015 рр. відбулось різке зменшення цього показника, а з 2016 р. тенденція змінилася на протилежну.

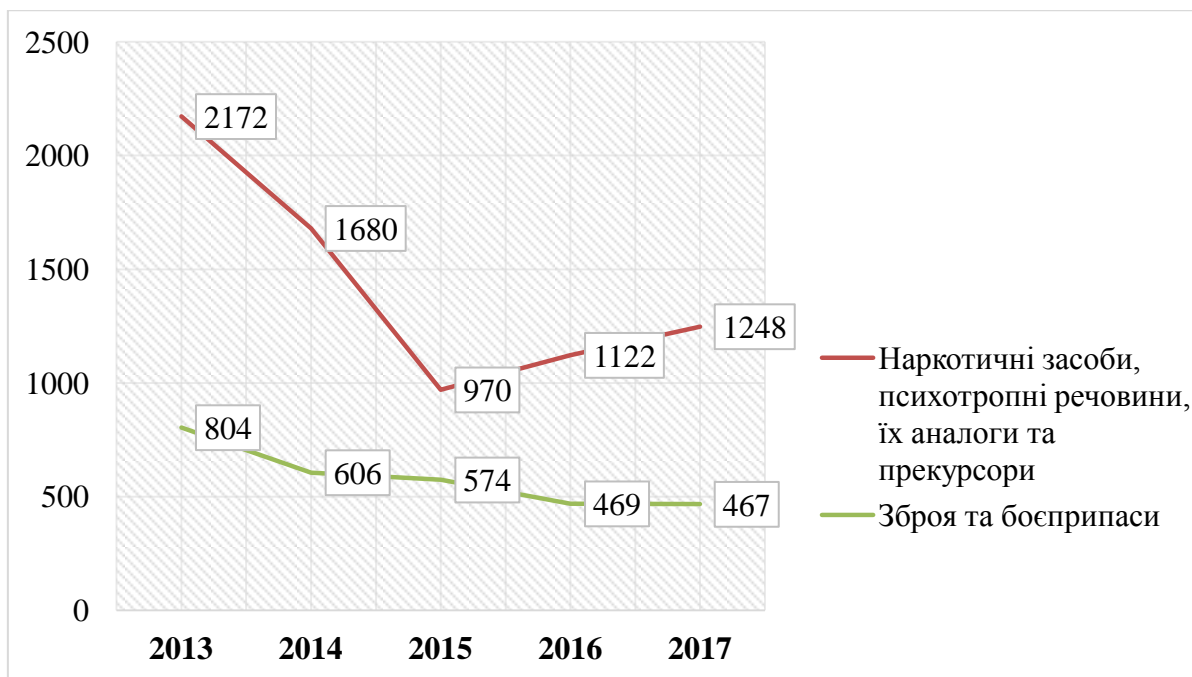

Рис. 2.28. Динаміка показників контрабанди наркотичних речовин і зброї в 2013 – 2017 рр. (од).

Джерело: побудовано автором на основі [26; 34 – 37; 45].

Відповідно до вимог КПК України, митницями ДФС до правоохоронних органів України скеровано 1750 повідомлень про протиправні діяння, що містять ознаки злочинів, зокрема передбачених КК України: ст. 201 – 128 повідомлень, ст. 305 – 617 повідомлень, ст. 307 і 309 – 1005 повідомлень [36].

Як правило, при здійсненні аналізу та оцінювання ефективності діяльності митних органів, не враховуються показники їхньої участі у боротьбі з контрабандою. Згідно з даними офіційних звітів ДФС, параметри ефективності в цьому разі обмежуються кількісними показниками. Визначення соціально-економічних наслідків припинення незаконної та злочинної діяльності для суспільства і держави ускладнюється відсутністю аналітичних даних. Однак дієвість і ступінь співпраці митних органів з правоохоронними, сферою діяльності яких є розкриття економічних злочинів і злочинів проти основ національної безпеки, характеризують ефективність митного контролю у протидії контрабанді. За відсутності скоординованих дій правоохоронних та митних органів неможливо ефективно протидіяти митним правопорушенням.

Слід наголосити, що на сьогодні у діяльності митних органів виникають проблеми щодо забезпечення належної взаємодії з правоохоронними органами, органами державної виконавчої служби та іншими державними органами, що знижує ефективність митного контролю щодо протидії контрабанді та порушенню митних правил і дає змогу порушникам отримувати злочинні доходи та уникати відповідальності за вчинення злочинів. Причиною цього передусім є недосконалість законодавчої та нормативно-правової сфери, а також відсутність розподілу повноважень між взаємодіючими державними органами та чіткої координації спільної діяльності.

Отже, протидіяти митним правопорушенням держава може не тільки завдяки засобам митного контролю, а й шляхом усунення та блокування причин, що формують протиправну поведінку. Очевидно, що всі можливі причини протиправної поведінки неможливо виявити, а тому не видається можливим їх усунути. Крім того, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку держави для багатьох митних правопорушень немає ефективних способів їхнього усунення. Однак у процесі боротьби із митними деліктами найважливішими, на нашу думку, є превентивні заходи. Відповідно митним органам необхідно активізувати діяльність у напрямку підвищення податкової культури, викорінення корупції та налагодження партнерських відносин із суб'єктами господарювання.

Висновки до розділу 2

Дослідження практичної компоненти реалізації митного контролю у забезпеченні митної безпеки України дало змогу сформулювати такі висновки:

1. Основне завдання АСАУР полягає у тому, щоб на підставі діючих профілів ризику здійснити оцінювання ризиків митної декларації, яка прийнята до митного оформлення, та видати повідомлення із вказівками вжиття необхідних заходів, що слід застосувати для перевірки законності

зовнішньоекономічної операції посадовій особі, яка здійснює митне оформлення та митний контроль.

2. Використання ризикоорієнтованого підходу в системі митного контролю дає змогу збалансувати суперечливість функцій органів митного контролю. Зокрема, функція сприяння діяльності суб'єктів ЗЕД з позиції мінімізації податкового навантаження є конфліктною щодо фіскальної, а функція лібералізації митних процедур суперечлива щодо правоохоронної. Використання ризикоорієнтованого підходу дає можливість зосередити увагу лише на тих суб'єктах зовнішньоекономічної діяльності, які мають ознаки ризику порушення митних правил з відповідним залученням мінімальних форм та обсягів митного контролю, що збалансовує суперечливість вказаних функцій.

3. До факторів, що впливають на обсяг митних і податкових надходжень до бюджету, належать макроекономічні, які змінюються з кожним роком: розмір ВВП, структура платіжного балансу, законодавча база. На обсяг податкових надходжень до бюджету також впливають мікроекономічні фактори: вибір підприємствами виду оподаткування, наявність у нього податкових пільг, рівень прибутковості суб'єктів господарювання, розмір їхнього валового доходу, витрати на оплату праці в структурі собівартості продукції, середньооблікова чисельність працівників, ефективність податкового менеджменту тощо.

4. На зменшення додаткових митних платежів за коригування митної вартості вплинули загальний стан надходжень митних платежів, зменшення обсягів імпорту (у вагових показниках) та оподаткованого імпорту за вартістю (в доларах США) внаслідок ситуації у Східному регіоні та втрати від анексії Криму, зміна структури імпорту товарів, заміна більш дорогих товарів їхніми дешевшими аналогами та зниження цін на зовнішніх ринках.

5. Діяльність митних органів ДФС щодо виявлення митних правопорушень за досліджуваний період характеризується низькою ефективністю. Так, у 2017 р. простежуються тенденції до зниження середньої вартості справи про порушення

митних правил (майже вдвічі порівняно з 2015 р.) та суми накладених за результатами розгляду митницями справ штрафів (майже на 9% та 18% менше в 2016 р. і 2015 р. відповідно) за позитивної динаміки показника кількості складених протоколів, що свідчить про збільшення фізичного обсягу роботи на митницях та зменшення її продуктивності.

6. Встановлено, що на сучасному етапі потребують нагального вирішення проблеми подальшого спрощення митних формальностей, автоматизації та ефективного оброблення даних про товари у митних деклараціях і податковій звітності, що дасть можливість запровадити ефективну систему контролю за рухом товарів у ланцюзі поставок (від митного оформлення до реалізації кінцевому споживачу, і навпаки) без посилення адміністративного навантаження на платників податків; боротьби із «сірим» і контрабандним імпортом товарів та їхньою подальшою реалізацією на внутрішньому ринку, що створить для сфери бізнесу однакові умови, а також боротьби з переміщенням через митний кордон України заборонених товарів (зброї, наркотиків тощо).

Основні результати розділу II висвітлено у наукових працях автора [61; 63; 64; 65; 68].

РОЗДІЛ III

МОДЕРНІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Оптимізація митного контролю в контексті мінімізації ризиків і загроз митної безпеки

Перманентні кризові явища, які охоплюють українську економіку, зумовлюють необхідність розробки стратегії та застосування невідкладних заходів із реформування системи державного управління, де одним із основних аспектів є оптимізація митної справи загалом і митного контролю зокрема. В умовах дефіциту державного бюджету, негативного сальдо платіжного балансу, імпортозалежності національної економіки обсяги митних платежів відіграють важливу роль для наповнення державного бюджету. Однак через дію тих чи інших факторів доволі часто держава недоотримує значних сум митних платежів.

На етапі реформування митної справи важливою є оптимізація підходів до аналізу митних ризиків та факторів їхнього виникнення з метою підвищення ефективності митного контролю і, як підсумок, збільшення обсягів надходжень митних платежів до державного бюджету.

Оцінювання митних ризиків на практиці може відбуватися різними способами. Найпоширенішими є методи експертного оцінювання та інтерв'ю. Однак для кількісного вираження ризику і його статистичної інтерпретації доцільно використовувати аналітичні методи, які ґрунтуються на аналітичному та імітаційному економіко-математичному моделюванні.

При аналітичному моделюванні процеси функціонування досліджуваної системи записуються у вигляді функціональних залежностей, алгебраїчних, інтегральних та диференціальних рівнянь, логічних співвідношень. Розв'язки здійснюються, як правило, за допомогою аналітичних перетворень. Дослідження складних об'єктів, до яких належать процеси митного контролю,

методами аналітичного моделювання обмежується складністю математичного опису процесів реалізації технологій, безліччю обмежень і припущень, що значною мірою впливає на точність результатів, складністю практичної інтерпретації отриманих результатів.

При імітаційному моделюванні структура системи, що моделюється (її елементи і зв'язки), безпосередньо є структурою моделі, а процес її функціонування (функціонування елементів, виражене у вигляді деяких правил (алгоритмів) і (або) аналітичних рівнянь, що пов'язують змінні) імітується на комп'ютері. Отже, імітаційна модель є спрощеним відображенням реальної системи (оригіналу): або існуючої, або тієї, яку передбачається створити в перспективі.

Досліджуючи тематику оптимізації митного контролю в процесі мінімізації ризиків і загроз митній безпеці, зазначимо, що одним із важливих завдань є побудова простої, зрозумілої та доступної для зовнішніх користувачів економіко-математичної моделі, що дасть змогу визначити напрямки мінімізації митних ризиків та підтвердити теоретичні критерії математичним апаратом.

Зауважимо, що математичне моделювання процесів активізації факторів митних ризиків і визначення їхнього впливу на обсяги митних платежів є досить складним завданням з огляду на розрізненість даних, перерваних числових рядів за порівняно частої зміни організаційних форм і принципів діяльності митних органів України, а отже, потребує використання даних не лише вітчизняної статистики. Не меш важливим аспектом у процесі моделювання митних ризиків є визначення факторів їхньої активізації, які також становлять загрозу митній безпеці країни.

У п. 2.1 обґрунтовано три групи факторів активізації митних ризиків (правові, економічні й адміністративні), які потребують визначення основних компонентів і формалізації за допомогою статистичних даних (рис. 3.1).

У розділі II охарактеризовано деякі фактори митних ризиків, однак для детальнішого оцінювання їхнього впливу на динаміку контрабанди та митних платежів розширимо кількість показників.

Правові фактори відображають загальне правове середовища в Україні, яке впливає на всі інші фактори митних ризиків.

Так, наприклад, рівень корупції впливає на ефективність роботи митниці, а бар'єри зовнішньої торгівлі та податкове навантаження – на динаміку контрабанди і митних платежів [54].

Як зазначалося, вітчизняна статистика не дає змоги підібрати таку конфігурацію даних, що відобразить правові фактори виникнення митних ризиків у кількісному вимірі, що визначає необхідність застосування даних міжнародних спеціалізованих інституцій.

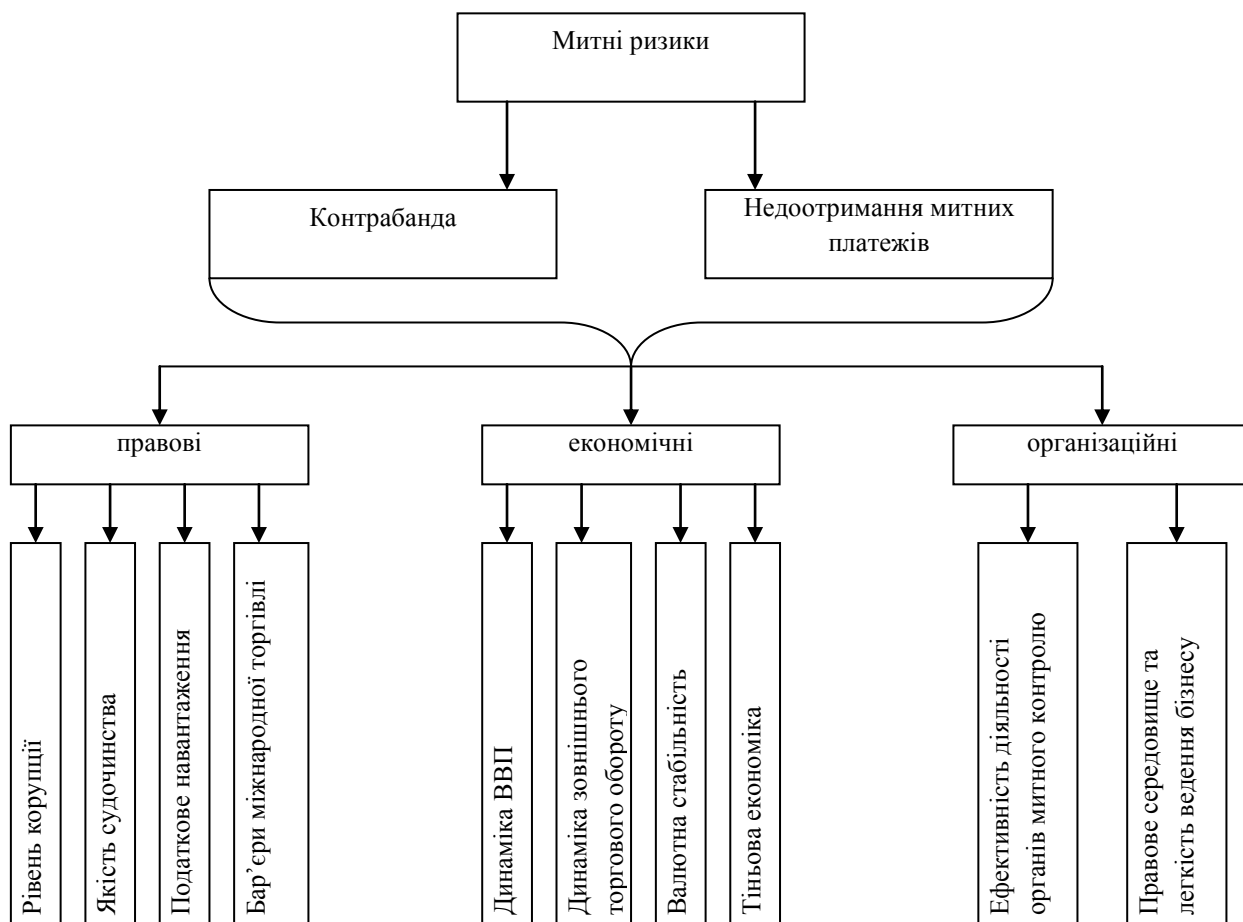

Рис. 3.1. Структура митних ризиків і фактори їхньої активізації

Джерело: побудовано автором самостійно.

Зауважимо, що підбір окреслених правових чинників відбувається з позицій оцінювання правового середовища в Україні країнами-імпортерами. Як відомо, оцінювання правового середовища України зарубіжними країнами для імпорту товарів, здійснення інвестицій чи відкриття бізнесу здійснюється на основі індексу ведення бізнесу (Doing Business), який відображає легкість його ведення, а також індексу сприйняття корупції. Однак оцінювання правового середовища не відбувається за окремими складовими індексу ведення бізнесу, які відображають рівень права в державі для ведення бізнесу та міжнародної торгівлі. На наш погляд, для оцінювання правових факторів митних ризиків доцільно використати показники рейтингу України серед держав світу за такими складовими індексу ведення бізнесу – індекс виконання контрактів, індекс оподаткування, індекс міжнародної торгівлі, індекс сприйняття корупції, розрахований Фондом «Спадщина» (табл. 3.1).

Як підтверджують дані табл. 3.1., фактори правових ризиків відображають якість правового середовища та правового регулювання ведення бізнесу в державі загалом, а їхні індикатори дають змогу оцінити зарубіжним компаніями бізнес-клімат в Україні.

Оскільки за згаданими вище індексами Україна має низький рейтинг серед країн світу (рис. 3.2), імпортери намагаються обійти регульовані процедури міжнародної торгівлі.

Однак за таких умов може відбуватись вчинення неправомірних дій, що сприятиме розвитку контрабанди.

Варто наголосити, що низький рівень правового середовища призводить не лише до порушення митних правил і митного законодавства імпортерами, а й посадовими особами митної системи, про що в наукових джерелах не зазначається.

Відсутність відповідальності й адекватного покарання за корупційні діяння доволі часто спонукає працівників митної системи бути ініціаторами контрабанди товарів за певну фінансову винагороду.

Характеристика правових факторів митних ризиків

Індекс	Параметри	Опис типової ситуації
Сприйняття корупції (Transparency International)	Випадки вимагання фінансової винагороди за сприяння у вирішенні питань, пов'язаних з уникненням сплати платежів до державного бюджету	Показники, на основі яких формується рейтинг країн за рівнем сприйняття корупції, ґрунтуються на декількох незалежних опитуваннях. Індекс сприйняття корупції базується на висновках авторитетних експертів у сфері фінансів і права. У складанні рейтингу беруть участь фахівці Світового банку, Африканського та Азіатського банків розвитку, американської неурядової організації «Freedom House», яка здійснює дослідження цивільних і політичних свобод, а також проводить моніторинг демократичних змін у світі
Виконання контрактів (Doing Business)	Термін (дні)	Визначається кількість процедур, термін і витрати підприємства на судове стягнення заборгованості з недобросовісного покупця – юридичної особи, яка відмовилася оплачувати поставлений вантаж, мотивуючи це тим, що товар неякісний (згодом експертиза визнає товар якісним)
	Розмір судових витрат	
Оподаткування (Doing Business)	Кількість податкових виплат	Визначається якість податкового адміністрування, а також обсяг податкового тягаря на типове підприємство (частка податкових виплат від виручки за рік)
	Час	
	Податок на прибуток (% прибутку)	
	Податок і виплати на зарплату (% прибутку)	
Міжнародна торгівля (Doing Business)	Загальна податкова ставка (% прибутку)	Оцінюються різні витрати (тимчасові, грошові), яких зазнає підприємство при експорті або імпорті товарів, враховуючи час підготовки необхідних документів. У типовій ситуації розглядається ввезення або вивезення 20-футового контейнера з комерційним вантажем
	Кількість документів для експорту	
	Час на експорт (в днях)	
	Вартість експорту	
	Кількість документів для імпорту	
	Час на імпорт (в днях)	
Вартість імпорту		

Джерело: складено автором на основі [43, 44].

Такий стан речей не зумовлений мимовільним формуванням ментальних моделей, які дають змогу всім учасникам митного контролю сприймати корупційні елементи як невід'ємний атрибут економіко-соціальних відносин у

нашій країні. Крім цього, одним із факторів корупції є низький рівень оплати праці державних службовців, що спонукає їх до пошуку альтернативних шляхів заробітку, в тому числі через корупційні схеми.

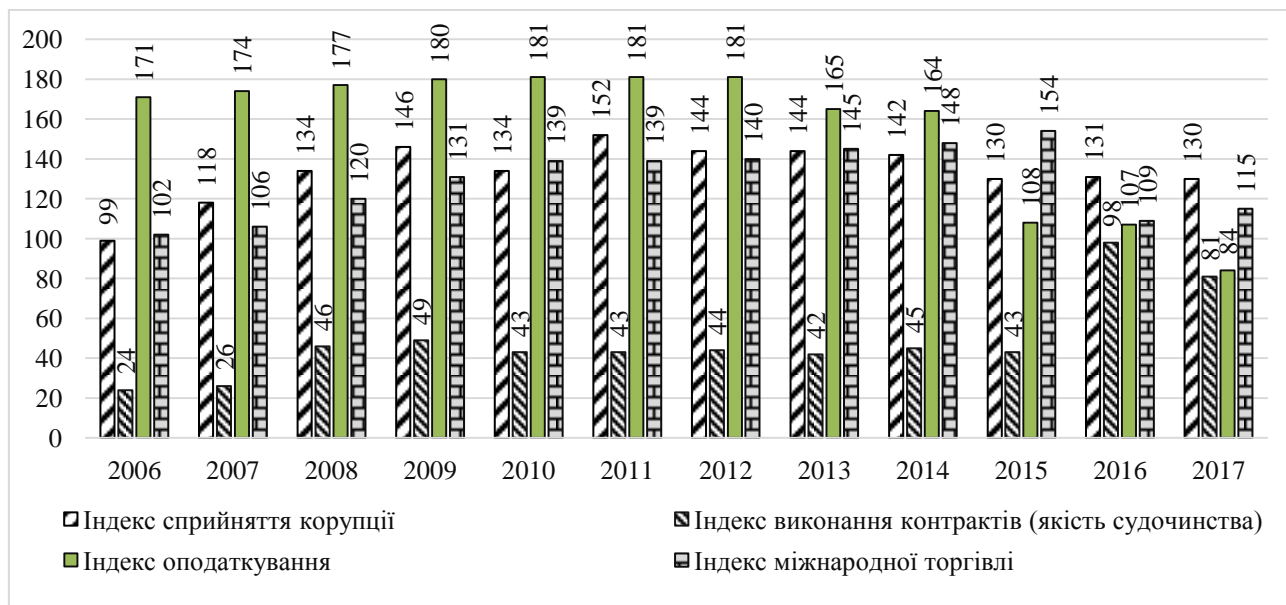

Рис. 3.2. Динаміка позиції України у рейтингу за індексами сприйняття корупції, виконання контрактів, оподаткування та міжнародної торгівлі в 2006–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [43, 44].

Взаємопов'язані з правовими факторами митних ризиків також економічні, які безпосередньо впливають на обсяги зовнішнього товарообороту, що обкладається митом та є індикатором митних надходжень до Державного бюджету України.

Оскільки в Україні більшість митних тарифів встановлюється для імпорту товарів, зниження обсягу імпорту призводить до зменшення митних надходжень до державного бюджету.

В цьому разі маємо дещо парадоксальну ситуацію. Так, зменшення імпорту порівняно з експортом є позитивною тенденцією для національної економіки, оскільки сприяє надходженню валютної виручки з-за кордону, збільшенню золотовалютних резервів країни, розвитку внутрішнього виробника тощо. Однак це призводить до недоотримання державою митних

платежів. Одними з основних факторів, що призводять до зменшення обсягу імпорту і загального зовнішнього торгового обороту, є динаміка валютного курсу та динаміка ВВП.

Поява валютної нестабільності та девальваційних тенденцій, що було характерним для України в 2008–2009 та 2014–2017 рр. у періоди економічної кризи, спричинює зростання цін на імпортні товари в національній валюті, а отже, спонукає економічних агентів до пошуку заміників імпорту на вітчизняному ринку або взагалі до відмови від імпорту, що призводить до зменшення його обсягів (рис. 3.3).

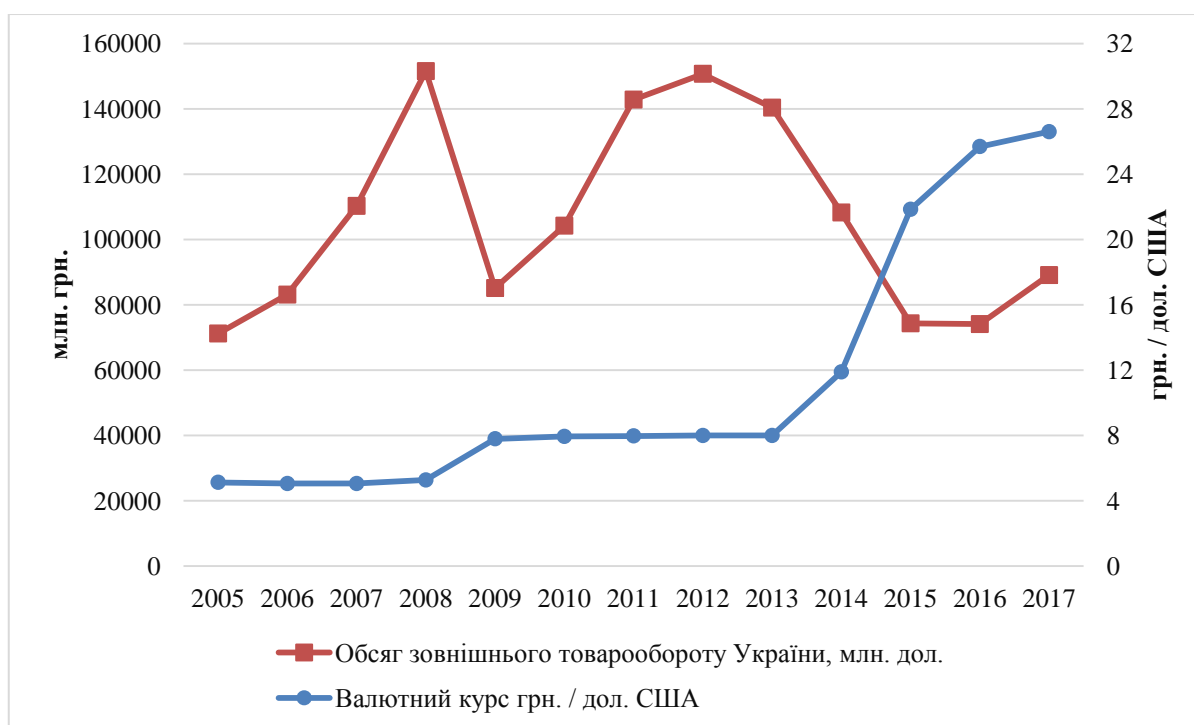

Рис. 3.3. Динаміка зовнішнього товарообороту України та валютного курсу гривні до долара США в 2005–2017 р.

Джерело: побудовано автором на основі [73; 130].

Загальну ділову активність у державі відображає динаміку ВВП. Зниження активності з тих чи інших причин призводить до зменшення виробництва і споживання, в тому числі імпортних товарів, а отже, скорочення обсягів сукупного зовнішнього товарообороту (рис. 3.4)

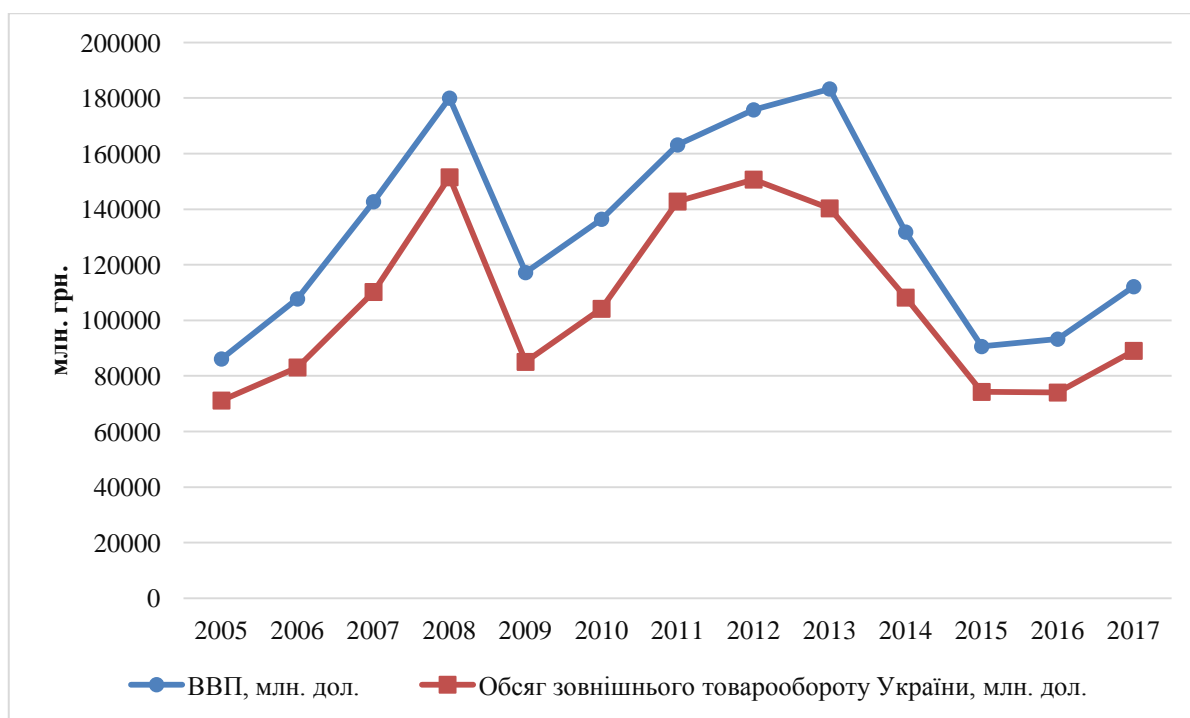

Рис. 3.4. Динаміка ВВП та зовнішнього товарообороту України в 2005–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [93].

За даними рис. 3.4 можна простежити, що динаміка зовнішнього товарообороту України майже точно повторює динаміку ВВП, а це свідчить про високу залежність зовнішнього товарообороту від ділової активності, що призводить до зменшення обсягу надходжень митних платежів до державного бюджету.

Окрім цього, варто звернути увагу на рівень тіньової економіки, яка за різними оцінюваннями становить від 30 до 70% ВВП та доволі часто є причиною зниження надходження митних платежів до державного бюджету, а також зростання обсягів контрабанди. Однак для аналізу впливу тіньової економіки на динаміку контрабанди та митних платежів, на наш погляд, доцільно використовувати показник тіньової економіки, розрахований за методом збитковості підприємств (рис. 3.5), оскільки саме збитковість суб'єкта господарювання чи зменшення його прибутковості призводить до використання неправомірних методів імпорту товарів з метою зниження витрат на виробництво чи реалізацію продукції.

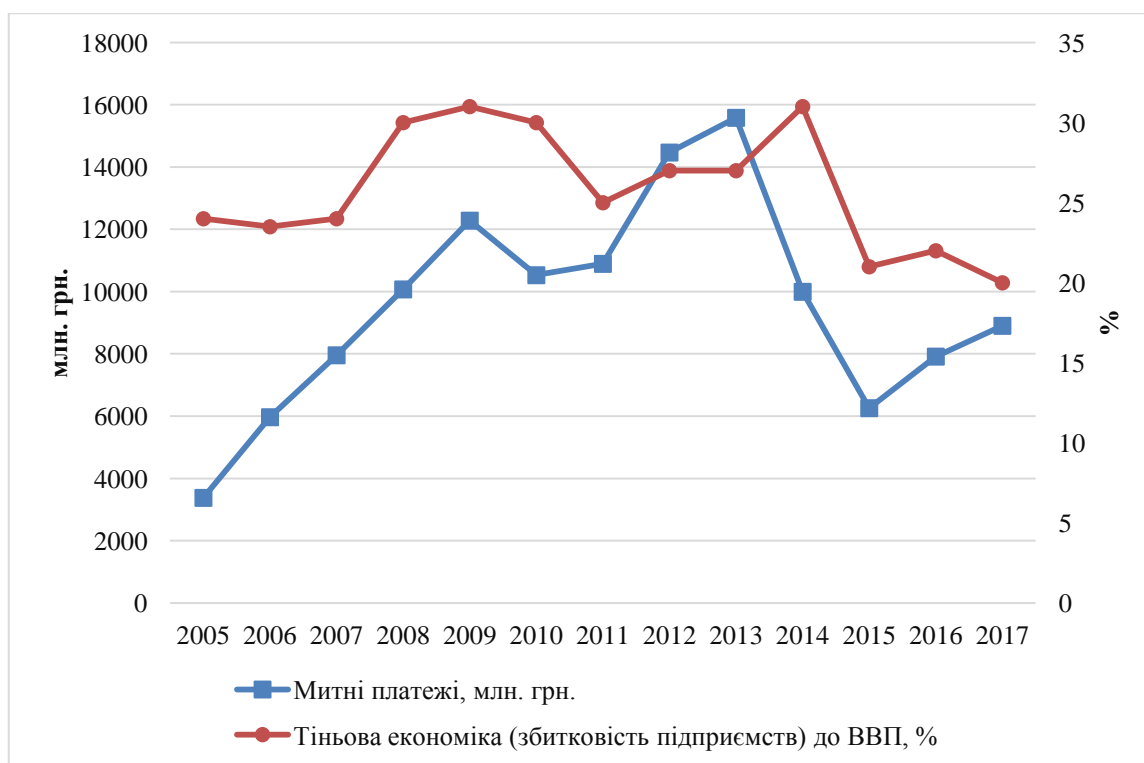

Рис. 3.5. Динаміка митних платежів і тіньової економіки (збитковість підприємств) у 2005–2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [93, 130].

Основні організаційні фактори активізації митних ризиків розглянуто у п. 2.1, однак для моделювання митних ризиків за відсутності необхідних даних застосуємо лише показники кількості складених протоколів за порушення митних правил і динаміки індексу ведення бізнесу.

Зважаючи на те, що загалом визначено дві результуючі частини вияву митних ризиків у вигляді обсягів контрабанди та митних платежів, побудуємо окремі економіко-математичні моделі для цих показників, враховуючи десять факторів активізації митних ризиків: індекс сприйняття корупції ($X1$), індекс виконання контрактів ($X2$), індекс оподаткування ($X3$), індекс міжнародної торгівлі ($X4$), кількість протоколів про порушення митних правил ($X5$), індекс ведення бізнесу (Doing Business) ($X6$), валютний курс гривні до долара США ($X7$), сукупний зовнішній торговий оборот ($X8$), ВВП ($X9$), тіньова економіка (збитковість підприємств) у відсотках до ВВП ($X10$).

Визначимо кореляційно-регресійний зв'язок між факторами митних ризиків і динамікою митних платежів і контрабанди в поточному періоді та з лагом, що становить рік (табл. 3.2–3.3). Лаг, що становить рік, використовується з метою визначення, яким чином фактори митних ризиків у минулому році впливають на динаміку митних платежів і контрабанди в поточному періоді.

Таблиця 3.2

Корелограма факторів активізації митних ризиків і динаміки митних платежів в Україні в 2006–2017 рр.

Основні показники		Індекс сприйняття корупції	Індекс виконання контрактів	Індекс оподаткування	Індекс міжнародної торгівлі	Кількість протоколів про порушення МП	Індекс ведення бізнесу (Doing Business)	Валютний курс грн. до дол. США	Сукупний зовнішній товарооборот	ВВП	Тіньова економіка
Y		X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
Митні платежі (Y _{МП(t-0)})	період 0	-0,1015	0,1334	-0,0690	-0,2520	0,0630	-0,1327	-0,1666	0,7251	0,7912	0,5308
Митні платежі (Y _{МП(t-1)})	період 1	-0,3140	0,2274	-0,3691	-0,2548	0,6375	-0,7245	-0,2415	0,7649	0,7291	0,2176

Джерело: складено автором самостійно

Згідно з даними табл. 3.2, найбільший зв'язок динаміки митних платежів простежується із динамікою сукупного зовнішнього товарообороту, ВВП та індексом ведення бізнесу в наступному періоді з лагом, що становить рік, що підтверджує наші теоретичні міркування та графічну інтерпретацію.

Відповідно кореляційно-регресійна модель для митних буде матиме такий вигляд:

$$Y_{(МП)} = 29,2x_1 + 4,2x_2 + 41,1x_3 - 5,5x_4 - 0,1x_5 + 99,3x_6 + 504,2x_7 - 0,2x_8 + 0,2x_9 - 42,0x_{10} + 25548,2. \quad (3.1)$$

За аналогічним методом проаналізуємо кореляційно-регресійний зв'язок між динамікою контрабанди та факторами активізації митних ризиків (див. табл. 3.3).

**Корелограма факторів активізації митних ризиків і динаміки
контрабанди в Україні в 2006–2017 рр.**

Основні показники		Індекс сприйняття корупції	Індекс виконання контрактів	Індекс оподаткування	Індекс міжнародної торгівлі	Кількість протоколів про порушення МП	Індекс ведення бізнесу (Doing Business)	Валютний курс грн. до дол. США	Сукупний зовнішній товарооборот	ВВП	Тіньова економіка
Y		X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
Контрабанда (Y _{K(t-0)})	період 0	-0,5384	-0,2175	-0,3363	-0,4673	-0,0573	-0,3957	-0,5572	0,5048	0,5191	0,4285
Контрабанда (Y _{K(t-1)})	період 1	-0,2370	-0,1124	-0,4606	-0,3723	0,4002	-0,3575	-0,5974	-0,0391	0,0488	-0,1989

Джерело: складено автором самостійно

За даними табл. 3.3, найбільший зв'язок із динамікою контрабанди мають такі фактори активізації митних ризиків, як індекс сприйняття корупції та валютний курс гривні до долара США.

Коефіцієнти кореляції є від'ємними, що свідчить про обернено пропорційну залежність динаміки контрабанди і динаміки індексу сприйняття корупції та валютного курсу гривні до долара США. Так, при зниженні рейтингу України за індексом сприйняття корупції обсяги контрабанди зростають, це саме відбувається у разі девальвації, що також підтверджує наші теоретичні припущення.

Кореляційно-регресійна модель для взаємозв'язку контрабанди і факторів митних ризиків матиме такий вигляд:

$$Y_{(K)} = 33,8x_1 + 6,5x_2 - 151,3x_3 - 65,9x_4 - 0,1x_5 - 69,9x_6 - 908,7x_7 + 0,2x_8 - 0,1x_9 + 407,2x_{10} + 43170,9. \quad (3.2)$$

Важливим аспектом є також аналіз взаємозв'язків між факторами активізації митних ризиків, так звана автокореляція (табл. 3.4).

**Корелограма автокореляції факторів активізації митних ризиків
у 2006–2017 рр.**

Основні показники		Індекс сприйняття корупції	Індекс виконання контрактів	Індекс оподаткування	Індекс міжнародної торгівлі	Кількість протоколів про порушення МП	Індекс ведення бізнесу (Doing Business)	Валютний курс грн. до дол. США	Сукупний зовнішній товарооборот	ВВП	Тіньова економіка
		X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
Індекс сприйняття корупції	X1	1	-0,0443	0,2072	0,2847	-0,2379	0,4776	0,3102	-0,3510	-0,3509	-0,1742
Індекс виконання контрактів	X2	-0,0443	1	0,7461	0,5489	0,6184	-0,1156	0,3799	-0,0600	-0,0524	-0,1540
Індекс оподаткування	X3	0,2072	0,7461	1	0,6896	0,1426	0,3787	0,6372	-0,2151	-0,2608	-0,2472
Індекс міжнародної торгівлі	X4	0,2847	0,5489	0,6896	1	0,3792	0,1512	0,7123	-0,3497	-0,3868	-0,6056
Кількість протоколів про порушення МП	X5	-0,2379	0,6184	0,1426	0,3792	1	-0,6413	-0,0003	0,2213	0,2025	-0,3452
Індекс ведення бізнесу	X6	0,4776	-0,1156	0,3787	0,1512	-0,6413	1	0,4864	-0,3774	-0,3718	-0,1366
Валютний курс грн. до дол. США	X7	0,3102	0,3799	0,6372	0,7123	-0,0003	0,4864	1	-0,4464	-0,4820	-0,5936
Сукупний зовнішній товарооборот	X8	-0,3510	-0,0600	-0,2151	-0,3497	0,2213	-0,3774	-0,4464	1	0,9803	0,4517
ВВП	X9	-0,3509	-0,0524	-0,2608	-0,3868	0,2025	-0,3718	-0,4820	0,9803	1	0,5087
Тіньова економіка	X10	-0,1742	-0,1540	-0,2472	-0,6056	-0,3452	-0,1366	-0,5936	0,4517	0,5087	1

Джерело: складено автором самостійно

Дані табл. 3.4 підтверджують, що найвагомим факторами активізації митних ризиків із 2006 по 2017 р. є валютний курс гривні, оскільки його динаміка збігається з динамікою таких показників, як індекс оподаткування, індекс міжнародної торгівлі, індекс ведення бізнесу (Doing Business), сукупний зовнішній товарооборот, ВВП та тіньова економіка.

Така ситуація цілком об'єктивно відображає розвиток вітчизняної економіки, де девальваційні процеси, з одного боку, є вираженням кризи, а з іншого – одним з її факторів, що в умовах імпортозалежності впливає на

рентабельності підприємств. Зниження рентабельності підприємств зумовлює необхідність пошуку шляхів її компенсації через зростання тіньових операцій, а держава в цих умовах посилює регулятивні механізми, що впливає на її рейтинги з легкості ведення бізнесу. Крім цього, девальвація призводить до зниження ВВП і, як наслідок, до зменшення обсягів зовнішнього торгового обороту.

Індекс сприйняття корупції то він пов'язаний з індексом ведення бізнесу, однак позитивне значення кореляції в цьому разі відображає негативну динаміку, оскільки зниження позицій України у рейтингах є негативним явищем. Водночас у числовому вираженні таке зниження подається як збільшення числа, наприклад, перехід з 140 рейтингової позиції на 150 [43].

Встановивши найвагоміші фактори активізації митних ризиків, побудуємо оптимізаційні моделі у вигляді виробничої функції, за допомогою яких можна визначити необхідну зміну факторів митних ризиків з метою зменшення рівня контрабанди та збільшення обсягу надходжень митних платежів до Державного бюджету України.

Розрахуємо оптимізаційну модель для митних платежів за формулою:

$$y_{МП} = a_0 \prod_{i=1}^n x_i^{a_i}, i = \overline{1,2}, \quad (3.3)$$

де $y_{мп}$ – обсяг митних платежів, млн. грн.; x_1 – індекс ведення бізнесу; x_2 – сукупний зовнішній товарооборот (імпорт+експорт), млн. грн; a_1, a_2 , – коефіцієнти еластичності.

Виробнича функція (3.3) побудована на базі статистичних даних за період з 2006 р. по 2017 р. за допомогою пакета «Аналіз даних», програми «Excel». Здійснивши математичні перетворення моделі, отримаємо співвідношення зміни значення показника вільної ліквідності $\frac{y_1}{y}$, яке застосуємо для побудови імітаційної таблиці (табл. 3.4).

$$\begin{aligned}
 y_1 &= a_0 (k_1 x_1)^{a_1} (k_2 x_2)^{a_2}; \\
 y_1 &= a_0 (0,9 x_1)^{a_1} (x_2)^{a_2}; \\
 y_1 &= a_0 \times 0,9^{a_1} \times x_1^{a_1} \times 1^{a_2} \times x_2^{a_2}; \\
 \frac{y_1}{y} &= \frac{a_0 \times 0,9^{a_1} \times x_1^{a_1} \times 1^{a_2} \times x_2^{a_2}}{a_0 \times x_1^{a_1} \times x_2^{a_2}}.
 \end{aligned}
 \tag{3.4}$$

Побудуємо імітаційну таблицю зміни факторів активізації митних ризиків з метою визначення їхнього впливу на динаміку митних платежів шляхом зміни величин x_1 і x_2 в заданому нами порядку: з інтервалом за величиною x_1 у розмірі 5%; з інтервалом за величиною x_2 у розмірі 1%.

Імітаційна таблиця дає змогу через математичні підстановки вибрати необхідну конфігурацію значень позиції України у рейтингу ведення бізнесу та обсягу зовнішнього товарообороту з метою досягнення того чи іншого показника митних платежів.

Наприклад, для збільшення обсягу митних платежів порівняно з 2017 р. на 10% необхідно при незмінному обсязі зовнішнього товарообороту підвищитися в рейтингу ведення бізнесу на 30%, тобто на 24 пункти, перейшовши з 80 на 56 позицію. У разі, якщо позиція в рейтингу залишатиметься незмінною, необхідно збільшити обсяг зовнішнього товарообороту на 8%, тобто на 7,1 млрд. дол.

Якщо ж змінювати обидва показники, то для збільшення на 10% обсягу митних платежів необхідно одночасно підвищити на 5% обсяг зовнішнього товарообороту і на 15% (12 пунктів) рейтингову позицію за індексом ведення позиції.

За допомогою імітаційного моделювання та методу математичних підстановок можна розрахувати необхідні значення обсягу зовнішнього товарообороту та позицій у рейтингу ведення бізнесу відповідно до заданої величини митних платежів.

Імітаційне моделювання впливу позиції України в рейтингу ведення бізнесу та динаміки зовнішнього товарообороту на обсяг митних платежів до державного бюджету

Динаміка зміни сукупного зовнішнього товарообороту	Динаміка зміни позиції України у рейтингу ведення бізнесу									
		1	0,95	0,9	0,85	0,8	0,75	0,7	0,65	
	1,1	1,1166	1,1297	1,1437	1,1587	1,1748	1,1921	1,2110	1,2315	+10%
	1,09	1,1049	1,1179	1,1317	1,1465	1,1624	1,1796	1,1982	1,2186	+9%
	1,08	1,0932	1,1060	1,1197	1,1343	1,1501	1,1671	1,1855	1,2057	+8%
	1,07	1,0815	1,0942	1,1077	1,1222	1,1377	1,1546	1,1728	1,1927	+7%
	1,06	1,0698	1,0823	1,0957	1,1100	1,1254	1,1421	1,1601	1,1798	+6%
	1,05	1,0581	1,0705	1,0838	1,0979	1,1132	1,1296	1,1475	1,1670	+5%
	1,04	1,0464	1,0587	1,0718	1,0858	1,1009	1,1172	1,1348	1,1541	+4%
	1,03	1,0348	1,0469	1,0599	1,0738	1,0887	1,1047	1,1222	1,1413	+3%
	1,02	1,0232	1,0352	1,0480	1,0617	1,0764	1,0923	1,1096	1,1285	+2%
1,01	1,0116	1,0234	1,0361	1,0497	1,0642	1,0800	1,0970	1,1157	+1%	
1	1	1,0117	1,0242	1,0376	1,0520	1,0676	1,0845	1,1029	0%	
	0%	-5%	-10%	-15%	-20%	-25%	-30	-35%		

Джерело: складено автором самостійно

Аналогічно побудуємо оптимізаційну модель для зменшення обсягів контрабанди в Україну шляхом пошуку оптимальної конфігурації таких показників, як позиція України в рейтингу індексу сприйняття корупції та значення валютного курсу гривні до долара США. Методом математичних підстановок визначено крок зміни позиції в рейтингу сприйняття корупції на рівні 5%, а курсової динаміки – на рівні 3%. Побудуємо імітаційну таблицю (табл. 3.6).

На основі математичних підстановок та імітаційного моделювання визначимо необхідну конфігурацію позиції України за індексом сприйняття корупції та динаміки курсу гривні до долара США для зменшення обсягу контрабанди на 10%. Отже, на основі математичних перетворень можна зробити висновок, що при незмінному значенні курсу гривні до долара США для зменшення контрабанди на 10% Україні необхідно підвищити позицію рейтингову за індексом сприйняття корупції на 35%, тобто на 46 пунктів (перейшовши з 130 на 84 місце). У разі, якщо одночасно змінити показники

валютного курсу та позиції в рейтингу індексу сприйняття корупції, то валютний курс необхідно зміцнити (ревальвувати) на 9% (з 26,6 до 24,2 грн. / дол. США), а в рейтингову позицію за індексом сприйняття корупції підвищити на 20%, тобто на 26 пунктів (перейшовши з 130 на 104 місце).

Таблиця 3.6

Імітаційне моделювання впливу позиції України в рейтингу індексу сприйняття корупції та динаміки курсу гривні до долара США на обсяги контрабанди

Динаміка курсу гривні до долара США	Динаміка зміни позиції України у рейтингу за індексом сприйняття корупції										
		1,40	1,35	1,30	1,25	1,20	1,15	1,10	1,05	1	
	30%	0,7686	0,7788	0,7895	0,8007	0,8126	0,8252	0,8386	0,8528	0,8680	+10%
	27%	0,7783	0,7886	0,7995	0,8109	0,8229	0,8357	0,8492	0,8636	0,8790	+9%
	24%	0,7884	0,7989	0,8098	0,8214	0,8336	0,8465	0,8602	0,8748	0,8904	+8%
	21%	0,7989	0,8095	0,8206	0,8323	0,8447	0,8578	0,8717	0,8865	0,9022	+7%
	18%	0,8098	0,8205	0,8318	0,8437	0,8562	0,8695	0,8836	0,8986	0,9145	+6%
	15%	0,8212	0,8320	0,8435	0,8555	0,8682	0,8817	0,8959	0,9111	0,9273	+5%
	12%	0,8330	0,8440	0,8556	0,8678	0,8807	0,8943	0,9088	0,9242	0,9407	+4%
	9%	0,8453	0,8564	0,8682	0,8806	0,8937	0,9075	0,9222	0,9379	0,9546	+3%
	6%	0,8581	0,8694	0,8814	0,8940	0,9072	0,9213	0,9362	0,9521	0,9690	+2%
6%	0,8715	0,8830	0,8951	0,9079	0,9214	0,9357	0,9509	0,9670	0,9842	+1%	
1	0,8855	0,8972	0,9095	0,9225	0,9362	0,9507	0,9661	0,9825	1	0%	
	+40	+35%	+30%	+25%	+20%	+15%	+10%	+5%	1		

Джерело: складено автором самостійно

Проведене моделювання факторів активізації митних ризиків свідчить, що проблема оптимізації митного контролю виходить за межі митної системи, оскільки потребує комплексних заходів держави не лише у сфері фіскальної політики, а й права.

Зауважимо, що моделювання факторів митних ризиків з огляду на доступні дані не є точним, однак воно дає змогу окреслити напрямки для досягнення позитивного результату: зменшення рівня контрабанди та збільшення обсягів митних платежів до Державного бюджету України.

Як свідчать результати моделювання, одним із головних напрямків оптимізації митного контролю є подолання корупції, оскільки на митних постах може функціонувати найновіша техніка і діяти прийнятні правила та тарифи

для сфери бізнесу, однак якщо їх можна оминати за допомогою вчинення неправомірних дій шляхом корупції, то відповідно до теорії поведінкової економіки такі процеси будуть здійснюватися на постійній основі.

Отже, в першу чергу, необхідно підвищити не адміністративну відповідальність посадових осіб митної системи за корупцію, а кримінальну. Разом з цим, реформи потребує судова система України, яка є основною ланкою доведення кримінальних справ до завершення. Однак сьогодні є безліч випадків, коли правоохоронні органи, податкова міліція порушують адміністративні чи кримінальні справи щодо порушення митних правил, контрабанди і корупції і такі справи розглядаються судами декілька років або швидко закриваються без задоволення вимоги позивачів. Одним із заходів, який дасть змогу підвищити ефективність діяльності судів, є створення антикорупційної прокуратури та антикорупційного суду, яке затягується в нашій державі.

Окрім цього, важливим превентивним заходом боротьби з корупцією на митниці може бути запровадження фото- та відеофіксації оглядів товарів чи транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон, у зонах митного контролю внутрішніх митниць, а також під час виконання міжвідомчими мобільними групами заходів із запобігання та виявлення фактів порушень законодавства з питань державної митної справи. Такий захід дасть змогу застосувати громадський контроль за роботою митниці і таким чином знизить факти зловживання з боку посадових осіб митниці.

Важливим аспектом правового регулювання руху товарів через митний кордон України є відновлення й удосконалення системи попереднього документального контролю, який дасть змогу мінімізувати такі схеми порушення митних правил, як «перерваний транзит», «пересортування» та підміна товарів на шляху слідування до митниці оформлення.

Для оптимізації митного контролю та мінімізації митних ризиків у процесі забезпечення митної безпеки потрібно здійснити удосконалення організаційної складової митної системи, оскільки через реформування,

пов'язане з ліквідацією Державної митної служби України, створенням Міністерства доходів і зборів, а потім Державної фіскальної служби, багато функцій митної служби як спеціалізованого державного органу ліквідовано або розпорошено. Посилення потребує також координація діяльності між існуючою сьогодні Державною фіскальною службою України, Державною прикордонною службою України та підрозділами Міністерства внутрішніх справ України з огляду на суттєві проблеми ведення митного контролю на лінії розмежування проведення спецоперації підрозділами Об'єднаних сил, неконтрольованої ділянки російсько-українського кордону на території ОРДЛО, адміністративного кордону з окупованою Автономною Республікою Крим та морського і сухопутного кордонів з Росією, як країною агресором. Саме наявність неконтрольованих ділянок українського кордону та лінії розмежування з терористичними утвореннями є основною загрозою митній безпеці України. Так, за результатами зіставлення обсягу експорту Росії в Україну та даних вітчизняної статистики щодо імпорту з цієї країни простежуються значні відмінності, зокрема значення різниці цих показників перебувало в межах 4 млрд. дол. у 2014 р., хоча надалі величина різниці зменшується, що може свідчити про ввезення на територію нашої країни товарів саме через терористичні територіальні утворення, де немає митного контролю.

За таких умов, на наш погляд, реорганізація митної системи має відбуватися за американською моделлю, де митниця об'єднана з імміграційною службою в єдиний орган – Митну та прикордонну службу, що підпорядковується Міністерству внутрішньої безпеки [174]. Це міцна правоохоронна інституція, основним об'єктом діяльності якої є всі процеси, що відбуваються на державному кордоні. Крім США, аналогічну модель застосовують митні адміністрації Канади та Австралії [79, с. 150–152].

В умовах військових дій на сході України та наявності неконтрольованих ділянок українського кордону актуалізується питання об'єднання Державної прикордонної служби України з органами митниці, які будуть виведені зі

складу Державної фіскальної служби України. Створення такої служби дасть змогу уніфікувати функції прикордонників і митників як єдиного контролюючого органу на митному кордоні України. Відповідно це збільшить ефективність діяльності митної адміністрації, зменшить тривалість митного контролю та спростить процедуру контролю в межах системи «Єдине вікно», а також дасть змогу Україні підвищити позиції за рейтингами оподаткування, виконання контрактів і загальним індексом ведення бізнесу. В об'єднаній структурі митниці та прикордонної служби виникає необхідність створення підрозділу координації діяльності митниці з податковою міліцією та органами МВС або підрозділу митної поліції, яка буде наділена тими самими функціями, що податкова поліція.

Важливим, на наш погляд, у межах нової структури митниці є відновлення функціонування Департаменту розвитку митної інфраструктури та міжнародного співробітництва, завданням якого передусім має бути співпраця з митницями країн-сусідів України для розвитку співробітництва щодо боротьби із взаємною контрабандою товарів. Окрім цього, важливим напрямком діяльності цієї інституції має бути також підвищення рейтингу України за індексом міжнародної торгівлі з метою зменшення документальних, правових та економічних бар'єрів для її ведення і розвитку.

Об'єднання прикордонної служби з митницею в єдину структуру, усунення інших контролюючих органів з державного кордону та наявність воєнізованих прикордонних підрозділів – це суттєві заходи для підвищення рівня митної безпеки в економічному (збільшення надходження митних платежів) і фізичному (зменшення контрабанди та випадків незаконного перетину кордону) аспектах.

Особливої уваги з боку Кабінету Міністрів України потребує вирішення проблематики легкості ведення бізнесу, яка є одним з основних критеріїв оцінювання України як країни-імпортера з боку міжнародних партнерів. Одним з основних заходів у цьому напрямку є розвиток електронного врядування («держава в смартфоні»), що забезпечуватиме бажаним можливість подання

документів, заяв для відкриття бізнесу, митних декларацій, отримання довідок шляхом використання відповідних додатків смартфонів. Електронне врядування значно зменшить тривалість взаємодії суб'єкта підприємництва з державою, що автоматично підвищить рейтинги України. Крім цього, електронне врядування має повністю усунути контакт користувача з посадовими особами державних адміністративних органів щодо тих питань, для вирішення яких не потрібно звертатися за допомогою до державного службовця. Це, на наш погляд, є також одним із заходів подолання корупції.

Аналізуючи економічний напрям оптимізації митного контролю та мінімізації митних ризиків у процесі забезпечення митної безпеки, важливо розуміти, що митні тарифи – це не засоби наповнення державного бюджету, а інструменти регулювання не лише міжнародної торгівлі, а й розвитку національної економіки. З огляду на членство України у Світовій організації торгівлі, укладення угод про зону вільної торгівлі з Європейським Союзом та деякими іншими країнами особливу увагу нині слід звернути на питання застосування вивізного мита. Так, митно-тарифне регулювання вітчизняної торгівлі перебуває під безпосереднім контролем СОТ і ЄС. Однак наша країна нині перебуває у стані військового конфлікту, який офіційно визнають торгові партнери, а тому має право на захист внутрішнього ринку. В цьому разі важливо зрозуміти, що конкурентоспроможність національної економіки не залежить від наданих Україні квот на експорт сировини, оскільки вона не забезпечує великих обсягів прибутків, значно залежачи від волатильності цін на світових ринках. Одним з інструментів нової індустріалізації України має бути експортне мито. Через встановлення спеціальних експортних мит на експорт сировини, в тому числі сільськогосподарської, поступово аграрна галузь, металургійна та хімічна промисловості перекваліфікуються на експорт готової продукції, яка забезпечує додану вартість, що є запорукою розвитку економіки і має бути головною метою експортної стратегії нашої держави.

Експорт сировини – це неефективний напрямок, аналогічний до експорту природного газу і нафти Україною в ХХ ст., що призвело до того, що в умовах

економічної кризи та агресії країна, яка мала найбільші родовища в Європі, не може забезпечити власні потреби у споживанні природного газу.

Така ситуація в недалекому майбутньому може бути з чорноземами, які сьогодні використовують для вирощування експортної сировини – сої, рапсу, ріпаку, кукурудзи, що виснажують ґрунти і забезпечують лише короточасні вигоди на хвилі висхідної динаміки світових цін. Отже, експортне мито має бути значущим бар'єром для недопущення перетворення України в сировинний придаток Європи.

На наш погляд, експортні мита потрібно встановлювати на експорт сировини і повністю скасувати для експорту продукції з доданою вартістю. Крім того, експорт продукції з доданою вартістю може відбуватися «через зелений коридор». В іншому разі, як засвідчує проведений аналіз, одним з інструментів обмеження експортно-імпортних операцій може бути валютно-курсова політика Національного банку України, спрямована на девальвацію або ревальвацію національної валюти з метою зміни обсягів експорту або імпорту.

З огляду на масштабне вивезення українського лісу як пиломатеріалів чи мебельних заготовок та іншої важливої для держави сировини постає потреба в оптимізації митного контролю за експортом, а також посиленої уваги потребує контрабанда сировини і культурних цінностей з України.

3.2. Удосконалення митного контролю в контексті інституційного реформування фіскальних органів

Після проголошення незалежності Україна самостійно почала визначати завдання митної політики та здійснювати митну справу, створюючи при цьому власний інституційний базис митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, структуру органів, які реалізовували митний контроль, а також модель розміщення митних органів на території країни. В умовах збільшення кількості митних деліктів, обсягів контрабанди товарів, наркотичних засобів,

зброї, незаконного переміщення людей та з метою досягнення неперервного зростання ефективності проведення контрольних процедур фіскальними органами при перетині митного кордону України доцільно, на нашу думку, сформуванню ризикоорієнтовану концепцію удосконалення митного контролю з протидії митним деліктам. Така новітня концепція визначатиме процес формування перспективного напрямку діяльності митних інституцій на основі встановлення якісно нових цілей, узгодження внутрішніх можливостей фіскальних органів України та суміжних держав з умовами зовнішнього митного середовища, що передбачатиме розробку комплексу заходів, які забезпечать їхнє досягнення.

Вважаємо, що принципами розробки ризикоорієнтованої концепції удосконалення митного контролю в Україні мають бути:

- орієнтація на довготермінові глобальні соціально-економічні цілі держави забезпечення євроінтеграційних інтересів та уніфікація митних правил;
- багатоваріантність можливих напрямків розвитку, зумовлена динамічністю митного простору та дією глобальних дисбалансів;
- неперервність розробки концепції, постійна адаптація до змін, що відбуваються у внутрішньому та зовнішньому митному просторі;
- комплексність розробки концепції, узгодженість стратегічних рішень за окремими напрямками діяльності держави, функціями;
- систематичність підвищення ефективності митного контролю в результаті імплементації концепції.

В процесі обґрунтування перспективних напрямків функціонування митної служби України ризикоорієнтовану концепцію удосконалення митного контролю доцільно формувати та імплементувати поетапно:

- 1 етап – обґрунтування місії митних органів.

Місію слід розуміти як генеральну глобальну ціль (причину, мотив) функціонування митної служби, що полягає в захисті економічних інтересів України;

– 2 етап – вивчення стану митного простору України та факторів, що впливають на нього;

– 3 етап – оцінювання сильних і слабких сторін діяльності митних органів при здійсненні митного контролю та ефективності контрольних процедур при перетині митного кордону держави;

– 4 етап – формування системи стратегічних цілей підвищення ефективності митного контролю з протидії митним деліктам;

– 5 етап – розробка стратегічних альтернатив підвищення ефективності митного контролю та їхнє оцінювання (вибір).

Оцінювання розроблених стратегічних альтернатив і вибір найбільш доцільної для реалізації проводиться за такими основними параметрами: узгодженість напрямку із зовнішнім і внутрішнім митним середовищем; реалізованість напрямку з урахуванням наявного технічного забезпечення митного контролю; прийнятність рівня ризиків, пов'язаних з імплементацією напрямку; результативність напрямку;

– 6 етап – здійснення практичних заходів, спрямованих на реалізацію концепції удосконалення митного контролю відповідно до комплексу заходів, пов'язаних з інституційним, нормативно-правовим і функціональним забезпеченням;

– 7 етап – моніторинг перебігу реалізації концепції удосконалення митного контролю та оцінювання необхідності її коригування (рис. 3.6).

На тактичному рівні успіх реалізації ризикоорієнтованої концепції удосконалення митного контролю в Україні залежатиме від ефективного втілення на практиці комплексу заходів щодо інституційного, нормативно-правового та функціонального забезпечення. З огляду на це більш детально проаналізовано проблематику інституційного забезпечення процедур митного контролю, оскільки вибір оптимальної структури митних інституцій на митній території України є одним з основних принципів ефективного функціонування митної системи держави.

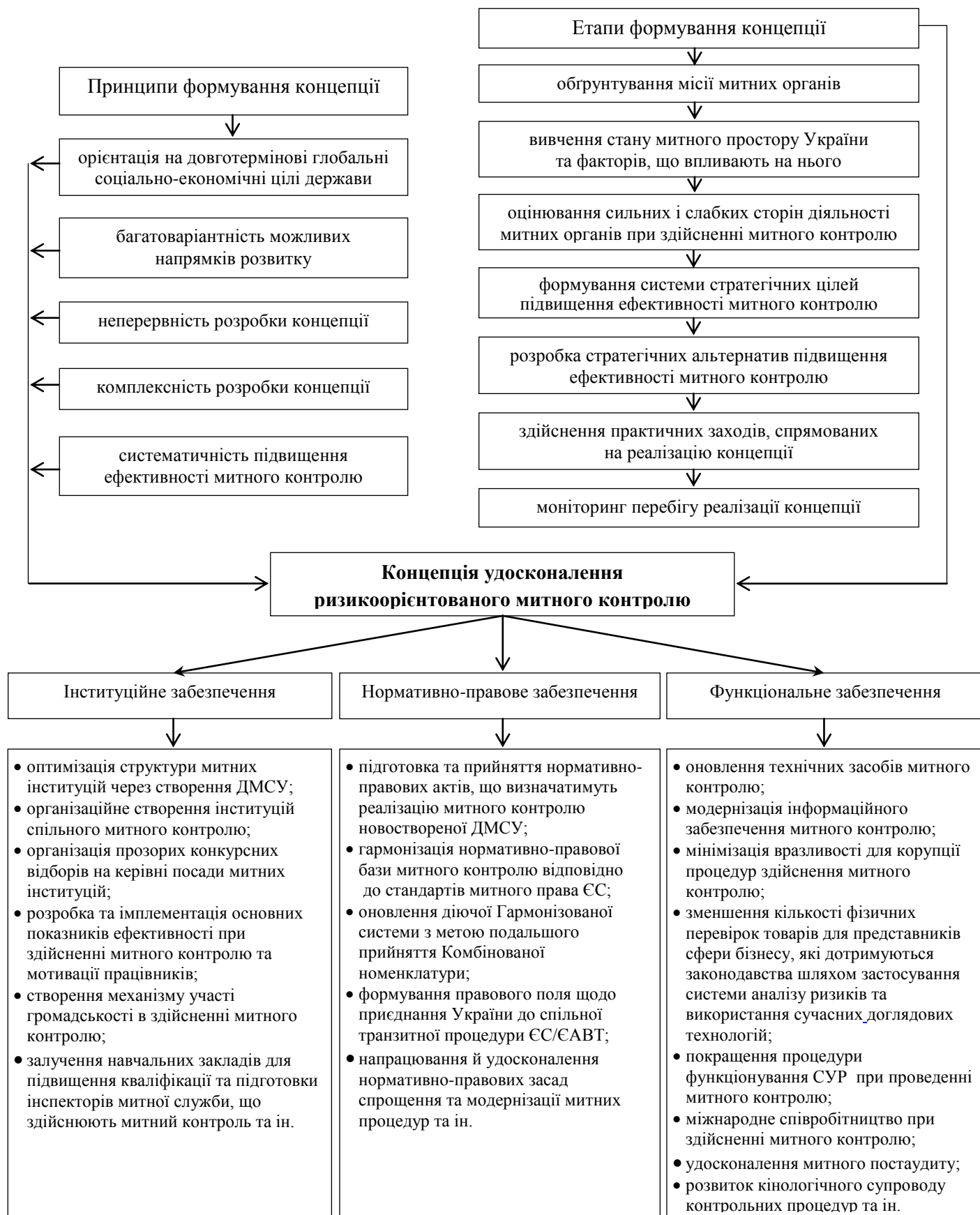

Рис. 3.6. Ризикоорієнтована концепція удосконалення митного контролю в Україні

Джерело: побудовано автором самостійно.

Варто надалі продовжувати наукові дослідження та дискусії в означеній сфері для уникнення помилок управлінського апарату держави щодо оптимального розміщення митних органів і виконання визначених завдань щодо захисту економічних інтересів України.

Наголосимо, що митний контроль є фрагментарно дослідженим видом державного фінансового контролю. З його розвитком в Україні потрібно передусім здійснити реорганізацію системи митних органів і вирішити проблеми правового регулювання проведення контрольних процедур. На сьогодні доволі часто продовжують діяти застарілі нормативні акти, між якими наявні істотні суперечності, що порушує системність митного законодавства. Крім цього, чимало актів є неефективними, відсутня належна стабільність законів.

За цих умов необхідно враховувати потребу в побудові ефективної структури митних інституцій на основі міжнародно-правових стандартів, ширше застосовувати досвід зарубіжних країн з урахуванням національних традицій, менталітету, наукових здобутків у процесі організації та правового регулювання митного контролю.

Із становленням України як самостійної держави паралельно з розбудовою державного механізму відбувалося формування власної системи митних інституцій. Так, згідно з Указом Президента України від 11 грудня 1991 р. «Про утворення Державного митного комітету України» було створено центральний орган державного управління у галузі митної справи – Державний митний комітет України, основним завданням якого визначено забезпечення захисту економічної безпеки країни, додержання законодавства про митну справу, здійснення митного контролю й оформлення [134].

Період з 1991 по 1993 р. характеризується значним зростанням кількості митних органів, що пов'язано із збільшенням товаро- та пасажиропотоків через митний кордон держави, відсутністю системи внутрішніх митниць і митних органів на кордонах з Росією, Білоруссю та Молдовою та водночас

необхідністю покращити ефективність митного контролю в протидії митним правопорушенням.

У 1994–1996 рр. у системі митних органів відбулися чергові зміни: у 1994 р. згідно з Постановою Кабінету Міністрів України [112] створено 8 територіальних митних управлінь, кожному з яких підпорядковувалося від 5 до 15 митниць. Окремі митниці залишались митницями прямого підпорядкування, які були у віданні не територіальних митних управлінь, а безпосередньо Державного митного комітету України. Зазначимо, що на територіальні митні управління покладалося безпосереднє керівництво митними установами (митницями, митними постами та іншими підпорядкованими установами), розташованими на відповідній території. Однак у них було відсутнє право на здійснення безпосереднього митного оформлення, тобто територіальні митні управління виконували роль координуючих органів у регіоні, фактично дублюючи управлінські функції Державного митного комітету України у них. Це було однією із причин для подальшого реформування та пошуку оптимальної організаційної структури митних органів [80].

У 1996 р. Президентом України було підписано Указ «Про Державну митну службу України» [133], згідно з яким на базі Державного митного комітету України утворено Державну митну службу України (ДМСУ) як центральний орган виконавчої влади та регіональні митниці, митниці, спеціалізовані митні управління й організації для здійснення митної справи.

Однією з відмінностей регіональної митниці від територіального митного управління є те, що вона у встановленому порядку отримала функцію безпосереднього здійснення митного контролю та митного оформлення у відповідній зоні діяльності. Управлінська модель «центральный апарат – регіональна митниця – митниця» функціонувала протягом 1996–2005 рр., хоча у цей період кількість митниць та їхнє підпорядкування доволі хаотично змінювались. Завдяки цій реорганізації вдосконалено організаційну структуру, а також здійснено централізацію управління митною системою, зміцнено

виконавську дисципліну, забезпечено мобільність митних підрозділів, посилено митний контроль і боротьбу з контрабандою та іншими митними деліктами.

Проте пошук оптимальної організаційної структури митних органів відбувався надалі. Так, у 2005 р. усі митниці виведено з підпорядкування регіональних митниць і безпосередньо підпорядковано центральному апарату ДМСУ, що сприяло керованості митними органами, скороченню чисельності управлінського апарату і перерозподілу вивільнених працівників на більш важливі ділянки роботи, зменшенню витрат бюджетних коштів, а також покращенню якості виконання завдань митною службою. Наприкінці 2005 р. 49 митниць стали митницями прямого підпорядкування [20]. Однак у 2006 р. знову створено вертикальну організаційно-управлінську модель «ДМСУ – регіональні митниці – митниці», організовану за територіальним принципом з урахуванням адміністративно-територіального устрою держави. Зокрема, Згідно з наказом ДМСУ [85] створено Західну, Кримську, Південну, Східну, Центральну регіональні митниці. Разом з Київською, Енергетичною та Інформаційною регіональними митницями їх усього було 8. Інші митниці були підпорядковані регіональним.

Основними елементами організаційно-управлінської моделі, створеної в 2006 р., визначено регіональні митниці, а в регіональних митницях – служби координації та контролю діяльності підпорядкованих митних органів. Однак служби координації та контролю діяльності підпорядкованих митних органів у регіональних митницях фактично позбавлялися управлінського впливу на підпорядковані митниці. Виконання регіональними митницями як суб'єктами управління лише функції регіональних підрозділів – узагальнення та передачі зворотної інформації – визначило таку організаційну структуру прогнозовано неефективною. Формально в 2007 р. також функціонували регіональні митниці, однак реально вони, як і всі інші митні органи, були митницями прямого підпорядкування [1].

В 2008 р. відбулися чергові зміни в організаційній структурі митних інституцій. З метою оптимізації діяльності й структури митних органів,

відповідно до наказу ДМСУ [84] від 1.05.2008 р. ліквідовано Західну, Кримську, Південну, Східну і Центральну регіональні митниці (однак діяли Київська, Енергетична та Інформаційна регіональні митниці), що зумовило перехід до організаційно-управлінської моделі «центральный апарат ДМСУ – митний орган».

Новий етап оптимізації організаційної структури митних органів відбувся в 2010 р. Президент України у цей період ухвалив укази, спрямовані на оптимізацію чисельності апаратів центральних органів виконавчої влади або їхніх регіональних відділень, усунення міжвідомчих конфліктів тощо. Як результат, підвищилася якість публічного управління та надання адміністративних послуг. Процеси, пов'язані з оптимізацією структури митних органів України, окреслюються Указом Президента «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [138]. Результатом такої оптимізації наприкінці 2010 р. стало приведення її внутрішньої структури у відповідність до адміністративно-територіального устрою країни.

На початок 2012 р. організаційна структура митних органів мала такий вигляд (рис. 3.7.)

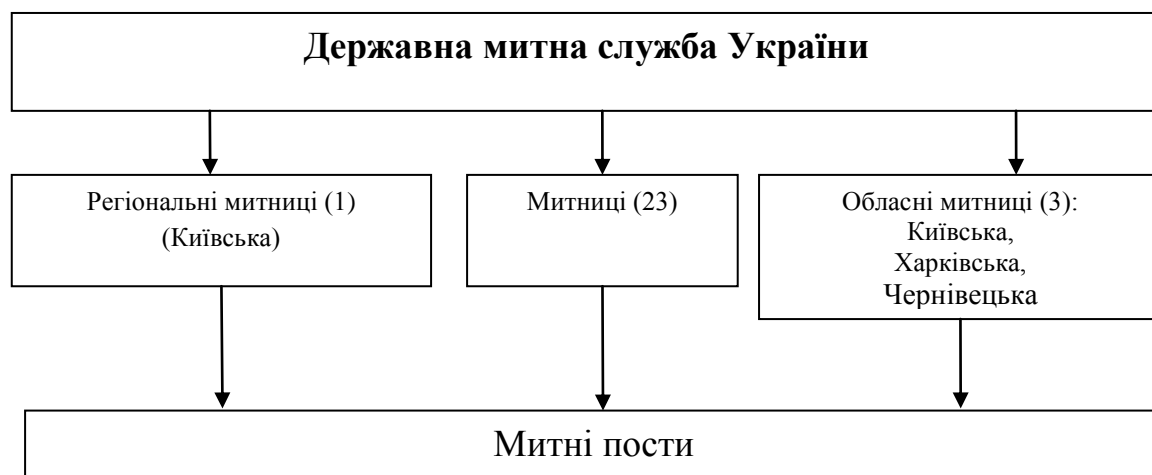

Рис. 3.7. Організаційна структура митних органів України в 2012 р. (до створення Міністерства доходів і зборів України)

Джерело: побудовано автором на основі [93].

Наприкінці 2012 р. Президент України підписав новий Указ «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» [135], відповідно до якого утворено Міністерство доходів і зборів України шляхом об'єднання Державної митної служби України та Державної податкової служби України. В 2015 р. Міністерство доходів і зборів України реорганізовано в Державну фіскальну службу України. Результатом такої реорганізації мало бути підвищення ефективності діяльності податкових і митних органів, у тому числі при здійсненні митного контролю, зменшення витрат і бюрократичних процедур, усунення дублювання їхньої діяльності тощо. Однак 29 березня 2017 р. Уряд України прийняв нову Постанову № 237 «Про реформування деяких територіальних органів Державної фіскальної служби» [115], яка змінює особливості функціонування митних органів.

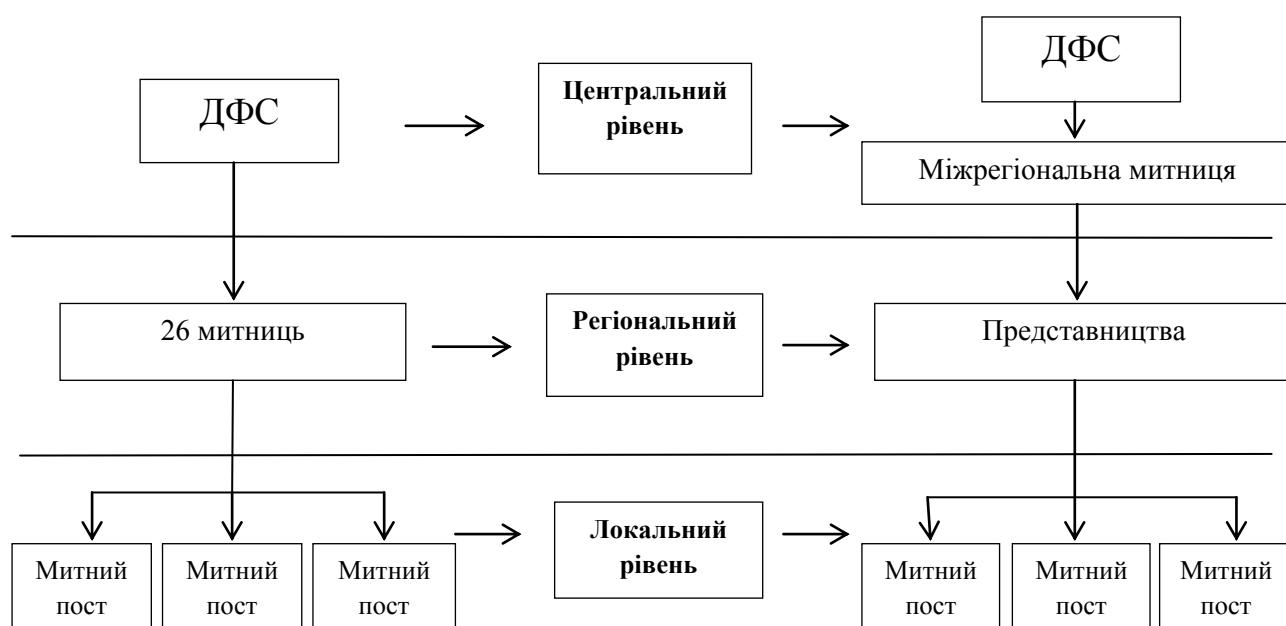

Рис. 3.8. Модель реорганізації інституцій, що здійснюють митний контроль в Україні

Джерело: побудовано автором на основі [160].

Міністерство фінансів України таким чином вирішило централізувати митницю з метою посилення контролю та керованості, водночас централізувавши всі митні процеси. Це пропонувалося реалізувати через ліквідацію з 1 травня 2018 р. 26 обласних та спеціалізованих митниць і створення міжрегіональної митниці в м. Києві з представництвами в областях.

Вважаємо, що такий підхід до реорганізації органів, які здійснюють митний контроль, не є виправданим. Нова модель митних інституцій могла створити певні незручності для суб'єктів ЗЕД і громадян, наприклад, щодо швидкості розмитнення, адміністративного оскарження дій митників, судових процесів за справами про порушення митних правил тощо. Відомо, що більш ніж 20 статей Митного кодексу України описують випадки, в яких дії та рішення може/має приймати тільки керівник органу доходів і зборів. Зараз таким керівником вважаються керівники 25 митниць. Після реорганізації розгляд таких випадків буде утруднено. На регіональному рівні планувалось створення представництв єдиної міжрегіональної митниці. Їхню ефективність окреслити складно, але представлена реорганізація митних органів набула ознак чергової квазіреформи. В підсумку після перманентних дискусій Кабінет Міністрів України відмовився від такого інституційного реформування митних органів, однак у 2018 р. провів реорганізацію територіальних підрозділів ДФС України податкового напрямку [16].

Інституційне реформування митних органів відображають також положення нової програми співпраці України з МВФ, яка передбачає чергову реформу Державної фіскальної служби України: створення на центральному рівні окремих юридичних осіб за податковим і митним напрямками. В результаті з метою інституційного, структурного та функціонального оновлення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику, Урядом України схвалено Постанову № 1200 «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» від 18 грудня 2018 р. [113]. Кабінет Міністрів України спрямовуватиме та координуватиме діяльність цих служб через міністра фінансів. Окрім того, Державна податкова служба України і Державна митна служба України є правонаступниками прав та обов'язків реорганізованої ДФС у відповідних сферах діяльності.

На нашу думку, поділ ДФС є важливим кроком на шляху до побудови якісної системи адміністрування податків і зборів, що сприятиме

удосконаленню митного контролю. Реформа ДФС створить підґрунтя для демілітаризації податкових органів, покращить якість податкових і митних сервісів, які надаються платникам податків, суб'єктам ЗЕД, підвищить прозорість та підзвітність діяльності податкових і митних органів.

Наголосимо, що протягом становлення управлінсько-організаційної структури митних інституцій в Україні реорганізації у цій сфері загалом позитивно впливали на фіскальну результативність митного контролю та надходження митних платежів (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Динаміка товарообороту, митних платежів та обсягів державних видатків на митні (фіскальні) органи (млн. грн.)

Період	Видатки ДБУ на Державну митну службу України	Видатки ДБУ на фіскальні органи держави*	Надходження митних платежів у ДБУ	Товарооборот (загальна сума експорту та імпорту товарів)	Співвідношення митних платежів та видатків ДБУ на митну службу
2004	497,7	2 123,9	17 325,1	328 026,3	34,8
2005	860,3	3 229,3	30 152,8	360 921,6	35,1
2006	1 200,9	4 256,6	40 191,8	421 181,1	33,5
2007	1 302,0	4 807,6	53 061,4	555 085,8	40,8
2008	1 606,3	6 272,5	95 690,4	803 197,3	59,6
2009	1 597,6	5 705,5	83 556,8	663 333,9	52,3
2010	1 508,5	6 207,7	86 802,3	890 144,7	57,5
2011	1 472,0	6 006,1	115 621,1	1 203 121,4	78,5
2012	1 293,7	5 717,5	124 558,6	1 226 366,3	96,3
2013	x	5 976,1	118 833,1	1 121 226,0	x
2014	x	5 467,7	136 751,4	1 287 269,8	x
2015	x	5 098,0	203 392,0	1 652 269,2	x
2016	x	6 256,2	236 830,5	1 931 972,4	x

* 2004–2012 рр. – разом ДМСУ та ДПАУ; 2013–2014 рр. – Міністерство доходів і зборів України; 2015 р. – Державна фіскальна служба України.

Протягом 2004–2016 рр. для надходження до Державного бюджету України 1 грн. митних платежів необхідно було забезпечити перетин товарами митного кордону на суму від 8,1 грн. у 2015 р. до 18,9 грн. у 2004 р. Зазначене може свідчити як про вдосконалення правового поля у митній сфері, так і про поступове зростання ефективності митного контролю та підвищення податкового навантаження на суб'єктів ЗЕД. Водночас на одну гривню видатків ДБУ на митні органи протягом 2004 – 2012 рр. можна було забезпечити здійснення митного контролю товарів вартістю від 350,7 грн. у 2006 р. до 948,0 грн. у 2012 р.

Показовими для аналізу ефективності діяльності фіскальних органів у митній сфері щодо здійснення митного контролю є опитування суб'єктів ЗЕД і рейтинги міжнародних організацій. Так, за рейтингом легкості ведення бізнесу Світового банку (Doing Business report) в 2017 р. Україна посіла 115 місце у світі за категорією «міжнародна торгівля» через значні витрати коштів і часу, пов'язані з переміщенням товарів через кордон. У 2016 р. в цій самій категорії Україна перебувала на 110 рейтинговій позиції. Так, упродовж року ситуація не тільки не покращилась, а погіршилась. Це свідчить про неефективність діяльності органів державної влади у сферах сприяння торгівлі та митного адміністрування [127].

Відповідно до рейтингу Світового банку в 2018 р. Україна не продемонструвала прогресу в категорії «міжнародна торгівля» – її загальний бал за витратами коштів і часу, пов'язаними з переміщенням товарів через кордон, залишився на рівні 2017 р. Однак за попередні два роки Україна покращила свої позиції за показником спрощення процедур торгівлі (trade facilitation) ОЕСР. Середній бал України, за проведеним оцінюванням, зріс із 0,9 у 2015 р. до 1 у 2017 р. (за шкалою від 0 до 2 балів). При цьому згідно з дослідженням 2017 р. найсильнішими є позиції України за такими показниками, як залучення спільноти експортерів та імпортерів до розробки торговельного законодавства, збори і платежі, процедури апеляції, а

найслабшими – внутрішня й зовнішня співпраця митних органів, автоматизація та легкість проходження митних процедур [3].

У січні-серпні 2018 р. Європейська бізнес-асоціація (ЕВА) провела соціологічне дослідження, в якому взяли участь 58 експертів митної сфери компаній-членів ЕВА [88]. Результати були такими: 58,6% митних експертів вважають, що корупція в митних органах залишається на тому самому рівні; 44,8% митних експертів переважно або повністю задоволені якістю митних послуг і професіоналізмом посадових осіб, з якими взаємодіють компанії. На запитання про труднощі, які виникають під час проходження митного контролю, 55% експертів не відповіли, а ті респонденти, які дали відповідь, визначили недосконалість системи проходження фітосанітарного, екологічного, радіологічного контролю; недоліки в роботі системи «Єдине вікно». Серед експертів, компанії яких використовують систему «Єдине вікно», лише 37,7% здебільшого задоволені її роботою, оскільки у більшості випадків відбувається спрощення та пришвидшення проходження митних формальностей [88].

Оцінки роботи митних інституцій в 2017 р. відрізняються залежно від регіону, в якому функціонують підприємства-респонденти [3]. Так, найбільша кількість підприємств, які вважають роботу митниці ефективною або загалом ефективною, у Хмельницькій області – 91%. Високі оцінки також визначено у Чернігівській області (87% респондентів оцінили роботу митниці як ефективною), Рівненській (84%) та Івано-Франківській (84%). Найбільш критично до роботи митних органів ставляться у м. Києві та у Дніпропетровській області. Лише 46% підприємств у цих двох регіонах вважають роботу митниці ефективною (дод. В).

З вищенаведеного можна простежити таку тенденцію: протягом досліджуваного періоду управлінсько-організаційна структура митних органів України не була сталою, а перебувала в постійній динаміці під впливом політичних, економічних і соціальних змін, збільшення кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та підвищення їхньої активності на зовнішніх ринках, зростання вантажо- та пажиропотоків через митний кордон держави і

загалом розвитку економіки України та її інтеграції зі світовою економікою. Такі факторні впливи відобразилися на ставленні суспільства до функціонування митниці.

Зауважимо, що створення в 2012 р. Міністерства доходів і зборів України, а в 2015 р. Державної фіскальної служби України, які об'єднали податкові та митні органи, на наш погляд, були наказами не повною мірою обґрунтованими, оскільки функціональність митних інституцій має власну природу, специфіку, особливо при здійсненні митного контролю товарів, транспортних засобів та осіб, що перетинають митний кордон України. Для реалізації ризикоорієнтованої концепції удосконалення митного контролю в Україні вважаємо за необхідне втілити на практиці такий комплекс заходів щодо її інституційного забезпечення:

1) оптимізація структури митних інституцій шляхом створення Державної митної служби України. Для її здійснення важливо розробити нормативно-правові акти, необхідні для забезпечення функціонування митниці як юридичної особи; проаналізувати можливі проблемні питання, пов'язані зі створенням митниці як однієї юридичної особи, та визначити шляхи їхнього вирішення (судовий супровід, протоколювання порушень митних правил, внутрішній аудит митниці, визначення функцій і повноважень представництв митниці, митних постів, департаментів тощо);

2) організаційне створення інституцій спільного митного контролю. В останній період суб'єкти ЗЕД схвалюють ідею спільного митного контролю на митницях України та країн-сусідів. Цю ідею оцінили переважно або повністю позитивно 79% респондентів нейтрально – 18% (у 2016 р. – 11%) і у 2016 р. – 76% переважно або повністю негативно – 3% (у 2016 р. – також 3%) [3]. Так, пропозицію спільного митного контролю підтримує 9 з 10 підприємств-респондентів Хмельницької області (90%). Це найбільша частка підприємств із позитивними оцінками цієї пропозиції у регіональному вимірі. Поділяють цю ідею також в Івано-Франківській (89%), Рівненській (87%) та Херсонській (86%) областях. Найменше позитивних оцінок отримала вона в Запорізькій

(61%) та Кіровоградській (63%) областях. Отже, 79% підприємств-респондентів позитивно оцінюють ідею спільного митного контролю на митницях України та країн-сусідів;

3) організація прозорих конкурсних відборів на керівні посади митних інституцій. Такий захід є важливим для реалізації концепції, оскільки передбачає удосконалення процедур проведення конкурсів на посаду керівника ДМСУ, митниць, митних постів, керівників структурних підрозділів, що реалізують митний контроль на принципах відкритості, прозорості, законності та професійності; необхідність розробки та затвердження посадових інструкцій працівників митниці з чітким встановленням прав, обов'язків і відповідальності; розробки та впровадження механізму відповідальності працівників митниці за невиконання та/або неналежне виконання посадових обов'язків (бездіяльність, перевищення службових повноважень при здійсненні контрольних процедур, корупційні проступки в процесі проведення митного контролю тощо);

4) розробка та імплементація ключових показників ефективності при здійсненні митного контролю та мотивації для керівників, працівників митниці. Такий захід передбачає як створення механізму контролю за виконанням ключових показників ефективності (KPI) для державних службовців ДМСУ, які займають посади державної служби категорій «Б» і «В», так і встановлення системи фінансового й іншого заохочення за результатами їхнього виконання керівниками, працівниками митниці KPI. Вважаємо, що реалізація концепції удосконалення митного контролю в Україні буде неможливою без належного підвищення базової заробітної плати працівникам митниці та її встановлення на рівні аналогічних митних інституцій суміжних держав. Мотиваційну компоненту при здійсненні митного контролю доцільно доповнити системою фінансових та інших заохочень для працівників митниці, зокрема через встановлення надбавок за кваліфікацію, премій, бонусів за виконання KPI, колективних бонусів тощо;

5) створення механізму участі громадськості в здійсненні митного контролю. Такий захід дасть змогу систематизувати діяльність з виявлення та своєчасного й адекватного реагування на порушення правил митної етики, здійснення корупційних проступків, зловживань службовим становищем при проведенні митного контролю. Разом з тим, вимогою часу є розроблення стандартів поведінки, інструментів і процедур, спрямованих на дотримання правил митної етики (стандартів поведінки) при проведенні контрольних процедур на митному кордоні держави;

б) залучення навчальних закладів до діяльності у напрямку підвищення кваліфікації та підготовки інспекторів митної служби, що здійснюють митний контроль. Такий захід передбачає впровадження сучасних методів і стандартів навчання, які відповідають вимогам Всесвітньої митної організації; проведення тематичних тренінгів, семінарів, рольових ігор та інших освітніх заходів для працівників митниці, що здійснюють митний контроль.

Нормативно-правове забезпечення також потребує реалізації комплексу заходів в процесі імплементації концепції удосконалення митного контролю в Україні. Вітчизняне Законодавство з питань митного контролю перебуває нині на етапі становлення та адаптації до європейського, що є пріоритетною складовою інтеграції України до ЄС.

Міжнародні стандарти у сфері митного контролю формують міжнародні організації, такі як Всесвітня митна організація і Світова організація торгівлі. На сьогодні Україна є учасником таких угод (актів), ухвалених на рівні Всесвітньої митної організації (раніше Рада митного співробітництва): Конвенції про створення РМС 1950 р., Міжнародній конвенції про адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні й припиненні митних правопорушень (1980 р.), Митній конвенції про Гармонізовану систему опису і кодування товарів 1988 р., Митній конвенції про тимчасове ввезення (1990 р.). Участь у конвенціях передбачає не лише використання їхніх положень, а й відповідне закріплення їхніх норм у національному законодавстві. Після ухвалення відповідного нормативно-правового акта, яким підтверджується

згода на участь України в конвенції та використання її положень, центральні органи виконавчої влади мають адаптувати свої нормативно-правові акти до положень цієї конвенції, оскільки норми міжнародного права, на використання яких наша країна надала згоду, мають вищу юридичну силу, ніж акти національного законодавства.

Зазначимо, що недосконале митне законодавство є найбільшою для підприємств-респондентів проблемою, пов'язаною з роботою митниць. Аналізуючи проблеми функціонування митниць, представники підприємств, що здійснюють ЗЕД, найчастіше повідомляють про недосконале митне законодавство. На цю проблему вказують 47% підприємств, що взяли участь в опитуванні. При ранжуванні проблем 30% опитаних визначили проблему митного законодавства першочерговою для вирішення. Як і в 2016 р., недосконалість митного законодавства є першою серед перешкод, пов'язаних із роботою митниць. Проте частка респондентів, які повідомили про цю проблему, зменшилась у 2017 р. порівняно з 2016 р., коли на труднощі, пов'язані із митним законодавством, вказала більшість опитаних (56%) [3].

Отже, удосконалення нормативно-правового забезпечення митного контролю потрібно здійснювати за такими основними напрямками:

1) підготовка та ухвалення нормативно-правових актів, що визначатимуть реалізацію митного контролю новоствореної Державної митної служби України. При цьому однією з умов ефективного здійснення митного контролю є створення такого правового поля, яке забезпечить незалежність і відсторонення політичних спільнот та груп, які представляють економічні інтереси певного кола осіб. Саме ця умова є запорукою прозорого та ефективного здійснення митного контролю. З огляду на це одним із завдань держави є забезпечення ДМСУ такої незалежності;

2) гармонізація нормативно-правової бази митного контролю відповідно до стандартів митного права ЄС, оскільки це пріоритетна сфера, яка визначена в основних міждержавних (ст. 9, 10, 51, 76 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їхніми

державами-членами; гл. 5, дод. XV до гл. 5 Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, і Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами – з іншого та внутрішньодержавних актах (Постанова Кабінету Міністрів України № 1496 «Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 16 серпня 1999 р. Закони України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу») [41];

3) оновлення діючої Гармонізованої системи з метою подальшого прийняття Комбінованої номенклатури, як цього вимагає Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами та їхніми державами-членами. Такі підходи дадуть змогу мінімізувати суперечності, які виникають між суб'єктами митного декларування та митними органами щодо правильності визначення товарних кодів. Загалом поділяємо позицію про те, що міжнародні правові норми вагомо впливають на процедуру митного контролю, оскільки вони здатні спростити її – зменшити кількість стадій проведення, якщо це передбачено спільними домовленостями, і навпаки, ускладнити у випадках, коли між країнами сформувались неконструктивні відносини, які відображено в конкретних положеннях зовнішньої політики [142]. Зазначимо, що на сьогодні діяльність митних органів при здійсненні митного контролю більшою мірою спрямована на досягнення тих чи інших результатів шляхом «примусу і сили», ніж через компроміс між митними інституціями та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;

4) розроблення та удосконалення нормативно-правових засад спрощення та модернізації митних процедур на кордонах і всередині держави. Передумовами законодавчого закріплення таких засад в Україні були 105/106 сесії Ради Всесвітньої митної організації в 2005 р., в ході яких прийнято Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі. Останні

спрямовані на посилення реалізації правоохоронної функції митними адміністраціями та спрощення умов здійснення зовнішньої торгівлі для суб'єктів господарювання, які дотримуються законодавства. Правові основи Рамкових стандартів щодо здійснення митного контролю викладені в ст. 564 МК України: з метою вдосконалення митного контролю центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, підтримує зв'язки з митними адміністраціями зарубіжних держав та укладає з ними відповідні міжвідомчі договори в установленому законом порядку. Вважаємо, що реалізація на практиці таких законодавчих вимог має забезпечити удосконалення системи підзаконних актів. Це дасть змогу зреалізувати вимоги щодо удосконалення митного контролю в Україні;

5) ухвалення Верховною Радою України нового профільного закону про Державну (Національну) митну службу України як незалежного органу в системі виконавчої гілки влади, що є можливим варіантом вирішення організаційних і нормативно-правових проблем при реалізації митного контролю в Україні. Так, у січні 2016 р. зареєстровано проект Закону України «Про Національну митну службу України». Метою прийняття законопроекту було створення Національної митної служби України як органу виконавчої влади, який забезпечуватиме захист митних інтересів і митну безпеку країни, регулювання зовнішньої торгівлі, захист внутрішнього ринку, розвиток економіки нашої держави та її інтеграцію зі світовою економікою, наповнення державного бюджету, протидію митним правопорушенням [122]. Вважаємо, що запропонований законопроект є одним із можливих варіантів оптимізації розподілу владних повноважень на здійснення митного контролю загалом та підвищення ефективності митного постаудиту зокрема;

б) підготовка законопроекту, який передбачатиме внесення змін до відповідних законів щодо спрощення процедури проведення як митного контролю, так й інших видів державного контролю з встановлення норм щодо вибіркової їхнього здійснення на основі системи аналізу ризиків;

7) формування правового поля щодо приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС/ЄАВТ та створення транзитної системи, яка підтримує ефективний митний контроль та передбачає використання сучасних технологій під час контролю за доставкою вантажів.

У процесі реалізації на практиці концепції удосконалення митного контролю в Україні важливе значення має комплекс заходів функціонального забезпечення такої концепції:

1) оновлення технічних засобів митного контролю. Приблизно кожне четверте підприємство-респондент називає такі проблеми функціонування митниці, як використання застарілого технічного оснащення, у тому числі комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення (ПЗ). Про кожну з цих проблем повідомили 26% опитаних. Важливість проблеми застарілості технічного оснащення дещо зростає порівняно з 2016 р., коли на неї вказувало 22% підприємств-респондентів. Це може бути пов'язано із плином часу, за який неоновлене обладнання дедалі більше застарівало, або з поступовим переходом митниць на електронний документообіг. З огляду на це невідповідність технічного оснащення, в тому числі комп'ютерного обладнання та ПЗ, стає щораз актуальнішою проблемою.

Оцінки технічного оснащення митниці суттєво відрізняються за регіонами. Найвищі оцінки визначили підприємства Рівненської та Івано-Франківської областей (68% респондентів переважно або повністю позитивно оцінюють технічне оснащення митниці), а також Кіровоградської (67%), Вінницької (66%), Полтавської (66%) та Херсонської (65%). Найнижчими оцінки були в підприємств Волинської (лише 36% опитаних оцінили позитивно технічне оснащення митниці) та Тернопільської (39%) областей. Вирішення цієї проблеми можливе за запровадження сучасних доглядових технологій та обладнання для зважування транспортного засобу і сканування без відкриття вантажу, інтелектуального спостереження та ін.;

2) модернізація інформаційного забезпечення митного контролю в Україні. Базовим аспектом в інформаційному забезпеченні митних органів має

бути скоординованість інформаційно-телекомунікаційних систем, взаємообмін даними електронних баз, причому лише через мережі електронної пошти, вдосконалення та подальший розвиток автоматизованих систем, які функціонують у системі митних органів і базуються на сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологіях. Зазначимо, що в процесі боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил митним органам важливо удосконалити інформаційний обмін з інформаційними системами інших правоохоронних органів України, наприклад, Інтегрованою міжвідомчою автоматизованою системою обміну інформацією з питань контролю осіб, транспортних засобів і вантажів, які перетинають державний кордон, «Аркан», адміністратором якої є прикордонна служба; Інтегрованим національним банком про транспортні засоби Національної поліції України, до якого належать такі інформаційно-пошукові підсистеми, як «Автомобіль», «Викрадення» («Угон»), «Документ» (викрадені чи загублені реєстраційні документи), «Номерний знак» (викрадені чи загублені державні номерні знаки) тощо [76]. Доречним також є забезпечення функціонування автоматизованої системи обміну документами за міжнародними моделями даних (EU Customs Data Model);

3) мінімізація забюрократизованості та вразливості для корупції процедур здійснення митного контролю, а також дозвільної системи, яка передбачає необхідність отримання великої кількості погоджень і дозволів. Для цього доречно здійснити повний перегляд митних процедур та процесів на предмет автоматизації та зменшення впливу людського фактора там, де це можливо, за допомогою технологій та/або деталізації правил; де зменшення впливу людського фактора неможливе, запровадити ефективну систему моніторингу та контролю;

4) зменшення кількості фізичних перевірок товарів для представників сфери бізнесу, які дотримуються законодавства, шляхом застосування системи аналізу ризиків і використання сучасних доглядових технологій. Такі заходи є

можливими при наданні більшої ваги показникам дотримання норм законодавства при визначенні фізичних форм митного контролю товарів;

5) покращення процедури функціонування системи управління ризиками (СУР) при проведенні митного контролю. Доцільним вважаємо системний перегляд профілів ризику, моніторинг результатів митних формальностей за результатами застосування системи управління ризиками, розробку та впровадження детальних інструкцій щодо особливостей функціонування та/або застосування системи управління ризиками, їхнє затвердження організаційно-розпорядчими документами, встановлення регламентів виконання всіх заходів контролю, передбачених АСАУР (вилучити розподіл на обов'язкові / необов'язкові заходи та можливість прийняття інспектором рішення про виконання/невиконання як корупційний фактор); впровадження ризиків, які стосуються діяльності митних брокерів, керівників міжнародних компаній; розширення джерел отримання інформації про процес аналізу ризиків при здійсненні митного контролю. Важливою є оптимізація застосування систематичних, комплексних, гнучких і послідовних процедур митного контролю на основі аналізу митних ризиків. З огляду на це вважаємо, що представлена концепція удосконалення митного контролю має бути ризикоорієнтованою;

6) міжнародне співробітництво при здійсненні митного контролю. Пріоритетним напрямком вважаємо міждержавний обмін інформацією, яка безпосередньо стосується питання законності переміщення товарів через митний кордон. Укладення дво- та багатосторонніх угод у цьому напрямку дасть змогу своєчасно вживати заходи щодо запобігання, виявлення та припинення порушення митного законодавства і не створить загрози не лише фінансовій, а й національній безпеці загалом. Важливим завданням міжнародної співпраці є активніше налагодження зв'язків із Всесвітньою митною організацією (ВМО), оскільки в сучасних умовах розвитку міжнародної торгівлі ефективно здійснення зовнішньоекономічних операцій і проведення

митного контролю неможливе без інституту, який регулюватиме митні відносини на глобальному рівні;

7) удосконалення митного постаудиту. Такий напрямок здійснення митного контролю виконує функцію так званого страхування щодо достовірності визначення даних про країну походження товару, митної вартості товарів, правильності класифікації товарів та іншої інформації після спрощеного їхнього випуску. Митний постаудит, який передбачений Кіотською конвенцією, має забезпечувати комплексне управління ланцюгом постачання товарів. Для впровадження такої форми митного контролю важливо на сьогодні передбачати заходи стримування: можливість витребування будь-яких документів на товар після розміщення у заявлений режим; відповідальність імпортерів та пов'язаних осіб за порушення вимог щодо збереження документів; санкції у разі виявлених порушень митного законодавства (імпортерів, брокерів, митників). Доцільно також розробити та впровадити ефективні алгоритми оцінювання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоекономічних операцій для визначення об'єктів проведення постмитного аудиту;

8) розвиток кінологічного супроводу контрольних процедур при перетині митного кордону України. Кінологічне забезпечення є складовою комплексного механізму боротьби з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів і вибухових речовин. Для успішного використання кінологічних підрозділів в протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів та вибухових речовин дієвою передумовою є ефективна система професійної підготовки кінологічних команд. У процесі здійсненні митного контролю кінологічні методи виявлення предметів контрабанди мають певні переваги: поряд із технічними та людськими ресурсами зводять до мінімуму корупційну складову.

Отже, представлений комплекс заходів щодо інституційного, нормативно-правового та функціонального забезпечення дасть змогу на практиці успішно зреалізувати ризикоорієнтовану концепцію удосконалення

митного контролю в Україні та забезпечити ефективний митний захист і протидію контрабанді товарів та порушенням митних правил.

3.3. Стратегічні вектори трансформації митного контролю у забезпеченні митної безпеки України

Сучасні умови соціально-економічного розвитку характеризуються високою мобільністю факторів виробництва, що зумовлює постійні транскордонні переміщення товарів, транспортних засобів та особистих речей. Вхід України в Світову організацію торгівлі й асоціація з Європейським Союзом визначили перед державою завдання виконання митних умов названих організацій. Це, з одного боку, дає можливість нашим громадянам і підприємцям використовувати переваги участі в СОТ та безвізового режиму з ЄС, а з іншого – вимагає дотримання визначених вимог і правил. Насамперед постає необхідність лібералізації митних зобов'язань щодо зниження тарифного регулювання та нетарифних заходів, а це спричинює ризики послаблення ефективності митного контролю та викликає загрози зниження митної безпеки України. Відповідно перед Україною постало важливе завдання: забезпечення ефективності митного контролю для мінімізації ризиків і загроз митної безпеки.

Представлене у Митному кодексі України [82] визначення митного контролю вказує на те, що основним його завданням в нашій країні є забезпечення дотримання митного законодавства. Погоджуючись із цим твердженням, зауважимо, що забезпечити виконання митного законодавства можна різними способами. Однак міжнародні стандарти передбачають виконання мінімуму процедур, щоб переконатись у відсутності порушень законодавчих норм. До таких процедур належать: використання системи управління ризиками, перенесення основних заходів митного контролю на етап після випуску товарів у вільний обіг, застосування засобів електронних комунікацій та інформаційних технологій і проведення митними органами

держав спільних заходів митного контролю. Митні органи України впроваджують багато новацій при виконанні митних формальностей, однак на практиці виникають проблеми й окремі аспекти потребують вдосконалення. Ще більше проблематика вдосконалення митного контролю актуалізується на тлі необхідності ліквідації ризиків і загроз митній безпеці України.

Як зазначалось, митна безпека передбачає стан захищеності митних інтересів держави, а митні інтереси – це національні інтереси держави, забезпечення та реалізація яких досягаються шляхом здійснення державної митної справи [82].

За Митним кодексом України, до державної митної справи належать: встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їхній митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності органів доходів і зборів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи [82].

В межах об'єкта дослідження вагомий інтерес становить саме митний контроль та заходи, пов'язані з ним. Однак перед тим, як сформулювати стратегічні вектори трансформації митного контролю, доцільно обґрунтувати, в яких сферах та на запобігання яким загрозам мають бути спрямовані згадані вектори.

З огляду на те, що у митному законодавстві України визначення митної безпеки сформульовано через митні інтереси, а останні базуються на національних, необхідно конкретизувати, які саме національні інтереси можна захистити за допомогою здійснення ефективного митного контролю.

Митний контроль, який здійснюють митні органи України, корелюється із

більшістю пріоритетів національних інтересів держави. До життєво важливих національних інтересів України належать такі:

- дотримання прав і свобод людини і громадянина;
- забезпечення суверенітету України, її територіальної цілісності, недоторканності державного кордону: демократичного конституційного ладу, верховенства права;
- забезпечення конкурентоспроможності держави й економічного добробуту населення шляхом всебічного розвитку людського, науково-технічного, інноваційного потенціалів країни;
- збереження й розвиток духовних і культурних цінностей суспільства;
- створення безпечних умов життєдіяльності, захисту навколишнього та природного середовища;
- створення умов для сприйняття держави міжнародним товариством як повноцінного і рівноправного його члена [125].

Відповідно до цього основні завдання митного контролю в процесі забезпечення досягнення національних інтересів держави формують потреби суспільства у таких сферах: економічній, соціальній, екологічній, духовній, військовій, інформаційній, технологічній, демографічній, політичній тощо.

Будь-які заходи митного контролю можуть одночасно забезпечувати національні інтереси в різних сферах суспільства. З огляду на це доцільно окреслити стратегічні завдання, досягненню яких має сприяти митний контроль, за наведеними сферами.

З економічної точки зору, стратегічним завданням митного контролю має бути збереження та примноження матеріальних ресурсів держави. Конкретизуючи це завдання, зазначимо, що його досягнення передбачає контроль як за фінансовими, так і за іншими матеріальними ресурсами. Зокрема, митний контроль має виконувати безпосередню функцію дотримання законодавства щодо переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України. Це сприяє забезпеченню продовольчої безпеки держави, захисту внутрішнього ринку від неякісного імпорту і національного

товаровиробника від недобросовісної конкуренції, повноті та своєчасності надходження митних платежів тощо.

Ефективно організований митний контроль має запобігти таким економічно та суспільно-негативним явищам, як порушення митних правил і контрабанда. За руху товарів поза митним контролем Україна щороку втрачає мільярдні обсяги митних платежів. Національні товаровиробники не витримують нерівної конкуренції з нелегально завезеними в Україну товарами, що знижує внутрішнє виробництво. Відповідно стратегічним завданням митного контролю є мінімізація руху товарів через митний кордон поза митним контролем.

З процесом контрабанди та порушенням митних правил пов'язані завдання митного контролю у соціальній сфері. Насамперед між соціальними пріоритетами держави та митним контролем простежується безпосередній зв'язок. Так, завданням митного контролю є не тільки запобігання руху товарів поза митним контролем, а й недопущення неякісного імпорту, соціально-шкідливих і небезпечних для життя та здоров'я населення товарів і предметів.

Нині відсутні вартісні критерії контрабанди і вона розглядається у вітчизняному законодавстві крізь призму заборони переміщення через митний кордон такого переліку товарів: культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [69]. На нашу думку, контрабанда є насамперед соціально небезпечним явищем, а вже потім економічним. Це зумовлено тим, що більшість із перелічених предметів може негативно впливати на здоров'я населення, загрожувати їхньому життю чи завдавати іншу соціальну шкоду.

Безпосереднім завданням митного контролю у соціальній сфері держави також є захист прав споживачів, який втілюється через контроль за якістю продукції. Переважно неякісні товари намагаються перевозити поза митним

контролем або з приховуванням від нього. Виявлення таких товарів дає змогу запобігти вживанню неякісних продуктів і користуванню шкідливими речами.

Опосередковано митний контроль впливає на соціальну сферу через фінансові механізми. Як зазначалось, ефективна організація митного контролю сприяє збільшенню надходжень митних платежів. Останні можуть спрямовуватись на соціальні виплати населення або фінансування соціальних об'єктів, що стимулює соціальний розвиток суспільства. Теперішнім прикладом участі митних органів у фінансуванні соціальної сфери суспільства є спрямування коштів від розмитнення автомобілів з іноземною реєстрацією до Пенсійного фонду України, який належить до фондів соціального страхування.

Із соціальною сферою суспільства щодо впливу митного контролю тісно взаємопов'язана екологічна. Зокрема, митний контроль має запобігти неконтрольованому ввезенню в Україну екологічно небезпечних речовин і матеріалів, техніки, технологій, збудників хвороб людей, тварин, рослин тощо.

На нашу думку, екологічна складова національної безпеки для України є однією з найважливіших поряд з економічною і соціальною. Довготривало в Україні не надавалось вагомому значення екологічному розвитку, що призвело до забруднення землі, повітря та водних ресурсів. Однак сталий розвиток, ідеологія якого є домінуючою у світі на початку третього тисячоліття, передбачає поряд з економічним та соціальним розвитком екологічну безпеку. Інакше кажучи, нині високі темпи економічного розвитку не допустимі за погіршення екології. Отже, митний контроль поряд з іншими видами контролю має відігравати важливу роль у збереженні навколишнього середовища та недопускати погіршення екологічної ситуації в державі.

З точки зору забезпечення національних інтересів, митний контроль може впливати також на духовну сферу суспільства. Безпосередньо це обґрунтовано на законодавчому рівні у визначенні контрабанди. Так, одним із видів предметів, вивезення яких вважається контрабандою, є культурні цінності. Такого роду цінності завжди були об'єктом нелегальної торгівлі, особливо на міжнародному рівні. Відповідно митниця є вагомим бар'єром на шляху

нелегального вивезення культурних цінностей з України, а інструментом виявлення такого роду протиправних дій визначено митний контроль.

Питання збереження культурної та духовної спадщини України особливо актуалізувались на сучасному етапі державотворення. У процесі створення, утвердження та поширення засад Православної церкви України є загрози вивезення за кордон ікон та інших духовних цінностей із православних святинь іншого підпорядкування. Вважаємо, що в такій ситуації потрібно активізувати всі інструменти митного контролю для збереження духовної спадщини держави.

Україна близько п'яти років перебуває у стані неоголошеної війни. Нині військова сфера національних інтересів держави є особливо пріоритетною. В такій ситуації постає необхідність жорсткого контролю за ввезенням і вивезенням зброї та інших військових атрибутів. Особливо вразливою є східна ділянка митного кордону України, на якій сконцентровані загрози щодо нелегального перевезення зброї. Митні органи України не в змозі контролювати ділянку кордону на окупованій території України, тому навіть на підконтрольну державі територію може потрапляти зброя. В стані війни загрози ввезення зброї актуалізуються й на інших ділянках митного кордону України. Відповідно на митний контроль покладаються стратегічні завдання щодо недопущення нелегального ввезення зброї і збереження національних інтересів у військовій сфері.

Актуальними також є завдання митного контролю в інформаційній сфері. З нею пов'язані національні інтереси, які можуть постраждати внаслідок ведення неправильної державної інформаційної політики та відсутності захисту інформації. Аналізуючи законодавче визначення контрабанди, зауважимо, що засоби негласного отримання інформації також належать до предметів контрабанди, що безпосередньо вказує на можливість впливу митного контролю на інформаційну складову національних інтересів держави.

Крім цього, через митний кордон можуть переміщуватись різноманітні носії інформації, яка може становити загрозу національному суверенітету,

територіальній цілісності держави чи суперечити іншим національним інтересам України.

Так, з метою запобігання застосуванню до громадян України методів інформаційної війни і дезінформації й розповсюдженню ідеології людиноненависництва, фашизму, ксенофобії та сепаратизму, зупинення посягань на територіальну цілісність і визначений Конституцією України державний устрій до ввезення на митну територію країни заборонені певні книги, видані російською мовою [33]. Відповідно завдання митного контролю полягає у недопущенні ввезення таких книг, а також інших носіїв інформації, які можуть спричинити наведені вище дії.

Крім цього, інформація – це часто продукт, який має ліцензійний захист, і завдання митних органів полягає у недопущенні порушень прав інтелектуальної власності, що часто спостерігається при ввезенні та реалізації неліцензійних лазерних дисків.

Процес митного контролю може бути пов'язаний із захистом національних інтересів в інших сферах, зокрема технологічній, демографічній, політичній тощо. Таким чином, можна стверджувати, що митний контроль через взаємозв'язок і вплив на національні інтереси держави відіграє важливу роль у забезпеченні митної безпеки України. Окреслені завдання митного контролю щодо захисту національних інтересів вказують на його широкі можливості та визначають необхідність формування стратегічних векторів трансформації.

З наведених вище алгоритмів впливу митного контролю на окремі суспільні сфери очевидно, що процес забезпечення митної безпеки здійснюється як за допомогою заходів фіскального характеру, так і регулюючих механізмів. Відповідно основні вектори вдосконалення митного контролю, які мають посилити митну безпеку України, потрібно сконцентрувати як на збільшенні фіскальних надходжень до бюджету, так і на захисті внутрішнього ринку від неякісного імпорту, ввезенні товарів і предметів, які можуть зашкодити життю та здоров'ю громадян, вивезенні з країни стратегічно

важливих товарів.

З метою формування логіки дослідження та систематизації наукових результатів обґрунтуємо підходи до активізації митного контролю в Україні як інструментів забезпечення митної безпеки держави (рис. 3.9). Критеріальними ознаками класифікації визначено форму та спосіб впливу векторів активізації митного контролю, суб'єктів ЗЕД, напрямок руху товару, період проведення, окремі митні формальності, форми митного контролю та види транспорту, за допомогою якого відбувається перетин митного кордону. Окремі з наведених груп векторів вдосконалення митного контролю збігаються, однак запропонована класифікація дасть змогу визначити, яким чином окремий захід у сфері вдосконалення митної справи впливатиме на забезпечення митної безпеки України, на якому етапі митного контролю він спрацьовуватиме, кого стосуватиметься тощо.

За формою впливу пропонуємо виокремити законодавчі та організаційні вектори вдосконалення митного контролю. Будь-які заходи у сфері митної справи втілюються у практику за допомогою нормативно-правового забезпечення.

Проте норми, висвітлені у світовому митному законодавстві, яке ратифікувала Україна, Митному кодексі України, законах України обґрунтовують загальні положення функціонування митної системи держави, вказують на наявність чи відсутність окремих явищ чи процесів, тому внесення змін до цих нормативних документів вважаємо законодавчими векторами вдосконалення митного контролю.

Відповідно пропозиції, як краще проводити митний контроль безпосередньо на митницях, митних постах, якими технічними засобами чи як правильно інтерпретувати документацію тощо, вважаємо організаційними векторами вдосконалення митного контролю.

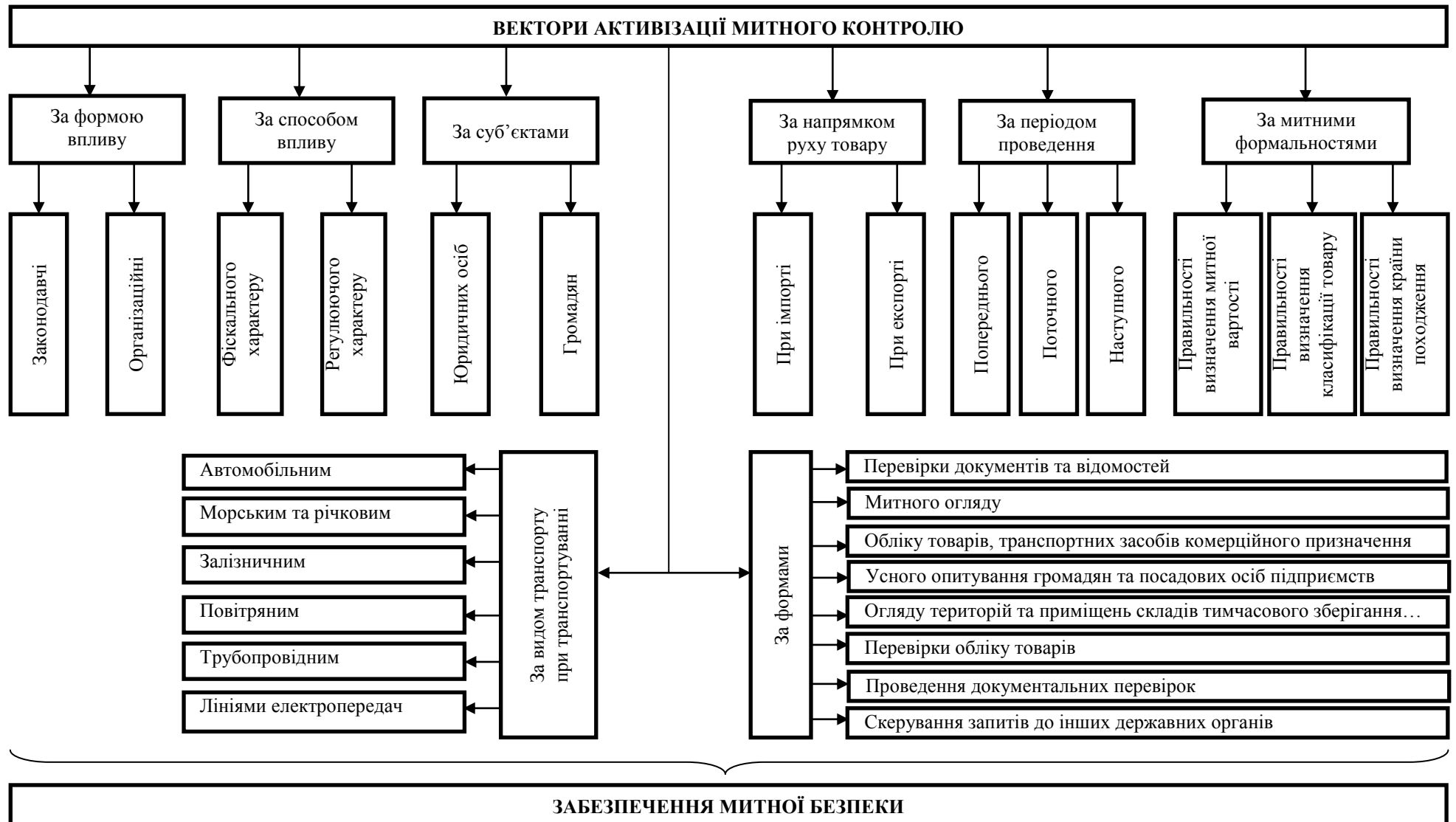

Рис. 3.9. Систематизація підходів до активізації митного контролю в Україні як інструментів забезпечення митної безпеки держави

Джерело: складено автором самостійно.

Одним із найважливіших законодавчих векторів, на нашу думку, є формування правового поля для функціонування в Україні інституту уповноваженого економічного оператора (УЕО). З одного боку, це дасть змогу виконати вимоги міжнародної спільноти щодо спрощення митних формальностей, а з іншого – стежити за ефективністю митного контролю та забезпечити баланс інтересів між спрощенням митних процедур і забезпеченням фіскальної безпеки.

Основоположним нормативним документом, який передбачає спрощення митних процедур, є Кіотська конвенція про гармонізацію та спрощення митних процедур [169]. Ця конвенція містить набір універсальних підходів, які мають застосовуватись для здійснення ефективного митного контролю, а її положення відповідають потребам митних органів і вимогам митної торгівлі. В документі зазначено, що досягти балансу інтересів у процесі спрощення та гармонізації митних процедур можна за допомогою таких заходів:

- реалізації програм, спрямованих на неперервну модернізацію митної практики та процедур з метою підвищення ефективності та результативності;
- застосування передбачуваних, послідовних і прозорих митних процедур;
- надання зацікавленим сторонам необхідної інформації щодо митного законодавства, нормативних актів, адміністративних рекомендацій, процедур і практики;
- використання сучасних методів, таких як управління ризиками та контроль на основі аудиту, а також максимальне застосування інформаційних технологій;
- співробітництва з іншими національними органами, адміністраціями інших країн і представниками сфери бізнесу;
- впровадження відповідних міжнародних стандартів;
- надання постраждалим сторонам доступу до процесів адміністративного і судового нагляду.

Детальніше окремі аспекти збалансування інтересів спрощення митних процедур і забезпечення фіскальної безпеки відображено в Рамкових стандартах забезпечення безпеки та спрощення митної торгівлі Всесвітньої митної організації [175]. Про необхідність посилення співпраці між країнами СОТ щодо спрощення процедур торгівлі та дотримання міжнародних правил також наголошено в Угоді СОТ про спрощення міжнародної торгівлі, укладеній на дев'ятій Міністерській конференції Світової організації торгівлі у грудні 2013 р. на острові Балі в Індонезії [159]. Ця угода ратифікована Верховною Радою України в 2015 р.

Зазначимо, що багато країн-членів ВМО поступово запроваджує положення Кіотської конвенції, Рамкових стандартів ВМО та Угоди СОТ про спрощення міжнародної торгівлі. Зокрема, в США започатковано програми «Співпраця митниці-бізнесу проти тероризму» (С-ТРАТ – Customs-Trade Partnership Against Terrorism) та ініціатива з безпеки контейнерів (CSI – Container Security Initiative). Програма С-ТРАТ спрямована на налагодження співпраці держави і бізнесу з метою зміцнення міжнародного ланцюга постачання та передбачає надання спеціальних сертифікатів економічним операторам, які добровільно погодилися прийняти й інтегрувати рекомендації з безпеки в межах цієї програми [87, с. 49–50].

В Європейському Союзі програми забезпечення безпеки ланцюга поставок реалізовані через запровадження інституту УЕО та системи EORI (Economic Operator Registration and Identification). Новим Митним кодексом ЄС, який набув чинності з 1 травня 2016 р., на митні органи покладено завдання підтримання належного балансу між митним контролем і спрощенням процедур законної торгівлі [87, с. 50].

Законодавчі основи функціонування УЕО закладено у Митному кодексі України в 2012 р. Проте на практиці сертифікатів УЕО досі не видано. Це зумовлено законодавчою неврегульованістю функціонування цього інституту. Дієвий механізм інституту УЕО, аналогічний до того, що функціонує в ЄС, з перспективою подальшого взаємного визнання, що передбачено ст. 80 Угоди

про асоціацію України з Європейським Союзом та визначено одним з основних базисів митного співробітництва між Україною та ЄС, пропонується запровадити шляхом внесення змін до Митного кодексу України. Зокрема, з ініціативи Кабінету Міністрів України в червні 2016 р. розроблено та подано на розгляд Верховної Ради України Проект Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо уповноваженого економічного оператора та спрощень митних формальностей». Проект не ухвалено і за станом на грудень 2018 р. останньою подією у процедурі його проходження є повернення документа на доопрацювання ініціатору, що відбулося 20.03.2018 р. Вважаємо, що запровадження інституту УЕО є нагальною потребою сьогодення, що дасть змогу спростити умови міжнародної торгівлі для законослухняних суб'єктів ЗЕД. Проте при встановленні критеріїв надання такого права необхідно застосовувати виважений підхід, оскільки отримання статусу УЕО суб'єктам ЗЕД із ризиковою історією може знизити ефективність митного контролю і посилити ризики фіскальної безпеки України.

Важливим вектором законодавчого вдосконалення митного контролю також є закріплення у Митному кодексі України його поділу за ступенем проведення на попередній, поточний та наступний або постаудит.

1 вересня 2017 р. набула чинності Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, розділ IV якої – «Торгівля: питання пов'язані з нею» – передбачає поступове скасування ввізних і вивізних мит. У такому разі постає питання застосування не поточних, а подальших методів митного контролю, які мають бути прописані у митному законодавстві. У митних кодексах багатьох держав присутнє поняття «митний постаудит», натомість у Митному кодексі України формою митного постаудиту є документальна перевірка, яка передбачена ст. 345.

З огляду на зазначене пропонуємо у Митному кодексі України законодавчо закріпити такий вид митного контролю, як митний постаудит, та передбачити форми митного контролю, які можна застосовувати при його проведенні.

Митний постаудит потребує вдосконалення у частині організації його проведення. Після ліквідації Державної митної служби України як окремого органу функції з проведенню митного постаудиту делеговані фіскальним органам, а саме Департаменту аудиту. Таким чином, окремі митниці нині позбавлені права здійснювати функції митного постаудиту, що знижує його ефективність.

Крім цього, штатна чисельність кваліфікованих кадрів, що здійснюють документальний контроль в Україні зараз не перевищує 500 осіб, яких недостатньо зважаючи на обсяги зовнішньоторговельних операцій та наявність тіньових оборудок у цій сфері [78]. Саме тому доцільно закріпити функції митного постаудиту за митними підрозділами ДФС України та безпосередньо митницями, а також розширити штат працівників, які задіяні у здійсненні цього виду контролю.

Одним із нагальних організаційних векторів вдосконалення митного контролю є надання митним органам можливості доступу до баз даних інших країн чи міждержавних об'єднань для обміну інформацією щодо митної вартості товарів, країни їхнього походження, коду товару тощо. Це дасть змогу більш точно визначати митну вартість товарів і нараховувати митні платежі відповідно до реальної митної вартості.

Серед організаційних векторів вдосконалення митного контролю варто вказати на важливість розвитку системи управління ризиками у забезпеченні митної безпеки України. Аналіз ризиків необхідно проводити на етапі подання попередніх відомостей (декларацій) щодо товарів, що прямують на митну територію України. Такий аналіз і запобігання порушенням не призводитимуть би до збільшення тривалості проходження митних формальностей і не створюватимуть перешкод для розвитку зовнішньоекономічних операцій.

Враховуючи тенденції децентралізації в державному управлінні, важливо також збільшувати повноваження митниць щодо формування та управління митними ризиками, а також зміни їхніх профілів.

Незважаючи на необхідність застосування всіх видів відповідальності до порушників митного та податкового законодавства, важливим є збереження «сервісних» властивостей роботи митних органів ДФС. Це особливо стосується сумлінних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, в яких відсутні митні правопорушення. З цією метою слід формувати автоматизовані реєстри суб'єктів, в яких розмежовувати їх за ступенем стійкості до порушення митних правил.

Здійснення митного контролю та оформлення товарів має відбуватись із застосуванням сучасних засобів технічного контролю на митній території України. Для цього потрібно продовжувати розвиток технічного забезпечення митних органів ДФС у напрямку, який відповідатиме би світовим стандартам у цій сфері.

Наступним критерієм класифікації векторів удосконалення митного контролю є спосіб впливу на забезпечення митної безпеки, за яким ми виокремлено вектори фіскального та регулюючого характеру. Стверджувати однозначно, що той чи інший захід у сфері вдосконалення митного контролю здійснюватиме або фіскальний, або регулюючий вплив неможливо, оскільки будь-які заходи можуть мати двояку дію. Так, наприклад, підвищення ставки мита може мати як фіскальний ефект у вигляді збільшення митних надходжень, так і регулюючий – зниження обсягів експорту чи імпорту товару. Однак більш точним критерієм має бути початкова мета запровадження певних змін у сфері здійснення митного контролю законодавчими чи виконавчими органами влади. Крім цього, вектори вдосконалення митного контролю, які мають запобігати митним правопорушенням щодо контрабанди, за способом впливу є заходами регулюючого характеру.

Найважливішою сферою митної справи в напрямку покращення митного контролю з метою збільшення надходжень митних платежів і посилення митної безпеки є контроль за правильністю визначення митної вартості. Хоча у цій сфері митне законодавство України відповідає міжнародним стандартам та деталізує процес визначення митної вартості, однак внутрішні протистояння

декларанта та митного органу завжди викликатимуть дискусії щодо встановлення бази нарахування митних платежів. Зацікавленість декларантів знизити митну вартість спонукає їх до пошуку варіантів класифікації товару за кодом, який дасть змогу це зробити та здійснення інших маніпуляцій. Загалом це створює проблеми затримок при митному оформленні або неефективного контролю внаслідок часових обмежень щодо здійснення митних формальностей. Ці проблеми можна вирішити за допомогою ширшого застосування аналізованого способу митного контролю – постаудиту.

Це дасть змогу забезпечити виконання міжнародних зобов'язань щодо спрощення міжнародної торгівлі; зменшити терміни проведення митного контролю; стимулювати фіскальні органи об'єктивно та аргументовано доводити свою позицію при контролі за митною вартістю; забезпечити дотримання міжнародних і національних стандартів щодо реалізації права аргументованого підтвердження задекларованої митної вартості декларантом; отримати більше часу фіскальним органам для перевірки правильності заявленої митної вартості; забезпечити уніфікацію процедур донарахування податкових зобов'язань за результатами коригування митної вартості з формалізованим Податковим кодексом України порядком донарахувань, що здійснюють контролюючі органи [49].

Утруднює механізм визначення митної вартості товарів обмеженість достовірної інформації щодо цін на відповідні товари. Оскільки проблема впливу митної вартості на фіскальні надходження спостерігається здебільшого при імпорті товарів, постає питання формування та постійного оновлення цінової інформації про товари іноземного виробництва. Така інформація актуальна не лише для митних органів у процесі визначення митної вартості, а й загалом для фіскальних цілей, зі статистичною метою тощо. Державна фіскальна служба України може використовувати таку інформацію також для цілей трансфертного ціноутворення.

З огляду на це пропонуємо створити окремий центр, який функціонуватиме у структурі Міністерства економічного розвитку і торгівлі

України та здійснюватиме моніторинг цінової політики з основними групами товарів. Для зберігання та обміну інформації доцільно вести електронну базу даних, доступ до якої мають мати органи ДФС та інші зацікавлені державні структури.

Разом із цим, у структурі митних органів актуальним буде створення програмного продукту, який дасть змогу не тільки визначати митну вартість товару за кодом УКТЗЕД, а й підбирати код товару згідно з його характеристиками та описом відповідно до еталонного опису.

Регулюючі вектори вдосконалення митного контролю можна поділити на ті, які безпосередньо визначають митний контроль, та опосередкованого впливу на його ефективність. На нашу думку, безпосередній вплив на ефективність митного контролю мають державні важелі заборонного характеру, зафіксовані у законодавстві, що мають бути превентивними щодо митних правопорушень. Так, у Кримінальному кодексі України визначено поняття «контрабанда», перелік предметів, переміщення яких вважається контрабандою, і відповідальність за вчинення такого роду злочину. Отже, наявність норми заборони переміщення через митний кордон окремих предметів є превентивним заходом щодо вчинення митних правопорушень. А регулюючим елементом у такому разі є рівень відповідальності за вчинені протиправні діяння.

На ефективність митного контролю опосередковано впливають інші регулюючі заходи, які держава здійснює у соціально-економічній сфері. Причиною багатьох злочинів є низький соціально-економічний рівень розвитку прикордонних територій, населення яких намагається заробляти на перевезеннях товарів, транспортних засобів чи інших предметів через кордон із подальшою їхньою реалізацією. Регулюючим вектором вдосконалення митного контролю в цьому разі має бути стимулювання процесів соціально-економічного розвитку прикордонних територій України, що дасть змогу населенню уникати ризиків порушення митного законодавства за зникнення потреби здійснювати такого роду діяльність.

Ще одним превентивним заходом регулюючого спрямування є

проведення інформаційної кампанії легалізації ведення бізнесу, пов'язаного із зовнішньоекономічною діяльністю. Державним органам, зокрема ДФС України, доцільно активізувати інформаційно-просвітницьку діяльність щодо негативного впливу контрабанди й інших митних правопорушень на соціально-економічний розвиток України.

За суб'єктами здійснення зовнішньоекономічної діяльності вектори вдосконалення митного контролю можна поділити на ті, які стосуються юридичних осіб та громадян. Більшість розглянутих проблем і напрямів їхнього вирішення відображали здійснення господарської діяльності юридичних осіб. Проте в умовах функціонування безвізового режиму з Європейським Союзом актуалізуються виклики та загрози порушення митного законодавства громадянами. Особливо це стосується здійснення фізичними особами контрабанди товарів.

В умовах спрощеного прикордонного та митного контролю доцільно активізувати роботу кінологічної служби, що дасть змогу знизити обсяги контрабанди тютюнових виробів і наркотиків. Важливо також підвищити якість психологічної підготовки працівників митних органів, які безпосередньо контактують з громадянами, які перетинають митний кордон, що дасть змогу застосовувати додаткові методи митного контролю саме до порушників митного законодавства.

За напрямком руху товару вектори вдосконалення митного контролю можна поділити на ті, які застосовуються при імпорті та експорті. Більшість науковців досліджує ризики, які можуть виникати при імпорті товарів на територію України, оскільки цей митний режим передбачає найбільше надходжень митних платежів і відповідно може становити загрозу митній безпеці держави. Найбільшими загрозами цього режиму є заниження митної вартості та неякісний імпорт.

Однак маніпуляції з митною вартістю товару можуть мати негативні наслідки також при експорті товарів. Основними проблемами, які можуть виникати при заниженні чи завищенні митної вартості у митних режимах

імпорту та експорту, є такі [49]:

- завищення вартості експорту: збільшення бюджетних втрат від виплати відшкодування ПДВ, імовірність припливу незаконних фінансових потоків у країну, деструктивні процеси на внутрішньому ринку – штучне створення товарних дефіцитів і підвищення цін для внутрішнього споживача, номінальне посилення експортної орієнтованості національної економіки; зростання тенденції до отримання незаконних прибутків;
- зниження вартості експорту: частина реально отриманої валютної виручки не репатріюється до країни; існує ймовірність застосування санкцій, зокрема введення антидемпінгових і компенсаційних мит, у разі, якщо вартість ввезених товарів є нижчою, ніж їхня вартість у країні ввезення; наявна можливість виникнення дефіциту товарів на внутрішньому ринку та/або підвищення їхніх цін;
- завищення вартості імпорту: вплив на формування різновекторних пріоритетів митної та податкової політики країни; вивезення капіталів з України; створення додаткового тиску на цінову політику; монополізація товарних ринків; формування цінових індикативних бар'єрів у вигляді завищеної ціни для імпортерів; продаж товарів за завищеними цінами;
- зниження вартості імпорту: створення негативних факторів впливу на виконання дохідної частини державного бюджету; значний тиск з боку «сірого» імпорту на окремі галузі національної економіки; загострення проблеми «критичного» імпорту; можливість придбання імпортних споживчих товарів за нижчими цінами; використання неконтрольованих фіктивних товарних потоків.

Саме тому важливо активізувати вектори вдосконалення митного контролю як при імпорті товарів на територію України, так і при експорті за її межі. В останньому разі доцільно зосередити увагу на регулюючих інструментах щодо вивезення стратегічної продукції та сировини. На нашу

думку, доцільно більшою мірою диференціювати ставки митного тарифу за ступенем обробки товару, щоб стимулювати експорт продукції з більшою часткою доданої вартості. Варто також обмежити вивезення товарів, які є дефіцитними з позиції попиту, щоб їх не довелось через деякий період імпортувати.

Окремі вектори вдосконалення митного контролю за критерієм його проведення та митними формальностями розглянуто частково, оскільки вони взаємопов'язані з іншими критеріальними ознаками. Визначимо надалі класифікацію за видами транспорту. Загалом контроль при транспортуванні кожним із видів транспорту має певні особливості, відповідно порушення митного законодавства також можуть мати власну специфіку. За статистикою, найбільша кількість скоєння митних злочинів спостерігається при транспортуванні автомобільним транспортом.

З огляду на це пропонуємо вдосконалити контроль на автомобільному транспорті шляхом застосування спільного митного контролю митними органами суміжних країн, що дасть змогу уніфікувати підходи до здійснення контрольних заходів, зменшити тривалість проходження митних формальностей та усунути ймовірність надання митним органам суміжних країн різноспрямованих відомостей про товар, що перетинає кордон.

В контексті вдосконалення форм здійснення митного контролю доцільно сконцентрувати увагу на максимальному обмеженні можливостей спілкування працівників митних органів із декларантами, що дасть змогу мінімізувати корупційні ризики. Досягти цього можна за допомогою максимального впровадження електронних сервісів з декларування товарів тощо.

Отже, підбиваючи підсумки дослідження щодо формування векторів удосконалення митного контролю в Україні для посилення фіскальної безпеки держави, можна зробити такі висновки:

1) основним завданням митного контролю в Україні є забезпечення дотримання митного законодавства. Водночас забезпечення фіскальної безпеки держави передбачає як контроль за надходженням митних платежів, так і

застосування регулюючого інструментарію;

2) дослідження основних векторів вдосконалення митного контролю в Україні як інструментів забезпечення фіскальної безпеки держави дало змогу класифікувати їх в окремі групи за такими критеріями:

- форми та способу впливу векторів удосконалення митного контролю;
- суб'єкти ЗЕД;
- напрямок руху товару;
- ступінь проведення;
- окремі митні формальності;
- форми митного контролю та види транспорту, за допомогою якого вантаж перетинає митний кордон;

3) за виокремленими групами векторів сформовано такі пропозиції вдосконалення митного контролю:

- удосконалити законодавство щодо функціонування в Україні інституту уповноваженого економічного оператора;
- закріпити у Митному кодексі України поділ митного контролю за ступенем проведення на попередній, поточний та наступний, або постаудит;
- створити окремий центр здійснення моніторингу цінової політики на основні групи товарів і програмний продукт для визначення коду товару згідно з його характеристиками й описом відповідно до еталонного опису;
- проводити в Україні інформаційну кампанію легалізації ведення бізнесу, пов'язаного із зовнішньоекономічною діяльністю;
- активізувати в Україні роботу кінологічної служби і підвищити якість психологічної підготовки працівників митних органів;
- проводити на автомобільному транспорті спільний митний контроль митними органами суміжних країн.

Висновки до розділу 3

За результатами проведеного дослідження підходів оптимізації митного контролю в контексті мінімізації ризиків і загроз митної безпеки та моделювання трендів фіскальної значущості митних платежів і функціональної ролі митних інституцій зроблено такі висновки та узагальнення:

Митна безпека є невід'ємною складовою економічної безпеки держави. Відповідно основними її завданнями є імплементація визначених на міжнародному рівні інструментів регулювання міжнародної торгівлі за дотримання Рамкових стандартів забезпечення безпеки і спрощення процедур міжнародної торгівлі, розроблених Всесвітньою митною організацією з метою встановлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам. Загалом митна безпека України має базуватись на накопиченому досвіді функціонування митних систем світу і бути цілісною динамічною системою.

За підсумками дослідження систематизовано основні методи оптимізації митного контролю в процесі мінімізації ризиків і загроз митній безпеці. Сформульовано ризикоорієнтовану концепцію вдосконалення митного контролю, засновану на поєднанні якісного і кількісного аналізу митного середовища, а також заходах щодо інституційного, нормативно-правового та функціонального забезпечення митного контролю. Представлено комплекс заходів, який дасть змогу на практиці успішно реалізувати ризикоорієнтовану концепцію вдосконалення митного контролю в Україні.

Фіскальна результативність митних органів значною мірою залежить від обсягів акумульованих у бюджет митних платежів, що визначають за обсягами імпорту товарів. Визначено потребу трансформації митних органів у напрямку посилення контролюючої функції, оскільки пріоритетом їхньої діяльності є забезпечення дотримання законодавства України з питань митної справи.

Для оптимізації структури митних інституцій шляхом створення Державної митної служби України важливо розробити відповідні нормативно-правові акти, необхідні для забезпечення функціонування митниці як

юридичної особи; проаналізувати можливі проблемні питання, пов'язані зі створенням митниці як однієї юридичної особи, та визначити шляхи їхнього вирішення (судовий супровід, протоколювання порушень митних правил, внутрішній аудит митниці, встановлення функцій і повноважень представництв митниці, митних постів, департаментів тощо).

Основними аспектами діяльності в інформаційному забезпеченні митних органів мають бути: скоординованість інформаційно-телекомунікаційних систем, взаємообмін даними електронних баз, причому лише через мережі електронної пошти, вдосконалення та подальший розвиток автоматизованих систем, які функціонують у системі митних органів і базуються на сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологіях.

Важливо акцентувати увагу на міжнародному співробітництві при здійсненні митного контролю. Нагальним завданням у напрямку міжнародної співпраці є активне налагодження зв'язків із Всесвітньою митною організацією (ВМО), оскільки в сучасних умовах розвитку міжнародної торгівлі ефективно здійснення зовнішньоекономічних операцій і проведення митного контролю неможливі без інституту, який регулюватиме митні відносини на глобальному рівні.

Одним з основних засобів підвищення результативності боротьби з митними деліктами визначено удосконалення форм і методів митного контролю з урахуванням зарубіжного досвіду.

Модернізація системи митного контролю є базовим напрямом реформування митної системи України та має реалізовуватися через: мінімізацію митних і прикордонних формальностей; спрощення митного оформлення транзиту товарів; створення комфортних умов для громадян при перетині митного кордону тощо. Необхідно також спростити процедури митного оформлення товарів, зменшуючи їхню кількість і тривалість та сприяючи поширенню електронного декларування.

У сучасних умовах розвитку митної політики варто активізувати вектори вдосконалення митного контролю як при імпорті товарів на територію України,

так і при експорті за її межі. В останньому разі доцільно зосередити увагу на регулюючих інструментах щодо вивезення стратегічної продукції та сировини.

Доцільно більшою мірою диференціювати також ставки митного тарифу за ступенем обробки товару, щоб стимулювати експорт продукції з більшою часткою доданої вартості. Варто обмежити вивезення товарів, які є дефіцитними з позиції попиту, щоб їх не довелось через деякий період імпортувати.

Основні результати розділу III висвітлено у наукових працях автора [50; 59; 61; 64; 65; 68].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретико-методичні засади реалізації митного контролю у контексті мінімізації митних ризиків і сформовано науково-практичні рекомендації щодо модернізації митного контролю у забезпеченні митної безпеки України. Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати такі висновки і пропозиції теоретичного та практичного характеру.

1. У дисертації акцентовано, що в сучасних умовах розвитку світо господарських зв'язків, митний контроль є важливою складовою реалізації державної митної справи, методи та інструменти якого забезпечують підвищення митної безпеки України. Узагальнення наукових підходів до визначення понять «митні інтереси» та «митна безпека» дало змогу сформулювати авторське визначення поняття «механізм забезпечення митної безпеки» як сукупності взаємопов'язаних, цілеспрямованих та взаємообумовлених інституційних, організаційних, правових і координаційних методів та інструментів, які на основі чинного законодавства і стратегій національної безпеки застосовують суб'єкти митного контролю щодо виявлення, передбачення, прогнозування, запобігання та нейтралізації ймовірних та реальних ризиків і загроз, захисту митних інтересів держави та суб'єктів ЗЕД.

2. Доведено, що процес здійснення митного контролю безпосередньо залежить від інституційного середовища його проведення. На різних етапах еволюції митної справи митний контроль відігравав ключову роль у нейтралізації ризиків і загроз митної безпеки України. Встановлено, що митна безпека є невід'ємною складовою економічної безпеки держави, яка передусім має спрямовуватися на захист національних економічних інтересів та захист національного виробника. У зазначеному контексті важливо приділяти увагу засобам нейтралізації митних ризиків та загроз, важлива роль серед яких має надаватися аналізу й управлінню ризиками, митному пост-аудиту та формуванню необхідних умов для ефективного функціонування суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності.

3. У процесі дослідження виокремлено сучасні імперативи реалізації митного контролю, виконання яких дає змогу вивести його на якісно новий рівень. Констатовано, що базовим імперативом, для виконання якого проводяться реформи в Європейському Союзі, є максимальне спрощення процедур митного контролю. Похідними імперативами, завдяки яким досягається базовий, визначено такі: побудова новітньої ІТ-інфраструктури; удосконалення системи управління ризиками; акцент діяльності митних органів на митному пост-аудиті; розвиток інституту уповноваженого економічного оператора; високоякісне технічне забезпечення діяльності митних органів. Сформовані в процесі дослідження імперативи доцільно розглядати як орієнтири для провадження митної політики, оскільки їхня реалізація наближуватиме Україну до стандартів Європейського Союзу.

4. Обґрунтовано доцільність і виокремлено три групи чинників митних ризиків: правові, економічні та організаційні. Для їхньої інтерпретації в кількісну площину використано існуючі статистичні дані Державного комітету статистики України, Світового банку та Фонду «Спадщина». Доведено, що одними із найвагоміших чинників митних ризиків є корупція, низький рівень правового середовища та судочинства, регулятивні бар'єри у сфері бізнесу, динаміка сукупного зовнішнього товарообороту та якість організації діяльності митних органів. На основі використання методики оцінювання обсягів контрабанди шляхом зіставлення статистичних даних країн-імпортерів та України визначено ймовірний обсяг контрабанди товарів із країн-сусідів і Туреччини, а також трьох найбільших імпортерів нашої держави: Китаю, Німеччини та США. Статистичні дані дали змогу констатувати, що обсяг контрабанди товарів із цих країн в Україну в середньому щороку становить 5,2 млрд. дол. США, що призводить до недоотримання державою більше 50 млрд. грн. до бюджету у вигляді митних платежів.

5. У роботі наголошено, що фіскальна результативність митних органів значною мірою залежить від обсягів акумульованих до бюджету митних

платежів, що безпосередньо визначаються за обсягами імпорту товарів. Існує необхідність трансформації діяльності митних органів у напрямку підсилення їхньої контролюючої функції. Встановлено, що основними факторами митної безпеки держави є такі: подальше спрощення митних формальностей; автоматизація та ефективне оброблення даних про товари у митних деклараціях і податковій звітності, що дасть можливість запровадити ефективну систему контролю за рухом товарів у всьому ланцюзі поставок (від митного оформлення до реалізації кінцевому споживачу, і навпаки) без посилення адміністративного навантаження на платників податків; боротьба із «сірим» і контрабандним імпортом товарів та їхньою подальшою реалізацією на внутрішньому ринку, що створить для бізнесу однакові умови; боротьба з переміщенням через митний кордон України заборонених товарів (зброї, наркотиків тощо).

6. Аналіз результатів діяльності митних органів ДФС України щодо протидії митним правопорушенням засвідчив наявність певних недоліків нормативно-правового та організаційного характеру, що спричиняють низьку ефективність митного контролю у цьому напрямку. Проблеми неузгодженості та недосконалості законодавчої бази у митній сфері створюють передумови для зловживань з боку суб'єктів митної системи і унеможливають організацію ефективного митного контролю, зокрема за дотриманням умов митних режимів, визначення та коригування митної вартості, країни походження та класифікації імпортованих товарів тощо.

У роботі доведено, що діяльність митних органів ДФС щодо виявлення митних правопорушень за досліджуваний період характеризується низькою ефективністю. Так, у 2017 р. простежуються тенденції до зменшення середньої вартості справи про порушення митних правил та суми, накладених за результатами розгляду митницями справ, штрафів. Ефективність накладених штрафів за порушення митних правил визначається рівнем їхніх фактичних надходжень до державного бюджету, показник якого протягом досліджуваного періоду залишається на низькому рівні. Зокрема, у 2017 р. із застосованих

митницями ДФС штрафів до державного бюджету надійшло лише 11,6%, а за рішеннями суду – 5,7% від загальної суми нарахованих.

7. У процесі дослідження побудовано оптимізаційну імітаційну модель, яка дає змогу здійснити оптимальне поєднання чинників митних ризиків з метою досягнення заданого рівня зменшення контрабанди і збільшення обсягів митних платежів. За результатами моделювання отримано висновки, що для збільшення обсягів митних платежів на 10% Україні необхідно на 12 пунктів підвищити позицію у рейтингу Doing Business і на 5% збільшити обсяг зовнішнього товарообороту. Натомість для зменшення обсягів контрабанди на 10% Україні необхідно на 26 пунктів підвищити позицію у рейтингу сприйняття корупції та на 9% ревальвувати національну валюту.

8. Систематизація теоретичних і практичних засад реалізації митного контролю в Україні є основою розробленої ризикоорієнтованої концепції удосконалення митного контролю, що ґрунтується на поєднанні якісного та кількісного аналізу митного середовища, а також комплексу заходів щодо інституційного, нормативно-правового і функціонального забезпечення митного контролю. Доведено, що управлінсько-організаційна структура митних органів України не була сталою, а характеризувалася постійною динамікою під впливом політичних, економічних і соціальних змін, збільшення кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та підвищення їхньої активності на зовнішніх ринках, зростання вантажо- та пасажиропотоків через митний кордон держави і загалом розвитку економіки України та її інтеграції зі світовою економікою. Представлений комплекс заходів щодо інституційного, нормативно-правового та функціонального забезпечення дасть змогу на практиці успішно зреалізувати ризикоорієнтовану концепцію удосконалення митного контролю в Україні та забезпечити ефективний митний захист і протидію контрабанді товарів та порушенням митних правил.

9. На основі дослідження вітчизняних реалій проведення митного контролю сформульовано стратегічні вектори його трансформації у контексті забезпечення митної безпеки України, найважливішими серед яких є такі:

удосконалення законодавства щодо функціонування в Україні інституту уповноваженого економічного оператора; закріплення у Митному кодексі України поділу митного контролю за ступенем проведення на попередній, поточний та наступний (або пост-аудит); проведення аналізу ризиків ще на етапі подання попередніх відомостей (декларацій) щодо товарів, що прямують на митну територію України; створення окремого центру здійснення моніторингу цінової політики на основні групи товарів і програмного продукту для визначення коду товару згідно з його характеристиками й описом відповідно до еталонного опису; проведення в Україні інформаційної кампанії щодо легалізації ведення бізнесу, пов'язаного із зовнішньоекономічною діяльністю; активізація роботи кінологічної служби і підвищення якості психологічної підготовки працівників митних органів в Україні; проведення на автомобільному транспорті спільного митного контролю митними органами суміжних країн.

Основні результати дослідження впроваджені у практичну діяльність Комітету з питань бюджету Верховної Ради України, Департаменту організації митного контролю та оформлення Державної фіскальної служби України, Тернопільської митниці Державної фіскальної служби України, а також в навчальний процес Тернопільського національного економічного університету (Додаток М).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання теорії та практики митної справи: моногр. [Бережнюк І.Г., Пашко П.В., Войцещук А.Д. та ін.]; за заг. ред. І.Г. Бережнюка. – Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. С. 22
2. Аналітичний звіт за результатами третьої хвилі опитування українських імпортерів та експортерів за 2017-2018 роки. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles?pid=6018> (дата звернення: 31.11.18).
3. Аналітичний звіт за результатами третьої хвилі опитування українських імпортерів та експортерів. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/reports?pid=5985> (дата звернення: 31.11.18).
4. Андрійко О. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. К.: Наукова думка, 2004. 392 с.
5. Батченко Л., Ковальова М. Європейський досвід управління митними ризиками. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Науки: економіка, політологія, історія. 2015. № 6 (226). 220 с.
6. Бережнюк І.Г., Джумурат О.В. Систематизація класифікаційних ознак митних ризиків. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер: Економіка. 2013. Вип. 4. С. 85-89.
7. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: моногр. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.
8. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. Митний контроль: організація і методологія. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 1(64). С. 181–187.
9. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. Теоретико-методичні аспекти митного контролю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 9. С. 16-22.

10. Бобрижна Г.В. Аналіз зарубіжного досвіду управління митними ризиками в системі гарантування економічної безпеки держави. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: «Державне управління». 2012. № 1 (6). С. 138-145.
11. Большой экономический словарь. под ред. А.Н.Азрилияна. 2-е изд. доп. и перераб. М.: Ин-т новой экономики, 1997. 864 с.
12. Булана В. В. Управління ризиками в митній справі: сучасне бачення. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Державне управління. 2012. № 1. С. 160–169.
13. Булана В.В., Брендак А.І., Попель С.А. Система управління ризиками в митній сфері: сутність та базові принципи. *Митна безпека*. 2013. № 2. С. 11-16.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
15. Войцещук А.Д. Інституційні зміни управління митними ризиками в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 3. С. 15-21.
16. Волошин В. І. Боротьба з контрабандою на прикордонних територіях як інструмент зміцнення економічної безпеки держави. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 4. С. 56-63.
17. Гавловська Н. І., Осадчук О.В., Рудніченко Є.М. Вплив митних органів на економічну безпеку держави. *Митна безпека*. 2011. № 1-2. С.52-56.
18. Гарашук В. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків: Фоліо, 2012. 176 с.
19. Годованець О.В. Митний контроль: сутність та економічний зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. 2016. Вип. 20, ч. 1. С. 159-163.
20. Гребельник О. Митна справа. 3-тє вид. перероб. та доп.: підруч. К.: Центр учбової літератури, 2010. С. 58.

21. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник. URL: http://pidruchniki.ws/00000000/ekonomika/mitne_regulyuvannya_zovnishnoekonomichnoyi_diyalnosti_-_grebelnik_o_p. (дата звернення: 30.01.18).
22. Груба Г.І. Методологічні підходи до контролю в сфері державного управління. *Ефективна економіка*. 2011. №7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=296> (дата звернення: 21.03.18).
23. Груба М.О. Митна та податкова складові економічної безпеки держави/ *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. Вип. 3. С. 119-125.
24. Груба М.О. Місце митної безпеки держави серед основних складових її забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2014. № 11. С. 19-23.
25. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.11.18).
26. Державна фіскальна служба України: Щодо окремих показників діяльності ДФС. URL: відповідь від 12.11.2018 р. № 15770/С/99-99-07-03-02-14 на запит від фізичної особи; Державна фіскальна служба України. Електронні текстові дані (1 файл). К., 2018. Відповідь дано електрон. поштою.
27. Дубровський В., Черкашин В. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення / уникнення оподаткування в Україні. Київ, 2017. URL: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Instrumentariy-uhilyannyavid-splati-podatkiv-2017.pdf> (дата звернення: 20.05.18).
28. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії. Аналітична доповідь НІСД. Серія «Економіка». 2017. Випуск 25.
29. Експортно-імпортні показники України: підсумки за 2010-2017 роки. URL: <http://dzi.gov.ua>. (дата звернення: 20.08.18).
30. Жаліло Я.А. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. К.: Сатсанга, 2001. – 224 с.
31. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко

та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

32. Закон ВРУ « Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року. Відомості Верховної Ради України. 2018. №31. С. 241.
33. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту» від 08.12.2016. № 1780-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-viii> (дата звернення: 28.09.18).
34. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2016 рік. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf> (дата звернення: 25.09.2018).
35. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2014 рік. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/166710.html> (дата звернення: 25.09.2018).
36. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2017 рік. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF> (дата звернення: 25.09.2018).
37. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2015 рік. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf> (дата звернення: 25.09.2018).
38. Звіт про діяльність ДФС України в 2015-2016 рр. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua>. (дата звернення: 28.09.18).
39. Звіт про результати аудиту ефективності виконання органами Державної фіскальної служби України повноважень у сфері державної митної справи та боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства. Рахункова палата України. / URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16749201/Zvit_5-7.pdf?subportal=main

40. Звіти про виконання Державного бюджету України за 2012 – 2017 роки. Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 28.11.18).
41. Іванов С.В. Вплив митного права ЄС та норм міжнародного митного права на зміст адміністративно-правового регулювання реалізації державної митної політики в Україні // *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 1 (том 1). 2018. С.194-200.
42. Іващук І.О. Митна доктрина глобального простору: дис д-ра економ. наук. Тернопіль, 2010. 575 с.
43. Індекс Doing Business. Doing Business. URL: <http://www.doingbusiness.org/> (Last accessed: 06.06.2017).
44. Індекс сприйняття корупції. Corruption perceptions index. URL: <https://www.transparency.org> (Last accessed:06.06.2017).
45. Інформація за 2013 – 2017 роки щодо відповідальності за порушення порядку здійснення операцій з переробки товарів URL: відповідь від 11.11.2018 р. № 15770/С/99-99-07-03-02-14 на запит від фізичної особи; Державна фіскальна служба України. – Електронні текстові дані (1 файл). К., 2018. Відповідь дано електрон. поштою.
46. Історія митної справи в Україні / за ред. П.В. Пашка, В.В. Ченцова. К.: Знання, 2006. 606 с.
47. Кабінет Міністрів схвалив постанову про утворення Державної податкової та Державної митної служб. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/kabinet-ministriv-skhvalyv-postanovu-pro-utvorennia-derzhavnoi-podatkovoi-ta-derzhavnoi-mytnoi-sluzhb?category=novini-ta-media&subcategory=vsi-novini> (дата звернення: 27.12.18).
48. Капітанець С.В. Запобігання та протидія митним правопорушенням: аналіз закордонного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 3. С. 55-58.

49. Квеліашвілі І. Проблеми контролю визначення митної вартості у національному законодавстві: судження експертів. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 42–46.
50. Кекіш І.П. Кривіцький В.Б. Новітні стандарти спрощення митних процедур як засоби забезпечення і полегшення світової торгівлі. Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів: монографія / за ред. д.е.н., професора А.І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 418-438.
51. Класифікація методів постмитного аудиту. Т.С.Єдинак. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка*. 2009. № 1. С. 88-93
52. Комаров О.В. Механізми адміністрування митних ризиків в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: дис канд. з держ. управл. Дніпро, 2017. — 198 с.
53. Комаров О.В. Удосконалення фіскальної політики в галузі державної митної справи. *Вісник НАДУ при Президентіві України. Серія: «Державне управління»*. 2017. № 4. С. 62-67.
54. Коновалов Ю.О., Миронов О.В. Система управління ризиками: поняття, функції, компоненти. *Інноваційна економіка*. 2013. № 9. С. 127-132.
55. Контрабанда. Офіційний сайт Статистичного агентства Федеративної республіки Німеччина. URL: <https://www.destatis.de> (дата звернення:06.06.2017).
56. Костенко А. О. Митний постаудит в Україні: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Економіка та держава*. 2016. № 7. С. 94-98.
57. Костенко А. О. Управління ризиками в митному контролі після випуску товарів. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 1. С. 40-48
58. Кривіцький В.Б. Актуальна проблематика здійснення митного контролю в Україні. *Теорія і практика розвитку наукових знань* (частина І): матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 29-30 грудня 2018 року. Київ : МЦНД, 2018. С. 31-32

59. Кривіцький В.Б. Вектори вдосконалення митного контролю в Україні у контексті забезпечення фіскальної безпеки держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка», № 11(39), грудень, 2018 р. С. 135 – 142.*
60. Кривіцький В.Б. Генезис інституційного забезпечення митного контролю в Україні. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2017. – Том 27. № 4. С.342-346.*
61. Кривіцький В.Б. Інституційне забезпечення здійснення митного контролю в Україні. Збірка тез ІХ-ої Міжнародної науково-практичної Internet-конференції студентів та молодих вчених *«Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність «Форвард-2018» 27 грудня 2018 р. Х.: НТУ «ХП», 2018 р.*
62. Кривіцький В.Б. Концептуальний базис парадигми митної безпеки України. *Світ фінансів, 2018. Випуск 4.*
63. Кривіцький В.Б. Мінімізація ризиків в контексті забезпечення митної безпеки України. *Інноваційна економіка. 2018. Випуск 7-8. С. 76-83.*
64. Кривіцький В.Б. Оцінка результативності митного контролю в умовах спрощення митних формальностей. *Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал / Черніг. нац. технол. ун-т. Чернігів : ЧНТУ, 2018. № 4 (16).*
65. Кривіцький В.Б. Сідляр В.В. Митна політика України в умовах лібералізації зовнішньої торгівлі: фіскальний аспект. *Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів: монографія / за ред. д.е.н., професора А.І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С.383-404.*
66. Кривіцький В.Б. Теоретичне обґрунтування необхідності митного контролю. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та*

- технічні аспекти становлення*: матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (Тернопіль, 5 лютого 2019 р.). Вип. 35. Тернопіль: МНІК «Конференція онлайн», 2019. С. 65-67.
67. Кривіцький В.Б. Теоретичний базис митного контролю та його місце у площині митної системи України. *Монетарні і фінансові аспекти стабільного економічного розвитку*: матеріали всеукр. наук. Інтернет конф. (Тернопіль, 10 листопада 2018 р.). Тернопіль: Вектор, 2018. С. 339-341.
68. Кривіцький В.Б. Управління ризиками в системі митного контролю. *Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети*: зб. тез допов. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 26 січня 2019 р.). Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2019. С. 85-86.
69. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2011 року № 2341-14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 16.11.2018).
70. Крисовата К. В. Фінансові ризики функціонування митної системи України: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів. держ. фінанс. акад. Львів, 2014. 200 с.
71. Крисовата К.В., Ткачик Ф.П. . Моніторинг діяльності фіскальних органів у сфері роз'яснення митного законодавства та мінімізації митних ризиків. *Економіст*. 2015. № 5. С. 10-13.
72. Кузняк Б. Я., Свічкарь В. А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2018. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6221> (дата звернення: 16.11.2018).
73. Курс гривні. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 06.06.2017).
74. Латов Ю.В. Национальная экономическая безопасность в историческом контексте. *Историко-экономические исследования*. 2007. Т.8. №1. С. 5-29
75. Левко М.М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник*

Херсонського державного університету. 2015. Випуск 15. Частина 2. С. 16-20.

76. Литвин Н. Деякі аспекти інформаційного забезпечення діяльності митних органів. URL : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13319/43.pdf> (дата звернення: 16.10.2018).
77. Мазур А.В. Економічна безпека держави: погляд крізь призму митного контролю. *Lex Portus*. 2016. № 2. С. 87-100.
78. Менліосманов З.Т. Митний контроль в Україні: сутність, функції, принципи та місце в системі державного фінансового контролю. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2016. № 2. С. 144–154.
79. Макаренко А.В. Митна реформа: пошук оптимальної концепції. *LEX PORTUS*. 2017. № 2 (4). С. 21-36.
80. Митна справа: підручник [А.І. Крисоватий та ін.; за ред. А.І. Крисоватого]. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2014. 539 с.
81. Митний кодекс Співтовариства: Регламент (ЄС) № 450/2008 Європейського парламенту та Ради : від 23 квітня 2008 року URL: <http://kompmp.rada.gov.ua/>. (дата звернення: 16.07.2018).
82. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-17 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 17.10.2018).
83. Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин № 976_011 від 27.06.2003 URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976_011 (дата звернення: 17.10.2018).
84. Наказ ДМС України «Про ліквідацію митних органів» від 29.01.2008 р., № 61. URL: http://uazakon.com/documents/date_b1/pg_gswswm.htm (дата звернення: 11.11.2018).
85. Наказ ДМС України «Про створення регіональних митниць та ліквідацію деяких митниць» від 15.09.2006 р. № 785. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1025.11470.0> (дата звернення: 16.11.2018).

86. Недобєга О.О. Митна політика України в умовах інтеграції : сутність і функції: URL: http://aspirantura.at.ua/blog/nedobega_o_o_mitna_politika_-_ukrajini_v_umovakh_integraciji_sutnist_i_funkciji/2014-03-29-18 (дата звернення: 16.11.2018).
87. Несторишен І.В., Бережнюк І.І. Проблеми забезпечення балансу між митним контролем та спрощенням процедур міжнародної торгівлі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2016. вип. 29. С. 46-53.
88. Огляд митної сфери: оцінка поточної ситуації в митній сфері (січень 2018 – серпень 2018) URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2018/08/EBA_Customs_Index_August_2018_UA.pdf (дата звернення: 16.10.2018).
89. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 16.12.2018).
90. Офіційний сайт Бюро статистики Словаччини. URL: <https://slovak.statistics.sk> (дата звернення: 06.06.2017).
91. Офіційний сайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/> (дата звернення: 26.11.2018).
92. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 06.06.2017).
93. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <https://sfs.gov.ua> (дата звернення: 20.12.2018).
94. Офіційний сайт Національного бюро статистики Китаю. URL: <http://www.stats.gov.cn/> (дата звернення: 06.06.2017).
95. Офіційний сайт Національного бюро статистики Республіки Молдова. URL: <http://www.statistica.md> (дата звернення: 06.06.2017).
96. Офіційний сайт Національного інституту статистики Румунії. URL: <http://www.insse.ro> (дата звернення: 06.06.2017).

97. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1106/> (дата звернення: 16.01.2018).
98. Офіційний сайт Національного статистичного комітету Республіки Білорусь. URL: <http://www.belstat.gov.by> (дата звернення: 06.06.2017).
99. Офіційний сайт Турецького Інституту статистики. URL: <http://www.turkstat.gov.tr> (дата звернення: 08.06.2017).
100. Офіційний сайт Угорського центрального статистичного бюро. URL: <http://www.ksh.hu/> (дата звернення: 08.06.2017).
101. Офіційний сайт Управління економіки і статистики Сполучених Штатів Америки. URL: <http://www.esa.doc.gov/> (дата звернення: 10.06.2017).
102. Офіційний сайт Федеральної служби статистики Російської Федерації. URL: www.gks.ru (дата звернення: 06.06.2017).
103. Офіційний сайт Центрального статистичного офісу Польщі. URL: <http://stat.gov.pl/> (дата звернення: 09.06.2017).
104. Пашко П. В. Понятійний апарат системи забезпечення митної безпеки спроможності. *Економіка та управління національним господарством*. 2009. С.62-68.
105. Пашко П. В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки. *Митна справа*. 2010. №1(67). С.5-16.
106. Пашко П.В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації): монографія. Одеса: ПЛАСКЕ, 2009. 628 с.
107. Пісной П. Державна митна служба України на шляху аналізу та управління митними ризиками. *«Ефективність державного управління»*: Збірник наукових праць. 2009. Вип. 18/19. С. 344-353.
108. Погодина Н.А. Основные принципы проведения таможенного контроля. *Вопросы экономики и права*. 2009. № 8. С. 32.
109. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 16.11.2018).

110. Положення про Державну фіскальну службу України від 21 травня 2014 р.
URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-п?> (дата звернення: 16.08.2018).
111. Полонський О.Ю. До історії митного оподаткування в Україні. *Фінанси України*. 2004. № 7. С. 144-148.
112. Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення територіальних митних управлінь» від 08.07.1994 р., № 465. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/465-94-%D0%BF> (дата звернення: 16.11.2017).
113. Постанова КМУ від 18 грудня 2018 р. №1200 «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-utvorennya-derzhavnoyi-podatkovoyi-sluzhbi-ukrayini-ta-derzhavnoyi-mitnoyi-sluzhbi> (дата звернення: 27.12.2018).
114. Постанова КМУ від 28 березня 2018 р. № 296 «Про реформування територіальних органів Державної фіскальної служби» URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/postanovi-km-ukraini/72953.html> (дата звернення: 16.05.2018).
115. Постанова КМУ від 29.03.17 р. № 237 «Про реформування деяких територіальних органів Державної фіскальної служби». URL : <http://vobu.ua/ukr/documents/item/postanova-kmu-vid-290317-r-237> (дата звернення: 16.10.2018).
116. Про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 трав. 2014 р. № 236. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>. (дата звернення: 16.11.2018).
117. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. Відом. Верхов. Ради України. 2003. № 39. Ст. 351.
118. Про спрощення і гармонізацію митних процедур: Міжнародна конвенція від 18.05.1973 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (дата звернення: 16.02.2018).

119. Пудрик Д.В. Поняття «митна безпека» в сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. – 2016. № 24. С. 106-108.
120. Разумей М. Зовнішньоторговельна безпека держави: управлінський аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць*. 2010. № 2(5). С. 18-26.
121. Рамкові стандарти безпеки і полегшення світової торгівлі : Багатостороння угода від 01.06.2005р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976_003. (дата звернення: 11.11.2017).
122. Розвиток митного законодавства України в умовах міжнародних інтеграційних процесів: матеріали студентського науково-практичного круглого столу, (Ірпінь, 16 березня 2018 р.) / Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. Ірпінь: Видавництво УДФСУ, 2018. 202 с.
123. Руренко О.Г., Горбачук В.М. Митна безпека України в умовах глобалізації. *Митна безпека*. Серія : Економіка. 2010. № 1. С. 55-58.
124. Системний звіт «Актуальні проблеми бізнесу у митній сфері» 2018. Рада бізнес обдусмена. 53 с. URL: https://boi.org.ua/media/uploads/systemic_report_ii_2018/ii_2018_sytem_ua.pdf (дата звернення: 16.11.2018).
125. Ситник Г.П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України : навч. посіб. : у 3 ч. / Г. П. Ситник. В. І. Абрамов. Д. Я. Кучма. – К. : НАДУ, 2009. Ч. 1 : Філософсько-методологічні та системні основи забезпечення національної безпеки. 248 с.
126. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6(3). С. 39-42.

127. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу. Аналітичний звіт за результатами другої хвилі опитування українських імпортерів та експортерів. К: 2017. 69 с.
128. Стельмашук А. М. Підвищення ролі митної політики в системі захисту внутрішнього ринку. *Інноваційна економіка*. 2011. № 6. С. 279-286.
129. Тимошенко В. І. Протиправна поведінка: визначення та мотивація. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 12. С. 61-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_12_10. (дата звернення: 16.02.20178).
130. Тіньова економіка. Офіційний сайт Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 12.06.2017)
131. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. Зовнішньоекономічна діяльність. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.12.2018).
132. Годощук А. В. Класифікація митних ризиків та причини їх виникнення у діяльності машинобудівних підприємств. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2013. № 778. С. 123-128.
133. Указ Президент України «Про Державну митну службу України» від 29.11.1996, № 1145/96. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1145/96> (дата звернення: 10.08.2018).
134. Указ Президент України «Про утворення Державного митного комітету України» від 11.12.1991, № 1. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1/91> (дата звернення: 11.08.2018).
135. Указ Президента України від 24.12.12 №726/2012 «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/726/2012> (дата звернення: 16.11.2018).
136. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.10 № 1085/2010 (із змінами та доповненнями) URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U1085_10.html (дата звернення: 16.11.2018).

137. Управління ризиками під час митного контролю товарів. С. Терещенко, С. Галько. Товари і ринки. 2011. № 1. С. 43-49.
138. Управління ризиками, як елемент державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_10_3 (дата звернення: 14.04.2018).
139. Управління ризиками в митній справі: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія / за заг. ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2014. 288 с.
140. Фіскальна політика як інструмент забезпечення національної безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/38.pdf (дата звернення: 14.11.2018).
141. Філатов В.В. Історія формування митної системи України та умови розвитку національного митного законодавства. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. №2. С.312-323.
142. Філатов В.В. Імплементация міжнародних норм до митного законодавства України: автореф. дис. ... на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук 12.00.07. Львів, 2012. 19 с.
143. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія; за заг. ред. О.М. Вакульчик. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2014. 208 с.
144. Халецька А. А. Підходи до системи державного управління зовнішньою торгівлею. Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=390>. (дата звернення: 14.04.2018).
145. Харкавий М. Митний пост-аудит: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Світ фінансів*. 2013. №3. С. 118-125.

146. Шевченко М.М. Функції та завдання системи забезпечення національної безпеки України в сучасних умовах. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2014. Випуск 3-4. С. 14-24.
147. Шевчук С.В. Аналіз динаміки здійснення митної справи в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 8. С. 65-70.
148. Шевчук С.В. Аналіз теоретико-методологічних підходів визначення поняття «митні інтереси». *Економіка та держава*. 2018. № 10. С. 42-48.
149. Authorised Economic Operator (AEO). European Commission web-site. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/general-information-customs/customs-security/authorised-economic-operator-aeo/authorised-economic-operator-aeo_en (Last accessed: 06.06.2018).
150. Authorised Economic Operators: Guidelines. European Commission. 2016. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/customs/policy_issues/customs_security/aeo_guidelines_en.pdf (Last accessed: 06.06.2018).
151. Automated Comparison of X-ray Images for cargo Scanning. Official web-site. URL: <http://www.acxis.eu> (Last accessed: 06.06.2018).
152. COM (2012) 793 final. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on Customs Risk Management and Security of the Supply Chain, Brussels, 2013.
153. Customs Risk Management (CRiM): A Survey of 24 WCO Member Administrations. Hints J. and others. Cross-Border Research Association, EPFL & HEC UNIL. Lausanne, Switzerland. 2011. URL: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/risk-management-and-intelligence/crim-survey/cbra_crim_report_final_mar2011.pdf (Last accessed: 06.11.2017).
154. Dev Kar and Sarah Freitas. Illicit Financial Flows from Developing Countries Over the Decade Ending 2009: Washington DC: Global Financial Integrity, 2011. 85 p.

155. Doc. TAXUD/629/2000-Final. Standard Risk Management Framework URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/framework_doc.pdf (Last accessed: 08.08.2017).
156. EU customs' deployment of technology toughens border control. URL: <https://www.theneweconomy.com/technology/eu-customs-deployment-of-technology-toughens-border-control> (Last accessed: 06.09.2017).
157. Handbook of Best Practices at Border Crossings: *A Trade and Transport Facilitation Perspective*, 2012. 265 p.
158. Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2004-2013. Global Financial Integrity. 2015. URL: <http://www.gfintegrity.org/reports/> (Last accessed: 06.10.2017).
159. Ministerial Decision of 7 December 2013. Agreement on Trade Facilitation. (2013, 7 December). URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci36_e.htm. (Last accessed: 06.03.2018).
160. Modern tendencies of fiscal policy in European economic space: Monograph / A. Krysovaty, O. Kyrylenko, O. Kneysler et al. Ternopil: TNEU, 2017. 388 p.
161. New customs valuation rules in the European Union: get ready for 2016. URL: <https://www.pwc.com/m1/en/tax/documents/2015/new-custom-valuation-rules-in-eu.pdf> (Last accessed: 06.06.2017).
162. Noah Webster. An American dictionary of the English language. Rulon-Miller Books: URL: https://www.rulon.com/Catpages/online/recent_acq_sept_2009.html (Last accessed: 06.06.2017).
163. Persaud K. Sniffer system. 2017. URL: [file:///C:/Users/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%BE/Downloads/7c91bbfb2c1ccd57b19ede522bad7004-07_C-BORD_UNIMAN_Gas%20sensing%20-%20PITCHING%20EVENT%20WP6%20%20-KP%20V4%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%BE/Downloads/7c91bbfb2c1ccd57b19ede522bad7004-07_C-BORD_UNIMAN_Gas%20sensing%20-%20PITCHING%20EVENT%20WP6%20%20-KP%20V4%20(2).pdf) (Last accessed: 06.12.2017).

164. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code (recast). Official Journal of the European Union. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1446620181842&uri=CELEX:32013R0952>. (Last accessed: 06.12.2017).
165. Renaud Chatelus and Pete Heine, «Rating Correlation between Customs Codes and Export Control Lists», *Strategic Trade Review*, Vol. 2, No. 2 (2016), p. 48
166. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the implementation of the Union Customs Code and on the exercise of the power to adopt delegated acts pursuant to Article 284 thereunder. Brussels. 2018. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/22012018_report_implementation_ucc_en.pdf (Last accessed: 06.06.2017).
167. Risk Management guide. – World Customs Organization, 2003. URL: http://wcoomdpublications.org/downloadable/download/sample/sample_id/8. (Last accessed: 06.06.2017).
168. Risk Management. European Union – official web-site URL: <http://ec.europa.eu> (Last accessed: 06.06.2017).
169. The International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs procedures. World Customs Organization. URL: http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-andtools/conventions/pf_revised_kyoto_conv/kyoto_new.aspx. (Last accessed: 06.12.2017).
170. The measures: Customs Risk Management Framework. European Commission web-site. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/general-information-customs/customs-risk-management/measures-customs-risk-management-framework-crmf_en (Last accessed: 06.12.2017).
171. The role of Customs Controls. European Commission web-site. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/customs-controls/general_en (Last accessed: 09.02.2018).

172. The Union Customs Code Work Programme. European Commission web-site. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/union-customs-code/ucc-work-programme_en (Last accessed: 09.02.2018).
173. Union Customs Code. EUR-Lex web-site. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1547813392155&uri=CELEX:32013R0952> (Last accessed: 09.02.2018).
174. U.S. Code § 211. Establishment of U.S. Customs and Border Protection; Commissioner, Deputy Commissioner, and operational offices. URL: <http://uscode.house.gov/> (Last accessed: 09.02.2018).
175. World Customs Organization. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade. URL : http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-andtools/tools/safe_package.aspx. (Last accessed: 09.03.2018).

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КРИВИЦЬКИЙ ВІКТОР БРОНІСЛАВОВИЧ

УДК 336.02:339.543

ДОДАТКИ

**МИТНИЙ КОНТРОЛЬ У ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ І ЗАГРОЗАМ
МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит

Тернопіль – 2019

Кримінальна відповідальність за контрабанду в Україні

№ п/п	Вид злочину	Зміст злочину	Міра покарання
1.	Контрабанда (ст. 201 ККУ)	<p>1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації.</p> <p>2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища.</p>	<p>Позбавлення волі на строк від трьох до семи років.</p> <p>Позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.</p>
2.	<p>Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України (ст. 201¹ ККУ)</p>	<p>1. Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України.</p> <p>2. Та сама дія, вчинена особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених ст. 201, 201¹, 246 ККУ, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням влади чи службового становища, або у великому розмірі.</p> <p>3. Дії, передбачені ч. 1 або 2 ст. 201¹ ККУ, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі.</p>	<p>Позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років.</p> <p>Позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.</p> <p>Позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.</p>

<p>Примітка. 1. Під цінними та рідкісними породами дерев слід розуміти роди дерев, передбачені статтею 1 Закону України "Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів".</p> <p>2. Під переміщенням у великому розмірі у цій статті слід розуміти переміщення лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, а також лісоматеріалів необроблених, вартість яких в одну тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під переміщенням в особливо великому розмірі - вартість яких у дві тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.</p>			
3.	Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 3085 ККУ)	Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю.	Позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років.
		2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також якщо предметом цих дій були особливо небезпечні наркотичні засоби чи психотропні речовини або наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби у великих розмірах.	Позбавлення волі на строк від восьми до десяти років з конфіскацією майна.
		3. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, вчинена організованою групою, а також якщо предметом контрабанди були наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби в особливо великих розмірах.	Позбавлення волі на строк від десяти до дванадцяти років з конфіскацією майна.
<p>Примітка. Поняття великий та особливо великий розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, або фальсифікованих лікарських засобів визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу.</p>			

Джерело: складено автором на основі [1].

¹ Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2011 року № 2341-14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 16.11.2018).

Види порушень митних правил та відповідальність за такі правопорушення

№ п/п	Вид порушення	Зміст порушення	Відповідальність
1	2	3	4
1.	Порушення режиму зони митного контролю (ст. 468 МКУ)	Проведення господарських робіт у зоні митного контролю, переміщення через межі зони митного контролю і в межах цієї зони товарів, транспортних засобів, перетинання меж зони митного контролю громадянами, які не перетинають митний кордон України, та посадовими особами державних органів, які не проводять заходи офіційного контролю, та їх пересування в межах цієї зони з порушенням порядку, встановленого статтею 332 МКУ.	Попередження або накладення штрафу в розмірі 20 н.м.д.г.
2.	Неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем (ст. 469 МКУ)	<p>1. Проведення з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації - отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі, операцій, не передбачених статтями 203, 325 МКУ, або проведення операцій, передбачених зазначеними статтями, без дозволу органу доходів і зборів.</p> <p>2. Зміна стану товарів, митне оформлення яких не закінчено, або товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації - отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі, користування та розпорядження ними без дозволу органу доходів і зборів, а так само невжиття передбачених ч. 4 ст. 204 МКУ заходів щодо товарів, строк тимчасового зберігання яких під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації - отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі закінчився.</p> <p>3. Видача без дозволу органу доходів і зборів або втрата товарів, митне оформлення яких не закінчено, або товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації - отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі.</p>	<p>Попередження або накладення штрафу в розмірі 20 н.м.д.г.</p> <p>Накладення штрафу в розмірі 500 н.м.д.г.</p> <p>Накладення штрафу в розмірі 1000 н.м.д.г.</p>
3.	Недоставлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення та документів до митного органу призначення, видача їх без дозволу або втрата (ст. 470 МКУ)	1. Перевищення встановленого статтею 95 МКУ строку доставки товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що перебувають під митним контролем, до органу доходів і зборів призначення (а при переміщенні в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів - від одного підрозділу цього органу до іншого), митних або інших документів на ці товари, транспортні засоби не більше ніж на одну добу.	Попередження або накладення штрафу в розмірі 10 н.м.д.г..

1	2	3	4
		2. Вчинення правопорушення, передбаченого частиною першою цієї статті, особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення такого правопорушення, а так само перевищення встановленого статтею 95 МКУ строку доставки товарів, транспортних засобів комерційного призначення, митних або інших документів на ці товари, транспортні засоби більше ніж на одну добу, але не більше ніж на десять діб.	Накладення штрафу в розмірі 200 н.м.д.г.
		3. Перевищення встановленого статтею 95 МКУ строку доставки товарів, транспортних засобів комерційного призначення, митних або інших документів на ці товари більше ніж на десять діб, а так само втрата цих товарів, транспортних засобів, документів чи видача їх без дозволу органу доходів і зборів.	Накладення штрафу в розмірі 500 н.м.д.г.
4.	Порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю (ст. 471 МКУ)	Порушення встановленого МКУ порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю, тобто переміщення через митний кордон України особою, яка формою проходження митного контролю обрала проходження (проїзд) через "зелений коридор", товарів, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, або товарів в обсягах, що перевищують неоподатковувану норму переміщення через митний кордон України.	Накладення штрафу в розмірі 100 н.м.д.г., а у разі якщо безпосередніми предметами правопорушення є товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено або обмежено законодавством України, - також конфіскацію цих товарів.
5.	Недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 472 МКУ)	Недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, тобто незаявлення за встановленою формою точних та достовірних відомостей (наявність, найменування або назва, кількість тощо) про товари, транспортні засоби комерційного призначення, які підлягають обов'язковому декларуванню у разі переміщення через митний кордон України.	Накладення штрафу в розмірі 100 відсотків вартості цих товарів, транспортних засобів з конфіскацією зазначених товарів, транспортних засобів.
6.	Пересилання через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання (ст. 473 МКУ)	Пересилання через митний кордон України в міжнародних експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання законодавством України, а також пересилання у міжнародних поштових відправленнях товарів, заборонених до пересилання актами Всесвітнього поштового союзу.	Конфіскація цих товарів.

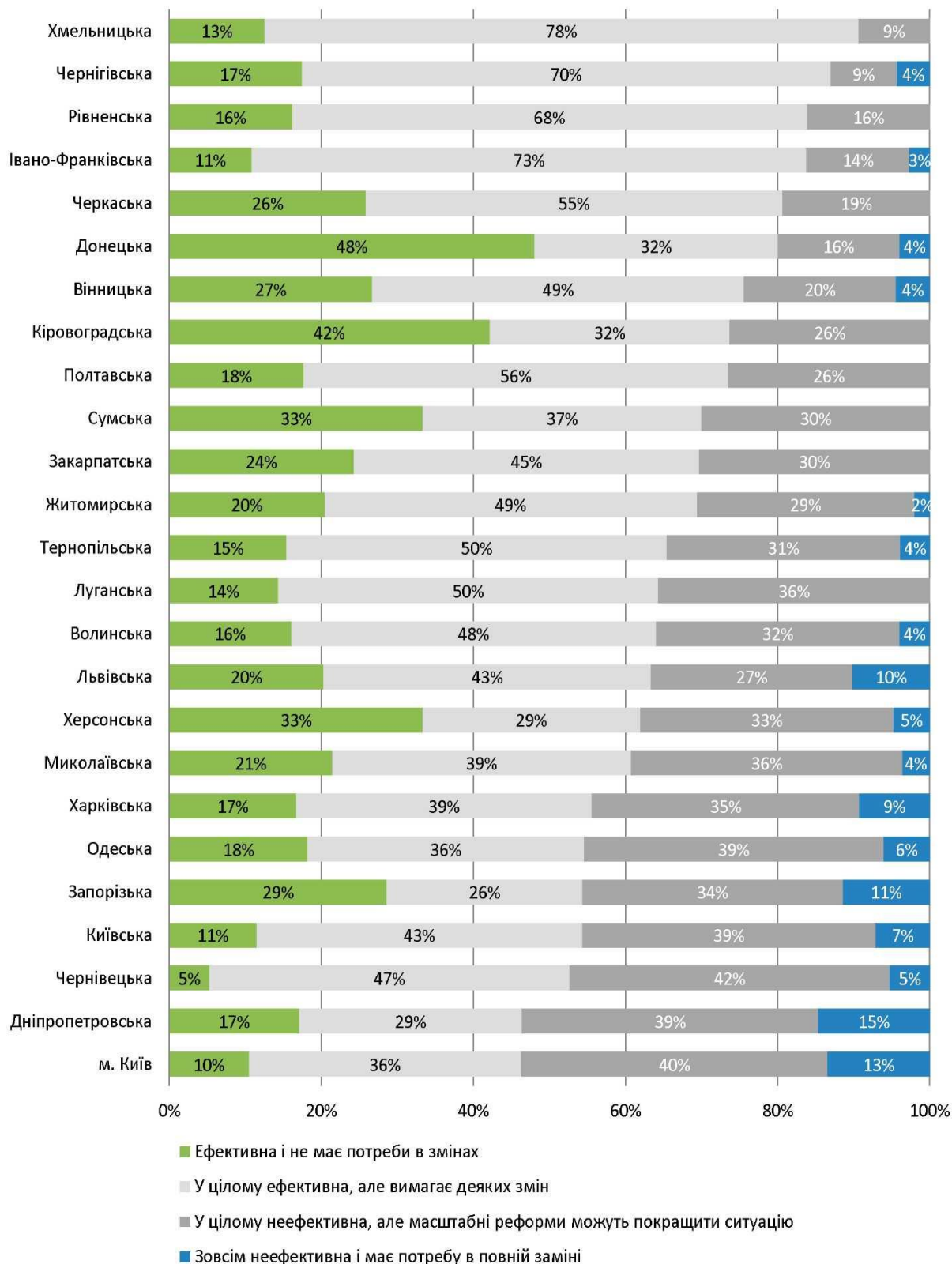
1	2	3	4
7.	Перешкоджання посадовій особі органу доходів і зборів в доступі до товарів, транспортних засобів, документів (ст. 474 МКУ)	<p>1. Перешкоджання посадовій особі органу доходів і зборів під час здійснення нею митного контролю або провадження в справі про контрабанду чи порушення митних правил у доступі до товарів, транспортних засобів, документів.</p> <p>2. Вчинення правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 474 МКУ, особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення такого правопорушення, а так само перешкоджання посадовій особі органу доходів і зборів, невиконання її вимог під час проведення перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем, чи документальної перевірки дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи.</p>	<p>Накладення штрафу в розмірі 100 н.м.д.г.</p> <p>Накладення штрафу в розмірі 500 н.м.д.г.</p>
8.	Неподання органу доходів і зборів звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем (ст. 475 МКУ)	Неподання утримувачем магазину безмитної торгівлі, складу тимчасового зберігання, митного складу, вантажного митного комплексу, особою, відповідальною за експлуатацію складу організації - отримувача гуманітарної допомоги, органу доходів і зборів звіту про рух товарів, а також порушення порядку ведення обліку таких товарів.	Накладення штрафу в розмірі 50 н.м.д.г.
9.	Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ст. 476 МКУ)	Ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території товарів, призначених для виробничої або іншої підприємницької діяльності, з порушенням охоронюваних законом прав інтелектуальної власності.	Накладення штрафу в розмірі 1000 н.м.д.г. з конфіскацією товарів, що переміщуються з порушенням права інтелектуальної власності.
10.	Порушення порядку ввезення товарів на територію вільної митної зони, вивезення товарів за межі цієї території та/або встановленого законодавством порядку проведення операцій з товарами, поміщеними в режим вільної митної зони (ст. 477 МКУ)	Порушення встановленого законодавством порядку ввезення товарів на територію вільної митної зони, вивезення товарів з цієї території, проведення операцій з товарами, поміщеними в режим вільної митної зони, а так само порушення встановленого ч. 2 ст. 436 МКУ строку розпорядження товарами, розміщеними у вільній митній зоні, у разі анулювання дозволу на відкриття та експлуатацію цієї зони.	Накладення штрафу в розмірі 1000 н.м.д.г.
11.	Порушення порядку зберігання товарів на митних складах та здійснення операцій із цими товарами (ст. 478 МКУ)	1. Проведення з товарами, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах, операцій, передбачених ч. 2 ст. 127 МКУ, без дозволу органу доходів і зборів.	Накладення штрафу в розмірі 20 н.м.д.г.

1	2	3	4
		2. Зміна стану товарів, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах, без дозволу органу доходів і зборів, нежиття передбачених ч. 5 ст. 129 МКУ заходів щодо товарів, строк зберігання яких в режимі митного складу закінчився, а так само порушення встановленого ч. 2 ст. 429 МКУ строку розпорядження товарами, які зберігаються на митному складі, у разі анулювання дозволу на відкриття та експлуатацію цього складу.	Накладення штрафу в розмірі 500 н.м.д.г.
		3. Видача без дозволу органу доходів і зборів або втрата товарів, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах.	Накладення штрафу в розмірі 1000 н.м.д.г.
12.	Порушення порядку або строків розпорядження товарами, розміщеними у магазині безмитної торгівлі (ст. 479 МКУ)	Порушення встановлених МКУ порядку або строків розпорядження товарами, розміщеними у магазині безмитної торгівлі, у разі ліквідації магазину або зупинення дії чи анулювання дозволу на його відкриття та експлуатацію.	Накладення штрафу в розмірі 1000 н.м.д.г.
13.	Порушення порядку здійснення операцій з переробки товарів (ст. 480 МКУ)	Порушення встановленого МКУ та іншими актами законодавства України порядку здійснення операцій з переробки товарів, у тому числі невивезення за межі митної території України (неввезення на митну територію України) товарів, що переміщувалися через митний кордон України з метою переробки, та/або продуктів їх переробки після закінчення строку переробки.	Накладення штрафу в розмірі 1000 н.м.д.г.
14.	Перевищення строку тимчасового ввезення або тимчасового вивезення товарів (ст. 481 МКУ)	<p>1. Перевищення встановленого відповідно до МКУ строку тимчасового ввезення товарів на митну територію України або строку тимчасового вивезення товарів за межі митної території України не більше ніж на три доби.</p> <p>2. Вчинення правопорушення, передбаченого частиною першою цієї статті, особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення такого правопорушення, а так само перевищення строку тимчасового ввезення товарів на митну територію України або строку тимчасового вивезення товарів за межі митної території України більше ніж на три доби, але не більше ніж на десять діб.</p> <p>3. Перевищення строку тимчасового ввезення товарів на митну територію України або строку тимчасового вивезення товарів за межі митної території України більше ніж на десять діб.</p>	<p>Попередження або накладення штрафу в розмірі 50 н.м.д.г.</p> <p>Накладення штрафу в розмірі 300 н.м.д.г.</p> <p>Накладення штрафу в розмірі 1000 н.м.д.г.</p>

1	2	3	4
15.	Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем (ст. 482 МКУ)	<p>1. Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем, тобто поза місцем розташування органу доходів і зборів або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, або з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів.</p> <p>2. Дії, передбачені ч. 1 ст. 482 МКУ, вчинені особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 482 або ст. 483 МКУ.</p>	<p>Накладення штрафу в розмірі 100 відсотків вартості товарів, транспортних засобів - безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів і транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза митним контролем.</p> <p>Накладення штрафу в розмірі 200 відсотків вартості товарів, транспортних засобів - безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів і транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза митним контролем.</p>
16.	Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 483 МКУ)	1. Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості.	Накладення штрафу в розмірі 100 відсотків вартості товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, а також товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.

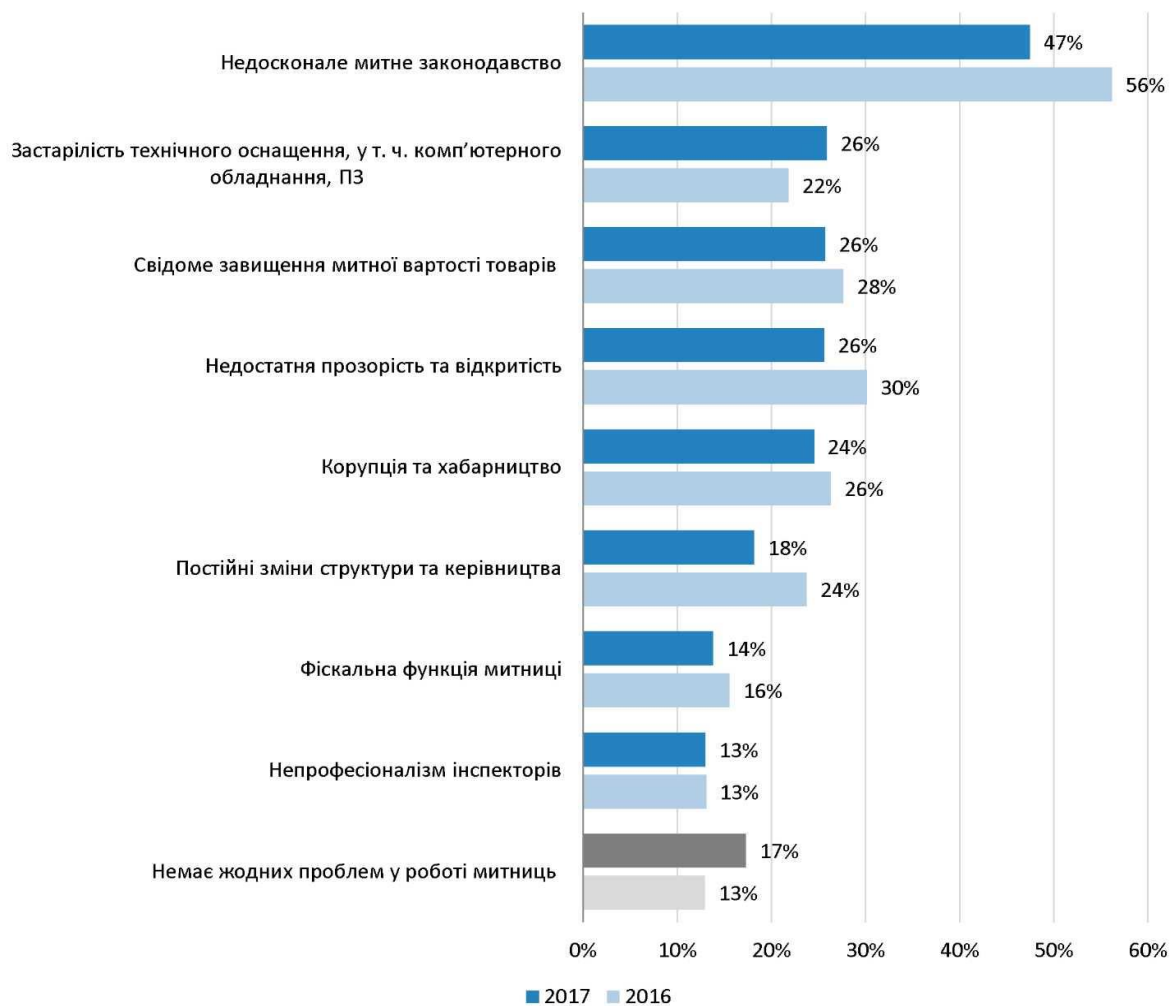
1	2	3	4
17.		2. Дії, передбачені ч. 1 ст. 483, вчинені особою, яка протягом року притягалася до відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 483 або ст. 482 МКУ.	Накладення штрафу в розмірі 200 відсотків вартості товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил з конфіскацією цих товарів, а також товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення товарів - безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.
18.	Зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ст. 484 МКУ)	1. Зберігання, перевезення, придбання чи використання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю.	Накладення штрафу в розмірі 100 відсотків вартості цих товарів, транспортних засобів або їх конфіскацію.
19.	Дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів (ст. 485 МКУ)	1. Заявлення в митній декларації з метою неправомірного звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру неправдивих відомостей щодо істотних умов зовнішньоекономічного договору (контракту), ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача товару, неправдивих відомостей, необхідних для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості, та/або надання з цією ж метою органу доходів і зборів документів, що містять такі відомості, або несплата митних платежів у строк, встановлений законом, або інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів, а так само використання товарів, стосовно яких надано пільги щодо сплати митних платежів, в інших цілях, ніж ті, у зв'язку з якими було надано такі пільги.	Накладення штрафу в розмірі 300 відсотків несплаченої суми митних платежів.

Оцінка ефективності роботи митних органів за регіоном (регіони розташовані у порядку зменшення частки опитаних з оцінкою роботи митниці як ефективної), % опитаних

Додаток Г

Конкретизація проблемних аспектів функціонування митних інституцій в 2016-2017 роках в Україні, % опитаних

Вихідні дані для економіко-математичного моделювання (регресійний аналіз)

Ключові показники	Правові				Організаційні		Економічні			
	Індекс сприйняття корупції	Виконання контрактів (якість судочинства)	Оподаткування	Міжнародна торгівля	Кількість протоколів про ПМП	Doing Bussiness	Курс	E+I USD	ВВП	Тіньова економіка (збитковість підприємств) до ВВП
МП	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
5970,9	99,0	24,0	171,0	102,0	24178,0	124,0	5,1	83092,0	107753,0	23,5
7958,8	118,0	26,0	174,0	106,0	25500,0	128,0	5,1	110252,0	142719,0	24,0
10073,9	134,0	46,0	177,0	120,0	25004,0	139,0	5,3	151525,0	179992,0	30,0
12281,8	146,0	49,0	180,0	131,0	22005,0	145,0	7,8	85095,0	117228,0	31,0
10529,3	134,0	43,0	181,0	139,0	25470,0	142,0	7,9	104195,0	136419,0	30,0
10894,5	152,0	43,0	181,0	139,0	28353,0	145,0	8,0	142797,0	163160,0	25,0
14468,9	144,0	44,0	181,0	140,0	26732,0	152,0	8,0	150700,0	175781,0	27,0
15583,5	144,0	42,0	165,0	145,0	23299,0	137,0	8,0	140340,0	183310,0	27,0
9997,2	142,0	45,0	164,0	148,0	15108,0	112,0	11,9	108232,0	131805,0	31,0
6260,2	130,0	43,0	108,0	154,0	17808,0	96,0	21,8	74295,0	90615,0	21,0
7917,2	131,0	98,0	107,0	109,0	23235,0	83,0	25,7	74062,0	93270,0	22,0
8904,5	130,0	81,0	84,0	115,0	32282,0	80,0	26,6	89065,0	112154,0	20,0

Вихідні дані для економіко-математичного моделювання (регресійний аналіз)

SUMMARY OUTPUT

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,956937
R Square	0,915729
Adjusted R Square	0,073017
Standard Error	2863,556
Observations	12

ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>	
Regression	10	89104435,36	8910444	1,086645	0,639975	
Residual	1	8199954,778	8199955			
Total	11	97304390,14				

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	-25548,4	47486,20991	-0,53802	0,685767	-628918	577821,1	-628918	577821,1
X1	29,18145	175,5767475	0,166203	0,89515	-2201,73	2260,096	-2201,73	2260,096
X2	4,167626	307,0549534	0,013573	0,99136	-3897,34	3905,671	-3897,34	3905,671
X3	41,09532	245,5607568	0,167353	0,894438	-3079,05	3161,241	-3079,05	3161,241
X4	-5,54694	250,8846582	-0,02211	0,985927	-3193,34	3182,245	-3193,34	3182,245
X5	-0,08521	0,428978005	-0,19863	0,875173	-5,53589	5,365474	-5,53589	5,365474
X6	99,26316	212,8095487	0,466441	0,722152	-2604,74	2803,265	-2604,74	2803,265
X7	504,244	2044,696226	0,246611	0,846074	-25476,1	26484,57	-25476,1	26484,57
X8	-0,19756	0,197190159	-1,00187	0,499405	-2,7031	2,307979	-2,7031	2,307979
X9	0,237836	0,22856829	1,040546	0,487352	-2,6664	3,142071	-2,6664	3,142071
X10	-41,9541	652,9072762	-0,06426	0,959149	-8337,93	8254,019	-8337,93	8254,019

Вихідні дані для економіко-математичного моделювання (регресійний аналіз)

Ключові показники	Правові				Організаційні		Економічні			
	Обсяги контрабанди	Індекс сприйняття корупції	Виконання контрактів (якість судочинства)	Оподаткування	Міжнародна торгівля	Кількість протоколів про ПМП	Doing Bussiness	Курс	Е+І USD	ВВП
Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
7280,3	99,0	24,0	171,0	102,0	24178,0	124,0	5,1	83092,0	107753,0	23,5
8563,8	118,0	26,0	174,0	106,0	25500,0	128,0	5,1	110252,0	142719,0	24,0
11810,8	134,0	46,0	177,0	120,0	25004,0	139,0	5,3	151525,0	179992,0	30,0
4488,4	146,0	49,0	180,0	131,0	22005,0	145,0	7,8	85095,0	117228,0	31,0
4919,9	134,0	43,0	181,0	139,0	25470,0	142,0	7,9	104195,0	136419,0	30,0
5656,9	152,0	43,0	181,0	139,0	28353,0	145,0	8,0	142797,0	163160,0	25,0
4055,3	144,0	44,0	181,0	140,0	26732,0	152,0	8,0	150700,0	175781,0	27,0
5094,0	144,0	42,0	165,0	145,0	23299,0	137,0	8,0	140340,0	183310,0	27,0
6725,6	142,0	45,0	164,0	148,0	15108,0	112,0	11,9	108232,0	131805,0	31,0
3146,3	130,0	43,0	108,0	154,0	17808,0	96,0	21,8	74295,0	90615,0	21,0
3284,6	131,0	98,0	107,0	109,0	23235,0	83,0	25,7	74062,0	93270,0	22,0
3198,1	130,0	81,0	84,0	115,0	32282,0	80,0	26,6	89065,0	112154,0	20,0

Вихідні дані для економіко-математичного моделювання (регресійний аналіз)

SUMMARY OUTPUT

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,960297
R Square	0,92217
Adjusted R Square	0,143875
Standard Error	2381,231
Observations	12

ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>	
Regression	10	67184597,27	6718460	1,184859	0,620114	
Residual	1	5670261,547	5670262			
Total	11	72854858,82				

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	43170,87	39487,83517	1,09327	0,471653	-458570	544911,4	-458570	544911,4
X1	33,80743	146,0033487	0,231552	0,855142	-1821,34	1888,956	-1821,34	1888,956
X2	6,548774	255,3359261	0,025648	0,983676	-3237,8	3250,899	-3237,8	3250,899
X3	-151,263	204,1995499	-0,74076	0,594115	-2745,86	2443,338	-2745,86	2443,338
X4	-65,8661	208,626716	-0,31571	0,805316	-2716,72	2584,988	-2716,72	2584,988
X5	-0,08307	0,356722779	-0,23288	0,854339	-4,61567	4,449519	-4,61567	4,449519
X6	-69,9438	176,9648156	-0,39524	0,760378	-2318,49	2178,607	-2318,49	2178,607
X7	-908,72	1700,296311	-0,53445	0,687531	-22513	20695,59	-22513	20695,59
X8	0,188568	0,163976289	1,149972	0,455664	-1,89495	2,272084	-1,89495	2,272084
X9	-0,14762	0,190069222	-0,77668	0,579604	-2,56268	2,267436	-2,56268	2,267436
X10	407,2308	542,9343582	0,750055	0,590312	-6491,4	7305,866	-6491,4	7305,866

Вихідні дані для економіко-математичного моделювання (Кобба Дугласа)

			Y*X1	8713,70	8731,80	8750,10	8768,60	8787,40	8806,30	8825,50	8844,90	8864,50	8884,40	8904,50	9009,00	9120,40	9239,70	9367,90	9506,40	9656,7	9820,7	10001,1	10200,9	10424,3
			Y*X1	9350,70	9370,10	9389,70	9409,60	9429,70	9450,10	9470,70	9491,50	9512,60	9533,90	9555,50	9667,60	9787,10	9915,10	10052,70	10201,30	10362,6	10538,7	10732,2	10946,6	11186,4
			X1																					
				1,1000	1,0900	1,0800	1,0700	1,0600	1,0500	1,0400	1,0300	1,0200	1,0100	1,0000	0,9500	0,9000	0,8500	0,8000	0,7500	0,7000	0,6500	0,6000	0,5500	0,5000
Y*X2	10670,00	X2	1,10	1,0927	1,0950	1,0973	1,0996	1,1019	1,1043	1,1067	1,1092	1,1116	1,1141	1,1166	1,1297	1,1437	1,1587	1,1748	1,1921	1,2110	1,2315	1,2542	1,2792	1,3072
Y*X3	10557,80		1,09	1,0812	1,0835	1,0857	1,0880	1,0904	1,0927	1,0951	1,0975	1,0999	1,1024	1,1049	1,1179	1,1317	1,1465	1,1624	1,1796	1,1982	1,2186	1,2410	1,2658	1,2935
Y*X4	10445,80		1,08	1,0697	1,0720	1,0742	1,0765	1,0788	1,0811	1,0835	1,0859	1,0883	1,0907	1,0932	1,1060	1,1197	1,1343	1,1501	1,1671	1,1855	1,2057	1,2278	1,2523	1,2798
Y*X5	10333,90		1,07	1,0583	1,0605	1,0627	1,0650	1,0672	1,0695	1,0719	1,0742	1,0766	1,0790	1,0815	1,0942	1,1077	1,1222	1,1377	1,1546	1,1728	1,1927	1,2146	1,2389	1,2660
Y*X6	10222,20		1,06	1,0468	1,0490	1,0512	1,0534	1,0557	1,0580	1,0603	1,0626	1,0650	1,0674	1,0698	1,0823	1,0957	1,1100	1,1254	1,1421	1,1601	1,1798	1,2015	1,2255	1,2524
Y*X7	10110,70		1,05	1,0354	1,0376	1,0398	1,0420	1,0442	1,0464	1,0487	1,0510	1,0533	1,0557	1,0581	1,0705	1,0838	1,0979	1,1132	1,1296	1,1475	1,1670	1,1884	1,2121	1,2387
Y*X8	9999,30		1,04	1,0240	1,0261	1,0283	1,0305	1,0327	1,0349	1,0372	1,0394	1,0417	1,0441	1,0464	1,0587	1,0718	1,0858	1,1009	1,1172	1,1348	1,1541	1,1753	1,1988	1,2251
Y*X9	9888,10		1,03	1,0126	1,0147	1,0169	1,0190	1,0212	1,0234	1,0256	1,0279	1,0302	1,0325	1,0348	1,0469	1,0599	1,0738	1,0887	1,1047	1,1222	1,1413	1,1622	1,1855	1,2114
Y*X10	9777,00		1,02	1,0013	1,0033	1,0054	1,0076	1,0097	1,0119	1,0141	1,0163	1,0186	1,0209	1,0232	1,0352	1,0480	1,0617	1,0764	1,0923	1,1096	1,1285	1,1492	1,1721	1,1978
Y*X11	9666,20		1,01	0,9899	0,9920	0,9940	0,9961	0,9983	1,0004	1,0026	1,0048	1,0070	1,0093	1,0116	1,0235	1,0361	1,0497	1,0642	1,0800	1,0970	1,1157	1,1362	1,1589	1,1842
Y*X12	9555,50		1,00	0,9786	0,9806	0,9827	0,9847	0,9868	0,9890	0,9911	0,9933	0,9955	0,9977	1,0000	1,0117	1,0242	1,0376	1,0520	1,0676	1,0845	1,1029	1,1231	1,1456	1,1707
Y*X13	9445,00		0,99	0,9672	0,9693	0,9713	0,9733	0,9754	0,9775	0,9797	0,9818	0,9840	0,9862	0,9884	1,0000	1,0124	1,0256	1,0399	1,0552	1,0719	1,0901	1,1102	1,1323	1,1571
Y*X14	9334,60		0,98	0,9559	0,9579	0,9599	0,9620	0,9640	0,9661	0,9682	0,9703	0,9725	0,9747	0,9769	0,9883	1,0006	1,0137	1,0277	1,0429	1,0594	1,0774	1,0972	1,1191	1,1436
Y*X15	9334,60		0,97	0,9559	0,9579	0,9599	0,9620	0,9640	0,9661	0,9682	0,9703	0,9725	0,9747	0,9769	0,9883	1,0006	1,0137	1,0277	1,0429	1,0594	1,0774	1,0972	1,1191	1,1436
Y*X16	9114,40		0,96	0,9334	0,9353	0,9373	0,9393	0,9413	0,9433	0,9454	0,9475	0,9496	0,9517	0,9538	0,9650	0,9770	0,9897	1,0035	1,0183	1,0344	1,0520	1,0713	1,0927	1,1166
Y*X17	9004,60		0,95	0,9222	0,9241	0,9260	0,9280	0,9300	0,9320	0,9340	0,9360	0,9381	0,9402	0,9424	0,9534	0,9652	0,9778	0,9914	1,0060	1,0220	1,0393	1,0584	1,0795	1,1032
Y*X18	8895,00		0,94	0,9109	0,9128	0,9147	0,9167	0,9186	0,9206	0,9226	0,9246	0,9267	0,9288	0,9309	0,9418	0,9534	0,9659	0,9793	0,9938	1,0095	1,0267	1,0455	1,0664	1,0898
Y*X19	8785,60		0,93	0,8997	0,9016	0,9035	0,9054	0,9073	0,9093	0,9113	0,9133	0,9153	0,9174	0,9194	0,9302	0,9417	0,9540	0,9673	0,9816	0,9971	1,0140	1,0327	1,0533	1,0764
Y*X20	8676,30		0,92	0,8885	0,8904	0,8922	0,8941	0,8960	0,8980	0,8999	0,9019	0,9039	0,9059	0,9080	0,9186	0,9300	0,9422	0,9552	0,9694	0,9847	1,0014	1,0198	1,0402	1,0630
Y*X21	8567,20		0,91	0,8774	0,8792	0,8810	0,8829	0,8848	0,8867	0,8886	0,8906	0,8926	0,8946	0,8966	0,9071	0,9183	0,9303	0,9432	0,9572	0,9723	0,9888	1,0070	1,0271	1,0496
Y*X22	8458,40		0,90	0,8662	0,8680	0,8698	0,8717	0,8735	0,8754	0,8773	0,8793	0,8812	0,8832	0,8852	0,8956	0,9066	0,9185	0,9312	0,9450	0,9600	0,9763	0,9942	1,0141	1,0363

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**

1. Кривіцький В.Б. Генезис інституційного забезпечення митного контролю в Україні. Економічний аналіз. 2017. Т. 27. № 4. С. 342-346 (0,39 д.а.).
2. Кривіцький В.Б. Вектори вдосконалення митного контролю в Україні у контексті забезпечення фіскальної безпеки держави. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2018. № 11(39). С. 135-142 (0,90 д.а.).
3. Кривіцький В.Б. Концептуальний базис парадигми митної безпеки України. Світ фінансів. 2018. Вип. 4 (57). С. 99-109 (0,68 д.а.).
4. Кривіцький В.Б. Оцінка результативності митного контролю в умовах спрощення митних формальностей. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2018. № 4 (16). С. 246-253 (0,72 д.а.).
5. Кривіцький В.Б. Мінімізація ризиків в контексті забезпечення митної безпеки України. Інноваційна економіка. 2018. № 9-10. С. 183-188 (0,65 д.а.).
6. Кривіцький В.Б., Сідляр В.В. Митна політика України в умовах лібералізації зовнішньої торгівлі: фіскальний аспект. Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів: моногр. / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 383-404 (особистий внесок автора: окреслено фіскальні пріоритети розвитку митної політики) (0,40 д.а.).
7. Кривіцький В.Б., Кекіш І.П. Новітні стандарти спрощення митних процедур як засоби забезпечення і полегшення світової торгівлі. Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів: моногр. / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 418-438 (особистий внесок автора: досліджено критерії та обов'язки підприємств-експортерів статусу У(С)Е) (0,45 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Кривіцький В., Ганусяк В. Сутність та фіскальні завдання митного тарифу. Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 25 листопада 2016 р.). Тернопіль: Вектор, 2016. С. 28-29 (особистий внесок автора: обґрунтовано економічну природу митного тарифу) (0,20 д.а.).

9. Кривіцький В.Б. Актуальна проблематика здійснення митного контролю в Україні. Теорія і практика розвитку наукових знань : Матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29-30 грудня 2018 р.). ч. І. Київ, МЦНД. 2018. С. 31-32 (0,11 д.а.).

10. Кривіцький В.Б. Інституційне забезпечення здійснення митного контролю в Україні. Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність «Форвард-2018» : зб. тез допов. ІХ-ої Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молодих вчених (Харків, 27 грудня 2018 р.). Харків: НТУ «ХП», 2018. С. 94-95 (0,14 д.а.).

11. Кривіцький В.Б. Теоретичний базис митного контролю та його місце у площині митної системи України. Монетарні і фінансові аспекти стабільного економічного розвитку : матеріали всеукр. наук. Інтернет конф. (Тернопіль, 10 листопада 2018 р.). Тернопіль: Вектор, 2018. С. 339-341 (0,15 д.а.).

12. Кривіцький В.Б. Управління ризиками в системі митного контролю. Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети : зб. тез допов. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 26 січня 2019 р.). Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2019. С. 85-86 (0,15 д.а.).

13. Кривіцький В.Б. Теоретичне обґрунтування необхідності митного контролю. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення : матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (Тернопіль, 5 лютого 2019 р.). Вип. 35. Тернопіль: МНІК «Конференція онлайн», 2019. С. 65-67 (0,19 д.а.).

Наукові праці , які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів	м. Тернопіль	25 листопада 2016 р.	Очна
Теорія і практика розвитку наукових знань	м. Київ	29-30 грудня 2018 р.	Заочна
Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність «Форвард- 2018»	м. Харків	27 грудня 2018 р.	Заочна
Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення	м. Тернопіль	5 лютого 2019 р.	Заочна
Монетарні і фінансові аспекти стабільного економічного розвитку	м. Тернопіль	10 листопада 2018 р.	Заочна
Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети	м. Запоріжжя	26 січня 2019 р.	Заочна

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА МИТНИЦЯ ДФС**

вул. Текстильна, 38, м. Тернопіль, 46020, тел. (0352) 43-08-29, 23-50-26, факс: (0352) 23-50-26,
e-mail: tr@customs.sfs.gov.ua Код ЄДРПОУ 39420537

22.12.2018 № 5850/10/19-70-01 На № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді Д 58.082.01
Тернопільського національного
економічного університету

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача Тернопільського національного економічного університету Кривіцького
Віктора Броніславовича на тему:
«Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України»

Дисертаційне дослідження В.Б. Кривіцького «Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України», зокрема результати аналізу ризикоорієнтованості вітчизняного митного контролю, моніторингу фіскальної результативності контрольних процедур при перетині митного кордону та результати аналізу ефективності митного контролю у протидії митним правопорушенням заслуговують на увагу щодо впровадження у вітчизняну митну систему. Рекомендації автора щодо оптимізації митного контролю в контексті мінімізації ризиків та загроз митної безпеки враховано Сектором з управління ризиками та Сектором охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації Тернопільської митниці Державної фіскальної служби.

Дана довідка є підтвердженням того, що пропозиції Кривіцького В.Б. стосовно модернізації та оптимізації митного контролю мають практичне спрямування, зорієнтовані на забезпечення митної безпеки України і були використані у діяльності Тернопільською митницею Державної фіскальної служби України.

Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду Д58.082.01 Тернопільського національного економічного університету

Начальник Тернопільської митниці ДФС О. АНТОНОВИЧ

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань бюджету

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел. 255-49-39, 255-43-61, факс: 255-41-23

№ 04-13/10-170(21110)

"04" "02" 2019 р.

Спеціалізованій вченій раді Д 58.082.01
Тернопільського національного
економічного університету

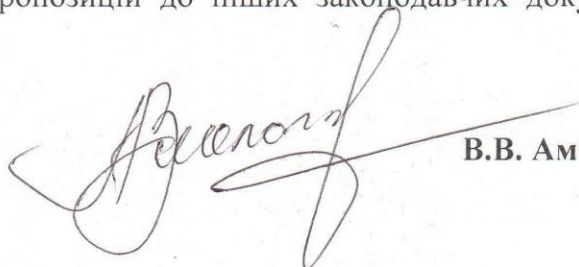
ДОВІДКА

про практичне впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача Тернопільського національного економічного університету
Кривіцького Віктора Броніславовича
на тему: «Митний контроль у протидії ризикам і
загрозам митної безпеки України»

У Комітеті Верховної Ради України з питань бюджету за наслідками вивчення результатів дисертаційного дослідження здобувача Тернопільського національного економічного університету Кривіцького Віктора Броніславовича на тему «Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України» відмічається, що окремі теоретико-методологічні та науково-прикладні висновки в частині пошуку векторів потенційного зростання бюджетних надходжень та підвищення ефективності митного контролю в результаті удосконалення системи управління ризиками та оптимізації митних інституцій може бути застосовано у законотворчій діяльності Комітету.

Зокрема, важливими у прикладному сенсі вбачаються запропоновані автором рекомендації щодо удосконалення нормативно-правових засад оптимізації митного простору країни у контексті забезпечення фіскальної безпеки держави для суттєвого збільшення надходжень державного бюджету від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що можуть знайти використання при підготовці пропозицій щодо бюджетної політики на середньостроковий період, опрацюванні Бюджетної декларації, законопроектів про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період, про внесення змін до Закону про Державний бюджет України та підготовці відповідних пропозицій до інших законодавчих документів у бюджетному процесі.

Перший заступник
Голови Комітету

В.В. Амелченко

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
(ДФС)

Львівська пл., 8, м. Київ-53, МСП 04655, тел.: (044) 272-51-59, факс: (044) 272-08-41
www.sfs.gov.ua; e-mail: kabmin_doc@sfs.gov.ua, gromada@sfs.gov.ua Код ЄДРПОУ 39292197

№ _____

На № _____

від _____

Спеціалізованій вченій раді Д 58.082.01
Тернопільського національного економічного університету

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
Тернопільського національного економічного університету
Кривіцького Віктора Броніславовича на тему:
«Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України»

Сформовані у дисертаційній роботі Кривіцьким В.Б. пропозиції щодо здійснення попереднього аналізу ризиків товарів, що переміщуються на митну територію України, а також рекомендації щодо проведення спільного митного контролю із митними органами суміжних країн використовуються у роботі Департаменту організації митного контролю та оформлення ДФС України.

З практичної точки зору розроблені у роботі пропозиції є цінними для підвищення ефективності митного контролю в Україні.

Директор Департаменту організації
митного контролю та оформлення

А.Д. Войцешук

